CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

॥ अथ ऐतरेयब्राह्मणप्रारंभः ॥

मूल्यं १ रूप्यकः.

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

ऋग्वेदीयादशग्रंथाः ।

ऋक्संहिता—परिभाषा—सर्वानुक्रम-
छंदर्षि—स्वाहाकारहोमनिर्णयप्रयोगा-
दिविविधोपयुक्तविषयसहिता
मन्त्रकोशयुताच मू. ३ रु. ट ०॥०

ऐतरेयब्राह्मणम्—भाष्यपाठैस्तत्रतत्रा-
नुवादितम् मू. १ रु. ट ०≈

ऐतरेयारण्यकं (उपनिषद्) भाष्यपाठैः
संवाद्य शोधितमस्तीदं पुस्तकम् मू. ०।० ट. ०–

गृह्यसूत्रं—आश्वलायनीयम्. मू. ०।० ट. ०–

शिक्षादिवेदषडंगानि—नाम
१ शिक्षा पाणिनीया, २ ज्योतिषं लगधस्य,
३ छंदः पिंगलनागस्य, ४ निघंटुः, निरुक्तंच
यास्कस्य, ५ श्रौतसूत्रं आश्वलायनस्य,
६ अष्टाध्यायीसूत्रपाठः पाणिनीयः मू. १। ट. ०।०

शिक्षादिचतुष्टयं—नाम १ शिक्षा, २
ज्योतिषं, ३ छंदः, ४ निघंटुः इति मू. ०।० ट. ०–

उदकशांति (ऋग्वेदी) मू. ०।० ट. ०–

उदकशांति आपस्तंबी मू. ०≈ ट. ०–

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

ॐनमःश्रीवेदपुरुषाय ॥ ॥ हरिःॐ ॥ अग्निर्वैदेवानामवमोविष्णुःपरमस्तदंतरेणसर्वाअन्यादेवताआग्नावैष्णवंपु
रोळाशंनिर्वपंतिदीक्षणीयमेकादशकपालंसर्वाभ्यएवैनंतद्देवताभ्योऽनंतरायंनिर्वपंत्यग्निर्वैसर्वादेवताविष्णुःसर्वादेवता
एतेवैयज्ञस्यांत्येतन्वौयदग्निश्चविष्णुश्चतद्यदाग्नावैष्णवंपुरोळाशंनिर्वपंत्यंततएवतद्देवानृध्नुवंतितदाहुर्यदेकादशकपालः
पुरोळाशोद्वावग्नाविष्णूकैनयोस्तत्रक्लृप्तिःकाविभक्तिरित्यष्टाकपालआग्नेयोऽष्टाक्षरावैगायत्रीगायत्रमग्नेश्छंदस्त्रिकपा
लोवैष्णवस्त्रिहीदंविष्णुर्व्यक्रमतसैनयोस्तत्रतृप्तिःसाविभक्तिर्घृतेचरुंनिर्वपेतयोप्रतिष्ठितोमन्येतास्यांवावसनप्रतितिष्ठ
तियोनप्रतितिष्ठतितद्यद्घृतंतत्स्त्रियैपयोयेतंडुलास्तेपुंसस्तन्मिथुनंमिथुनेनैवैनंतत्प्रजयापशुभिःप्रजनयतिप्रजात्यैप्रजा
यतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदारब्धयज्ञोवाएषआरब्धदेवतोयोदर्शपूर्णमासाभ्यांयजतआमावास्येनवाहविषेष्ट्वापौर्णमासे
नवातस्मिन्नेवहविषितस्मिन्बर्हिषिदीक्षेतैषोएकादीक्षासप्तदशसामिधेनीरनुब्रूयात्सप्तदशोवैप्रजापतिर्द्वादशमासाःपंच
र्तवोहेमंतशिशिरयोःसमासेनतावान्त्संवत्सरःसंवत्सरःप्रजापतिःप्रजापत्यायतनाभिरेवाभीराध्नोतियएवंवेद ॥ १ ॥
यज्ञोवैदेवेभ्यऽउदक्रामत्तमिष्टिभिःप्रैषमैच्छन्यदिष्टिभिःप्रैषमैच्छंस्तदिष्टीनामिष्टित्वंतमन्वविंदन्ननुवित्तयज्ञोराध्नोति
यएवंवेदाहूतयोवैनामैतायदाहुतयऽएताभिर्वैदेवान्यजमानोह्वयतितदाहुतीनामाहुतित्वमूतयःखलुवैतानामयाभिर्दे
वायजमानस्यहवमायंतियेवैपंथानोयाःस्रुतयस्तावाऊतयस्तऽउएवैतत्स्वर्गयाणांयजमानस्यभवंतितदाहुर्यदन्योजुहो

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्यंथयोनुचाहयजतिचंकस्मात्तंहोतेत्याचक्षतइतिंयद्धावसतत्रयथाभाजनदेवताअमुमावहामुमावहेत्यावाहयतितदेव
होतुर्होतृत्वंहोताभवतिंहोतेत्येनमाचक्षतेयएवंवेद ॥ २ ॥ पुनर्वाएतमृत्विजोगर्भंकुर्वंतिंयंदीक्षयंत्यद्भिरभिषिंचंतिंरे
तोवाआपंःसरेतसमेवैनंतत्कृत्वादीक्षयंतिंनवनीतेनाभ्यंजंत्याज्यंवैदेवानांसुरभिघृतंमनुष्याणांमायुतंपितॄणाँनवनीतंग
र्भाणाँतद्यन्नवनीतेनाभ्यंजंतिंस्वेनैवैनंतद्भागधेयेनसमर्धयँत्यांजंत्येनंतेजोवाएतदक्ष्योर्यदांजनंसतेजसमेवैनंतत्कृत्वादी
क्षयँत्येकविंशत्यादर्भपिंजूलैःपावयंतिंशुद्धमेवैनंतत्पूतंदीक्षयंतिंदीक्षितविमितंप्रपादयंतिंयोनिर्वाऽएषादीक्षितस्ययद्दी
क्षितविमितँयोनिमेवैनंतत्स्वांप्रपादयंतिंतस्माद्ध्रुवाद्योनेरास्तेचचरतिचंतस्माद्ध्रुवाद्योनेर्गर्भाधीयंतेचंप्रचजायंतेंतस्मा
द्दीक्षितँनान्यत्रदीक्षितविमितांदादित्योभ्युदियाद्वाभ्यस्तमियाद्वांपिवाभ्याश्रावयेयुर्वासससाप्रोर्णुवंत्युल्बंवाएतद्दीक्षित
स्ययद्वासंउल्बेनैवैनंतत्प्रोर्णुवंतिंकृष्णाजिनमुत्तरंभवत्युत्तरंवाउल्बाज्जरायुंजरायुणैवैनंतत्प्रोर्णुवंतिंमुष्टीकुरुतेंमुष्टीवैकृ
त्वागर्भोन्तःशेतेंमुष्टीकृत्वाकुमारोजायतेंतद्यन्मुष्टीकुरुतेयज्ञंचैवंतत्सर्वाश्चदेवतामुष्ट्योःकुरुतेंतदाहुर्नपूर्वदीक्षिणःसंस
वोस्तिपरिगृहीतोवाएतस्ययज्ञःपरिगृहीतादेवतानैतस्यार्तिरस्त्यपरदीक्षिणएवयथातथेत्युन्मुच्यकृष्णाजिनमवभृथम ॥ १ ॥
भ्यवैतिंतस्मान्मुक्तागर्भाजरायोर्जायंतेंसहैववाससाभ्यवैतिंतस्मात्सहैवोल्बेनकुमारोजायते ॥ ३ ॥ त्वमग्नेसप्रथाअ
सिसोमयास्तेमयोभुवइत्याज्यभागयोःपुरोनुवाक्येअनुब्रूयाद्यःपूर्वमनीजानःस्यांत्तस्मैत्वयायज्ञंवितन्वतइतिंयज्ञमेवा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्मा एतद्धितनोत्यंग्निः प्रत्नेनमन्मनांसोमगीर्भिष्ट्वावयमितिंयः पूर्वमीजानः स्यांत्तस्मैप्रत्नमितिपूर्वंकर्माभिवदातिंतत्तन्नाद्द
त्यंमग्निर्वृत्राणिजंघनंत्त्वंसोमासिसत्पतिरिरितिंवार्त्रघ्नावेवकुर्याद्वृत्रंवाएषहंतिंयंयज्ञउपनमतिंतस्माद्वार्त्रघ्नावेवकर्तव्यावं
ग्निर्मुखंप्रथमोदेवतानांमग्निश्चविष्णोतपउत्तमंमहईत्याग्नावैष्णवस्यहविषोयाज्यानुवाक्येभवतंआग्नावैष्णव्यौरूपसमृ
द्धेएतद्वैयज्ञस्यसमृद्धंयद्रूपसमृद्धंयत्कर्मक्रियमाणमृगभिवदत्यग्निश्चहवैविष्णुश्चदेवानांदीक्षापालौतौदीक्षायाईशातेंतद्य
दाग्नावैष्णवंहविर्भवतिंयौदीक्षायाईशातेंतौप्रीतौदीक्षांप्रयच्छतांयौदीक्षयितारौतौदीक्षयेतामितिंत्रिष्टुभौभवतः सेंद्रिय
त्वाय ॥ ४ ॥ गायत्र्यौस्विष्टकृतः संयाज्येकुर्वीतंतेजस्कामोब्रह्मवर्चसकामस्तेजोवैब्रह्मवर्चसंगायत्रीतेजस्वीब्रह्मवर्च
सीभवतिंयएवंविद्वान्गायत्र्यौकुरुतंउष्णिहावायुष्कामः कुर्वीतांयुर्वाऽउष्णिकसर्वमायुरेतिंयएवंविद्वानुष्णिहौकुरुतेंऽ
नुष्टुभौस्वर्गकामः कुर्वीतंद्वयोर्वाअनुष्टुभोश्चतुःषष्टिरक्षराणिंत्रयइमऊर्ध्वाएकविंशालोकाएकविंशत्यैकविंशत्यैवेमाँल्लो
कान्रोहतिस्वर्गएवलोकेचतुःषष्टितमेनंप्रतितिष्ठतिप्रतितिष्ठतिंयएवंविद्वाननुष्टुभौकुरुतेंबृहत्यौश्रीकामोयशस्कामः कुर्वी
तंश्रीवैयशश्छंदसांबृहतींश्रियमेवयशआत्मन्धत्तेंयएवंविद्वान्बृहत्यौकुरुतेंपंक्तीयज्ञकामः कुर्वीतंपांक्तोवैयज्ञंउपैनंयज्ञो
नमतिंयएवंविद्वान्पंक्तीकुरुतेंत्रिष्टुभौवीर्यकामः कुर्वीतौजोवाइंद्रियंवीर्यंत्रिष्टुबोजस्वींद्रियवान्वीर्यवान्भवतिंयएवंवि
द्वांस्त्रिष्टुभौकुरुतेंजगत्यौपशुकामः कुर्वीतंजागतावैपशवः पशुमान्भवतिंयएवंविद्वान्जगत्यौकुरुतेंविराजावन्नाद्यकामः

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

कुर्वीतान्नं वै विराट् तस्माद्यस्यैवेह भूयिष्ठमन्नं भवति स एव भूयिष्ठं लोके विराजति तद्विराजो विराट्त्वं वि स्वेषु राजति श्रेष्ठः

स्वानां भवति य एवं वेद ॥ ५ ॥ अथो पंच वीर्यं वा एतच्छंदो यद्विराड्यत्त्रिपदा तेनोष्णिहागायत्र्यौ यदस्या एकादशाक्षरा
णि पदानि तेन त्रिष्टुब्यत्त्रयस्त्रिंशदक्षरा तेनानुष्टुब्न वा एकेनाक्षरेण च्छंदांसि वियंति न द्वाभ्यां यद्विराट् तत्पंचमं सर्वेषां छंदसां
वीर्यमवरुंधे सर्वेषां छंदसां वीर्यमश्नुते सर्वेषां छंदसां सायुज्यं सरूपतां सलोकतामश्नुतेऽन्नादोन्नपतिर्भवत्यश्नुते प्रजयान्नाद्यं य
एवं विद्वान्विराजौ कुरुते तस्माद्विराजावेव कर्तव्ये प्रेद्धो अग्न इमो अग्न इत्येते ऋतं वाव दीक्षा सत्यं दीक्षा तस्माद्दीक्षितेन सत्यमे
व वदितव्यमथो खल्वाहुः कोर्हति मनुष्यः सर्वं सत्यं वदितुं सत्यसंहिता वै देवा अनृतसंहिता मनुष्या इति विचक्षणवतीं वाचं व
देच्चक्षुर्वै विचक्षणं वि ह्येनेन पश्यतीत्येतद्ध वै मनुष्येषु सत्यं निहितं यच्चक्षुस्तस्मादाचक्षाणमाहुरद्रागिति स यद्यदर्शमित्याहा
थास्य श्रद्दधति यद्युवै स्वयं पश्यति न बहूनां चनान्येषां श्रद्दधाति तस्माद्विचक्षणवतीमेव वाचं वदेत्सत्योत्तरा हैवास्य वागुदि
ता भवति भवति ॥ ६ ॥ इति प्रथमपंचिकायां प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥
स्वर्गं वा एतेन लोकमुपप्रयंति यत्प्रायणीयस्तत्प्रायणीयस्य प्रायणीयत्वं प्राणो वै प्रायणीय उदान उदयनीयः समानो हो ॥ २ ॥
ता भवति समानौ हि प्राणोदानौ प्राणानां कॢप्त्यै प्राणानां प्रतिप्रज्ञात्यै यज्ञो वै देवेभ्य उदक्रामत्ते देवा न किंचनाशक्नुवन्कर्तुं न प्रा
जानंस्तेऽब्रुवन्नदितिं त्वयेमं यज्ञं प्रजानामेति सा तथेत्यब्रवीत्सा वै वो वरं वृणा इति वृणीष्वेति सैतमेव वरमवृणीत मत्प्रायणाय

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

ज्ञाःसंतुंमदुदयनाइतितथेतिंतस्मादादित्यश्चरुःप्रायणीयोभवंत्यादित्यउदयनीयोवरवृतोह्यस्यांअथोएतंवरमवृणीतंम
यैवप्राचींदिशंप्रजानाथाग्निनादक्षिणांसोमेनप्रतीचींसवित्रोदीचीमितिंपथ्यांयजतियत्पथ्यांयजतिंतस्मादसौपुरउदेतिं
पश्चास्तमेतिंपथ्यांह्येषोनुसंचरंत्यग्निंयजतियदग्निंयजतिंतस्माद्दक्षिणतोग्रओषधयंःपच्यमानाआयंत्याग्नेय्योह्योषधयंः
सोमंयजतिंयत्सोमंयजतिंतस्मात्प्रतीच्योप्यापोबह्व्यःस्यंदंतेंसौम्याह्यापंःसवितारंयजतिंयत्सवितारंयजातिंतस्मादुत्तर
तःपश्चांदयंभूयिष्ठंपवमानःपवतेंसवितृप्रसूतोह्येषएतत्पवतंउत्तमामदितिंयजातिंयदुत्तमामदितिंयजतिंतस्मादसाविमां
वृष्ट्याभ्युनत्त्यंभिजिघ्रतिंपंचदेवतायजतिंपांक्तोयज्ञःसर्वादिशःकल्पंतेंकल्पतेयज्ञोपितस्यैंजनतायैंकल्पतेंयत्रैवंविद्वा
न्होताभवति ॥ ७ ॥ यस्तेजोब्रह्मवर्चसमिच्छेत्प्रयाजाहुतिभिःप्राङ्सइयांत्तेजोवैब्रह्मवर्चसंप्राचीदिंक्तेजस्वीब्रह्मव
र्चसीभवतिंयएवंविद्वान्प्राङेतिंयोन्नाद्यमिच्छेत्प्रयाजाहुतिभिर्दक्षिणासइयादंन्नादोवाएषोन्नपतिर्यदग्निरन्नादोन्नपतिर्भ
वत्यंश्नुतेप्रजयान्नाद्यंयएवंविद्वान्दक्षिणैतिंयःपशूनिच्छेत्प्रयाजाहुतिभिःप्रत्यङ्सइयांत्पशवोवाएतेयदापःपशुमान्भव
तिंयएवंविद्वान्प्रत्यङ्ङेतिंयःसोमपीथमिच्छेत्प्रयाजाहुतिभिरुदङ्सइयादुंत्तराहवैसोमोराजांप्रसोमपीथमाप्नोतिंयएवंवि
द्वानुदङ्ङेतिंस्वर्ग्यैवोर्ध्वादिक्सर्वासुदिक्षुराध्नोतिंसम्यंचोवाऽइमेलोकांःसम्यंचोस्माऽइमेलोकांःश्रियैदीद्यतियएवंवेदंप
थ्यांयजतिंयत्पथ्यांयजतिंवाचमेवतद्यज्ञमुखेसंभरतिंप्राणापानावग्नीषोमौंप्रसवायसविताप्रतिष्ठित्याअदितिंःपथ्यामेव

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यजतिंयत्पथ्यामेवयजतिंवाचैवतद्यज्ञंपंथामपिनयतिंचक्षुषीएवाग्नीषोमौंप्रसवायसविताप्रतिष्ठित्याअदितिंश्चक्षुषावैदे
वायज्ञंप्राजानंश्चंक्षुषावाएतत्प्रज्ञायतेंयदप्रज्ञेयंतस्मादपिंमुग्धश्चरित्वायदैवानुष्ठ्यांचक्षुषाप्रजानात्यंथप्रजानातिंयद्वैत
देवायज्ञंप्राजानन्नंस्यावावतत्प्राजानन्नंस्यांसमभरन्नंस्यैवैयज्ञस्तायतेंऽस्यैक्रियतेस्यैसंभ्रियतंइयंह्यदितिस्तंदुत्तमामदि
तिंयजतिंयदुत्तमामदितिंयजतिंयज्ञस्यप्रज्ञात्यैंस्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैं ॥ ८ ॥ देवविशःकल्पयितव्याइत्याहुंस्ताःकल्प
मानाअनुंमनुष्यविशःकल्पंतइतिंसर्वाविशःकल्पंतेंकल्पतेयज्ञोपितस्यैंजनतायैकल्पतेंयत्रैवंविद्वान्होताभवतिंस्वस्तिनः
पथ्यासुधन्वस्वित्यन्वाहस्वस्त्यप्सुवृजनेस्वर्वति ॥ स्वस्तिनःपुत्रकृथेषुयोनिषुंस्वस्तिरायेमरुतोदधातनेतिंमरुतोवैदेवा
नांविशंस्ताएवैतद्यज्ञमुखेचीक्लृपंत्सर्वैश्छंदोभिर्यजेदित्याहुंःसर्वैर्वैछंदोभिरिष्ट्वांदेवाःस्वर्गलोकमजयंस्तथैवैतद्यजमानंःस
र्वैश्छंदोभिरिष्ट्वांस्वर्गंलोकंजयतिंस्वस्तिनःपथ्यासुधन्वसुं [1] ॥ स्वस्तिरिद्धिप्रपथेश्रेष्ठेतिंपथ्यायाःस्वस्तेस्त्रिष्टुभांवग्नेनयसु
पथारायेअस्मानांदेवानामपिपंथामगन्मैत्यग्नेस्त्रिष्टुभौंत्वंसोमप्रचिकितोमनीषांयातेधामानिदिवियापृथिव्यामितिंसोम
स्यत्रिष्टुभांवाविश्वदेवंसत्पतिंयइमाविश्वाजातानीतिंसवितुर्गायत्र्यौंसुत्रामाणंपृथिवींद्यामनेहसंमहीमूषुमतारंसुव्रता ॥ ३ ॥
नामित्यदितेर्जगत्यांवेतानिवावसर्वाणिच्छंदांसिंगायत्रंत्रैष्टुभंजागतमंन्वन्यान्येतानिहियज्ञेंप्रतमामिवक्रियंतंएतैर्हवा

१ भाष्येत्रावसानाभावः ‘धन्वसुस्वस्तिऋद्धि’ इतिसंहितापाठस्तत्र ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

अस्यच्छंदोभिर्यजतंःसर्वैश्छंदोभिरिष्टंभवतियएवंवेद ॥९॥ तावाऽएताःप्रवत्योनेतृमत्यःपथिमत्यःस्वस्तिमत्यंएतस्यह
विषोयाज्यानुवाक्यांएताभिर्वाइष्ट्वादेवाःस्वर्गलोकमजयँस्तथैवैतद्यजमानंएताभिरिष्ट्वास्वर्गंलोकंजयतितासुपदमस्ति
स्वस्तिरायेमरुतोदधातनेतिमरुतोहवैदेवविशोंतरिक्षभाजनांस्तेभ्योहयोनिवेद्यंस्वर्गलोकमेतीश्वराहैनंनिवारोद्धोर्विवा
मंथितोःसयदाहस्वस्तिरायेमरुतोदधातनेतितंमरुद्भ्योदेवविड्भ्योयजमानंनिवेदयतिनहवाएनंमरुतोदेवविशःस्वर्गलो
कंयंतंनिरुंधतेनविमथ्नतेस्वस्तिहैनमत्यर्जतिस्वर्गलोकमभियएवंवेदंविराजावेतस्यहविषःस्विष्टकृतःसंयाज्येस्यातांयेत्रय
स्त्रिंशदक्षरे ॥ सेदग्निरग्नीँऽरत्यस्त्वन्यान्त्सेदग्निर्योवनुष्यतोनिपातीत्येतेविराड्भ्यांवाइष्ट्वादेवाःस्वर्गलोकमजयँस्तथैवैत
द्यजमानोविराड्भ्यामिष्ट्वास्वर्गलोकंजयतितेत्रयस्त्रिंशदक्षरेभवतंस्त्रयस्त्रिंशद्वैदेवाऽअष्टौवसवएकादशरुद्राद्वादशादि
त्याःप्रजापतिश्चवषट्कारश्चतत्प्रथमेयज्ञमुखेदेवताअक्षरभाजःकरोत्यक्षरेणाक्षरेणैवतद्देवतांप्रीणातिदेवपात्रेणैवतद्देवता
स्तर्पयति ॥१०॥ प्रयाजवदननुयाजंकर्तव्यंँप्रायणीयमित्याहुर्हीनमिववाएतदीखितमिवंयत्प्रायणीयस्यानुयाजाऽइति
तत्तन्नादृत्यंँप्रयाजवदेवानुयाजवत्कर्तव्यंँप्राणावैप्रयाजाःप्रजानुयाजांयत्प्रयाजानंतरियात्प्राणांस्तद्यजमानस्यांतरियाद्य
दनुयाजानंतरियात्प्रजांतद्यजमानस्यांतरियात्तस्मात्प्रयाजवदेवानुयाजवत्कर्तव्यंँपत्नीर्नसंयाजयेत्संस्थितयजुर्नजुहुया
त्तावतैवयज्ञोसंस्थितंःप्रायणीयस्यनिष्कासंनिदध्यात्तमुदयनीयेनाभिनिर्वपेद्यज्ञस्यसंतत्यैयज्ञस्याव्यवच्छेदायांथोखलु

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यस्यामेवस्थाल्यांप्रायणीयंनिर्वपेत्तस्यामुदयनीयंनिर्वपेत्तावतैवयज्ञःसंततोऽव्यवच्छिन्नोभवत्यमुष्मिन्वाएतेनलोकेराध्नु
वंतिनास्मिन्नित्याहुर्यत्प्रायणीयमितिप्रायणीयमितिनिर्वपंतिप्रायणीयमितिचरंतिप्रयंत्येवास्माल्लोकाद्यजमानाइत्यवि
द्ययैवतदाहुर्व्यतिषजेद्याज्यानुवाक्यायाःप्रायणीयस्यपुरोनुवाक्यास्ताउदयनीयस्ययाज्याःकुर्याद्याउदयनीयस्यपुरोनु
वाक्यास्ताःप्रायणीयस्ययाज्याःकुर्यात्तद्व्यतिषजंत्युभयोर्लोकयोर्ऋद्ध्याउभयोर्लोकयोःप्रतिष्ठित्याउभयोर्लोकयोर्ऋध्नो
त्युभयोर्लोकयोःप्रतितिष्ठतिप्रतितिष्ठतियएवंवेदादित्यश्चरुःप्रायणीयोभवत्यादित्यउदयनीयोयज्ञस्यधृत्यैयज्ञस्यबर्सन
ध्यैयज्ञस्याप्रस्रंसायतद्यथैवादइतिहस्माहतेजन्याउभयतोंतयोरप्रस्रंसायबर्सौनह्यंत्येवमेवैतद्यज्ञस्योभयतोंतयोरप्रस्रं
सायबर्सौनह्यतियदादित्यश्चरुःप्रायणीयोभवत्यादित्यउदयनीयःपथ्ययैवेतस्वस्त्याप्रयंतिपथ्यांस्वस्तिमभ्युद्यंतिस्वस्त्ये
वेतःप्रयंतिस्वस्त्युद्यंतिस्वस्त्युद्यंति ॥ ११ ॥ इतिप्रथमपंचिकायांद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥

प्राच्यांवैदिशिदेवाःसोमंराजानमक्रीणंस्तस्मात्प्राच्यांदिशिक्रीयतेतंत्रयोदशान्मासादक्रीणंस्तस्मात्त्रयोदशोमासो
नानुविद्यतेनवैसोमविक्रय्यनुविद्यतेपापोहिसोमविक्रयीतस्यक्रीतस्यमनुष्यानभ्युपावर्तमानस्यदिशोवीर्याणींद्रियाणि ॥ ४ ॥
व्युदसीदंस्तान्येकयर्चावारुरुत्संतंतानिनाशक्नुवंस्तानिद्वाभ्यांतानितिसृभिस्तानिचतसृभिस्तानिपंचभिस्तानिषड्भिस्ता
निसप्तभिर्नैवावारुंधततान्यष्टाभिरवारुंधतायष्टाभिराश्नुवतयदष्टाभिरवारुंधतायष्टाभिराश्नुवततदष्टानामष्टत्वमश्नुतेय

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

द्यत्कामयतेयएवंवेदंतस्मादेतेषुकर्मंस्वष्टावष्टावनूच्यंतइंद्रियाणांवीर्याणामवरुध्यै ॥ १२ ॥ सोमायक्रीतायप्रोह्यमाणा
यांनुब्रूहीत्याहाध्वर्युंर्भद्रादभिश्रेयःप्रेहीत्यन्वाहायंवावलोकोभद्रंस्तस्मादसावेवलोकःश्रेयांन्त्स्वर्गमेवतल्लोकंयजमानं
गमयतिंबृहस्पतिःपुरएतातेऽअस्त्विर्तिब्रह्मवैबृहस्पतिर्ब्रह्मैवास्माएतत्पुरोगवमकर्णवैब्रह्मण्वद्रिष्यत्यथेमवस्यवरऽआ
पृथिव्याऽइतिंदेवयजनंवैवरंपृथिव्यैंदेवयजनएवैनंतदवसाययत्यांरेशत्रूंन्कृणुहिसर्ववीरइतिंद्विषंतमेवास्मैतत्पाप्मानं
भ्रातृव्यमपबाधतेंऽधरंपादयतिंसोमयास्तेमयोभुवइतितृचंसौम्यंगायत्रमन्वाहंसोमेराजनिप्रोह्यमाणेंस्वयैवैनंतद्देवत
यांस्वेनच्छंदसासमर्धयतिंसर्वेनंदंतियशसागतेनेत्यन्वाहंयशोवैसोमोराजांसर्वोहवाएतेनक्रीयमाणेननंदतिंयश्चयज्ञेल
प्स्यमानोभवतिंयश्चनसभासाहेनसख्यासखायइंत्येषवैब्राह्मणानांसभासाहःसखांयत्सोमोराजाकिल्बिषस्पृदिंत्येषउए
वकिल्बिषस्पृंद्योवैभवतियःश्रेष्ठतामश्नुतेंसकिल्बिषंभवतिंतस्मादाहुर्मानुवोचोमाप्रचारींःकिल्बिषंनुमायातयन्निर्तिपि
तुषणिरित्यन्नंवैपितुंदक्षिणावैपितुतामेनेनसनोत्यंन्नसनिमेवैनंतत्करोत्यंरंहितोभवतिवाजिनायेतींद्रियंवैवीर्यंवाजिनं
माजरसंहास्मैवाजिनंनापच्छिद्यतेयएवंवेदांगन्देवइत्यन्वाहांगतोहिसतर्हिंभवत्यृंतुभिर्वर्धतुक्षयमित्यृतवोवैसोमस्यरा
ज्ञोंराजभ्रातरोयथामनुष्यस्यंतैरेवैनंतत्सहागमयतिंदधातुनःसवितासुप्रजामिषमित्याशिषमाशास्तेंसनःक्षपाभिरहभि
श्चजिन्वत्वित्यंहानिवाअहानिरात्रयःक्षपांअहोरात्रैरेवास्मांएतामाशिषमाशास्तेंप्रजावंतंरयिमस्मेसमिन्वत्वित्याशिषमे

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वाशास्तैंयातेधामानिहविषायजंतीत्यन्वाहंतातेविश्वापरिभूरस्तुयज्ञं । गयस्फानःप्रतरणःसुवीरइतिंगवांनस्फावयि
तांप्रतारयितैधीत्येवतदाहांवीरहाप्रचरासोमदुर्यानितिंगृहावैदुर्यौबिभ्यतिवैसोमाद्राज्ञआयतौंयजमानस्यगृहाःसयदे
तामन्वाहंशांत्यैवैनंतच्छमयतिंसोस्यशांतोनप्रजांनपशून्हिनस्तींमांधियंशिक्षमाणस्यदेवेतिंवारुण्यापरिदधातिंवरुणदे
वत्योवाएषंतावद्यावदुपनद्धौंयावत्परिश्रितानिप्रपद्यतेंस्वयैवैनंतद्देवतयांस्वेनच्छंदसासमर्धयतिंशिक्षमाणस्यदेवेतिंशि
क्षतेवाएषयोयजतेंक्रतुंदक्षंवरुणसंशिशाधीतिंवीर्यंप्रज्ञानंवरुणसंशिशाधीत्येवतदाहंययातिविश्वादुरितातरेमंसुतर्मा
णमधिनावंरुहेमेतिंयज्ञोवैसुतर्मानौःकृष्णाजिनंवैसुतर्मानौर्वाग्वैसुतर्मानौर्वाचमेवतदारुह्यंतयास्वर्गंलोकमभिसंतरति
ताएताअष्टावन्वाहरूपसमृद्धांएतद्वैयज्ञस्यसमृद्धंयद्रूपसमृद्धंयत्कर्मक्रियमाणमृगभिवदतिंतासांत्रिःप्रथमामन्वाहत्रि
रुत्तमांताद्वादशसंपद्यंतेंद्वादशवैमासाःसंवत्सरःसंवत्सरःप्रजापतिःप्रजापत्यायतनाभिरेवाभीराध्नोतियएवंवेदंत्रिःप्रथ
मांत्रिरुत्तमामन्वाहंयज्ञस्यैवतद्बसौंनह्यतिंस्थेम्नेबलायाविस्रंसाय ॥ १३ ॥ अन्यतरोनड्वान्युक्तःस्यांदन्यतरोविमुक्तों
ऽथराजानमुपावहरेयुंर्यदुभयोर्विमुक्तयोरुपावहरेयुंःपितृदेवत्यंराजानंकुर्युंर्यद्युक्तयोरयोगक्षेमःप्रजाविंदेत्ताःप्रजाःपरि
प्लवेरंन्योनड्वान्विमुक्तंस्तच्छालासदांप्रजानांरूपंयोयुक्तस्तच्चक्रियाणांतेयेयुक्तेन्येविमुक्तेंऽन्यउपावहरंत्युंभावेवतेक्षेमयो
गौकल्पयंतिदेवासुरावाएषुलोकेषुसमयतंतंतएतस्यांप्राच्यांदिश्ययतंतंतांस्ततोसुराअजयंस्तेदक्षिणस्यांदिश्ययतंतंतां ॥ ५ ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्ततोसुराअजयँस्तेप्रतीच्यांदिश्ययतंतंतांस्ततोसुराऽअजयँस्तउदीच्यांदिश्ययतंतंतांस्ततोसुराअजयँस्तउदीच्यांप्राच्यां
दिश्ययतंतंतेततोनपराजयंतंसैषादिगपराजितातस्मादेतस्यांदिशियतेतवायातयेद्वैश्वरोहानृणाकर्तौस्तेदेवाअब्रुवन्नंरा
जतयावैनोजयंतिराजानंकरवामहाइतितथेतितेसोमंराजानमकुर्वंस्तेसोमेनराज्ञासर्वादिशोजयन्नेषवैसोमराजायोयज
तेंप्राचितिष्ठत्यादधतितेनप्राचींदिशंजयतितंदक्षिणापरिवहंतितेनदक्षिणांदिशंजयतितंप्रत्यंचमावर्तयंतितेनप्रतीचींदि
शंजयंतितमुदीचस्तिष्ठतउपावहरंतितेनोदीचींदिशंजयतिसोमेनराज्ञासर्वादिशोंजयतियएवंवेद ॥ १४ ॥ हविराति
थ्यंनिरुप्यतेंसोमेराजन्यागतेंसोमोवैराजायजमानस्यगृहानागच्छतितस्माएतद्धविरातिथ्यंनिरुप्यतेंतदातिथ्यस्याति
थ्यत्वंनवकपालोभवतिनववैप्राणाःप्राणानांक्लृप्त्यैप्रणानांप्रतिप्रज्ञात्यैवैष्णवोभवतिविष्णुर्वैयज्ञःस्वयैवैनंतद्देवतयांस्वे
नच्छंदसासमर्धयतिसर्वाणिवावच्छंदांसिचपृष्ठानिचंसोमंराजानंक्रीतमन्वायंतियावंतःखलुवैराजानमनुयंतितेभ्यःस
र्वेभ्यऽआतिथ्यंक्रियतेंग्निंमंथंतिसोमेराजन्यागतेंतद्यथैवादोमनुष्यराजऽआगतेन्यस्मिन्वार्हत्युक्षाणंवावेहतंवाक्षदंतंऽ
एवमेवास्माऽएतत्क्षदंतेंयदग्निंमंथंत्यग्निर्हिदेवानांपशुः ॥ १५ ॥ अग्नयेमथ्यमानायानुब्रूहीत्याहाध्वर्युरभित्वादेवसवि
तरितिसावित्रीमन्वाहंतदाहुर्यदग्नयेमथ्यमानायानुवाचाहाथकस्मात्सावित्रीमन्वाहेतिसवितावैप्रसवानामीशेंसवितृप्र
सूताएवैनंतन्मंथंतितस्मात्सावित्रीमन्वाहंमहीद्यौःपृथिवीचनइतिद्यावापृथिवीयामन्वाहंतदाहुर्यदग्नयेमथ्यमानायानु

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वाचाहाथकस्माद्द्यावापृथिवीयामन्वाहेतिद्यावापृथिवीभ्यांवाएतंजातंदेवाःपर्यगृह्णंस्ताभ्यामेवाद्यापिपरिगृहीतस्तस्मा
॥ ६ ॥ द्द्यावापृथिवीयामन्वाहत्वामग्नेपुष्करादधीतितृचमाग्नेयंगायत्रमन्वाहाग्नौमथ्यमानेस्वयैवैनंतद्देवतयास्वेनच्छंदसासम
र्धयत्यथर्वानिरमंथतेतिरूपसमृद्धमेतद्वैयज्ञस्यसमृद्धंयद्रूपसमृद्धंयत्कर्मक्रियमाणमृगभिवदतिसयदिनजायेतयदिचिरं
जायेतराक्षोघ्न्योगायत्र्योनूच्याअग्नेहंसिन्यत्रिणमित्येतारक्षसामपहत्यैरक्षांसिवाएनंतह्यालभंतेयर्हिनजायंतेयर्हिचिरं
जायतेसयद्येकस्यामेवानूक्तायांजायेतयदिद्वयोरथोतन्नुवंतुजंतवइतिजातायजातवतीमभिरूपामनुब्रूयाद्यद्यज्ञेभिरूपंत
त्समृद्धमायंहस्तेनखादिनमितिहस्ताभ्यांह्येनंमंथंतिशिशुंजातमितिशिशुरिववाएषप्रथमजातोयदग्निर्नबिभ्रतिविशाम
ग्निंस्वध्वरमितियद्वैदेवानांनेतितदेषामो ३ मितिप्रदेवंदेववीतयेभरतावसुवित्तममितिप्रह्रियमाणायाभिरूपायद्यज्ञेभि
रूपंतत्समृद्धमास्वेयोनौनिषीदत्वित्येषहवाऽअस्यस्वोयोनिर्यदग्निरग्नेराजातंजातवेदसीतिजातइतरोजातवेदाइतरःप्रि
यंशिशीतातिथिमित्येषहवाअस्यप्रियोतिथिर्यदग्निरग्नेःस्योनआगृहपतिमितिशांत्यामेवैनंतद्दधात्यग्निनाग्निःसमिध्यते ॥ ६ ॥
कविर्गृहपतिर्युवा । हव्यवाड्जुह्वास्यइत्यभिरूपायद्यज्ञेभिरूपंतत्समृद्धंत्वंह्यग्नेअग्निनाविप्रोविप्रेणसन्त्सतेतिविप्रइत
रोविप्रइतरःसन्नितरःसन्नितरःसखासख्यासमिध्यसइत्येषहवाअस्यस्वःसखायदग्निरग्नेस्तंमर्जयंतसुक्रतुंपुरोयावानमा
जिषु ॥ स्वेषुक्षयेषुवाजिनमित्येषहवाअस्यस्वःक्षयोयदग्निरग्नेर्यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवाइत्युत्तमयापरिदधातियज्ञेनवैतद्दे

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वायज्ञमयजंतंयदग्निनाग्निमयजंतंतेस्वर्गंलोकमायँस्तानिधर्माणिप्रथमान्यासन् ॥ तेहनाकंमहिमानःसचंतंयत्रपूर्वेसा
ध्याःसंतिदेवाइतिच्छंदांसिवैसाध्यादेवांस्तेग्रेग्निनाग्निमयजंतंतेस्वर्गंलोकमायन्नांदित्याश्चैवेहासन्नंगिरसश्चंतेग्रेग्निनाग्नि
मयजंतंतेस्वर्गंलोकमायंन्त्सैषास्वर्ग्याहुतिर्यदश्याहुतिर्यदिहवाअप्यब्राह्मणोक्तौयदिदुरुक्तोक्तोयजतेथहैषाहुतिर्गच्छत्ये
वदेवांन्नपाप्मनासंसृज्यतेंगच्छत्यस्याहुतिर्देवान्नांस्याहुतिःपाप्मनासंसृज्यतेयएवंवेदंताएतास्त्रयोदशान्वाहरूपसमृद्धां
एतद्वैयज्ञस्यसमृद्धंयद्रूपसमृद्धँयत्कर्मक्रियमाणमृगभिवदतितासांत्रिःप्रथमामन्वाहत्रिरुत्तमांताःसप्तदशसंपद्यंतेसप्तद
शोवैप्रजापतिर्द्वादशमासाःपंचर्तवस्तावान्त्संवत्सरंःसंवत्सरःप्रजापतिःप्रजापत्यायतनाभिरेवाभीराध्नोतियएवंवेदंत्रिः
प्रथमांत्रिरुत्तमामन्वाहंयज्ञस्यैवतद्बर्सौनह्यातिंस्थेम्नेबलायाविस्रंसाय ॥ १६ ॥ समिधाग्निंदुवस्यतांप्यायस्वसमेतुतइ
त्यांज्यभागयोःपुरोनुवाक्येभवतंआतिथ्यवत्यौरूपसमृद्धेएतद्वैयज्ञस्यसमृद्धंयद्रूपसमृद्धँयत्कर्मक्रियमाणमृगभिवदति
सैषाग्नेय्यतिथिमतींनसौम्यातिथिमत्यास्तियत्सौम्यातिथिमतीस्यांच्छश्वत्सास्यादेतत्त्वेवैषांतिथिमतीयदापीनवतींयदा
वाअतिथिंपरिवेविषंत्यापीनइववैसतर्हिभवतितयोर्जुषाणेनैवयजतींदंविष्णुर्विचक्रमेतदस्यप्रियमभिपाथोअश्यामिति
वैष्णव्यौत्रिपदामनूच्यचतुष्पदयायजतिंसप्तपदानिभवंतिंशिरोवाएतद्यज्ञस्ययदातिथ्यंसप्तवैशीर्षन्प्राणांःशीर्षन्नेवत
त्प्राणान्दधातिंहोतारंचित्ररथमध्वरस्यंप्रप्रायमग्निर्भरतस्यशृण्वइतिंस्विष्टकृतःसंयाज्येभवतंआतिथ्यवत्यौरूपसमृद्धेए

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तद्वै यज्ञस्य समृद्धं यद्रूपसमृद्धं यत्कर्म क्रियमाणमृगभिवदति त्रिष्टुभौ भवतः सेंद्रियत्वायैळां तं भवतीळां तेन वा एतेन देवा अ
राध्नुवन्यदातिथ्यं तस्मादिळांतमेव कर्तव्यं प्रयाजानेवात्र यजंति नानुयाजान्प्राणा वै प्रयाजानुयाजास्त इम एव शीर्षन्प्राणा
स्ते प्रयाजा ये वांचस्तेनुयाजाः स योत्रानुयाजान्यजेद्यथेमान्प्राणानालुप्य शीर्षं धित्सेत्तादृक्तदतिरिक्तं तत्स मु वा इमे प्राणा वि
द्रेये चेमे ये चेमे तद्यद्देवात्र प्रयाजान्यजंति नानुयाजांस्तत्र स कामं उपाप्तो यो नुयाजेषु यो नुयाजेषु ॥ १७ ॥ ॥ इति प्रथम
पंचिकायां तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

यज्ञो वै देवेभ्य उदक्रामंन्न वो हमन्नं भविष्यामीति नेति देवा अब्रुवंन्नन्नमेव नो भविष्यसीति तं देवा विमेथिरे स हैभ्यो विहृतो
न प्रबभूव ते हो चुर्देवा न वै न इत्थं विहृतो लं भविष्यति हंतेमं यज्ञं संभरामेति तथेति तं संजभ्रुस्तं संभृत्यो चुरश्विनाविमं भिषज्य
तमित्यश्विनौ वै देवानां भिषजावश्विनावध्वर्यू तस्मादध्वर्यू घर्मं संभरतस्तं संभृत्याहतुर्ब्रह्मन्प्रवर्ग्येण प्रचरिष्यामो होतरभि
ष्टुहीति ॥ १८ ॥ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्तादिति प्रतिपद्यते ब्रह्म वै बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनं तद्भिषज्यती यं पित्रे राष्ट्र्येत्यग्र इति
वाग्वै राष्ट्री वाचमेवास्मिंस्तद्दधाति महान्मही अस्तभायद्वि जात इति ब्राह्मणस्पत्यां ब्रह्म वै बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनं तद्भिषज्यत्य
भि त्यं देवं सवितारमोण्योरिति सावित्रीं प्राणो वै सविता प्राणमेवास्मिंस्तद्दधाति संसीदस्व महाँ असीत्येवैनं समसादयन्नंजंति

१ ‘ब्रह्म३न्प्रवर्ग्येण’ इति प्लुतोच्चारणमिष्टमत्र भाष्ये ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यंप्रथयंतोनविप्राइत्यंज्यमानायाभिरूपांयद्यज्ञेभिरूपंतत्समृद्धंपतंगमक्तमसुरस्यमाययांयोनःसनुत्योअभिदासदग्नेभ
वानोअग्नेसुमनाउपेताविर्तिद्वेद्वेअभिरूपेयद्यज्ञेभिरूपंतत्समृद्धंकृणुष्वपाजःप्रसितिंनपृथ्वीमितिपंचराक्षोघ्न्यौरक्षसाम
पहत्यैपरित्वागिर्वणोगिरोधिद्वयोरदधाउक्थ्यंवचःशुक्रंतेअन्यद्यजतंतेअन्यदपश्यंगोपामनिपद्यमानमितिचतस्रएकपा
तिन्यस्ताएकविंशतिर्भवंत्येकविंशोयंपुरुषोदशहस्त्याअंगुलयोदशपाद्याऽआत्मैकविंशस्तमिममात्मानमेकविंशंसंस्कुरु
ते ॥ १९ ॥ स्रक्केद्रप्सस्यधमतःसमस्वरन्निर्तिनवपावमान्योनववैप्राणाःप्राणानेवास्मिंस्तद्दधात्ययंवेनश्चोदयत्पृश्निग
र्भाइत्ययंवैवेनोस्माद्वाऊर्ध्वाअन्येप्राणावेनंत्यवांचोन्येतस्माद्वेनःप्राणोवाअयंसंनाभेरितितस्मान्नाभिस्तन्नाभेर्नाभित्वं
प्राणमेवास्मिंस्तद्दधातिपवित्रंतेविततंब्रह्मणस्पतेतपोष्पवित्रंविततंदिवस्पदेवियत्पवित्रंधिषणाअतन्वतेतिपूतवंतःप्रा
णास्तइमेवांचोरेतस्योमूत्र्यःपुरीष्यइत्येतानेवास्मिंस्तद्दधाति ॥ २० ॥ गणानांत्वागणपतिंहवामहइतिब्राह्मणस्पत्यंब्र
ह्मवैबृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनंतद्भिषज्यतिप्रथश्चयस्यसप्रथश्चनामेतिघर्मतन्वःसतनुमेवैनंतत्सरूपंकरोतिरथंतरमाजभाराव
सिष्ठः॥भरद्वाजोबृहदाचक्रेअग्नेरितिबृहद्रथंतरवंतमेवैनंतत्करोत्यपश्यंत्वामनसाचेकितानमितिप्रजावान्प्राजापत्यः
प्रजामेवास्मिंस्तद्दधातिकाराधद्धोत्राश्विनावामितिनवविच्छंदसस्तदेतद्यज्ञस्यांतस्त्यंविक्षुद्रमिववाअंतस्त्यमणीयइवच

१ यद्यप्यत्रभाष्ये'पुरीष्या'इतिदृश्यते तथापि पुरीषायमिति:पुरीष्यइतिव्युत्पत्त्यामूलपाठएवसुवचः।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्थवीयइवचंतस्मादेताविच्छंदसोभवंत्येताभिर्हाश्विनोःकक्षीवान्प्रियंधामोपागच्छंत्सपरमंलोकमजयंदुपाश्विनोःप्रियं
धामगच्छतिंजयतिपरमंलोकंयएवंवेदाभात्यग्निरुषसामनीकमितिसूक्तंपीपिवांसमश्विनाघर्ममच्छेत्यभिरूपंयद्यज्ञेभि
रूपंतत्समृद्धंतदुत्रैष्टुभंवीर्यंवैत्रिष्टुब्वीर्यमेवास्मिंस्तद्दधातिंग्रावाणेवतदिदर्थंजरेथेइतिसूक्तमक्षीइवकर्णाविवनासेवेत्यंग
समाख्यायमेवास्मिंस्तादिंद्रियाणिदधातितदुत्रैष्टुभंवीर्यंवैत्रिष्टुब्वीर्यमेवास्मिंस्तद्दधातींळेद्यावापृथिवीपूर्वचित्तयइतिसू
क्तमग्निंघर्मंसुरुचंयामन्निष्टयइत्यभिरूपंयद्यज्ञेभिरूपंतत्समृद्धंतदुजागतंजागतावैपशवःपशूनेवास्मिंस्तद्दधातिंयाभिर
मुमावतंयाभिरमुमावतमित्येतावतोहात्राश्विनौकामान्ददृशतुंस्तानेवास्मिंस्तद्दधातिंतैरेवैनंतत्समर्धयंत्यरूरुचदुषसः
पृश्निरग्रियइतिंरुचितवतीरुचमेवास्मिंस्तद्दधातिंद्युभिरक्तुभिःपरिपातमस्मानित्युत्तमयापरिदधात्यरिष्टेभिरश्विनासौ
भगेभिः ॥ तन्नोमित्रोवरुणोमामहंतामदितिःसिंधुःपृथिवीउतद्यौरित्येतैरेवैनंतत्कामैःसमर्धयतीतिनुपूर्वंपटलं ॥२१॥
अथोत्तरमुपह्वयेसुदुघांधेनुमेतांहिङ्कृण्वतीवसुपत्नीवसूनामभित्वादेवसवितःसमीवत्संनमातृभिःसंवत्सइवमातृभिर्यस्ते
स्तनःशशयोयोमयोभूर्गौरमीमेदनुवत्संमिषंतंनमसेदुपसीदतंसंजानानाउपसीदन्नभिज्ञ्वादशभिर्विवस्वंतोदुहंतिसप्तै
कांसमिद्धोअग्निरश्विनासमिद्धोअग्निर्वृषणारतिर्दिवस्तदुप्रयक्षतममस्यकर्मात्मन्वन्नभोदुह्यतेघृतंपयउत्तिष्ठब्रह्मणस्पते
ऽधुक्षत्पिप्युषीमिषमुपद्रवपयसागोधुगोषमासुतेसिंचतश्रियमानूनमश्विनोर्ऋषिःसमुत्येमहतीरपऽइत्येकाविंशतिरभि

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

रूपांयद्यज्ञेभिरूपंतत्समृद्धंमुदुष्यदेवःसविताहिरण्ययेत्यनूत्तिष्ठतिंप्रैतुब्रह्मणस्पतिरित्यनुप्रैतिंगंधर्वइत्थापदमस्यरक्षती
तिंखरमवेक्षतेंनाकेसुपर्णमुपयत्पतंतमित्युपविशतिंतप्तोवांघर्मोनक्षतिस्वहोतोंभापिबतमश्विनेतिपूर्वाह्णेयजत्यंग्नेवीही
त्यनुवषट्करोतिंस्विष्टकृद्भाजनंयदुस्त्रियास्वाहुतंघृतंपयोऽस्यपिबतमश्विनेत्यपराह्णेयजत्यंग्नेवीहीत्यनुवषट्करोतिस्विष्टकृ
द्भाजनंत्रयाणांहवैहविषांस्विष्टकृतेनसमवद्यंतिंसोमस्यघर्मस्यवाजिनस्येतिंसयदनुवषट्करोत्यंग्नेरेवस्विष्टकृतोनंतरित्यै
विश्वाआशादक्षिणसादितिब्रह्मायजपतिंस्वाहाकृतःशुचिर्देवेषुघर्मःसमुद्रादूर्मिमुदियर्तिवेनोंद्रप्सःसमुद्रमभियज्जिगातिं
सखेसखायमभ्याववृत्स्वोंर्ध्वऊषुणऊतयंऊर्ध्वोनःपाह्यंहसंस्तंघेमित्थानमस्विनइत्यभिरूपांयद्यज्ञेभिरूपंतत्समृद्धंपावक
शोचेतवहिक्षयंपरीतिभक्षमाकांक्षतेंहुतंहविर्मधुहविरिंद्रतमेग्नावश्यामतेदेवघर्म ॥ मधुमतःपितुमतोंवाजवतोंगिरस्व
तोंनमस्तेअस्तुमामाहिंसीरितिंघर्मस्यभक्षयतिंश्येनोनयोनिंसदनंधियाकृतंमायस्मिन्त्सप्तवासवाइतिंसंसाद्यमानाया
न्वाहंहविर्हविष्मोमहिसद्मदैव्यमितिंयदहरुत्सादयिष्यंतोभवंतिसूयवसाद्भगवतीहिभूयाइत्युत्तमयापरिदधातिंतदेतद्दे
वमिथुनंयद्धर्मःसंयोघर्मस्तच्छिश्नंयौशफौतौशफौयोपयमनीतेश्रोणिकपालेयत्पयस्तद्रेतंस्तदिदमग्नौदेवयोन्यांप्रजननेरे
तःसिच्यतेंग्निर्वैदेवयोनिःसोग्नेर्देवयोन्याऽआहुतिभ्यःसंभवत्यृङ्मयोयजुर्मयःसाममयोवेदमयोंब्रह्ममयोमृतमयःसंभूय
देवताअप्येतियएवंवेदंयश्चैवंविद्वानेतेनयज्ञक्रतुनायजते ॥ २२ ॥ देवासुरावाएषुलोकेषुसमयतंतंतेवाअसुराइमाने

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वलोकान्पुरोकुर्वंतंयथौजीयासोबलीयासएवंतेवाअयस्मयीमेवेमामकुर्वंतरजतामंतरिक्षंहरिणींदिवंतैंतथेमाँल्लोकान्पुरो
कुर्वंतंतेदेवाअब्रुवंन्पुरोवाइमेसुराइमाँल्लोकानक्रतंपुरइमाँल्लोकान्प्रतिकरवामहाइतितथेतिंतेसदएवास्याःप्रत्यकुर्वंतांग्नी
ध्रमंतरिक्षाद्धविर्धानेदिवंस्तेतथेमाँल्लोकान्पुरःप्रत्यकुर्वंतंतेदेवाअब्रुवन्नुपसदउपायामोपसदावैमहापुरंजयंतीतितथेतिंते
यामेवप्रथमामुपसदमुपायँस्तयैवैनानस्माँल्लोकादनुदंतंयांद्वितीयांतयांतरिक्षांद्यांतृतीयांतयादिवंस्तांस्तथैभ्योलोकेभ्यो
नुदंतंतेवाएभ्योलोकेभ्योनुत्तांअसुराऋतूनश्रयंतंतेदेवाअब्रुवंन्नुपसदएवोपायामेतितथेतिंतइमास्तिस्रःसतीरुपसदोद्वि
र्द्विरेकैकामुपायँस्ताःषट्सम्पद्यंतंषड्वाऋतवस्तान्वाऋतुभ्योनुदंतंतेवाऋतुभ्योनुत्ताअसुरामासानश्रयंतंतेदवाअब्रुवंन्नु
पसदएवोपायामेतितथेतिंतइमाःषट्सतीरुपसदोद्विर्द्विरेकैकामुपायँस्ताद्वादशसमपद्यंतंद्वादशवैमासांस्तान्वैमासेभ्यो
नुदंतंतेवैमासेभ्योनुत्ताअसुरांअर्धमासानश्रयंतंतेदेवाअब्रुवन्नुपसदएवोपायामेतितथेतिंतइमाद्वादशसतीरुपसदोद्वि
र्द्विरेकैकामुपायँस्ताश्चतुर्विंशतिःसमपद्यंतंचतुर्विंशतिर्वांअर्धमासांस्तान्वाअर्धमासेभ्योनुदंतंतेवाअर्धमासेभ्योनुत्ताअ
सुरांअहोरात्रेअश्रयंतंतेदेवाअब्रुवन्नुपसदावेवोपायामेतितथेतिंतेयामेवपूर्वाह्णउपसदमुपायँस्तयैवैनानह्नोनुदंतंयामप
राह्णेतयारात्रैस्तांस्तथोभाभ्यामहोरात्राभ्यामंतरायँस्तस्मात्सुपूर्वाह्णएवंपूर्वयोपसदाप्रचरितव्यंस्वपराह्णेपरयांतावंतमे
वतद्विषतेलोकंपरिशिनष्टि ॥२३॥ जितयोवैनामैतायदुपसदोऽसपत्नांवाएताभिर्देवांविजितिंव्यजयंतांसपत्नांविजितिं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

विजयतेयएवंवेदंयान्देवाएषुलोकेषुंयामृतुषुयांमासेषुंयामर्धमासेषुयामहोरात्रयोंर्विजितिंव्यजयंतंतांविजितिंविजयते
यएवंवेदंतेदेवाअबिभयुंरस्माकंविप्रेमाणर्मन्विदमसुराआभविष्यंतीतितेव्युत्क्रम्यामंत्रयंतांग्निर्वसुभिरुदक्रामंदिंद्रोरु
द्रैर्वरुणआदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वैर्देवैस्तेतथाव्युत्क्रम्यामंत्रयंतंतेब्रुवन्हंतयाएवनइमाः प्रियतमास्तन्वस्ताअस्यवरुणस्यरा
ज्ञोगृहेसंनिदधामहैताभिरेवनः सनसंगच्छातैयोनएतदतिक्रामांद्यआलुलोभयिषादिततथेतितेवरुणस्यराज्ञोगृहेतनूः
संन्यदधतंतेयद्वरुणस्यराज्ञोगृहेतनूःसंन्यदधतंतत्तानूनप्त्रमभवंत्तत्तानूनप्त्रस्यतानूनप्त्रत्वंतस्मादाहुर्नसतानूनप्त्रिणे
द्रोग्धव्यमितितस्माद्विदंमसुरानान्वाभवंति॥२४॥शिरोवाएतद्यज्ञस्ययदातिथ्यंग्रीवाउपसदः समानबर्हिषीभवतः समा
नंहिशिरोग्रीवंमिषुंवाएतांदेवाः समस्कुर्वतयदुपसदंस्तस्याअग्निरनीकमासींत्सोमः शल्योविष्णुस्तेजनंवरुणः पर्णानिता
माज्यधन्वानोव्यसृजंस्तयापुरोभिंदन्तआयंस्तस्मादेताआज्यहविषोभवंतिंचतुरोग्रेस्तनान्व्रतमुपैत्युपसत्सुंचतुः संधि
हींषुरनीकंशल्यस्तेजनंपर्णानित्रीन्स्तनान्व्रतमुपैत्युपसत्सुंत्रिषंधिहींषुरनीकंशल्यस्तेजनं ॥ द्वौस्तनौव्रतमुपैत्युपसत्सुं
द्विषंधिहींषुः शल्यश्चह्येवतेजनंचैकंस्तनंव्रतमुपैत्युपसंत्स्वेकाह्येवेषुरित्याख्यायतंएकयावीर्यंक्रियतेंपरोवरीयांसोवाइमे
लोकांअर्वागंहीयांसः परस्तादर्वाचीरुपसदउपैत्येषामेवलोकानामभिजित्यांउपसद्यायमीढुषंइमांमेअग्नेसमिधंमिमामुप
सदंवनेरितितिस्रस्तिस्रः सामिधेन्योरूपसमृद्धांएतद्वैयज्ञस्यसमृद्धंयद्रूपसमृद्धंयत्कर्मक्रियमाणमृगभिवदतिजघ्निवती

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

र्याज्यानुवाक्याःकुर्यादग्निर्वृत्राणिजंघनद्यंउग्रइवशर्यहात्वंसोमासिसत्पतिर्गयस्फानोअमीवहेदंविष्णुर्विचक्रमेत्रीणिप
दाविचक्रमइत्येताविपर्यस्ताभिरपराह्णेयजतिघ्नंतोवाएताभिर्देवाःपुरोभिंदंतआयन्यदुपसदःसच्छंदसःकर्तव्यानविच्छं
दसौयद्विच्छंदसःकुर्याद्ग्रीवासुतद्गंडंदध्यादीश्वरोग्लावोजनितोस्तस्मात्सच्छंदसएवकर्तव्यानविच्छंदसस्तदुहस्माहोपा
विर्जानश्रुतेयंउपसदांकिलवैतद्ब्राह्मणेयस्माद्प्यश्लीलस्यश्रोत्रियस्यमुखंव्येवज्ञायतेतृप्तमिवरेभतीवेत्याज्यहविषोह्युपस
दोग्रीवासुमुखमध्याहितंतस्माद्धस्मतदाह॥२५॥देववर्मवाएतद्यत्प्रयाजाश्चानुयाजाश्चाप्रयाजमननुयाजंभवतीष्वैसंशि
त्याअप्रतिशरायसकृदतिक्रम्याश्रावयतियज्ञस्याभिक्रांत्याअनपक्रमायतदाहुःक्रूरमिववाएतत्सोमस्यराज्ञोंतेचरंतियद
स्यघृतेनांतेचरंतिघृतेनहिवज्रेणेंद्रोवृत्रमहंस्तद्यदंशुरंशुष्टेदेवसोमाप्यायतामिंद्रायैकधनविदआतुभ्यमिंद्रःप्यायतामात्व
मिंद्रायप्यायस्वाप्याययास्मान्त्सखीन् ॥ सन्यामेधयास्वस्तितेदेवसोमसुत्यामुद्दचमशीयेतिराजानमाप्याययंतियदेवा
स्यतत्क्रूरमिवांतेचरंतितदेवास्यैतेनाप्याययंत्यथोएनंवर्धयंत्येवंद्यावापृथिव्योर्वाएषगर्भोयत्सोमोराजातद्यदेष्टारायए
ष्टावामानिप्रेषेभगाय ॥ ऋतमृतवादिभ्योनमोदिवेनमःपृथिव्याइतिप्रस्तरेनिह्नुवतेद्यावापृथिवीभ्यामेवतन्नमस्कुर्वंत्य
थोएनेवर्धयंत्येववर्धयंत्येव ॥ २६ ॥ इतिप्रथमपंचिकायांचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥

१ भाष्ये 'तिह्नुवते संप्रीणयन्ति' इतिव्युत्पादनात्सएवतदीप्सितःपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

सोमोवैराजागंधर्वेष्वासीत्तंदेवाश्चऋषयश्चाभ्यध्यायंन्कथमयमस्मान्त्सोमोराजागच्छेदितिसावागब्रवीत्स्त्रीकामावै गंधर्वामयैवस्त्रियाभूतयापणध्वमितितिनेतिदेवाअब्रुवंन्कथंवयंत्वदृतेस्यामेतिसाब्रवीत्क्रीणीतैवंयर्हिवाववोमयार्थोभवि तांतर्ह्येववोहंपुनरागंतास्मीतितथेतितयामहानग्न्याभूतयासोमंराजानमक्रीणंस्तामनुकृतिमस्कन्नांवत्सतरीमाजंतिसोम क्रयणींतयासोमंराजानंक्रीणंतितितांपुनर्निष्क्रीणीयात्पुनर्हिसातानागच्छत्तस्मादुपांशुवाचाचरितव्यंसोमेराजनिक्रीतेगं धर्वेषुहितर्हिवाग्भवतिसाग्नावेवप्रणीयमानेपुनरागच्छति ॥ २७ ॥ अग्नयेप्रणीयमानायानुब्रूहीत्याहाध्वर्युःप्रदेवंदे व्याधियाभरताजातवेदसं ॥ हव्यानोवक्षदानुषगितिगायत्रींब्राह्मणस्यानुब्रूयाद्गायत्रोवैब्राह्मणस्तेजोवैब्रह्मवर्चसंगाय त्रीतेजसैवैनंतद्ब्रह्मवर्चसेनसमर्धयतीमंमहेविदथ्यायशूषमितित्रिष्टुभंराजन्यस्यानुब्रूयात्त्रैष्टुभोवैराजन्यओजोवाइंद्रियं वीर्यंत्रिष्टुबोजसैवैनंतदिंद्रियेणवीर्येणसमर्धयतिशश्वत्कृत्वईड्यायप्रजभ्रुरितिस्वानामेवैनंतच्छ्रैष्ठ्यंगमयतिशृणोतुनोद म्येभिरनीकैःशृणोत्वग्निर्दिव्यैरजस्रइत्यांजरसंहास्मिन्नजस्रोदीदाययएवंवेदायमिहप्रथमोधायिधातृभिरितिजगतींवै श्यस्यानुब्रूयाज्जागतोवैवैश्योजागताःपशवःपशुभिरेवैनंतत्समर्धयतिवनेषुचित्रंविभ्वंविशेविशइत्यभिरूपांयद्यज्ञेभिरू पंतत्समृद्धमयमुष्यप्रदेवयुरित्यनुष्टुभिवाचंविसृजतेवाग्वाअनुष्टुब्वाच्येवतद्वाचंविसृजतेऽयमुष्यइतियदाहायमुस्याग

१ 'महानग्न्या' महतीचासौनग्नीचइतिभाष्येपाठः । नग्नीकुमारी ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मैंयापुरागंधर्वेष्ववात्समित्येवतद्वाक्प्रब्रूतेयमग्निरुरुष्यतीत्ययंवाअग्निरुरुष्यंत्यमृतादिवजन्मनइत्यमृतत्वमेवास्मिंस्त
द्धातिसहसश्चित्सहीयान्देवोजीवातवेकृतइतिदेवोह्येषएतज्जीवातवेकृतोयदग्निरिळायास्त्वापदेवयंनाभापृथिव्याअ
धीत्येतद्वाइळायास्पदंयदुत्तरवेदीनाभिर्जातवेदोनिधीमहीतिनिधास्यंतोह्येनंभवंत्यग्नेहव्यायवोह्लवइतिहव्यंहिवक्ष्यन्भ
वंत्यग्नेविश्वेभिःस्वनीकदेवैरूर्णावंतंप्रथमःसीदयोनिमितिविश्वैरेवैनंतद्देवैःसहासादयतिकुलायिनंघृतवंतंसवित्रइतिकु
लायमिवह्येतद्यज्ञेक्रियतेयत्पैतुदारवाःपरिधयोगुग्गुलूर्णास्तुकाःसुगंधितेजनानीतियज्ञंनययजमानायसाध्वितियज्ञमे
वतदृजुधाप्रतिष्ठापयतिसीदहोतःस्वउलोकेचिकित्वानित्यग्निर्वैदेवानांहोतातस्यैषस्वोलोकोयदुत्तरवेदीनाभिःसादयाय
ज्ञंसुकृतस्ययोनावितियजमानोवैयज्ञोयजमानायैवैतामाशिषमाशास्तेदेवावीर्देवान्हविषायजास्यग्नेबृहद्यजमानेवयो
धाइतिप्राणोवैवयःप्राणमेवतद्यजमानेदधातिनिहोताहोतृषदनेविदानइत्यग्निर्वैदेवानांहोतातस्यैतद्धोतृषदनंयदुत्तरवे
दीनाभिस्त्वेषोदीदिवाँअसदत्सुदक्षइत्यासन्नोहिसतर्हिभवत्यदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठइत्यग्निर्वैदेवानांवसिष्ठःसहस्रंभरःशु
चिजिह्वोअग्निरित्येषाहवाअस्यसहस्रंभरतायदेनमेकंसंतंबहुधाविहरंतिप्रहवैसाहस्रंपोषमाप्नोतियएवंवेदत्वंदूतस्त्वमुनः ॥ ११ ॥
परस्पाइत्युत्तमयापरिदधातित्वंवस्यआवृषभप्रणेता ॥ अग्नेतोकस्यनस्तनेतनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्बोधिगोपाइत्यग्निर्वैदे

१ 'अवात्समित्येव' इतिभाष्यपाठः । गंधर्वेषुयाहंवागवात्संस्थितास्मिइत्यर्थस्तत्र ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वानांगोपांअग्निमेवतत्सर्वतोगोप्तारंपरिदत्तंआत्मनेचयजमानायचंयत्रैवंविद्वानेतयापरिदधात्यथोसंवत्सरीणामेवैतां
स्वस्तिंकुरुतेंताएताअष्टावन्वाहरूपसमृद्धांएतद्वैयज्ञस्यसमृद्धंयद्रूपसमृद्धंयत्कर्मक्रियमाणमृगभिवदतिंतासांत्रिःप्रथ
मामन्वाहत्रिरुत्तमांताद्वादशसंपद्यंतेंद्वादशवैमासाःसंवत्सरःसंवत्सरःप्रजापतिःप्रजापत्यायतनाभिरेवांभीराध्नोतियए
वंवेदंत्रिःप्रथमांत्रिरुत्तमामन्वाहंयज्ञस्यैवतद्बसौनह्यतिस्थेम्नेबलायाविस्रंसाय ॥ २८ ॥ हविर्धानाभ्यांप्रोह्यमाणाभ्यां
मनुब्रूहीत्याहाध्वर्युर्युजेवांब्रह्मपूर्व्यंनमोभिरित्यन्वाहंब्रह्मणावाएतेदेवांअयुंजतयद्धविर्धानेंब्रह्मणैवैनेएतद्युंक्तेंनवैब्रह्म
ण्वद्रिष्यतिंप्रेतांयज्ञस्यशंभुवेतितृचंद्यावापृथिवीयमन्वाहंतदाहुर्यद्धविर्धानाभ्यांप्रोह्यमाणाभ्यामनुवाचाहांथकस्मात्तृ
चंद्यावापृथिवीयमन्वाहेतिंद्यावापृथिवीवैदेवानांहविर्धानेआस्तांतेउएवाद्यापिहविर्धानेंतेहीदमंतरेणसर्वंहविर्यदिदंकिं
चंतस्मात्तृचंद्यावापृथिवीयमन्वाहंयमेइवयतमानेयदैतमितिंयमेइवह्येतेयतमानेप्रवाहुगितःप्रवांभरन्मानुषादेवयंतइ
तिंदेवयंतोह्येनेमानुषाःप्रभरंत्यासीदतंस्वमुलोकंविदाने ॥ स्वासस्थेभवतमिंदवेनइतिंसोमोवैराजेंदुःसोमायैवैनेएतद्रा
ज्ञआसदेचीक्लृपंदधिद्वयोरदधाउक्थ्यंवचइतिंद्वयोर्ह्येतत्तृतीयंछदिरधिनिधीयतंउक्थ्यंवचइतियदाहंयज्ञियंवैकर्मो
क्थ्यंवचोयज्ञमेवैतेनसमर्धयतिंयतस्रुचामिथुनायासपर्यतः ॥ असंयत्तोव्रतेतेक्षेतिपुष्यतीतिंयदेवादःपूर्वंयत्तवत्पदमा
हंतदेवैतेनशांत्याशमयतिंभद्राशक्तिर्यजमानायसुन्वतंइत्याशिषमाशास्तेंविश्वारूपाणिप्रतिमुंचतेकविरितिंविश्वरूपाम

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

न्वाहंसरराव्यामीक्षमाणोनुब्रूयाद्विश्वमिवहिरूपंरराव्याः शुक्लमिवचकृष्णमिवचविश्वंरूपमवरुंधआत्मनेचयजमानाय
चंयत्रैवंविद्वानेतांरराव्यामीक्षमाणोन्वाहंपरित्वागिर्वणोगिरइत्युत्तमयापरिदधातिसयदैवहविर्धानेसंपरिश्रितेमन्येतां
थपरिदध्यादनग्नंभावुकाहहोतुश्चयजमानस्यचभार्याभवंतियत्रैवंविद्वानेतयाहविर्धानयोःसंपरिश्रितयोःपरिदधातिय
जुषावाएतेसंपरिश्रियेतेयद्धविर्धानेयजुषैवैनेएतत्परिश्रयंतितौयदैवाध्वर्युश्चप्रतिप्रस्थाताचोभयतोमेथ्यौनिहन्यातांम
थपरिदध्यांदत्रहितेसंपरिश्रितेभवतस्ताएताअष्टावन्वाहरूपसमृद्धाएतद्वैयज्ञस्यसमृद्धंयद्रूपसमृद्धंयत्कर्मक्रियमाणमृग
भिवदतितासांत्रिःप्रथमामन्वाहत्रिरुत्तमांताद्वादशसंपद्यंतेद्वादशवैमासाःसंवत्सरःसंवत्सरःप्रजापतिःप्रजापत्यायत
नाभिरेवाभीराघ्नोतियएवंवेदत्रिःप्रथमांत्रिरुत्तमामन्वाहंयज्ञस्यैवतद्वर्सौनह्यतिस्थेम्नेबलायाविस्रंसाय ॥२९॥ अग्नीषो
माभ्यांप्रणीयमानाभ्यामनुब्रूहीत्याहाध्वर्युःसावीर्हिदेवप्रथमायपित्रइतिसावित्रीमन्वाहंतदाहुर्यदग्नीषोमाभ्यांप्रणीयमा
नाभ्यामनुवाचाहाथकस्मात्सावित्रीमन्वाहेतिसवितावैप्रसवानामीशेसवितृप्रसूताएवैनौतत्प्रणयंतितस्मात्सावित्रीम
न्वाहंप्रैतुब्रह्मणस्पतिरितिब्राह्मणस्पत्यामन्वाहंतदाहुर्यदग्नीषोमाभ्यांप्रणीयमानाभ्यामनुवाचाहाथकस्माद्ब्राह्मणस्पत्या
मन्वाहेतिब्रह्मवैबृहस्पतिर्ब्रह्मैवाभ्यामेतत्पुरोगवंमकर्णवैब्रह्मण्वद्रिष्यतिप्रदेव्येतुसूनृतेतिससूनृतमेवतद्यज्ञंकरोतितस्मा
द्ब्राह्मणस्पत्यामन्वाहंहोतादेवोअमर्त्यइतितृचमाग्नेयंगायत्रमन्वाहंसोमेराजनिप्रणीयमानेसोमंवैराजानंप्रणीयमानंमंत

॥ १२ ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

रेणैवसदोहविर्धानान्यसुरारक्षांस्यजिघांसँस्तमग्निर्मायययात्यनयंत्पुरस्तादेतिमाययेतिमाययाहिसतमत्यनयंत्तस्माद्धस्या ग्निंपुरस्ताद्धरंत्युपत्वाग्नेदिवेदिवउपप्रियंपनिप्नतमितितिस्रश्चैकांचान्वाहेश्वरौहवाएतौसंयंतौयजमानंहिंसितोर्यश्चासौ पूर्वउद्धृतोभवतियमुचैनमपरंप्रणयंतितद्यत्तिस्रश्चैकांचान्वाहसंजानानावेवैनौतत्संगमयतिप्रतिष्ठायामेवैनौतत्प्रतिष्ठा पयंत्यात्मनश्चयजमानस्यचाहिंसायाअग्नेजुषस्वप्रतिहर्यतद्वचइत्याहुत्यांहूयमानायामन्वाहाग्नयएवतज्जुष्टिमाहुतिंगम यतिसोमोजिगातिगातुविदितितृचंसौम्यंगायत्रमन्वाहसोमेराजनिप्रणीयमानेस्वयैवैनंतद्देवतयास्वेनच्छंदसासमर्धय तिसोमःसधस्थमासददित्यासत्स्यन्हिसतर्हिभवतितदतिक्रम्यैवानुब्रूयात्पृष्ठतइ[1]वाग्नीध्रंकृत्वातमस्यराजावरुणस्तमश्वि नेतिवैष्णवीमन्वाहक्रतुंसचंतमारुतस्यवेधसः ॥ दाधारदक्षमुत्तममहर्विदंव्रजंचविष्णुःसखिवाँअपोर्णुतइतिविष्णुर्वैदे वानांद्वारपःसएवास्माएतद्द्वारंविवृणोत्यंतश्चप्रागाअदितिर्भवासीतिप्रपाद्यमानेन्वाहश्येनोनयोनिंसदनंधियाकृतमि त्यासन्नेहिरण्ययमासदंदेवएषतीतिहिरण्मयमिवहवाएषएतद्देवेभ्यच्छदयतियत्कृष्णाजिनंतस्मादेतामन्वाहास्तभ्ना द्द्यामसुरोविश्ववेदाइतिवारुण्यापरिदधातिवरुणदेवत्योवाएषतावद्यावदुपनद्धोयावत्परिश्रितानिप्रपद्यतेस्वयैवैनंतद्दे वतयास्वेनच्छंदसासमर्धयतितंयद्युपवाधावेयुरभयंवेच्छेरन्नेवावंदस्ववरुणंबृहंतमित्येतयापरिदध्याद्यावज्झोहाभयमि

१ ‘पृष्ठतएवाग्नीध्रंकृत्वा’ इतिभाष्यपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

च्छतियावज्योहाभयंध्यायतितावज्योहाभयंभवतियत्रैवंविद्वानेतयापरिदधातितस्मादेवंविद्वानेतयैवपरिदध्यात्ताए
ताःसप्तदशान्वाहरूपसमृद्धाएतद्वैयज्ञस्यसमृद्धंयद्रूपसमृद्धंयत्कर्मक्रियमाणमृगभिवदतितासांत्रिःप्रथमामन्वाहत्रिरु
त्तमांताएकविंशतिःसंपद्यंतेएकविंशोवैप्रजापतिर्द्वादशमासाःपंचर्तवस्त्रयइमेलोकाअसावादित्यएकविंशउत्तमाप्रतिष्ठा
तद्दैवंक्षत्रंसाश्रीस्तदाधिपत्यंतद्ब्रध्नस्यविष्टपंतत्प्रजापतेरायतनंतत्स्वाराज्यमृध्नोत्येतमेवैताभिरेकविंशत्यैकविंशत्या॥३०
इतिप्रथमपंचिकायांपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

॥ इतिप्रथमपंचिकासमाप्ता ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

॥ अथद्वितीयपंचिकाप्रारंभः ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिः ॐ ॥ यज्ञेनवैदेवाऊर्ध्वाःस्वर्गंलोकमायँस्तेबिभयुरिमंनोदृष्ट्वामनुष्याश्चऋषयश्चानुप्रज्ञा
स्यंतीतितंवैयूपेनैवायोपयँस्तंयद्यूपेनैवायोपयंस्तद्यूपस्ययूपत्वँतमवाचीनाग्रंनिमित्योर्ध्वाउदायँस्ततोवैमनुष्याश्चऋषयश्च
देवानांयज्ञवास्त्वभ्यायंन्यज्ञस्यकिंचिदेषिष्यामःप्रज्ञात्याइतितेवैयूपमेवाविंदंन्नवाचीनाग्रंनिमितंतेविदुरनेनवैदेवायज्ञ
मयूयुपन्निति तमुत्खायोर्ध्वंन्यमिन्वंस्तंतोवैतेप्रयज्ञमजानन्प्रस्वर्गंलोकँतद्यद्यूपऊर्ध्वोनिमीयतेज्ञस्यप्रज्ञात्यैस्वर्गस्यलोक
स्यानुख्यात्यैवज्रोवाएषयद्यूपःसोष्टाश्रिःकर्तव्योऽष्टाश्रिर्वैवज्रस्तंतंप्रहरतिंद्विषतेभ्रातृव्यायवधंयोस्यस्तृत्यस्तस्मैस्तर्तवै
वज्रोवैयूपःसएषद्विषतोवधउद्यतस्तिष्ठतितस्माद्धाप्येतार्हियोद्वेष्टितस्याप्रियंभवत्यमुष्यायंयूपोमुष्यायंयूपइतिदृष्ट्वाखा
दिरंयूपंकुर्वीतस्वर्गकामःखादिरेणवैयूपेनदेवाःस्वर्गंलोकमजयँस्तथैवैतद्यजमानःखादिरेणयूपेनस्वर्गंलोकंजयतिबैल्वंयू
पंकुर्वीतान्नाद्यकामःपुष्टिकामःसमांसमांवैबिल्वोगृभीतस्तदन्नाद्यस्यरूपमामूलाच्छाखाभिरनुचितस्तत्पुष्टेःपुष्यतिप्रजां
चपशूंश्चयएवंविद्वान्बैल्वंयूपंकुरुतेयदेववैल्वां २ ॥ बिल्वंज्योतिरितिवाआचक्षतेज्योतिःस्वेषुभवतिश्रेष्ठःस्वानांभवति
यएवंवेदपालाशंयूपंकुर्वीततेजस्कामोब्रह्मवर्चसकामस्तेजोवैब्रह्मवर्चसँवनस्पतीनांपलाशस्तेजस्वीब्रह्मवर्चसीभवतियए ॥ १४ ॥
वंविद्वान्पालाशंयूपंकुरुतेयदेवपालाशां ३ ॥ सर्वेषांवाएषवनस्पतीनांयोनिर्यत्पलाशस्तस्मात्पलाशस्यैवपलाशेनाचक्ष
तेऽमुष्यपलाशममुष्यपलाशमितिसर्वेषांहास्यवनस्पतीनाँकाममउपाप्तोभवतियएवंवेद ॥ १ ॥ अञ्जमोयूपमनुब्रूहीत्याहा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

ध्वर्युरंजंतित्वामध्वरेदेवयंतइत्यन्वाहाध्वरेह्येनंदेवयंतोंजंतिवनस्पतेमधुनादैव्येनेत्येतद्वैमधुदैव्यंयदाज्यंयदूर्ध्वस्तिष्ठा
द्रविणेहधत्ताद्यद्वाक्षयोमातुरस्याउपस्थइतियदिचतिष्ठासियदिचशयासैद्रविणमेवास्मासुधत्तादित्येवतदाहोच्छ्रयस्वव
नस्पतइत्युच्छ्रीयमाणायाभिरूपायद्यज्ञेभिरूपंतत्समृद्धंवर्ष्मन्पृथिव्याअधीत्येतद्वैवर्ष्मपृथिव्यैयत्रयूपमुन्मिन्वंतिसुमि
तीमीयमानोवर्चोधायज्ञवाहसइत्याशिषमाशास्तेसमिद्धस्यश्रयमाणःपुरस्तादितिसमिद्धस्यह्येषएतत्पुरस्ताच्छ्रयतेब्रह्म
वन्वानोअजरंसुवीरमित्याशिषमेवाशास्तआरेअस्मदमतिंबाधमानइत्यशनायावैपाप्मामतिस्तामेवतदारान्नुदतेयज्ञाच्च
यजमानाच्चोच्छ्रयस्वमहतेसौभगायेत्याशिषमेवाशास्तऊर्ध्वऊषुणऊतयेतिष्ठादेवोनसवितेतियद्वैदेवानांनेतितदेषांमो
३ मितितिष्ठदेवइवसवितेत्येवतदाहोर्ध्वोवाजस्यसनितेतिवाजसनिमेवैनंतद्धनसांसनोतियदंजिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामह
इतिच्छंदांसिवाअंजयोवाघतस्तैरेतद्देवान्यजमानाविह्वयंतेममयज्ञमागच्छतममयज्ञमितियदिहवाअपिबहवइवयजंतेऽ
थहास्यदेवायज्ञमैवगच्छंतियत्रैवंविद्वानेतामन्वाहोर्ध्वोनःपाह्यंहसोनिकेतुनाविश्वंसमत्रिणंदहेतिरक्षांसिवैपाप्मात्रिणो
रक्षांसिपाप्मानंदहेत्येवतदाहकृधीनऊर्ध्वांचरथायजीवसइतियदाहकृधीनऊर्ध्वांचरणायजीवसइत्येवतदाहयदिहवा
अपिनीतइवयजमानोभवतिपरिहैवैनंतत्संवत्सरायददातिविदादेवेषुनोदुवइत्याशिषमेवाशास्तेजातोजायतेसुदिनत्वे

१ भाष्येनात्रप्रुतोगृहीतः । २ यज्ञमेवइतिभाष्येपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

अह्नामितिंजातोह्येषएतज्जायतेंसमर्यआविदथेवर्धमानइतिंवर्धयंत्येवैनंतंत्पुनंतिधीराअपसोमनीषेतिंपुनंत्येवैनंतद्देव
याविप्रउदियर्तिंवाचमितिंदेवेभ्यएवैनंतन्निवेदयतिंयुवासुवासाःपरिवीतआगादिंत्युत्तमयापरिदधातिंप्राणोवैयुवासु
वासांःसोयंशरीरैःपरिवृतंःसउश्रेयान्भवतिजायमानइतिंश्रेयाच्छ्रेयान्ह्येषएतद्भवतिजायमानंस्तंधीरासःकवयउन्नयंति
स्वाध्योमनसादेवयंतइतिंयेवाअनूचानास्तेकवयंस्तएवैनंतदुन्नयंतिताएताःसप्तान्वाहरूपसमृद्धांएतद्वैयज्ञस्यसमृद्धंय
द्रूपसमृद्धंयत्कर्मक्रियमाणमृगभिवदतिंतासांत्रिःप्रथमामन्वाहत्रिरुत्तमांताएकादशसंपद्यंतंएकादशाक्षरावैत्रिष्टुंप्त्रिष्टु
बिंद्रस्यवज्रंइंद्रायतनाभिरेवाभीराध्नोतियएवंवेदंत्रिःप्रथमांत्रिरुत्तमामन्वाहंयज्ञस्यैवतद्बर्सौनह्यतिंस्थेम्नेबलायाविस्रं
साय ॥ २ ॥ तिष्ठेद्यूपा ३ः ॥ अनुप्रहरे ३ त् इत्याहुंस्तिष्ठेत्पशुकामस्यंदेवेभ्योवैपशवोंन्नाद्यायालंभायनातिष्ठंतंतेप
क्रम्यप्रतिवावदतोतिष्ठंन्नास्मानालप्स्यध्वेनास्मानितिंततोवैदेवाएतंयूपंवज्रमपश्यंस्तमेभ्यउदश्रयंस्तस्माद्बिभ्यतउपाव
र्तंतंतमेवाद्याप्युपावृत्तांस्ततोवैदेवेभ्यःपशवोंन्नाद्यायालंभायातिष्ठंतंतिष्ठंतेस्मैपशवोंन्नाद्यायालंभाययएवंवेदंयस्यचैवं
विदुषोयूपस्तिष्ठंत्यनुप्रहरेत्स्वर्गकामस्यंतमुहस्मैतंपूर्वेन्वेवप्रहरंतिंयजमानोवैयूपोयजमानःप्रस्तरोंग्निर्वैदेवयोनिंःसोग्नेर्देव ॥ १५ ॥
योन्याआहुतिभ्यःसंभूयंहिरण्यशरीरऊर्ध्वंःस्वर्गंलोकमेष्यतींत्यथयेतेभ्योवरआसंस्तएतंस्वरुमपश्यन्यूपशकलंतंतस्मि
न्कालेनुप्रहरेंत्तत्रसकामउपाप्तोयोनुप्रहरणेतत्रसकामउपाप्तोयःस्थानेसर्वाभ्योवाएषदेवताभ्यंआत्मानमालभतेंयोदीक्ष

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तेग्निःसर्वादेवताःसोमःसर्वादेवताःसयदग्नीषोमीयंपशुमालभतेसर्वाभ्यएवतद्देवताभ्योयजमानआत्मानंनिष्क्रीणीतेत
दाहुर्द्विरूपोग्नीषोमीयःकर्तव्योद्विदेवत्योहीतितत्तन्नादृत्यंपीवइवकर्तव्यःपीवोरूपावैपशवःकृशितइवखलुवैयजमानोभ
वतितद्यत्पीवापशुर्भवतियजमानमेवतत्स्वेनमेधेनसमर्धयतितदाहुर्नाग्नीषोमीयस्यपशोरश्नीयात्पुरुषस्यवाएषोश्नातियो
ग्नीषोमीयस्यपशोरश्नातियजमानोह्येतेनात्मानंनिष्क्रीणीतइतितत्तन्नादृत्यंवार्त्रघ्नंवाएतद्धविर्यदग्नीषोमीयोग्नीषोमाभ्यां
वाइंद्रोवृत्रमहँस्तावेनमब्रूतामावाभ्यांवैवृत्रमवधीर्वरंतेवृणावहाइतिवृणाथामितितावेतमेववरमवृणातांश्वःसुत्यायांप
शुंसएनयोरेषोच्युतोवरवृतोह्येनयोस्तस्मात्तस्याशितव्यंचैवलीप्सितव्यंच ॥ ३ ॥ आप्रीभिराप्रीणातितेजोवैब्रह्मवर्च
समाप्रियंस्तेजसैवैनंतद्ब्रह्मवर्चसेनसमर्धयतिसमिधोयजतिप्राणावैसमिधःप्राणाहीदंसर्वंसमिंधतेयदिदंकिंचप्राणानेव
तत्प्रीणातिप्राणान्यजमानेदधातितनूनपातंयजतिप्राणोवैतनूनपात्सहितन्वःपातिप्राणमेवतत्प्रीणातिप्राणंयजमानेद
धातिनराशंसंयजतिप्रजावैनरोवाक्शंसःप्रजांचैवतद्वाचंचप्रीणातिप्रजांचवाचंचयजमानेदधातीळोयजत्यन्नंवाइळोन्न
मेवतत्प्रीणात्यन्नंयजमानेदधातिबर्हिर्यजतिपशवोवैबर्हिःपशूनेवतत्प्रीणातिपशून्यजमानेदधातिदुरोयजतिवृष्टिर्वैदुरो
वृष्टिमेवतत्प्रीणातिवृष्टिमन्नाद्यंयजमानेदधात्युषासानक्तायजत्यहोरात्रेवाउषासानक्ताहोरात्रेएवतत्प्रीणात्यहोरात्रयो
र्यजमानंदधातिदैव्याहोतारायजतिप्राणापानौवैदैव्याहोताराप्राणापानावेवतत्प्रीणातिप्राणापानौयजमानेदधातीति

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्रोदेवीर्यजतिंप्राणोवाअपानोव्यानस्तिस्रोदेव्यस्ताएवतत्प्रीणातिंतायजमानेदधातिंत्वष्टारंयजतिंवाग्वैत्वष्टावाग्घीदं
सर्वंताष्टीवंवाचमेवतत्प्रीणातिंवाचंयजमानेदधातिंवनस्पतिंयजतिंप्राणोवैवनस्पतिःप्राणमेवतत्प्रीणातिंप्राणंयजमानेद
धातिंस्वाहाकृतीर्यजतिंप्रतिष्ठावैस्वाहाकृतयःप्रतिष्ठायामेवतद्यज्ञमंततःप्रतिष्ठापयतिंताभिर्यथऋष्याप्रीणीयांद्यद्यथऋ
ष्याप्रीणातिंयजमानमेवतद्बंधुतायानोत्सृजति ॥४॥ पर्यग्नयेक्रियमाणायानुब्रूहीत्याहाध्वर्युरग्निर्होतानोअध्वरइतिंतृच
माग्नेयंगायत्रमन्वाहपर्यग्निक्रियमाणेस्वयैवैनंतद्देवतयास्वेनच्छंदसासमर्धयतिंवाजीसन्परिणीयतइतिंवाजिनमिवह्येनं
संतंपरिणयंतिंपरित्रिविष्ट्यध्वरंयात्यग्नीरथीरिवेत्येषहिरथीरिवाध्वरंपरियातिंपरिवाजपतिःकविरित्येषहिवाजानांपतिर
तउपप्रेष्यहोतर्हव्यादेवेभ्यइत्याहाध्वर्युरजैदग्निरसनद्वाजमितिंमैत्रावरुणउपप्रैषंप्रतिपद्यतेतदाहुर्यदध्वर्युर्होतारमुपप्रे
ष्यंत्यथकस्मान्मैत्रावरुणंउपप्रैषंप्रतिपद्यतइतिंमनोवैयज्ञस्यमैत्रावरुणोवाग्यज्ञस्यहोतांमनसावाइषितावाग्वदतिंयाह्य
न्यमनावाचंवदत्यसुर्यावैसावागदेवजुष्टांतद्यन्मैत्रावरुणउपप्रैषंप्रतिपद्यतेमनसैवतद्वाचमीरयतिंतन्मनसेरितयावाचा
देवेभ्योहव्यंसंपादयति ॥५॥ दैव्याःशमितारआरभध्वमुतमनुष्याइत्याहयेचैवदेवानांशमितारोयेचमनुष्याणांतानेव
तत्संशास्त्युपनयतमेध्यादुरआशासानामेधपतिभ्यांमेधमितिंपशुर्वैमेधोयजमानोमेधपतिर्यजमानमेवतत्स्वेनमेधेनस
मर्धयत्यथोखल्वाहुर्यस्यैवावकस्यैचदेवतायैपशुरालभ्यतेसैवमेधपतिरितिंसयद्येकदेवत्यःपशुःस्यान्मेधपतयइतिब्रूयांद्य ॥ १६ ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

दिद्विदेवत्योमेधपतिभ्यामितिंयदिबहुदेवत्योमेधपतिभ्यइंत्येतदेवस्थितंप्रास्मा अग्निंभरतेतिंपशुर्वैनीयमानंःसमृत्युंप्राप
श्यंत्सदेवान्नान्वकामयतैतुंतंदेवाअब्रुवन्नेहिंस्वर्गंवैत्वालोकंगमयिष्यामइतिंसतथेत्यब्रवींत्तस्यवैमेयुष्माकमेकःपुरस्तादै
त्वितितथेतिंतस्याग्निःपुरस्तादैत्सोग्निमनुप्राच्यवतंतस्मादाहुराग्नेयोवावसर्वःपशुरंग्निंहिसोनुप्राच्यवतेतिंतस्माद्वस्याग्निं
पुरस्ताद्धरंतिंस्तृणीतबर्हिरित्योषध्यात्मावैपशुंःपशुमेवतत्सर्वात्मानंकरोंत्यन्वेनंमातामन्यतांमनुपितानुभ्रातांसगर्भ्यो
नुसखासयूथ्यइतिंजनित्रैरेवैनंतंत्समनुमतमालभंतंउदीचीनाँअस्यपदोनिधत्तांत्सूर्यंचक्षुर्गमयतांद्वातंप्राणमन्ववसृजता
दंतरिक्षमसुंदिशःश्रोत्रंपृथिवींशरीरमित्येष्वेवैनंतल्लोकेष्वादधांत्येकधास्यत्वचमाच्छयतांत्पुरानाभ्याअपिशसोवपामु
त्खिदतांदंतरेवोष्माणंवारयध्वादितिंपशुष्वेवतत्प्राणान्दधातिंश्येनमस्यवक्षःकृणुतांत्प्रशसाबाहूशलादोषणींकश्यपेवां
साच्छिद्रेश्रोणींकवषोरूस्रेकपर्णाष्ठीवंतांषड्विंशतिरस्यवंक्रयस्तांअनुष्ठ्योच्यावयतांद्गात्रंगात्रमस्यानूनंकृणुतांदित्यंगान्ये
वास्यतद्गात्राणिप्रीणांत्यूवध्यगोहंपार्थिवंखनतादित्याहौषधंवाऊवध्यंमियंवाऽओषधीनांप्रतिष्ठांतदेनत्स्वायामेवप्रतिष्ठा
यामंततःप्रतिष्ठापयति ॥ ६ ॥ अस्नारक्षःसंसृजतादित्याहंतुषैर्वैफलीकरणैर्देवाहविर्यज्ञेभ्योरक्षांसिनिरभजन्नस्नामहाय
ज्ञांत्सयदस्नारक्षःसंसृजतादित्याहंरक्षांस्येवतत्स्वेनभागधेयेनंयज्ञान्निरवदयतेतदाहुर्नयज्ञेरक्षसांकीर्तयेत्कानिरक्षांस्यृते
रक्षावैयज्ञइतितदुवाआहुंःकीर्तयेदेवयोवैभागिनंभागान्नुदतेचयतेवैनंसयदिवैनंनचयतेऽथपुत्रमथपौत्रंचयतेत्वेवैनमि

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तिंसयदिकीर्तयेदुपांशुकीर्तयेत्तिरइववाएतद्वाचोयदुपांशुतिरइवैतद्यद्रक्षांस्यथयदुच्चैःकीर्तयेदीश्वरोहास्यवाचोरक्षो
भाषोजनितोर्योयंराक्षसींवाचंवदतिंसयांवैदृप्तोवदतियामुन्मत्तःसावैराक्षसीवाङ्नात्मनादृप्यतिनास्यप्रजायादृप्तआ
जायतेयएवंवेदवनिष्ठुमस्यमाराविष्टोरूकंमन्यमानानेद्वस्तोकेतनयैरवितारवच्छमितारइतियेचैवदेवानांशमितारोयेच
मनुष्याणांतेभ्यएवैनंतत्परिददात्यध्रिगोशमीध्वंसुशमिशमीध्वंशमीध्वमध्रिगा ३ उइतित्रिर्ब्रूयादपापेतिचाध्रिगुर्वै
देवानांशमितापापोनिग्रभीतांशमितृभ्यश्चैवैनंतन्निग्रभीतृभ्यश्चसंप्रयच्छतिशमितारोयदत्रसुकृतंकृणवथास्मासुतद्यद्दु
ष्कृतमन्यत्रतदित्याहाग्निर्वैदेवानांहोतासीत्सएनंवाचाव्यशाद्वाचावाएनंहोताविशास्तितद्यदर्वाग्यत्परःकृंतातियदुल्बणं
यद्विथुरंक्रियतेशमितृभ्यश्चैवैनंत्तन्निग्रभीतृभ्यश्चसमनुदिशतिस्वस्त्येवहोतोन्मुच्यतेसर्वायुःसर्वायुत्वायसर्वमायुरेतिय
वंवेद ॥ ७ ॥ पुरुषंवैदेवाःपशुमालभंतंतस्मादालब्धान्मेधउदक्रामंत्सोश्वंप्राविशत्तस्मादश्वोमेध्योभवदथैनमुत्क्रांतमे
धमत्यार्जंतंसकिंपुरुषोभवंत्तेश्वमालभंतंसोश्वादालब्धादुदक्रामंत्सगांप्राविशत्तस्माद्गौर्मेध्योभवदथैनमुत्क्रांतमेधमत्या
र्जंतंसगौरमृगोभवंत्तेगामालभंतंसगोरालब्धादुदक्रामंत्सोविंप्राविशत्तस्मादविर्मेध्योभवदथैनमुत्क्रांतमेधमत्यार्जंतंसग ॥ १७ ॥
वयोभवंत्तेऽविमालभंतंसोऽवेरालब्धादुदक्रामंत्सोजंप्राविशत्तस्मादजोमेध्योभवदथैनमुत्क्रांतमेधमत्यार्जंतंसउष्ट्रोभवं
त्सोजेज्योक्तमामिवारमतंतस्मादेषएतेषांपशूनांप्रयुक्ततमोयदजंस्तेऽजमालभंतंसोजादालब्धादुदक्रामंत्सइमांप्राविशत्तं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्मादियंमेध्याभवंदथैनमुत्क्रातमेधमत्यार्जंतसशरभोभवंत्तएतउत्क्रांतमेधाअमेध्याःपशवंस्तस्मादेतेषांनाश्नीयांत्तमस्य
मन्वगच्छंन्त्सोनुगतोव्रीहिरभवंत्तद्यत्पशौपुरोळाशमनुनिर्वपंतिंसमेधेननःपशुनेष्टमसंत्केवलेननःपशुनेष्टमसदितिंसमेधे
नहास्यपशुनेष्टंभवतिंकेवलेनहास्यपशुनेष्टंभवतियएवंवेद ॥ ८ ॥ सवाएषपशुरेवालभ्यतेयत्पुरोळाशंस्तस्ययानिकिंशा
रूणितानिरोमाणिंयेतुषाःसात्वंग्येफलीकरणास्तदसृंग्यत्पिष्टंकिक्नसास्तन्मांसंयत्किंचित्कंसारंतदस्थिसर्वेषांवाएषपशूनां
मेधेनयजतेंयःपुरोळाशेनयजतेंतस्मादाहुःपुरोळाशसत्रंलोक्यमितिंयुवमेतानिदिविरोचनांन्यग्निश्चसोमसक्रतूअधत्तं ॥
युवंसिंधूँरभिशस्तेरवद्यांदग्नीषोमावमुंचतंगृभीतानितिंवपायैयजतिंसर्वाभिर्वाएषदेवताभिरालब्धोभवतिंयोदीक्षितो
भवतिंतस्मादाहुर्नदीक्षितस्याश्नीयादितिंसयदग्नीषोमावमुंचतंगृभीतानितिंवपायैयजतिंसर्वाभ्यएवतद्देवताभ्योयजमा
नंप्रमुंचतिंतस्मादाहुरशितव्यंवपायांहुतायांयजमानोहिसतर्हिंभवतींत्यान्यंदिवोमातरिश्वाजभारेतिंपुरोळाशस्ययजं
त्यमश्नादन्यंपरिश्येनोअद्रेरितींतइवचह्येषइतइवचमेधःसमाहृतोभवतिंस्वदस्वहव्यासमिषोदिदीहीतिंपुरोळाशःस्विष्ट
कृतोयजतिंहविरेवास्माएतत्स्वदयतींषमूर्जमात्मन्धत्तंइळामुपह्वयतेपशवोवाइळांपशूनेवतदुपह्वयतेंपशून्यजमानेदधा
ति ॥९॥ मनोतायैहविषोवदीयमानस्यानुब्रूहीत्याहाध्वर्युंस्त्वंह्यग्नेप्रथमोमनोतेतिसूक्तमन्वाहंतदाहुर्यदन्यदेवत्यउतप
शुर्भवंत्यथकस्मादाग्नेयीरेवमनोतायैहविषोऽवदीयमानस्यान्वाहेतिंतिस्रोवैदेवानांमनोतांस्तासुहितेषांसमनांस्योतानिवा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

ग्वैदेवानांमनोतातस्यांहितेषांमनांस्योतानिगौर्वैदेवानांमनोतातस्यांहितेषांमनांस्योतान्यग्निर्वैदेवानांमनोतातस्मिन्हि
तेषांमनांस्योतान्यग्निःसर्वामनोताअग्नौमनोताःसंगच्छंतेतस्मादाग्नेयीरेवमनोतायैहविषोवदीयमानस्यान्वाहाग्नीषोमा
हविषःप्रस्थितस्येतिहविषोयजतिहविषइतिरूपसमृद्धाप्रस्थितस्येतिरूपसमृद्धासर्वाभिर्हास्यसमृद्धिभिःसमृद्धंहव्यंदेवा
नप्येतियऽएववेदवनस्पतिंयजतिप्राणोवैवनस्पतिर्जीवंहास्यहव्यंदेवानप्येतियत्रैवंविद्वान्वनस्पतिंयजतिस्विष्टकृतंयज
तिप्रतिष्ठावैस्विष्टकृत्प्रतिष्ठायामेवतद्यज्ञमंततःप्रतिष्ठापयतीळामुपह्वयतेपशवोवाइळापशूनेवतदुपह्वयतेपशून्यजमाने
दधातिदधाति ॥ १० ॥ इतिद्वितीयपंचिकायांप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

देवावैयज्ञमतन्वतंतांस्तन्वानानसुराअभ्यायन्यज्ञवेशसमेषांकरिष्यामइतितानाप्रीतेपशौपुरइवपर्यग्नेर्यूपंप्रतिपुरस्ता
दुपायंस्तेदेवाःप्रतिबुध्याग्निमयीःपुरस्त्रिपुरंपर्यास्यंतयज्ञस्यचात्मनश्चगुप्त्यैताएषामिमाअग्निमय्यःपुरोदीप्यमानाभ्राज
मानाअतिष्ठंस्ताअसुराअनपधृष्यैवापाद्रवंस्तेग्निनैवपुरस्तादसुररक्षांस्यपाघ्नताग्निनापश्चात्तथैवैतद्यजमानायत्पर्यग्निकुर्वं
त्यग्निमयीरेवतत्पुरस्त्रिपुरंपर्यस्यंतेयज्ञस्यचात्मनश्चगुप्त्यैतस्मात्पर्यग्निकुर्वंतितस्मात्पर्यग्नयेन्वाहतंवाएतंपशुमाप्रीतंसंतं ॥ १९ ॥
पर्यग्निकृतमुदंचंनयंतितस्योल्मुकंपुरस्ताद्धरंतियजमानोवाएषनिदानेनयत्पशुरनेनज्योतिषायजमानःपुरोज्योतिःस्वर्गं
लोकमेष्यतीतितेनज्योतिषायजमानःपुरोज्योतिःस्वर्गंलोकमेतितंयत्रनिहनिष्यंतोभवंतितदध्वर्युर्बर्हिरधस्तादुपास्यति

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यदेवैनमदआप्रीतंसंतंपर्यग्निकृतंबहिर्वेदिनयंतिबर्हिषदमेवैनंतत्कुर्वंतितस्योवध्यगोहंखनंत्यौषधंवाऊवध्यंमियंवाओष
धीनांप्रतिष्ठांतदेनत्स्वायामेवप्रतिष्ठायामंततःप्रतिष्ठापयंतितदाहुर्यदेषहविरेवयत्पशुरथास्यवह्वपैतिलोमानित्वगसृक्कु
ष्ठिकाःशफाविषाणेस्कंदतिपिशितंकेनास्यतदापूर्यतइतियदेवैतत्पशौपुरोळाशमनुनिर्वपंतितेनैवास्यतदापूर्यतेपशुभ्योवै
मेधाउदक्रामंस्तौव्रीहिश्चैवयवश्चभूतावजायेतांतद्यत्पशौपुरोळाशमनुनिर्वपंतिसमेधेननःपशुनेष्टमसत्केवलेननःपशुनेष्ट
मसदितिसमेधेनहास्यपशुनेष्टंभवतिकेवलेनहास्यपशुनेष्टंभवतियएवंवेद ॥ ११ ॥ तस्यवपामुत्खिद्याहरंतितामध्वर्युःस्रु
वेणाभिघारयन्नाहस्तोकेभ्योनुब्रूहीतितद्यत्स्तोकाश्चोतंतिसर्वदेवत्यावैस्तोकानेन्मइमेनभिप्रीतादेवान्गच्छानितिजुषस्व
सप्रथस्तममित्यन्वाहवचोदेवप्सरस्तमं । हव्याजुह्वानआसनीत्यग्नेरेवैनांदास्येजुहोतीमंनोयज्ञममृतेषुधेहीतिसूक्तम
न्वाहेमाहव्याजातवेदोजुषस्वेतिहव्यजुष्टिमाशास्तेस्तोकानामग्नेमेदसोघृतस्येतिमेदसश्चहिघृतस्यचभवंतिहोतःप्राशान
प्रथमोनिषद्येत्यग्निर्वैदेवानांहोताग्नेप्राशानप्रथमोनिषद्येत्येवतदाहघृतवंतःपावकतेस्तोकाश्चोतंतिमेदसइतिमेदसश्चह्येव
हिघृतस्यचभवंतिस्वधर्मंदेववीतयेश्रेष्ठंनोधेहिवार्यमित्याशिषमाशास्तेतुभ्यंस्तोकाघृतश्चुतोग्नेविप्रायसंत्येतिघृतश्चुतोहि
भवंत्यृषिःश्रेष्ठःसमिध्यसेयज्ञस्यप्राविताभवेतियज्ञसमृद्धिमाशास्तेतुभ्यंश्चोतंत्यध्रिगोशचीवःस्तोकासोअग्नेमेदसोघृत
स्येतिमेदसश्चह्येवहिघृतस्यचभवंतिकविशस्तोबृहताभानुनागाहव्याजुषस्वमेधिरेतिहव्यजुष्टिमेवाशास्तेओजिष्ठंतेमध्य

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तोमेदउद्धृतंप्रतेवयंददामहे। श्चोतंतितेवसोस्तोकाअधित्वचिंप्रतितान्देवशोविहींत्यभ्येवैनांस्तद्वषट्करोतिंयथासोमस्या
ग्नेवीहीतिंतद्यत्स्तोकाश्चोतंतिंसर्वदेवत्यावैस्तोकांस्तस्मादियंस्तोकशोंवृष्टिर्विभक्तोपाचरति॥१२॥तदाहुःकास्वाहाकृतीनां
पुरोनुवाक्यांःकःप्रैषःकायाज्येतिंयाएवैताअन्वाहैताःपुरोनुवाक्यांयःप्रैषःसप्रैषोंयायाज्यासायाज्यांतदाहुःकादेवताः
स्वाहाकृतयइतिंविश्वेदेवाइतिब्रूयांत्तस्मात्स्वाहाकृतंहविरदंतुदेवाइतियजंतीतिंदेवावैयज्ञेनश्रमेणंतपसाहुतिभिःस्वर्गं
लोकमजयंस्तेषांवपायामेवहुतायांस्वर्गोंलोकःप्राख्यायतंतेवपामेवहुत्वांऽनादृत्येतराणिकर्माण्यूंर्ध्वाःस्वर्गंलोकमायंस्त
तोवैमनुष्याश्चऋषयश्चंदेवानांयज्ञवास्त्वभ्यायंन्यज्ञस्यकिंचिदेषिष्यामःप्रज्ञात्याइतिंतेभितःपरिचरंतएंतपशुमेवनिरांत्रं
शयानंतेविदुंरियान्वावकिलपशुर्यावतीवपेतिंसएतावानेवपशुर्यावतीवपांथयदेनंतृतीयसवनेंश्रपयित्वाजुह्वतिंभूयसी
भिर्नआहुतिभिरिष्टमसंत्केवलेननःपशुनेष्टमसदितिंभूयसीभिर्हास्याहुतिभिरिष्टंभवतिंकेवलेनहास्यपशुनेष्टंभवतियए
वंवेद॥१३॥सावाएषामृताहुतिरेवयद्वपाहुतिंरमृताहुतिरग्न्याहुतिंरमृताहुतिराज्याहुतिंरमृताहुतिःसोमाहुतिंरेतावाअ
शरीराऽआहुतयोंयावैकाश्चाशरीराआहुतयोंऽमृतत्वमेवताभिर्यजमानोजयतिंसावाऽएषारेतएवयद्वपांप्रेववैरेतोली
यतेंप्रेववपालीयतेंशुक्लंवैरेतःशुक्लावपांशरीरंवैरेतोशरीरावपांयद्वैलोहितंयन्मांसंतच्छरीरंतस्माद्ब्रूयाद्यावदलोहितंताव
त्परिवासयेतिंसापंचावत्ताभवतिंयद्यपिचतुरवत्तीयजमानःस्यांदथपंचावत्तैववपाज्यस्योपस्तृणातिंहिरण्यशल्कोवपां

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

हिरण्यशल्कआज्यस्योपरिष्टादभिघारयतितदाहुर्यद्धिरण्यंनविद्येतकथंस्यादितिद्विराज्यस्योपस्तीर्यवपामवदायद्विरुप
रिष्टादभिघारयंत्यमृतंवाआज्यममृतंहिरण्यंतत्रसकामउपाप्तोयआज्येतत्रसकामउपाप्तोयोहिरण्येतत्पंचसंपद्यंतेपांक्तो
यंपुरुषःपंचधाविहितोलोमानित्वङ्मांसमस्थिमज्जासयावानेवपुरुषस्तावंतंयजमानंसंस्कृत्याग्नौदेवयोन्यांजुहोत्यग्निर्वैदे
वयोनिःसोग्नेर्देवयोन्याआहुतिभ्यःसंभूयहिरण्यशरीरऊर्ध्वःस्वर्गलोकमेति॥१४॥देवेभ्यःप्रातर्यावभ्योहोतरनुब्रूहीत्या
हाध्वर्युरेतेवावदेवाःप्रातर्यावाणोयदग्निरुषाअश्विनौतएतेसप्तभिःसप्तभिश्छंदोभिरागच्छंत्यास्यदेवाःप्रातर्यावाणोहवं
गच्छंतियएवंवेदप्रजापतौवैस्वयंहोतरिप्रातरनुवाकमनुवक्ष्यत्युभयेदेवासुरायज्ञमुपावसंन्नस्मभ्यमनुवक्ष्यत्यस्मभ्यमि
तिसवैदेवेभ्यएवान्वब्रवीत्ततोवैदेवाअभवन्परासुराभवत्यात्मनापरास्यद्विषन्पाप्माभ्रातृव्योभवतियएवंवेदप्रातर्वैसतं
देवेभ्योन्वब्रवीद्यत्प्रातरन्वब्रवीत्तत्प्रातरनुवाकस्यप्रातरनुवाकत्वंमहतिरात्र्याअनूच्यःसर्वस्यैवाचःसर्वस्यब्रह्मणःपरि
गृहीत्यैयोवैभवतियःश्रेष्ठतामश्नुतेतस्यवाचंप्रोदितामनुप्रवदंतितस्मान्महतिरात्र्याअनूच्यःपुरावाचःप्रवदितोरनूच्यो
यद्वाचिप्रोदितायामनुब्रूयादन्यस्यैवैनमुदितानुवादिनंकुर्यात्तस्मान्महतिरात्र्याअनूच्यःपुराशकुनिवादादनुब्रूयान्निर्ऋ
तेर्वाएतन्मुखंयद्वयांसियच्छकुनयस्तद्यत्पुराशकुनिवादादनुब्रूयान्मायज्ञियांवाचंप्रोदितामनुप्रवदिष्मेतितस्मान्महति
रात्र्याअनूच्योऽथोखलुयदैवाध्वर्युरुपाकुर्यादथानुब्रूयाद्यदावाअध्वर्युरुपाकरोतिवाचैवोपाकरोतिवाचाहोतान्वाह

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वाग्घिब्रह्मतत्रसकामउपाप्तौयोवाचिचब्रह्मणिच ॥ १५ ॥ प्रजापतौवैस्वयंहोतरिप्रातरनुवाकमनुवक्ष्यतिसर्वादेव
ताआशंसंतमाममभिप्रतिपत्स्यतिमामभीतिसप्रजापतिरैक्षतयद्येकांदेवतामादिष्टांमभिप्रतिपत्स्यामीतरामेकेनदेवताउ
पाप्ताभविष्यंतीतिसएतामृचमपश्यदापोरेवतीरित्यापोवैसर्वादेवतारेवत्यःसर्वादेवताःसएतयर्चाप्रातरनुवाकंप्रत्यपद्य
ततासर्वादेवताःप्रामोदंतमाममभिप्रत्यपादिमामभीतिसर्वाहास्मिन्देवताःप्रातरनुवाकमनुब्रुवतिप्रमोदंतेसर्वाभिर्हास्य
देवताभिःप्रातरनुवाकःप्रतिपन्नोभवतियएवंवेदतेदेवाअबिभयुरादातारोवैनइमंप्रातर्यज्ञमसुरायथौजीयांसोबलीयां
सएवमितितानब्रवीदिंद्रोमाबिभीतत्रिषमृद्धमेभ्योहंप्रातर्वज्रंप्रहर्तास्मीत्येतांवावतदृचमब्रवीद्वज्रस्तेनयदपोनप्त्रीयांव
ज्रस्तेनयत्रिष्टुब्वज्रस्तेनयद्वाक्तमेभ्यःप्राहरत्तेनैनानहंस्ततोवैदेवाअभवन्परासुराभवत्यात्मनापरास्यद्विषन्पाप्माभ्रातृ
व्योभवतियएवंवेदतदाहुःसवैहोतास्याद्यएतस्यामृचिसर्वाणिच्छंदांसिप्रजनयेदित्येषावावत्रिरनूक्तासर्वाणिच्छंदांसि
भवत्येषाछंदसांप्रजातिः॥ १६॥शतमनूच्यमायुष्कामस्यशतायुर्वैपुरुषःशतवीर्यःशतेंद्रियआयुष्येवैनंतद्वीर्यइंद्रियेदधा
तित्रीणिचशतानिषष्टिश्चानूच्यानियज्ञकामस्यत्रीणिचवैशतानिषष्टिश्चसंवत्सरस्याहानितावान्त्संवत्सरःसंवत्सरःप्रजा ॥ २० ॥
पतिःप्रजापतिर्यज्ञंउपैनंयज्ञोनमतियस्यैवंविद्वांस्त्रीणिचशतानिषष्टिंचान्वाहसप्तचशतानिविंशतिश्चानूच्यानिप्रजापशु
कामस्यसप्तचवैशतानिविंशतिश्चसंवत्सरस्याहोरात्रास्तावान्त्संवत्सरःसंवत्सरःप्रजापतिर्यंप्रजायमानंविश्वंरूपमिदमनु

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

प्रजायतेंप्रजापतिमेवतत्प्रजायमानंप्रजयापशुभिरनुप्रजायतेंप्रजात्यैप्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदांष्टौशतान्यनूच्या न्यब्राह्मणोकस्यंयोवादुरुक्तोक्तः शमलगृहीतोयजेतांष्टाक्षरावैगायत्रींगायत्र्यावैदेवाःपाप्मानंशमलमपाघ्नतंगायत्र्यैवा स्यतत्पाप्मानंशमलमपहंत्यपपाप्मानंहतेयएवंवेदंसहस्रमनूच्यंस्वर्गकामस्यंसहस्राश्वीनेवाइतःस्वर्गोलोकंःस्वर्गस्यलोक स्यसमष्ट्यैसंपत्त्यैसंगत्यांअपरिमितमनूच्यंसपरिमितोवैप्रजापतिःप्रजापतेर्वाएतदुक्थंयत्प्रातरनुवाकंस्तस्मिन्त्सर्वेकामा अवरुध्यंतेंसयदपरिमितमन्वाहंसर्वेषांकामानामवरुध्यैंसर्वान्कामानवरुंधेयएवंवेदंतस्मादपरिमितमेवानूच्यंसप्ताग्नेया निच्छंदांस्यन्वाहंसप्तवैदेवलोकांःसर्वेषुदेवलोकेषुराध्नोतियएवंवेदंसप्तोषस्यानिच्छंदांस्यन्वाहंसप्तवैग्राम्याःपशवोऽव ग्राम्यान्पशून्रुंधेयएवंवेदंसप्ताश्विनानिच्छंदांस्यन्वाहंसप्तधावैवागवदत्तावद्वैवागवदंतसर्वस्यैवाचःसर्वस्यब्रह्मणःपरिगृ हीत्यैंतिस्रोदेवताअन्वाहंत्रयोवाइमेत्रिवृतोलोकांएषामेवलोकानामभिजित्यै ॥१७॥ तदाहुःकथसनूच्यःप्रातरनुवाकइ तियथाछंदसमनूच्यःप्रातरनुवाकंःप्रजापतेर्वाएतान्यंगानियच्छंदांस्येषउएवप्रजापतिर्योयजतेंतद्यजमानायहितंपच्छो नूच्यःप्रातरनुवाकंश्चतुष्पादावैपशवंःपशूनामवरुध्यांअर्धर्चशएवानूच्योंयथैवैनमेतदन्वाहप्रतिष्ठायाएवंद्विप्रतिष्ठोवैपु रुषंश्चतुष्पादाःपशवोंयजमानमेवतद्द्विप्रतिष्ठंचतुष्पात्सुपशुषुप्रतिष्ठापयतिंतस्मादर्धर्चशएवानूच्यंस्तदाहुर्यद्यूह्वंःप्रातर

१ अत्रप्रातरनुवाकशब्दोनभाष्यकारेष्टः किंतुतत्रप्रातरनुवाकक्रममाक्षिप्यसमाधत्तेइत्यवतरणंदृश्यते ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

नुवाकःकथमव्यूह्ळोभवतीतिंयदेवास्यबृहतींमध्यान्नैतीतिब्रूयात्तेनैंत्याहुतिभागावाअन्यादेवतांअन्याःस्तोमभागाश्छं
दोभागांस्तायाअग्नावाहुतयोहूयंतेंताभिराहुतिभागाःप्रीणांत्यथयत्स्तुवंतिचशंसंतिचंतेनस्तोमभागाश्छंदोभागांउभ
य्योहास्यैतादेवतांःप्रीताअभीष्टाभवंतियएवंवेदंत्रयस्त्रिंशद्वैदेवाःसोमपांस्त्रयस्त्रिंशदसोमपांअष्टौवसवएकादशरुद्रा
द्वादशादित्यांःप्रजापतिश्चवषट्कारश्चैतेदेवाःसोमपांएकादशप्रयाजाएकादशानुयाजांएकादशोपयाजांएतेसोमपाः
पशुभाजनांःसोमेनसोमपान्प्रीणातिपशुनासोमपांनुभय्योहास्यैतादेवताःप्रीतांअभीष्टाभवंतियएवंवेदांभूदुषारुश
त्पशुरित्युत्तमयापरिदधातिंतदाहुर्यंत्रीन्क्रतूनन्वाहांग्नेयमुषस्यमाश्विनंकथमस्यैकयर्चापरिदधतंःसर्वेत्रयःक्रतवःपरि
हिताभवंतींत्यभूदुषारुशत्पशुरित्युषसोरूपंमाग्निरधाय्यृत्वियइत्यग्नेरंयोजिवांवृषणवसूरथोदस्रावमर्त्योंमाध्वीममश्रुतं
हवमित्यश्विनोंरेवमुहास्यैकयर्चापरिदधतंःसर्वेत्रयःक्रतवःपरिहिताभवंतिभवंति ॥ १८ ॥ इतिद्वितीयोऽध्यायः ॥२॥

ऋषयोवैसरस्वत्यांसत्रमासतंतेकवषमैलूषंसोमादनयंन्दास्याःपुत्रःकितवोब्राह्मणंःकथंनोमध्येदीक्षिष्टेतिंतंबहिर्ध
न्वोदवहंन्नत्रैनंपिपासाहंतुंसरस्वत्याउदकंमापादितिंसबहिर्धन्वोदूह्ळःपिपासयावित्तंएतदपोनप्त्रीयमपश्यंत्प्रदेवत्राब्र
ह्मणेगातुरेत्विर्तितेनापांप्रियंधामोपागच्छंत्तमापोनूदायंस्तंसरस्वतीसमंतंपर्यधावंत्तस्माद्धाप्येतर्हिंपरिसारकमित्याच
क्षतेंयदेनंसरस्वतीसमंतंपरिससारंतेवाऋषयोब्रुवंन्विदुर्वांइमंदेवांउपेमंह्वयामहाइतितथेतिंतमुपाह्वयंतंतमुपहूयैतदपो ॥ २१ ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

नप्त्रीयमकुर्वंतंप्रदेवत्राब्रह्मणेगातुरेत्त्विर्तितेनापांप्रियंधामोपागच्छंन्नुपदेवानामुपापांप्रियंधामगच्छंत्युपदेवानांजयति
परमंलोकंयएवंवेदंयश्चैवंविद्वानेतदपोनप्त्रीयंकुरुतेंतत्संततमनुब्रूयांत्संततवर्षींहप्रजाभ्यःपर्जन्योभवतिंयत्रैवंविद्वाने
तत्संततमन्वाहंयदवग्राहमनुब्रूयाज्जीमूतवर्षींहप्रजाभ्यःपर्जन्यःस्यात्तस्मात्तत्संततमेवानूच्यंतस्यत्रिःप्रथमांसंततम
न्वाहंतेनैवतत्सर्वंसंततमनूक्तंभवति ॥१९॥ताएतानवानंतरायमन्वाहंहिनोतानोऽअध्वरंदेवयज्येतिदशमींमावर्वृतती
रधनुद्विधाराईत्यावृत्तास्वेकधनासुंप्रतियदापोअद्दश्रमायतीरितिंप्रतिदृश्यमानांस्वाधेनवःपयसातूर्णर्थाइत्युंपायंतीषु
समन्यायंत्युपयंत्यन्याइतिंसमायतीष्वापोवाअस्पर्धंतंवयंपूर्वंयज्ञंवक्ष्यामोवयमितिंयाश्चेमाःपूर्वेद्युर्वसतीवर्योंगृह्यंतेंया
श्चप्रातरेकधनांस्ताभृगुरपश्यंदापोवैस्पर्धंतइतिंताएतयर्चासमज्ञपयंत्समन्यायंत्युपयंत्यन्याइतिंताःसमजानतंसंजाना
नाहास्यांपोयज्ञंवहंतियएवंवेदांपोनदेवीरुपयंतिहोत्रियमितिंहोतृचमसेसमवनीयमानास्वन्वाहंवसतीवरीष्वेकधनासु
चांवेरपोध्वर्या ३ उ इतिहोताध्वर्युंपृच्छंत्यापोवैयज्ञोविदोंयज्ञा ३ म् इत्येवतदाहोंतेमनन्नमुरित्यध्वर्युःप्रत्याहोंतेमाःपश्ये
त्येवतदाहंतास्वध्वर्योइंद्रायसोमंसोतामधुमंतं[1] ॥ वृष्टिवनिंतीव्रांतंबहुरमध्यंवसुमतेरुद्रवतआदित्यवतंऋभुमतेविभु
मतेवाजवतेंबृहस्पतिवतेविश्वदेव्यावते ॥ यस्येंद्रःपीत्वावृत्राणिजंघनंत्प्रसजन्यानितारिषो ३ मितिप्रत्युत्तिष्ठंति

१ भाष्येत्रनावसानंकृतं ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

प्रत्युत्थेयावाआपंःप्रतिवैश्रेयांसमायंतमुत्तिष्ठंतितस्मात्प्रत्युत्थेयाअनुपर्यावृत्यांअनुवैश्रेयांसंपर्यावर्तंतेतस्मादनुपर्यावृ
त्याअनुब्रुवंतैवानुप्रपत्तव्यंमीश्वरोहयद्यप्यन्योयजेतांथहोतारंयशोर्तौस्तस्मादनुब्रुवतैवानुप्रपत्तव्यंमंबयोयंत्यध्वभिरिं
त्येतामनुब्रुवन्ननुप्रपद्येतंजामयोअध्वरीयतां॥ पृंचतीर्मधुनापयइतिंयोमधव्योयशोर्तोंबुभूषेंदमूर्याउपसूर्येयाभिर्वासूर्यः
सहेतिंतेजस्कामोब्रह्मवर्चसकामौंपोदेवीरुपह्वयेंयत्रगावःपिबंतिनइतिपशुकार्मस्ताएताःसर्वाएवानुब्रुवन्ननुप्रपद्येतैतेषां
कामानामवरुध्यांएतान्कामानवरुंधेयएवंवेदेंमाअग्मन्रेवतीर्जीवधन्याइतिंसाद्यमानास्वन्वाहंवसतीवरीष्वेकधनासु
चांग्मन्नापउशतीर्बाहिरेदमितिंसन्नासुसएतयापरिदधाति ॥ २० ॥ शिरोवाएतद्यज्ञस्ययत्प्रातरनुवाकंःप्राणापानाऽउपां
श्वंतर्यामौवज्रएववाङ्गाहुतयोरुपांश्वंतर्यामयोंर्होतावाचंविसृजेतंयदहुतयोरुपांश्वंतर्यामयोंर्होतावाचंविसृजेतंवाचाव
ज्रेणयजमानस्यप्राणान्वीयाद्यएनंतत्रब्रूयाद्वाचावज्रेणयजमानस्यप्राणान्व्यगांत्प्राणएनंहास्यतीतिशश्वत्तथास्यात्तस्मा
न्नाहुतयोरुपांश्वंतर्यामयोंर्होतावाचंविसृजेतंप्राणंयच्छस्वाहांत्वासुहवसूर्यायेंत्युपांशुमनुमंत्रयेतंतमभिप्राणेत्प्राणप्राणंमे
यच्छेत्यपानंयच्छस्वाहांत्वासुहवसूर्यायेंत्यंतर्याममनुमंत्रयेतंतमभ्यपानेदपानापानंमेयच्छेतिंव्यानायत्वेत्युपांशुसवनं ॥ २२ ॥
ग्रावाणमभिमृश्यवाचंविसृजतंआत्मावाउपांशुसवनंआत्मन्येवतद्धोतांप्राणान्प्रतिधायवाचंविसृजतेंसर्वायुःसर्वायु

---

१ ‘यशोर्तोबुंभूषेत्’ इतिभाष्यपाठः । यशोर्त्तोःसोमयागनिमित्तांकीर्तिंप्राप्तुंसमर्थइतितत्रार्थः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्वायंसर्वमायुरेतियएवंवेद ॥ २१ ॥ तदाहुःसर्पे३त् ॥ नसर्पे३त् इति ॥ सर्पेदितिहैकआहुरुभयेषांवाएषदेवमनुष्याणांभ
क्षोयद्बहिष्पवमानस्तस्मादेनमभिसंगच्छंतइतिवदंतस्तत्तन्नादृत्यंयत्सर्पेदृचमेवतत्साम्नोनुवर्त्मानंकुर्याद्यएनंतत्रब्रूयाद
नुवर्त्मान्वाअयंहोतासामगस्याभूदुद्गातारंयशोधादच्योष्टायतनाच्चोष्यतआयतनादितिशश्वत्तथास्यात्तस्मात्तत्रैवासी
नोनुमंत्रयेतयोदेवानामिहसोमपीथोयज्ञेबर्हिषिवेद्यां ३ ॥ तस्यापिभक्षयामसीत्येवमुहास्यात्मासोमपीथादनंतरितोभ
वत्यथोब्रूयान्मुखमसिमुखंभूयासमितिमुखंवाएतद्यज्ञस्ययद्बहिष्पवमानोमुखंस्वेषुभवतिश्रेष्ठःस्वानांभवतियएवंवेदासु
रीवैदीर्घजिह्वीदेवानांप्रातःसवनमवालेटद्यमाद्यंत्तेदेवाःप्राजिज्ञासंतंतेमित्रावरुणावब्रुवन्युवमिदंनिष्कुरुतमितितौत
थेत्यब्रूतांतौवैवोवरंवृणावहाइतिवृणाथामितितावेतमेववरमवृणातांप्रातःसवनेपयस्यांसैनयोरेषाच्युतावरवृताह्येनयो
स्तद्यदस्यैविमत्तमिवतदस्यैसमृद्धंविमत्तमिवहितौतयानिरकुरुतां ॥ २२ ॥ देवानांवैसवनानिनाध्रियंतंतएतान्पुरोळा
शानपश्यंस्ताननुसवनंनिरवपंन्त्सवनानांधृत्यैततोवैतानितेषामध्रियंतंतद्यदनुसवनंपुरोळाशानिरुप्यंतेसवनानामेवधृ
त्यैतथाहितानितेषामध्रियंतपुरोवाएतान्देवाअक्रतयत्पुरोळाशांस्तत्पुरोळाशानांपुरोळाशत्वंतदाहुरनुसवनंपुरोळाशा
न्निर्वपेदष्टाकपालंप्रातःसवनएकादशकपालंमाध्यंदिनेसवनेद्वादशकपालंतृतीयसवनेतथाहिसवनानांरूपंतथाछंदसा
मितितत्तन्नादृत्यमैंद्रावाएतेसर्वेनिरुप्यंतेयदनुसवनंपुरोळाशांस्तस्मात्तानेकादशकपालानेवनिर्वपेत्तदाहुर्यतोघृतेनान

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

कंस्यांत्ततःपुरोळाशस्यप्राश्नीयांत्सोमपीथस्यगुप्त्यैंघृतेनहिवज्रेणेंद्रोवृत्रमहंन्नितितत्तन्नादृत्यँहविर्वाएतद्यदुत्पूतँसोमपी
थोवाएषयदुत्पूतंतस्मात्तस्ययतएवकुतश्चप्राश्नीयांत्सर्वतोवाएताःस्वधांयजमानमुपक्षरंतिंयदेतानिहवींष्याज्यंधानाःक
रंभःपरिवापःपुरोळाशःपयस्येतिंसर्वतएवैनंस्वधाउपक्षरंतियएवंवेद ॥ २३ ॥ योवैयज्ञंहविष्पंक्तिंवेदंहविष्पंक्तिनायज्ञेन
राध्नोतिंधानाःकरंभःपरिवापःपुरोळाशःपयस्येत्येषवैयज्ञोहविष्पंक्तिर्हविष्पंक्तिनायज्ञेनराध्नोतियएवंवेदंयोवैयज्ञमक्षर
पंक्तिंवेदांक्षरपंक्तिनायज्ञेनराध्नोतिंसुमत्पद्वग्दइत्येषवैयज्ञोक्षरपंक्तिरक्षरपंक्तिनायज्ञेनराध्नोतियएवंवेदंयोवैयज्ञंनराशं
सपंक्तिंवेदंनराशंसपंक्तिनायज्ञेनराध्नोतिंद्विनाराशंसंप्रातःसवनँद्विनाराशंसंमाध्यंदिनंसवनँसकृन्नाराशंसंतृतीयसवनं
मेषवैयज्ञोनराशंसपंक्तिर्नराशंसपंक्तिनायज्ञेनराध्नोतियएवंवेदंयोवैयज्ञंसवनपंक्तिंवेदंसवनपंक्तिनायज्ञेनराध्नोतिंपशुरु
पवसथेत्रीणिसवनानिंपशुरनूबंध्यइंत्येषवैयज्ञःसवनपंक्तिःसवनपंक्तिनायज्ञेनराध्नोतियएवंवेदंहरिवाँइंद्रोधानाअत्तुंपूष
ण्वान्करंभंसरस्वतीवान्भारतीवान्परिवापंइंद्रस्यापूपइतिहविष्पंक्त्यायजंत्यृक्सामेवाइंद्रस्यहरींपशवःपूषान्नंकरंभःसर
स्वतीवान्भारतीवानितिंवागेवसरस्वतीप्राणोभरतःपरिवापइंद्रस्यापूपइत्यंन्नमेवपरिवापइंद्रियमपूपंएतासामेवतद्देवता ॥ २३ ॥
नांयजमानँसायुज्यंसरूपतांसलोकतांगमयतिंगच्छतिश्रेयसःसायुज्यँगच्छतिश्रेष्ठतांयएवंवेदंहविरग्नेवीहीत्यनुसवनँपु
रोळाशःस्विष्टकृतोयजंत्यवत्सारोवांएतेनाग्नेःप्रियंधामोपागच्छंत्सपरमंलोकमजयंदुपाग्नेःप्रियंधामगच्छतिंजयतिपरमं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

लोकंयएवंवेदंयश्चैवंविद्वानेतयाहविष्पंक्त्यायजतेंयजतीतिचयजतीतिच ॥ २४ ॥ ॥ इतितृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥

देवावैसोमस्यराज्ञोग्रपेयेनसमपादयंन्नहंप्रथमःपिबेयमहंप्रथमःपिबेयंमित्येवाकामयंतंतेसंपादयंतोब्रुवंन्हंताजिमयामसयोनउज्जेष्यतिंसप्रथमःसोमस्यपास्यतीतितथेतिंतआजिमयुंस्तेषामाजिंयतामभिसृष्टानांवायुर्मुखंप्रथमःप्रत्यपद्यतांथेंद्रोथमित्रावरुणावथाश्विनौंसोवेदिंद्रोवायुमुद्वैजयतीतिंतमनुपरापतंत्सहनावथोज्जयावेतिंसनेत्यब्रवींदहमेवोज्जेष्यामीतिंतृतीयंमेथोज्जयावेतिंनेतिहैवाब्रवीदंहमेवोज्जेष्यामीतिंतुरीयंमेथोज्जयावेतितथेतिंतंतुरीयेत्यार्जतंतत्तुरीयभागिंद्रोभवत्त्रिभाग्वायुंस्तौंसहैवेंद्रवायूउदजयतांसहमित्रावरुणौंसहाश्विनौंतएषामेतेयथोज्जितंभक्षांइंद्रवाय्वोःप्रथमोंथमित्रावरुणयोरथाश्विनोंःसएषइंद्रतुरीयोग्रहोगृह्यतेयदैंद्रवायवंस्तदेतदृषिःपश्यन्नभ्यनूवाचंनियुत्वाँइंद्रसारथिरितिंतस्माद्धाप्येतर्हिभरताःसत्वनांवित्तिंप्रयंतितुरीयेहैवसंग्रहीतारोवदंतेंमुनैवानूकाशेनंयददइंद्रःसारथिरिवभूत्वोदजयत् ॥ २५ ॥ तेवाएतेप्राणाएवयद्द्विदेवत्यांवाक्चप्राणश्चैंद्रवायवंश्चक्षुश्चमनश्चमैत्रावरुणंःश्रोत्रंचात्माचाश्विनंस्तस्यहैतस्यैंद्रवायवस्याप्येकेंनुष्टुभौपुरोनुवाक्येकुर्वंतिंगायत्र्यौयाज्येवाक्चवाएषप्राणश्चग्रहोयदैंद्रवायवंस्तदपिच्छंदोभ्यांयथायथंक्लृप्स्येतेइतिंतत्तन्नादृत्यंव्यृद्धंवाएतद्यज्ञेक्रियतेंयत्रपुरोनुवाक्याज्यायसीयाज्यायैंयत्रवैयाज्याज्यायसीतत्समृद्धंमथोय

१ 'यथायथंकल्प्स्येते' इतिभाष्यपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

समेयस्यौतत्कामायतथाकुर्यात्प्राणस्यचवाचश्चात्रैवतदुपाप्तंवायव्यापूर्वापुरोनुवाक्यैंद्रवायव्युत्तरैवंयाज्ययोःसायावा
यव्यातयाप्राणंकल्पयतिवायुर्हिप्राणोथयैंद्रवायवीतस्यैयदैंद्रंपदंतेनवाचंकल्पयतिवाग्घ्यैंद्र्युपोतंकाममाप्नोतियःप्राणे
चवाचिचर्चनयज्ञेविषमंकरोति ॥ २६ ॥ प्राणावैद्विदेवत्याएकपात्रागृह्यंतेतस्मात्प्राणाएकनामानोद्विपात्राहूयंतेतस्मा
त्प्राणाद्वंद्वंयेनैवाध्वर्युर्यजुषाप्रयच्छतितेनहोताप्रतिगृह्णात्येषवसुःपुरूवसुरिहवसुःपुरूवसुर्मयिवसुःपुरूवसुर्वाक्पावा
चंमेपाहीत्यैंद्रवायवंभक्षयत्युपहूतावाक्सहप्राणेनोपमांवाक्सहप्राणेनह्वयतामुपहूताऋषयोदैव्यासस्तनूपावानस्तन्वस्त
पोजाउपमामृषयोदैव्यासोह्वयंतांतनूपावानस्तन्वस्तपोजाइतिप्राणावाऋषयोदैव्यासस्तनूपावानस्तन्वस्तपोजास्तनेवत
दुपह्वयतएषवसुर्विदद्वसुरिहवसुर्विदद्वसुर्मयिवसुर्विदद्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मेपाहीतिमैत्रावरुणंभक्षयत्युपहूतंचक्षुःसहमन
सोपमांचक्षुःसहमनसाह्वयतामुपहूताऋषयोदैव्यासस्तनूपावानस्तन्वस्तपोजाउपमामृषयोदैव्यासोह्वयंतांतनूपावानस्त
न्वस्तपोजाइतिप्राणावाऋषयोदैव्यासस्तनूपावानस्तन्वस्तपोजास्तानेवतदुपह्वयतएषवसुःसंयद्वसुरिहवसुःसंयद्वसुर्मयि
वसुःसंयद्वसुःश्रोत्रपाःश्रोत्रंमेपाहीत्याश्विनंभक्षयत्युपहूतंश्रोत्रंसहात्मनोपमांश्रोत्रंसहात्मनाह्वयतामुपहूताऋषयोदैव्या ॥ २४ ॥
सस्तनूपावानस्तन्वस्तपोजाउपमामृषयोदैव्यासोह्वयंतांतनूपावानस्तन्वस्तपोजाइतिप्राणावाऋषयोदैव्यासस्तनूपावान
स्तन्वस्तपोजास्तानेवतदुपह्वयतेपुरस्तात्प्रत्यंचमैंद्रवायवंभक्षयतितस्मात्पुरस्तात्प्राणापानौपुरस्तात्प्रत्यंचंमैत्रावरुणंभक्ष

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यतितस्मात्पुरस्ताच्चक्षुषीसर्वतःपरिहारमाश्विनंभक्षयतितस्मान्मनुष्याश्चपशवश्चसर्वतोवाचंवदंतींशृण्वंति ॥२७॥ प्रा
णावैद्विदेवत्याअनवानंद्विदेवत्यान्यजेत्प्राणानांसंतत्यैप्राणानामव्यवच्छेदायप्राणावैद्विदेवत्यानद्विदेवत्यानामनुवषट्
कुर्याद्यद्विदेवत्यानामनुवषट्कुर्यादसंस्थितान्प्राणान्त्संस्थापयेत्संस्थावाऽएषायदनुवषट्कारोयएनंतत्रब्रूयादसंस्थिता
न्प्राणान्समतिष्ठिपत्प्राणएनंहास्यतीतिशश्वत्तथास्यात्तस्मान्नद्विदेवत्यानामनुवषट्कुर्यात्तदाहुर्द्विरागूर्यमैत्रावरुणोद्विः
प्रेष्यतिसकृदागूर्यहोताद्विर्वषट्करोतिकाहोतुरागूरितिप्राणावैद्विदेवत्याऽआगूर्वज्रस्तद्यदत्रहोतांतरेणागुरेतागुरावज्रे
णयजमानस्यप्राणान्वीयाद्यएनंतत्रब्रूयादागुरावज्रेणयजमानस्यप्राणान्व्यगात्प्राणएनंहास्यतीतिशश्वत्तथास्यात्तस्मा
त्तत्रहोतांतरेणनागुरेताथोमनोवैयज्ञस्यमैत्रावरुणोवाग्यज्ञस्यहोतामनसावाइषितावाग्वदतियांह्यन्यमनावाचंवदंत्य
सुर्यावैसावागदेवजुष्टातद्यदेवात्रमैत्रावरुणोद्विरागुरतेसैवहोतुरागूः ॥ २८ ॥ प्राणावाऋतुयाजास्तद्यदृतुयाजैश्चरं
तिप्राणानेवतद्यजमानेदधतिषळृतुनेतियजंतिप्राणमेवतद्यजमानेदधतिचत्वारऋतुभिरितियजंत्यपानमेवतद्यजमानेद
धतिद्विर्ऋतुनेत्युपरिष्टाद्व्यानमेवतद्यजमानेदधतिसवाअयंप्राणस्त्रेधाविहितःप्राणोपानोव्यानइतितद्यदृतुनऋतुभिर्ऋतु
नेतियजंतिप्राणानांसंतत्यैप्राणानामव्यवच्छेदायप्राणावाऋतुयाजानर्तुयाजानामनुवषट्कुर्यादसंस्थितावाऋतवएकैक
एवंयदृतुयाजानामनुवषट्कुर्यादसंस्थितानृतून्त्संस्थापयेत्संस्थावाएषायदनुवषट्कारोयएनंतत्रब्रूयादसंस्थितानृतून्त्स

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मतिष्ठिपंद्दुष्षमंभविष्यतीतिशश्वत्तथास्यात्तस्मान्नर्तुयाजानामनुवषट्कुर्यात् ॥ २९ ॥ प्राणावैद्विदेवत्याःपशवइळां
द्विदेवत्यान्भक्षयित्वैळामुपह्वयतेपशवोवाइळांपशूनेवतदुपह्वयतेपशून्यजमानेदधातितदाहुरवांतरेळांपूर्वांप्राश्नीया३
त् ॥ होतृचमसंभक्षये ३ त्इति ॥ अवांतरेळामेवपूर्वांप्राश्नीयादथहोतृचमसंभक्षयेद्यद्वावद्विदेवत्यान्पूर्वान्भक्षयति
तेनास्यसोमपीथःपूर्वोभक्षितोभवतितस्मादवांतरेळामेवपूर्वांप्राश्नीयादथहोतृचमसंभक्षयेत्तदुभयतोऽन्नाद्यंपरिगृह्णाति
सोमपीथाभ्यामन्नाद्यस्यपरिगृहीत्यैप्राणावैद्विदेवत्याआत्माहोतृचमसोद्विदेवत्यानांसंस्रवान्होतृचमसेसमवनयंत्यात्म
न्येवतद्धोताप्राणान्त्समवनयतेसर्वायुःसर्वायुत्वायसर्वमायुरेतियएवंवेद ॥ ३० ॥ देवावैयदेवयज्ञेकुर्वंस्तदसुराअकुर्वं
स्तेसमावद्वीर्याएवासन्नव्यावर्तंततोवैदेवाएतंतूष्णींशंसमपश्यंस्तमेषामसुरानान्ववायंस्तूष्णींसारोवाएषयत्तूष्णींशंसो
देवावैयंयमेववज्रमसुरेभ्यउदयच्छंस्तंतमेषामसुराःप्रत्यबुध्यंततोवैदेवाएतंतूष्णींशंसंवज्रमपश्यंस्तमेभ्यउदयच्छंस्तमे
षामसुरानप्रत्यबुध्यंततमेभ्यःप्राहरंस्तेनैनानप्रतिबुद्धेनाघ्नंस्ततोवैदेवाअभवन्पराऽसुराभवत्यात्मनापरास्यद्विषन्पाप्मा
भ्रातृव्योभवतियएवंवेदंतेवैदेवाविजितिनोमन्यमानायज्ञमतन्वतंतमेषामसुराअभ्यायंन्यज्ञवेशसमेषांकरिष्यामइति ॥ २५ ॥
तान्त्समंतमेवोदारान्परियत्तानुदपश्यंस्तेब्रुवन्त्संस्थापयामेमंयज्ञंयज्ञंनोसुरामावधिषुरितितथेतितंतूष्णींशंसेसंस्थापयं
न्भूरग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निरित्याज्यप्रउगेसंस्थापयन्निंद्रोज्योतिर्भुवोज्योतिरिंद्रइतिनिष्केवल्यमरुत्वतीयेसंस्थापयंन्त्सू

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

संस्थापयँस्तमेवंतूष्णींशंसेसंस्थाप्यंतेनारिष्टे
र्योज्योतिर्ज्योतिःस्वःसूर्यइतिवैश्वदेवाग्निमारुतेसंस्थापयँस्तमेवंतूष्णींशंसेसंस्थाप्यंतेनारिष्टे
नोद्दचमाश्नुवतंसतदावावयज्ञःसंतिष्ठतेयदाहोतातूष्णींशंसंशंसतिसयएनंशस्तेतूष्णींशंसंउपवावदेदनुवाव्याहरेत्तंब्रूया
देषएवैतामार्तिमारिष्यतिप्रातर्वावयमद्येमंशस्तैतूष्णींशंसेसंस्थापयामस्तंयथागृहानितंकर्मणानुसमियादेवमेवैनमिद
मनुसमिमऽइतिसहवावतामार्तिमृच्छतियएवंविद्वान्त्संशस्तेतूष्णींशंसंउपवावदत्यनुवाव्याहरतितस्मादेवंविद्वान्त्संश
स्तेतूष्णींशंसेनोपवदेन्नानुव्याहरेत् ॥ ३१ ॥ चक्षूंषिवाएतानिसवनानांयत्तूष्णींशंसोभूरग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निरितिप्रात
सवनस्यचक्षुषीइंद्रोज्योतिर्भुवोज्योतिरिंद्रइतिमाध्यंदिनस्यसवनस्यचक्षुषीसूर्योज्योतिर्ज्योतिःस्वःसूर्यइतितृतीयसव
नस्यचक्षुषीचक्षुष्मद्भिःसवनैराध्नोतिचक्षुष्मद्भिःसवनैःस्वर्गंलोकमेतियएवंवेदचक्षुर्वाएतद्यज्ञस्ययत्तूष्णींशंसएकासती
व्याहृतिर्द्वेधोच्यतेतस्मादेकंसच्चक्षुर्द्वेधामूलंवाएतद्यज्ञस्ययत्तूष्णींशंसोयंकामयेतानायतनवान्त्स्यादितिनास्ययज्ञेतूष्णीं
शंसंशंसेदुन्मूलमेवतद्यज्ञंपराभवंतमनुपराभवतितदुवाआहुःशंसेदेवापिवैतद्दत्विजेहितंयद्धोतातूष्णींशंसंनशंसत्यृत्वि
जिहिसर्वोयज्ञःप्रतिष्ठितोयज्ञेयजमानस्तस्माच्छंस्तव्यःशंस्तव्यः ॥ ३२ ॥ इतिचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥

ब्रह्मवाआहावःक्षत्रंनिविद्विट्सूक्तमाह्वयतेथनिविदंदधातिब्रह्मण्येवतत्क्षत्रमनुनियुनक्तिनिविदंशस्त्वासूक्तंशंसतिक्ष
त्रंवैनिविद्विट्सूक्तंक्षत्रएवतद्विशमनुनियुनक्तियंकामयेतक्षत्रेणैनंव्यर्धयानीतिमध्यएतस्यैनिविदःसूक्तंशंसेत्क्षत्रंवैनिवि

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

द्विट्सूक्तैःक्षत्रेणैवैनंतद्व्यर्धयतियंकामयेतविशैनंव्यर्धयानीतिमध्यएतस्यसूक्तस्यनिविदंशंसेत्क्षत्रंवैनिविद्विट्सूक्तंविशैवै
नंतद्व्यर्धयतियमुकामयेतसर्वमेवास्यंयथापूर्वमृजुक्लृप्तंस्यादित्याह्वयेताथनिविदंदध्यादथसूक्तंशंसेत्सोऽसर्वस्यक्लृप्तिःप्र
जापतिर्वाइदमेकएवाग्रआसंसोकामयतप्रजायेयभूयान्त्स्यामितिसतपोतप्यतसवाचमयच्छंत्ससंवत्सरस्यपरस्ताद्व्याह
रद्द्वादशकृत्वोद्वादशपदावाएषानिविदेतांवावतांनिविदंव्याहरंत्तांसर्वाणिभूतान्यन्वसृज्यंततदेतदृषिःपश्यन्नभ्यनूवाचं
सपूर्वयानिविदाकव्यतायोरिमाःप्रजाअजनयन्मनूनामितितद्यदेतांपुरस्तात्सूक्तस्यनिविदंदधातिप्रजात्यैप्रजायतेप्रज
यापशुभिर्यएवंवेद ॥२३॥ अग्निर्देवेद्धइतिशंसंत्यसौवाअग्निर्देवेद्धंएतंहिदेवाइंधतंएतमेवतदेतस्मिँल्लोकआयातयंत्यग्नि
र्मन्विद्धइतिशंसंत्ययंवाअग्निर्मन्विद्धंइमंहिमनुष्याइंधतेंऽग्निमेवतदस्मिँल्लोकआयातयंत्यग्निःसुषमिदितिशंसतिवायुर्वा
अग्निःसुषमिद्वायुर्हिस्वयमात्मानंसमिंधेस्वयमिदंसर्वंयदिदंकिंचंवायुमेवतदंतरिक्षलोकआयातयतिहोतादेववृतऽइति
शंसंत्यसौवैहोतादेववृतंएषहिसर्वतोदेवैर्वृतंएतमेवतदेतस्मिँल्लोकआयातयतिहोतामनुवृतइतिशंसंत्ययंवाअग्निर्होताम
नुवृतोयंहिसर्वतोमनुष्यैर्वृतोग्निमेवतदस्मिँल्लोकआयातयतिप्रणीर्यज्ञानामितिशंसतिवायुर्वैप्रणीर्यज्ञानांयदाहिप्राणित्यं
थयज्ञोथाग्निहोत्रंवायुमेवतदंतरिक्षलोकआयातयतिरथीरध्वराणामितिशंसत्यसौवैरथीरध्वराणांमेषहियथैतच्चरतिरथी
रिवैतमेवतदेतस्मिँल्लोकआयातयंत्यतूर्तोहोतेतिशंसंत्ययंवाअग्निरतूर्तोहोतंमंहनकश्चनतिर्यंचंतरंत्यग्निमेवतदस्मिँल्लोक

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

आयातयतिंतूर्णिर्हव्यवाळितिशंसतिंवायुर्वैतूर्णिर्हव्यवाड्वायुर्हीदंसर्वंसद्यस्तरतियदिदंकिंचंवायुर्देवेभ्योहव्यंवहतिंवायु
मेवतदंतरिक्षलोकआयातयंत्यादेवोदेवान्वक्षदितिशंसंत्यसौवैदेवोदेवानावहंत्येतमेवतदेतस्मिँल्लोकआयातयतिंयक्षद
ग्निर्देवोदेवानितिशंसंत्ययंवाअग्निर्देवोदेवान्यजंत्यग्निमेवतदस्मिँल्लोकआयातयतिंसोअध्वराकरतिजातवेदाइतिशंसतिं
वायुर्वैजातवेदांवायुर्हीदंसर्वंकरोतियदिदंकिंचंवायुमेवतदंतरिक्षलोकआयातयति॥ ३४ ॥ प्रवोदेवायाग्नयइत्यनुष्टुभः
प्रथमेपदेविहरतिंतस्मात्स्त्र्यूरूविहरतिंसमस्यत्युत्तरेपदेंतस्मात्पुमानूरूसमस्यतितन्मिथुनंमिथुनमेवतदुक्थमुखेकरोतिं
प्रजात्यैप्रजयातेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदंप्रवोदेवायाग्नयइत्येवानुष्टुभंःप्रथमेपदेविहरतिवज्रमेवतत्परोवरीयांसंकरोतिंस
मस्यत्येवोत्तरेपदेंआरंभणतोवैवज्रस्याणिमांथोदंडस्याथोपरशोर्वज्रमेवतत्प्रहरतिंद्विषतेभ्रातृव्यायवधंयोस्यस्तृत्यस्त
स्मैस्तर्तवै॥ ३५ ॥ देवासुरावाएषुलोकेषुसमयतंतंतेवैदेवाःसदएवायतनमकुर्वतंतान्त्सदसोजयंस्तआग्नीध्रंसंप्रापद्यंतंते
ततोनपराजयंतंतस्मादाग्नीध्रउपवसंतिंनसदस्याग्नीध्रेह्यधारयंतंयदाग्नीध्रेधारयंतंतदाग्नीध्रस्याग्नीध्रत्वंतेषांवैदेवानामसु
रांःसदस्यानग्नीन्निर्वापयांचक्रुंस्तेदेवाआग्नीध्रादेवंसदस्यानग्नीन्विहरंतंतैरसुररक्षांस्यपाघ्नतंतथैवैतद्यजमानांआग्नीध्रादे
वसदस्यानग्नीन्विहरंत्यसुररक्षांस्येवतदपघ्नतेंतेवैप्रातराज्यैरेवाजयंतआयंन्यदाज्यैरेवाजयंतआयंस्तदाज्यानामाज्यत्वं
तासांवैहोत्राणांमायतीनामाजयंतीनांमच्छावाकीयाहीयतंतस्यामिंद्राग्नीअध्यास्तांमिंद्राग्नीवैदेवानामोजिष्ठौबलिष्ठौस

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

हिष्ठौसत्तमौपारयिष्णुतमौंतस्मादैंद्राग्नमच्छावाकःप्रातःसवनेशंसतींद्राग्नीहितस्यामध्यास्तांतस्मादुपुरस्तादन्येहोत्रकाः
सदःप्रसर्पंतिपश्चाच्छावाकःपश्चेवहिंहीनोनुसंजिगमिषतितस्माद्योब्राह्मणोबह्वृचोवीर्यवान्तस्यांत्सोस्याच्छावाकीयांकु
॥ १४ ॥ र्यांत्तेनैवसाहीनाभवति ॥ ३६ ॥ देवरथोवाएषयद्यज्ञंस्तस्यैतावंतरौरश्मीयदाज्यप्रउगेतद्यदाज्येनपवमानमनुशंसतिप्र
उगेणाज्यंदेवरथस्यैवतदंतरौरश्मीविहरंत्यलोभायतामनुकृतिंमनुष्यरथस्यैवांतरौरश्मीविहरंत्यलोभायनास्यदेवरथो
लुभ्यतिनमनुष्यरथोयएवंवेदंतदाहुर्यथावावस्तोत्रमेवंशस्त्रंपावमानीषुसामगाःस्तुवतंआग्नेयंहोताज्यंशंसतिकथमस्य
पावमान्योनुशस्ताभवंतीतियोवाअग्निःसपवमानंस्तदप्येतदृषिणोक्तमग्निर्ऋषिःपवमानइत्येवमुहास्याग्नेयीभिरेवंप्रति
पद्यमानस्यंपावमान्योनुशस्ताभवंतितदाहुर्यथावावस्तोत्रमेवंशस्त्रंगायत्रीषुसामगाःस्तुवतंआनुष्टुभंहोताज्यंशंसतिकथ
मस्यगायत्र्योनुशस्ताभवंतीतिसंपदेतिब्रूयात्सप्तैताअनुष्टुभंस्तास्त्रिःप्रथमयांत्रिरुत्तमयैकादशभवंतिविराड्याज्याद्वाद
शींनवाएकेनाक्षरेणच्छंदासिवियंतिनद्वाभ्यांताःषोळशगायत्र्योभवंत्येवमुहास्यानुष्टुब्भिरेवप्रतिपद्यमानस्यंगायत्र्यो
नुशस्ताभवंत्यग्नइंद्रश्चदाशुषोदुरोणइत्याग्नेंद्र्यायजतिनवाएताविंद्राग्नीसंतौव्यजयेतांमाग्नेंद्रौवाएतौसंतौव्यजयेतांतद्य ॥ २७ ॥
दाग्नेंद्र्यायजतिविजित्याएवंसाविराट्त्रयस्त्रिंशदक्षराभवतित्रयस्त्रिंशद्वैदेवांअष्टौवसवएकादशरुद्राद्वादशादित्यांःप्रजा
पतिश्चवषट्कारश्चंतत्प्रथमउक्थमुखेदेवतांअक्षरभाजःकरोत्यंक्षरमक्षरमेवतद्देवताअनुप्रपिबंतिंदेवपात्रेणैवतद्देवतास्तृ

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

प्यंतितदाहुर्यथावावशस्त्रमेवंयाज्यांऽग्नेयंहोताज्यंशंसं त्यथकस्मादाग्नेंद्र्यायजतीतियावाआग्नेंद्र्यैंद्राग्नीवैसासेंद्राग्नमेतदु
क्थंग्रहेणचतूष्णींशंसेनचैंद्राग्नीआगतंसुतंगीर्भिर्नभोवरेण्यं॥ अस्यपातंधियेषितेंत्यैंद्राग्नमध्वर्युर्ग्रहंगृह्णातिंभूरग्निर्ज्योंति
ज्योंतिरग्निरिंद्रोज्योतिर्भुवोज्योतिरिंद्रःसूर्योज्योतिर्ज्योतिःस्वःसूर्यऽइतिहोतातूष्णींशंसंशंसतितद्यथैवशस्त्रमेवंयाज्या
॥३७॥ होतृजपंजपतिरेतस्तत्सिंचत्युपांशुजपंत्युपांश्विववैरेतसःसिक्तिःपुराहावाज्जपतियद्वैकिंचोर्ध्वमाहावाच्छस्त्रस्यै
वतत्परांचैंचतुष्पद्यासीनमभ्याह्वयतेंतस्मात्परांचोभूत्वांचतुष्पादोरेतःसिंचंतिसम्यङ्द्विपाद्भवतितस्मात्सम्यंचोभूत्वां
द्विपादोरेतःसिंचंतिपितामातरिश्वेत्याहप्राणोवैपिताप्राणोमातरिश्वाप्राणोरेतोरेतस्तत्सिंचत्यच्छिद्रा[1]पदाधाइतिरेतो
वाअच्छिद्रमतोह्यच्छिद्रःसंभवंत्यच्छिद्रोक्थाकवयःशंसन्नितियेवाअनूचानास्तेकवयंस्तइदमच्छिद्रंरेतःप्रजनयन्नित्येव
तदाहसोमोविश्वविन्नीथानिनेषद्बृहस्पतिरुक्थामदानिशंसिषदितिब्रह्मवैबृहस्पतिःक्षत्रंसोमःस्तुतशस्त्राणिनीथानिचो
क्थामदानिचंदैवेनचैवैतद्ब्रह्मणाप्रसूतौदैवेनचक्षत्रेणोक्थानिशंसत्यैतौहवाअस्यसर्वस्यप्रसवस्येशातेयदिदंकिंचतद्यदे
ताभ्यामप्रसूतःकरोत्यकृतंतदकृतमकरितिवैनिंदंतिकृतमस्यकृतंभवतिनास्याकृतंकृतंभवतियएवंवेदंवागायुर्विश्वायु
र्विश्वमायुरित्याहप्राणोवाआयुःप्राणोरेतोवाग्योनिर्योनिंतदुपसंधायरेतःसिंचतिकइदंशंसिष्यतिसइदंशंसिष्यतीत्या

---

१ ‘ पदाधादिति ’ भाष्यपाठः । रेतः अधात् गर्भेस्थापितवान् ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

हंप्रजापतिर्वैकःप्रजापतिःप्रजनयिष्यतीत्येवतदाह ॥ २८ ॥ आहूयतूष्णींशंसंशंसतिरेतस्तत्सिक्तंविकरोतिसिक्तिर्वा अ
ग्रेथविकृतिंरुपांशुतूष्णींशंसंशंसत्युपांश्विववैरेतसःसिक्तिस्तिरइवतूष्णींशंसंशंसतितिरइववैरेतांसिविक्रियंतेषट्पदंतू
॥ १५ ॥ ष्णींशंसंशंसतिषड्विधोवैपुरुषःषळंगंआत्मानमेवतत्षड्विधंषळंगंविकरोतितूष्णींशंसंशस्त्वापुरोरुचंशंसतिरेतस्तद्विकृतंप्र
जनयतिविकृतिर्वा अग्रेथजातिरुच्चैःपुरोरुचंशंसत्युच्चैरेवैनंतत्प्रजनयतिद्वादशपदांपुरोरुचंशंसतिद्वादशवैमासाःसंवत्स
रःसंवत्सरःप्रजापतिःसोस्यसर्वस्यप्रजनयितासयोस्यसर्वस्यप्रजनयितासएवैनंतत्प्रजयापशुभिःप्रजनयतिप्रजात्यैप्रजा
यतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदजातवेदस्यांपुरोरुचंशंसतिजातवेदोन्यंगांतदाहुर्यत्तृतीयसवनमेवंजातवेदसआयतनमथक
स्मात्प्रातःसवनेजातवेदस्यांपुरोरुचंशंसतीतिप्राणोवैजातवेदाःसहिजातानांवेदयावतांवैसजातानांवेदतेभवंतियेषामु
नवेदकिमुतेस्युर्योवाआज्यआत्मसंस्कृतिंवेदतत्सुविदितं ॥ २९ ॥ प्रवोदेवायाग्नयइतिशंसतिप्राणोवैप्रप्राणंहीमानिसर्वा
णिभूतान्यनुप्रयंतिप्राणमेवतत्संभावयतिप्राणंसंस्कुरुतेदीदिवांसमपूर्व्यमितिशंसतिमनोवैदीदायमनसोहिनकिंचनपू
र्वमस्तिमनएवतत्संभावयतिमनःसंस्कुरुतेसनःशर्माणिवीतयइतिशंसतिवाग्वैशर्मतस्माद्वाचानुवदंतमाहशर्मवदा[1]स्मा ॥ २८ ॥
अयांसीतिवाचमेवतत्संभावयतिवाचंसंस्कुरुतेउतनोब्रह्मन्नविषइतिशंसतिश्रोत्रंवैब्रह्मश्रोत्रेणहिब्रह्मशृणोतिश्रोत्रेब्रह्म

१ ‘ दास्माआयांसीति ’ भाष्यपाठः । आङ्पूर्वस्ययमउपरमेइत्यस्यछांदसंरूपम् ।

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

प्रतिष्ठितंश्रोत्रमेवतत्संभावयतिश्रोत्रंसंस्कुरुतेसयंताविप्रएषामितिशंसत्यपानोवैयंतापानेनह्ययंयतःप्राणोनपराङ्भव
त्यपानमेवतत्संभावयत्यपानंसंस्कुरुतऋतावायस्यरोदसीइतिशंसतिचक्षुर्वाऋतंतस्माद्यतरोविवदमानयोराहाहमनु
ष्ठ्याचक्षुषादर्शमितितस्यश्रद्दधतिचक्षुरेवतत्संभावयतिचक्षुःसंस्कुरुतेनूनोरास्वसहस्रवत्तोकवत्पुष्टिमद्वस्वित्युत्तमयाप
रिदधात्यात्मावैसमस्तःसहस्रवांस्तोकवान्पुष्टिमानात्मानमेवतत्समस्तंसंभावयत्यात्मानंसमस्तंसंस्कुरुतेयाज्ययायज
तिप्रत्तिर्वैयाज्यापुण्यैवलक्ष्मीःपुण्यामेवतल्लक्ष्मींसंभावयतिपुण्यांलक्ष्मींसंस्कुरुतेसएवंविद्वांश्छंदोमयोदेवतामयोब्रह्म
मयोमृतमयःसंभूयदेवताअप्येतियएवंवेदयोवैतद्वेदयथाछंदोमयोदेवतामयोब्रह्ममयोमृतमयःसंभूयदेवताअप्येतित
त्सुविदितमित्यध्यात्ममथाधिदैवतं ॥४०॥ षट्पदंतूष्णींशंसंशंसतिषड्वाऋतवऽऋतूनेवतत्कल्पयत्यृतूनप्येतिद्वादशप
दांपुरोरुचंशंसतिद्वादशवैमासामासानेवतत्कल्पयतिमासानप्येतिप्रवोदेवायाग्नयइतिशंसत्यंतरिक्षंवैप्रांतरिक्षंहीमानि
सर्वाणिभूतान्यनुप्रयंत्यंतरिक्षमेवतत्कल्पयत्यंतरिक्षमप्येतिदीदिवांसमपूर्व्यमितिशंसत्यसौवैदीदाययोसौतपत्येतस्मा
द्धिनकिंचनपूर्वमस्त्येतमेवतत्कल्पयत्येतमप्येतिसनःशर्माणिवीतयइतिशंसत्यग्निर्वैशर्माण्यन्नाद्यानियच्छंत्यग्निमेवत
त्कल्पयत्यग्निमप्येत्युतनोब्रह्मन्नविषइतिशंसतिचंद्रमावैब्रह्मचंद्रमसमेवतत्कल्पयतिचंद्रमसमप्येतिसयंताविप्रएषामि
तिशंसतिवायुर्वैयंतावायुनाहीदंयतमंतरिक्षंनसमृच्छतिवायुमेवतत्कल्पयतिवायुमप्येत्यृतावायस्यरोदसीइतिशंसति

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

द्यावापृथिवीवैरोदसींद्यावापृथिवीएवतत्कल्पयतिंद्यावापृथिवीअप्येतिंनूनोरास्वसहस्रवंत्तोकवत्पुष्टिमद्वस्वित्युंत्तमया परिदधातिंसंवत्सरोवैसमस्तःसहस्रवांस्तोकवान्पुष्टिमान्त्संवत्सरमेवतत्समस्तंकल्पयतिंसंवत्सरंसमस्तमप्येतिंयाज्यया यजतिवृष्टिवैंयाज्याविद्युदेवंविद्युद्धीदंवृष्टिमन्नाद्यंसंप्रयच्छतिंविद्युतमेवतत्कल्पयतिंविद्युतमप्येतिंसएवंविद्वानेतन्म योंदेवतामयोभवतिभवति ॥ ४१ ॥ इतिपंचमोऽध्यायः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ इतिद्वितीयपंचिकासमाप्ता ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

॥ अथतृतीयपंचिकाप्रारंभः ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

श्रीगणेशायनमः॥हरिः ॐ॥ग्रहोक्थंवाएतद्यत्प्रउगंनवप्रातर्ग्रहागृह्यंतैंनवभिर्बहिष्पवमानेस्तुवतैंस्तुतेस्तोमेदशमंगृ
ह्यातिंहिंकारइतरासांदशमंःसोसासंमावायव्यंशंसतिंतेनवायव्यउक्थवांनैंद्रवायवंशंसतिंतेनैंद्रवायवउक्थवान्मैत्राव
रुणंशंसतिंतेनमैत्रावरुणउक्थवानाश्विनंशंसतिंतेनाश्विनउक्थवानैंद्रंशंसतिंतेनशुक्रामंथिनाउक्थवंतौंवैश्वदेवंशंस
तिंतेनाग्रयणउक्थवान्त्सारस्वतंशंसतिंनसारस्वतोग्रहोस्तिंवाक्तुसरस्वतींयेतुकेचवाचाग्रहागृह्यंतैंतेस्यसर्वैंशस्तोक्थांउ
क्थिनोभवंतियएवंवेद ॥ १ ॥ अन्नाद्यंवाएतेनावरुंधेयत्प्रउगंमन्यान्यादेवताप्रउगेशस्यतैंऽन्यदन्यदुक्थंप्रउगेक्रियतैंऽ
न्यदन्यदस्यान्नाद्यँ[1]ग्रहेषुध्रियतेयएवंवेदैंतद्धवैयजमानस्यांध्यात्मतममिवोक्थंयत्प्रउगंतस्मादेनेनैतदुपेक्ष्यतममिवेत्या
हुरेतेनह्येनंहोतासंस्करोतीतिंवायव्यंशंसतिंतस्मादाहुर्वायुःप्राणंःप्राणोरेतोरेतःपुरुषस्यंप्रथमंसंभवतःसंभवतीतिंयद्वा
यव्यंशंसतिंप्राणमेवास्यतत्संस्करोंत्यैंद्रवायवंशंसतिंयत्रवावप्राणस्तदपानोंयदैंद्रवायवंशंसतिंप्राणापानावेवास्यतत्सं
स्करोतिंमैत्रावरुणंशंसतिंतस्मादाहुश्चक्षुःपुरुषस्यंप्रथमंसंभवतःसंभवतीतिंयन्मैत्रावरुणंशंसतिंचक्षुरेवास्यतत्संस्करों
त्याश्विनंशंसतिंतस्मात्कुमारंजातंसंवदंतंउपवैशुश्रूषतेनिवैध्यायतीतिंयदाश्विनंशंसतिंश्रोत्रमेवास्यतत्संस्करोंत्यैंद्रंशंस ॥ ३० ॥
तिंतस्मात्कुमारंजातंसंवदंतैंप्रतिधारयतिवैग्रीवाअथोशिरइतिंयदैंद्रंशंसतिंवीर्यमेवास्यतत्संस्करोतिंवैश्वदेवंशंसतिंत

---

१ ‘ गृहेषु ’ इतिभाष्यपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्मात्कुमारोजातःपंश्चेवप्रचरतिवैश्वदेवानिह्यंगानियद्वैश्वदेवंशंसत्यंगान्येवास्यतत्संस्करोतिसारस्वतंशंसतितस्मात्कु
मारंजातंजघन्यावागाविशतिवाग्घिसरस्वतीयत्सारस्वतंशंसतिवाचमेवास्यतत्संस्करोत्येषवैजातोजायतेसर्वाभ्यएता
भ्योदेवताभ्यःसर्वेभ्यउक्थेभ्यःसर्वेभ्यश्छंदोभ्यःसर्वेभ्यःप्रउगेभ्यःसर्वेभ्यःसवनेभ्योयएवंवेदयस्यचैवंविदुषएतच्छंसं
ति ॥२॥ प्राणानांवाएतदुक्थंयत्प्रउगंसप्तदेवताःशंसतिसप्तवैशीर्षन्प्राणाःशीर्षन्नेवतत्प्राणान्दधातिकिंसयजमानस्यपा
पंभद्रमाद्रियेतेतिहस्माहयोस्यहोतास्यादित्यत्रैवैनंयथाकामयेततथाकुर्याद्यंकामयेतप्राणेनैनंव्यर्धयानीतिवायव्यमस्य
लुब्धंशंसेदृचंवापदंवातीयात्तेनैवतल्लुब्धंप्राणेनैवैनंतद्व्यर्धयतियंकामयेतप्राणापानाभ्यामेनंव्यर्धयानीत्यैंद्रवायवमस्य
लुब्धंशंसेदृचंवापदंवातीयात्तेनैवतल्लुब्धंप्राणापानाभ्यामेवैनंतद्व्यर्धयतियंकामयेतचक्षुषैनंव्यर्धयानीतिमैत्रावरुणमस्य
लुब्धंशंसेदृचंवापदंवातीयात्तेनैवतल्लुब्धंचक्षुषैवैनंतद्व्यर्धयतियंकामयेतश्रोत्रेणैनंव्यर्धयानीत्याश्विनमस्यलुब्धंशंसेदृचं
वापदंवातीयात्तेनैवतल्लुब्धंश्रोत्रेणैवैनंतद्व्यर्धयतियंकामयेतवीर्येणैनंव्यर्धयानीत्यैंद्रमस्यलुब्धंशंसेदृचंवापदंवातीयात्ते
नैवतल्लुब्धंवीर्येणैवैनंतद्व्यर्धयतियंकामयेतांगैरेनंव्यर्धयानीतिवैश्वदेवमस्यलुब्धंशंसेदृचंवापदंवातीयात्तेनैवतल्लुब्धमं
गैरेवैनंतद्व्यर्धयतियंकामयेतवाचैनंव्यर्धयानीतिसारस्वतमस्यलुब्धंशंसेदृचंवापदंवातीयात्तेनैवतल्लुब्धंवाचैवैनंतद्व्यर्ध
यतियमुकामयेतसर्वैरेनमंगैःसर्वेणात्मनासमर्धयानीत्येतदेवास्ययथापूर्वमृजुक्लृप्तंशंसेत्सर्वैरेवैनंतदंगैःसर्वेणात्मनासमर्ध

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यतिसर्वैरंगैः सर्वेणात्मनासमृध्नोतेयएवंवेद ॥ ३ ॥ तदाहुर्यथावावस्तोत्रमेवंशस्त्रमाग्नेयीषुसामगाःस्तुवतेवायव्ययाहो
ताप्रतिपद्यतेकथमस्याग्नेय्योनुशस्ताभवंतीत्यग्नेर्वाएताःसर्वास्तन्वोयदेतादेवताःसयदग्निःप्रवानिवदहतितदस्यवाय
व्यंरूपंतदस्यतेनानुशंसत्यथयद्द्वैधमिवकृत्वादहतिद्वौवाइंद्रवायूतदस्यैंद्रवायवंरूपंतदस्यतेनानुशंसत्यथयदुच्चहृष्यति
निचहृष्यतितदस्यमैत्रावरुणंरूपंतदस्यतेनानुशंसतिसयदग्निर्घोरसंस्पर्शस्तदस्यवारुणंरूपंतंयद्घोरसंस्पर्शंसंतंमित्रकृत्ये
वोपासतेतदस्यमैत्रंरूपंतदस्यतेनानुशंसत्यथयदेनंद्वाभ्यांबाहुभ्यांद्वाभ्यामरणीभ्यांमंथंतिद्वौवाअश्विनौतदस्याश्वि
नंरूपंतदस्यतेनानुशंसत्यथयदुच्चैर्घोषस्तनयन्बबबाकुर्वन्निवदहतियस्माद्भूतानिविजंतेतदस्यैंद्रंरूपंतदस्यतेनानुशंसत्य
थयदेनमेकंसंतंबहुधाविहरंतितदस्यवैश्वदेवंरूपंतदस्यतेनानुशंसत्यथयत्स्फूर्जयन्वाचमिववदन्दहतितदस्यसारस्वतं
रूपंतदस्यतेनानुशंसत्येवमुहास्यवायव्ययैवप्रतिपद्यमानस्यतृचेनतृचेनैवैताभिर्देवताभिःस्तोत्रियोनुशस्तोभवतिविश्वे
भिःसोम्यंमध्वग्नइंद्रेणवायुना ॥ पिबामित्रस्यधामभिरितिवैश्वदेवमुक्थंशस्त्वावैश्वदेव्यायजतियथाभागंतद्देवताः
प्रीणाति ॥ ४ ॥ देवपात्रंवाएतंयद्वषट्कारोवषट्करोतिदेवपात्रेणैवतद्देवतास्तर्पयत्यनुवषट्करोतितद्यथादोश्वान्वागावांपु
नरभ्याकारंतर्पयंत्येवमेवैतद्देवताःपुनरभ्याकारंतर्पयंतियदनुवषट्करोतीमानेवाग्नीनुपासतइत्याहुर्धिष्ण्यानथकस्मात्पू
र्वस्मिन्नेवजुह्वतिपूर्वस्मिन्वषट्कुर्वंतीतियदेवसोमस्याग्नेवीहीत्यनुवषट्करोतितेनधिष्ण्यान्प्रीणात्यसंस्थितान्त्सोमान्भक्षयं

॥ २१ ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तीत्याहुर्येषानानुवषट्करोतिकोनुसोमस्यस्विष्टकृद्भागइतियद्वावसोमस्याग्नेवीहीत्यनुवषट्करोतितेनैवसंस्थितान्त्सोमा
न्भक्षयंतिसउएवसोमस्यस्विष्टकृद्भागोवषट्करोति ॥५॥ वज्रोवाएषयद्वषट्कारोयंद्विष्यात्तंध्यायेद्वषट्करिष्यंस्तस्मिन्नेवतं
वज्रमास्थापयतिषळितिवषट्करोतिषड्वाऋतवंऋतूनेवतत्कल्पयंत्यृतून्प्रतिष्ठापयंत्यृतून्वैप्रतितिष्ठतंइदंसर्वमनुप्रतितिष्ठ
तियदिदंकिंचप्रतितिष्ठतियएवंवेदंतदुहस्माहहिरण्यदन्वैदंएतानिवाएतेनषट्प्रतिष्ठापयातिद्यौरंतरिक्षेप्रतिष्ठितांतरिक्षं
पृथिव्यांपृथिव्यप्स्वापःसत्यैसत्यंब्रह्मणिब्रह्मतपसीत्येताएवतत्प्रतिष्ठाःप्रतितिष्ठंतीरिदंसर्वमनुप्रतितिष्ठतियदिदंकिंचप्र
तितिष्ठतियएवंवेदवौषळितिवषट्करोत्यसौवावववावृतवषंळेतमेवतदृतुष्वादधात्यृतुषुप्रतिष्ठापयतियादृगिववैदेवेभ्यः
करोतितादृगिवास्मैदेवाःकुर्वंति ॥६॥ त्रयोवैवषट्कारावज्रोधामच्छद्रिक्तःसयमेवोच्चैर्बलिवषट्करोतिसवज्रस्तंतंप्रहरति
द्विषतेभ्रातृव्यायवधंयोस्यस्तृत्यस्तस्मैस्तर्तवैतस्मात्सभ्रातृव्यवतावषट्कृत्योऽथयःसमःसंततोनिर्हाणर्चःसधामच्छत्तं
तंप्रजाश्चपशवश्चानूपतिष्ठंतेतस्मात्सप्रजाकामेनपशुकामेनवषट्कृत्योऽथयेनैवषळवराध्नोतिसरिक्तोरिणक्त्यात्मानंरि
णक्तियजमानंपापीयान्वषट्कर्ताभवतिपापीयान्यस्मैवषट्करोतितस्मात्तस्याशांनेयात्किंसयजमानस्यपापभद्रमाद्रियेते
तिहस्माहयोस्यहोतास्यादित्यंत्रैवैनंयथाकामयेतंतथाकुर्याद्यंकामयेतंयथैवानीजानोभूत्तथैवेजानःस्यादितियथैवास्य
ऋचंब्रूयात्तथैवास्यवषट्कुर्यात्सदृशमेवैनंतत्करोतियंकामयेतपापीयान्त्स्यादित्युच्चैस्तरामस्यऽऋचमुक्त्वांशनैस्तरांव

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

षट्कुर्यात्पापीयांसमेवैनंतत्करोतियंकामयेतश्रेयान्त्स्यादितिशनैस्तरामस्यऋचमुक्त्वोच्चैस्तरांवषट्कुर्याच्छ्रियएवैनं
तच्छ्रियामादधातिसंततमृचावषट्कृत्यंसंतत्यैसंधीयतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेद ॥ ७ ॥ यस्यैदेवतायैहविर्गृहीतंस्यात्
त्तांध्यायेद्वषट्करिष्यन्त्साक्षादेवतद्देवतांप्रीणातिप्रत्यक्षाद्देवतांयजतिवज्रोवैवषट्कारःसएषप्रहृतोशांतोदीदायंतस्य
हैतस्यनसर्वइवशांतिंवेदनप्रतिष्ठांतस्माद्धाप्येतर्हिभूयानिवमृत्युंस्तस्यहैषैवशांतिरेषाप्रतिष्ठावागित्येवंतस्माद्वषट्कृ
त्यवषट्कृत्यवागित्यनुमंत्रयेतंसएनंशांतोनहिनस्तिवषट्कारमामांप्रमृक्षोमाहंत्वांप्रमृक्षंबृहतामनऽउपह्वयेव्यानेनशरी
रंप्रतिष्ठासिप्रतिष्ठांगच्छंप्रतिष्ठांमागमयेतिवषट्कारमनुमंत्रयेततदुहस्माहदीर्घमेतत्सदप्रभ्वोजःसहऽओजइत्येवंवषट्का
रमनुमंत्रयेतौजश्चहवैसहश्चवषट्कारस्यप्रियतमेतन्वौप्रियेणैवैनंतद्धाम्नासमर्धयतिप्रियेणधाम्नासमृध्यतेयएवंवेदवा
क्वैप्राणापानौचवषट्कारस्तंएतेवषट्कृतेवषट्कृतेव्युत्क्रामंतितानन्नुमंत्रयेतवागोजःसहओजोमयिप्राणापानाविं
त्यात्मन्येवतद्धोतावाचंचप्राणापानौचप्रतिष्ठापयतिसर्वायुःसर्वायुत्वायसर्वमायुरेतियएवंवेद ॥ ८ ॥ यज्ञोवैदेवेभ्य
उदक्रामंत्तंप्रैषैःप्रैषमैच्छंन्यत्प्रैषैःप्रैषमैच्छंस्तत्प्रैषाणांप्रैषत्वंतंपुरोरुग्भिःप्रारोचयंन्यत्पुरोरुग्भिःप्रारोचयंस्तत्पुरोरुचांपु
रोरुक्त्वंतंवेद्यामन्वविंदंन्यद्वेद्यामन्वविंदंस्तद्वेदेर्वेदित्वंतंवित्तंग्रहैर्व्यगृह्णतंयद्वित्तंग्रहैर्व्यगृह्णततद्ग्रहाणांग्रहत्वंतंवित्त्वा
निविद्भिर्न्यवेदयंन्याद्वित्त्वानिविद्भिर्न्यवेदयंस्तन्निविदांनिवित्त्वंमहद्वावनष्टैष्यभ्यल्पंवेच्छातियतरोवावतयोर्ज्यायइ

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वाभीच्छतिंसएवतयोःसाधीयइच्छतिंयउएवप्रैषान्वर्षीयसोवर्षीयसोवेदंसउएवतान्साधीयोवेदंनष्टैष्यंह्येतद्यत्प्रैषांस्त
स्मात्प्रह्वस्तिष्ठन्प्रेष्यति ॥९॥ गर्भावाएतउक्थानांयन्निविदंस्तद्यत्पुरस्तादुक्थानांप्रातःसवनेधीयंतेंतस्मात्परांचोगर्भाधी
यंतेंपरांचःसंभवंतिंयन्मध्यतोमध्यंदिनेधीयंतेंतस्मान्मध्येगर्भाधृतांयदंततस्तृतीयसवनेधीयंतेंतस्मादमुतोर्वांचोगर्भाः
प्रजायंतेंप्रजात्यैप्रजायतेंप्रजयापशुभिर्यएवंवेदंपेशावाएतउक्थानांयन्निविदंस्तद्यत्पुरस्तादुक्थानांप्रातःसवनेधीयंतेंय
थैवप्रवयणतंःपेशःकुर्यात्तादृक्तंद्यन्मध्यतोमध्यंदिनेधीयंतेंयथैवमध्यतःपेशःकुर्यात्तादृक्तंद्यदंततस्तृतीयसवनेधीयंतें
यथैवावप्रज्जनतःपेशःकुर्यात्तादृक्तंत्सर्वतोयज्ञस्यपेशसाशोभतेयएवंवेद ॥ १० ॥ सौर्यावाएतादेवतायन्निविदंस्तद्य
त्पुरस्तादुक्थानांप्रातःसवनेधीयंतेंमध्यतोमध्यंदिनेंततस्तृतीयसवनंआदित्यस्यैवतद्व्रतमनुपर्यावर्ततेंपच्छोवैदेवायज्ञं
समभरंस्तस्मात्पच्छोनिविदःशस्यंतेंयद्धैतद्देवायज्ञंसमभरंस्तस्मादश्वःसमभवंत्तस्मादाहुरश्वंनिविदांशंस्त्रेदद्यादितिंतदु
खलुवरमेवददातिंननिविदःपदमतीयाद्यन्निविदःपदमतीयाद्यज्ञस्यतच्छिद्रंकुर्याद्यज्ञस्यवैछिद्रंस्रवद्यंजमानोनुपापीया
न्भवतितस्मान्ननिविदःपदमतीयान्ननिविदःपदेविपरिहरेंद्यन्निविदःपदेविपरिहरेंन्मोहयेद्यज्ञंमुग्धोयजमानःस्यात्त
स्मान्ननिविदःपदेविपरिहरेंन्ननिविदःपदेसमस्येंद्यन्निविदःपदेसमस्येंद्यज्ञस्यतदायुःसंहरेंत्प्रमायुकोयजमानःस्यात्तंस्मा
न्ननिविदःपदेसमस्येंत्प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रमिंत्येतेएवसमस्येद्ब्रह्मक्षत्रयोःसंश्रित्यैतस्माद्ब्रह्मचक्षत्रंचसंश्रितेंनतृचंनचतुर्ऋचम

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तिमन्येतनिविद्धानंमेकैकंवैनिविदःपदमृचंसूक्तंप्रतितस्मान्नतृचंनचतुर्ऋचमतिमन्येतनिविद्धानंनिविदाह्येवस्तोत्रमति
शस्तंभवत्येकांपरिशिष्यंतृतीयसवनेनिविदंदध्यांद्यद्द्वेपरिशिष्यदध्यात्प्रजननंतदुपहन्यांद्द्वंद्वभैस्तत्प्रजाव्यर्धयेत्तस्मादेका
मेवपरिशिष्यंतृतीयसवनेनिविदंदध्यान्नसूक्तेननिविदमतिपद्येतयेनसूक्तेननिविदमतिपद्येतंनतत्पुनरुपनिवर्तेतंवास्तु
हमेवतदन्यत्तद्दैवतंतच्छंदसंसूक्तमाहृत्यंतस्मिन्निविदंदध्यान्माप्रगामपथोवयमितिंपुरस्तात्सूक्तस्यशंसतिंपथोवाएषप्रै
तियोयज्ञेमुह्यतिंमायज्ञादिंद्रसोमिनइतिंयज्ञादेवतंनप्रच्यवतेंमांतस्थुर्नोअरातयइत्यंरातीयतएवतदपहंतिंयोयज्ञस्यप्र
साधनंस्तंतुर्देवेष्वाततः ॥ तमाहुतंनशीमहीतिंप्रजावैतंतुःप्रजामेवास्माऽएतत्संतनोतिंमनोन्वाहुवामहेंनाराशंसेनसो
मेनेतिंमनसावैयज्ञस्तायतेंमनसाक्रियतेंसैवतत्रप्रायश्चित्तिःप्रायश्चित्तिः ॥ ११ ॥ इतिप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥

देवविशःकल्पयितव्याऽइत्याहुंश्छंदश्छंदसिप्रतिष्ठाप्यमितिंशोंसावोमित्याह्वयतेंप्रातःसवनेत्र्यक्षरेणंशंसामोदैवो
मित्यध्वर्युःप्रतिगृणातिपंचाक्षरेणंतदष्टाक्षरंसंपद्यतेंऽष्टाक्षरावैगायत्रींगायत्रीमेवतत्पुरस्तात्प्रातःसवनेचीक्लृपतांमुक्थं
वाचीत्याहंशस्त्वाचतुरक्षंरमोमुक्थशाइत्यध्वर्युश्चतुरक्षरंतदष्टाक्षरंसंपद्यतेंऽष्टाक्षरावैगायत्रींगायत्रीमेवतदुभयतःप्रा ॥ २३ ॥
तःसवनेचीक्लृपतांमध्वर्योशोंसावोमित्याह्वयतेंमध्यंदिनेषळक्षरेणंशंसामोदैवोमित्यध्वर्युःप्रतिगृणातिपंचाक्षरेणंतदेका
दशाक्षरंसंपद्यतंऽएकादशाक्षरावैत्रिष्टुंप्त्रिष्टुभमेवतत्पुरस्तान्मध्यंदिनेचीक्लृपतांमुक्थंवाचींद्रायेत्याहंशस्त्वासप्ताक्षरं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मोमुक्थशाइत्यध्वर्युश्चतुरक्षरँतदेकादशाक्षरंसंपद्यतंएकादशाक्षरावैत्रिष्टुंप्त्रिष्टुभमेवतदुभयतोंमध्यंदिनेचीक्लृपतांमध्व
र्योंशोशोंसावोमित्याह्वयतेंतृतीयसवनेसप्ताक्षरेणंशंसामोदैवोमित्यध्वर्युंःप्रतिगृणातिपंचाक्षरेणंतद्द्वादशाक्षरंसंपद्यतेंद्वा
दशाक्षरावैजगतींजगतीमेवतत्पुरस्तात्तृतीयसवनेचीक्लृपतांमुक्थंवाचींद्रायदेवेभ्यइत्याहंशस्त्वैकादशाक्षरंमोमित्यध्व
र्युरेकाक्षरँतद्द्वादशाक्षरंसंपद्यतेंद्वादशाक्षरावैजगतींजगतीमेवतदुभयतंस्तृतीयसवनेचीक्लृपतांतदेतदृषिःपश्यन्नभ्यनूवा
चंयद्गायत्रेअधिगायत्रमाहितंत्रैष्टुभाद्वात्रैष्टुभंनिरतक्षत। यद्वाजगज्जगत्याहितंपदंँयइत्तद्विदुस्तेअमृतत्वमानशुरित्यैत
द्धैतच्छंदश्छंदसिप्रतिष्ठापयतिंकल्पयतिदेवविशोयएवंवेद॥१२॥प्रजापतिर्वैंयज्ञंछंदांसिंदेवेभ्योभागधेयानिव्यभजंत्स
गायत्रीमेवाग्नयेंवसुभ्यःप्रातःसवनेभजंत्रिष्टुभमिंद्रायरुद्रेभ्योमध्यंदिनेंजगतींविश्वेभ्योदेवेभ्यंआदित्येभ्यस्तृतीयस
वनेंऽथास्ययत्स्वंछंदआसीदनुष्टुप्तामुदंतमभ्युदौहंदच्छावाकीयामभिंसैनमब्रवीदनुष्टुप्त्वंन्वेवदेवानांपापिष्ठोसिंयस्यते
हंस्वंछंदोस्मियांमोदंतमभ्युदौहींरच्छावाकीयामभीतितदजानांत्सस्वंसोममाहरंत्सस्वेसोमेग्रंमुखमभिपर्यांहरदनुष्टुभँ
तस्माद्वनुष्टुबग्रिंयामुख्यायुज्यतेंसर्वेषांसवनानामग्रियोमुख्योभवतिंश्रेष्ठतामश्नुतेयएवंवेदंस्वेवैसतत्सोमेकल्पयंत्तस्मा
द्यत्रक्वचयजमानवशोभवतिंकल्पतएवयज्ञोपितस्यैजनतायैकल्पतेंयत्रैवंविद्वान्यजमानोवशीयजते ॥१३॥ अग्निर्वैंदे

१ 'बग्र्यामुख्या' इतिभाष्यपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वानाहोतासींत्तंमृत्युर्बहिष्पवमानेसीदंत्सोनुष्टुभाज्यंप्रत्यपद्यतंमृत्युमेवतत्पर्यक्रामंत्तमाज्येसीदंत्सप्रउगेणप्रत्यपद्यतंमृ
त्युमेवतत्पर्यक्रामंत्तंमाध्यंदिनेपवमानेसीदंत्सोनुष्टुभामरुत्वतीयंप्रत्यपद्यतंमृत्युमेवतत्पर्यक्रामंत्तंमाध्यंदिनेबृहतीषुना
शक्नोत्सत्तुंप्राणावैबृहत्यंःप्राणानेवतन्नाशक्नोद्व्यवैतुंतस्मान्मध्यंदिनेहोतांबृहतीषुस्तोत्रियेणैवप्रतिपद्यतेंप्राणावैबृहत्यंः
प्राणानेवतदभिप्रतिपद्यतेंतंतृतीयपवमानेसीदंत्सोनुष्टुभावैश्वदेवंप्रत्यपद्यतमृत्युमेवतत्पर्यक्रामंत्तंयज्ञायज्ञीयेसीदंत्स
वैश्वानरीयेणाग्निमारुतंप्रत्यपद्यतंमृत्युमेवतत्पर्यक्रामंद्व ज्रोवैवैश्वानरीयंप्रतिष्ठायज्ञायज्ञीयंवज्रेणैवतत्प्रतिष्ठायामृत्युं
नुदतेंससर्वान्पाशान्त्सर्वान्त्स्थाणून्मृत्योरतिमुच्यंस्वस्त्येवोदमुच्यतंस्वस्त्येवहोतोन्मुच्यतेंसर्वायुःसर्वायुत्वायंसर्वमा
युरेतियऽएवंवेद ॥ १४ ॥ इंद्रोवैवृत्रंहत्वानास्तृषीतिमन्यमानंःपराःपरावतोगच्छंत्सपरमामेवपरावतमगच्छंदनुष्टुब्वै
परमापरावंद्वाग्वाअनुष्टुंप्सवाचंप्रविश्याशयंत्तंसर्वाणिभूतानिविभज्यान्वैच्छंस्तंपूर्वेद्युःपितरोविंदंन्नुत्तरमहर्देवास्तस्मा
त्पूर्वेद्युःपितृभ्यःक्रियतंउत्तरमहर्देवान्यजंतेंतेब्रुवन्नभिषुणवामैवंतथावावनआशिष्ठमागमिष्यतीतिंतथेतितेभ्यषुण्वं
स्तआत्वारथंयथोतयंइत्येवैनमावर्तयंन्निदंवसोसुतमंधंइत्येवैभ्यःसुतकीर्त्यामाविरभवंदिंद्रनेदीयएदिहींत्येवैनंमध्यं ॥ ३४ ॥
प्रापादयंतांगतेंद्रेणयज्ञेनयजतेंसेंद्रेणयज्ञेनराध्नोतियऽएवंवेद ॥ १५ ॥ इंद्रंवैवृत्रंजघ्निवांसंनास्तृतेतिमन्यमानांःसर्वा
देवताअजहुंस्तंमरुतएवस्वापयोनाजहुंःप्राणावैमरुतःस्वापयंःप्राणाहैवैनंतंनाजहुंस्तस्मादेषोच्युतःस्वापिमान्प्रगाथः

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

शस्यतंआस्वापेस्वापिभिरित्यपिहयद्यैंद्रमेवांतऊर्ध्वंछंदःशस्यतेतद्धसर्वंमरुत्वतीयंभवत्येषचेदच्युतःस्वापिमान्प्रगाथः
शस्यतंआस्वापेस्वापिभिरिति ॥ १६ ॥ ब्राह्मणस्पत्यंप्रगाथंशंसतिबृहस्पतिपुरोहितावैदेवांअजयन्स्वर्गंलोकँव्यस्मिँल्लो
केजयंतंतथैवैतद्यजमानोबृहस्पतिपुरोहितएवजयतिस्वर्गंलोकंव्यस्मिँल्लोकेजयतैतौवाएतौप्रगाथावस्तुतौसंतौपुनरादा
यंशस्येतेंतदाहुर्यन्नकिंचनास्तुतंसत्पुनरादायंशस्यतेऽथकस्मादेतौप्रगाथावस्तुतौसंतौपुनरादायंशस्येतेइतिपवमानो
क्थंवाएतद्यन्मरुत्वतीयँषट्सुवाअत्रगायत्रीषुस्तुवतेषट्सुबृहतीषुतिसृषुत्रिष्टुप्सुसवाएषत्रिच्छंदाःपंचदशोमाध्यंदिनः
पवमानंस्तदाहुःकथंतएषत्रिच्छंदाःपंचदशोमाध्यंदिनःपवमानोनुशस्तोभवतीतियेएवगायत्र्याउत्तरेप्रतिपदोयोगाय
त्रोनुचरंस्ताभिरेवास्यगायत्र्योनुशस्ताभवंत्येताभ्यामेवास्यप्रगाथाभ्यांबृहत्योनुशस्ताभवंतितासुवाएतासुबृहतीषुसाम
गांरौरवयौधाजयाभ्यांपुनरादायंस्तुवतेतस्मादेतौप्रगाथावस्तुतौसंतौपुनरादायंशस्येतेतच्छस्त्रेणस्तोत्रमन्वैतियेएवत्रि
ष्टुभौधाय्येयत्त्रैष्टुभंनिविद्धानंताभिरेवास्यत्रिष्टुभोनुशस्ताभवंत्येवमुहास्यैषत्रिच्छंदाःपंचदशोमाध्यंदिनःपवमानोनुश
स्तोभवतिएवंवेद ॥१७॥ धाय्याःशंसतिधाय्याभिर्वैप्रजापतिरिमाँल्लोकानधयद्यंयंकाममकामयतंतथैवैतद्यजमानोधा
य्याभिरेवेमाँल्लोकान्धयतियंयंकामंकामयतेयएवंवेदयदेवधाय्या३ः ॥ यत्रयत्रवैदेवायज्ञस्यच्छिद्रंनिरजानंस्तद्धाय्या
भिरपिदधुस्तद्धाय्यानांधाय्यात्वंमच्छिद्रेणहास्ययज्ञेनेष्टंभवतियएवंवेदयद्धेवधाय्या३ः॥ स्यूमहैतद्यज्ञस्ययद्धाय्यास्त

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

द्यथासूच्यावासःसंदधदियांदेवमेवैताभिर्यज्ञस्यच्छिद्रंसंदधदेतिंयएवंवेदयद्वेवधाय्या३ः॥तान्युवाएतान्युपसदामेवो
कथानियद्धाय्यांअग्निर्नेतेत्याग्नेयीप्रथमोपसंत्तस्याएतदुक्थंत्वंसोमक्रतुभिरितिंसौम्याद्वितीयोपसंत्तस्याएतदुक्थंपिन्वं
त्यपइतिवैष्णवीतृतीयोपसंत्तस्याएतदुक्थंयावंतंहवैसौम्येनाध्वरेणेष्ट्वालोकंजयतिंतमतएकैकयोपसदाजयतियएवंवेदं
यश्चैवंविद्वान्धाय्याःशंसतिंतद्धैकआहुस्तान्वोमहइतिशंसेंदेतांवाववयंभरतेषुशस्यमानांमभिव्यजानीमइतिवदंतस्तत्त
न्नादृत्यंयदेतांशंसेदीश्वरःपर्जन्योवृष्टोंःपिन्वंत्यपइत्येवशंसेंद्वृष्टिवनिपदंमरुतइतिमारुतंमत्यंनमिहेविनयंतीतिविनीत
वंद्यद्विनीतवत्तद्विक्रांतवंद्यद्विक्रांतवत्तद्वैष्णवंवाजिनमितींद्रोवैवाजींतस्यांवाएतस्यांचत्वारिपदानिंवृष्टिवनिमारुतंवै
ष्णवमैंद्रंसावाएषातृतीयसवनभाजनासतींमध्यंदिनेशस्यतेंतस्माद्धेदंभरतानांपशवःसायंगोष्ठाःसंतोमध्यंदिनेंसंगविनी
मायंतिसोजगतींजागताहिपशवंआत्मायजमानस्यमध्यंदिनंस्तद्यजमानेपशून्दधाति ॥ १८ ॥ मरुत्वतीयंप्रगाथंशंसतिं
पशवोवैमरुतःपशवःप्रगाथःपशूनामवरुध्यैंजनिष्ठाउग्रःसहसेतुरायेतिसूक्तंशंसतिंतद्वाएतद्यजमानजननमेवसूक्तंयज ॥ ३५ ॥
मानंहवाएतेनंयज्ञाद्देवयोन्यैप्रजनयतिंतत्संजयंभवतिंसंचजयतिविचजयतंएतद्गौरिवीतंगौरिवीतिर्हवैशाक्त्योंनेदिष्ठं
स्वर्गस्यलोकस्यागच्छंत्सएतत्सूक्तमपश्यंत्तेनस्वर्गंलोकमजयंत्तथैवैतद्यजमानंएतेनसूक्तेनस्वर्गंलोकंजयतिंतस्याधाःश

१ 'न्योवर्ष्टोः' इतिभाष्यपाठः । वर्ष्टोः वृष्टेः ईश्वरो मेघ इति तत्रार्थः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्त्वाधर्ाःपरिशिष्यंमध्येनिविदंदधातिंस्वर्गस्यहैषलोकस्यरोहोयन्निविंत्स्वर्गस्यहैतल्लोकस्याक्रमणंयन्निविंत्तामाक्रममा
णइवशंसेंदुपैवयजमानंनिगृह्णीतंयोस्यप्रियःस्यादितिनुस्वर्गकामस्यांथाभिचरतोयःकामयेतंक्षत्रेणविशंहन्यामितिंत्रि
स्तर्हिंनिविदासूक्तंविशंसेंत्क्षत्रंवैनिविद्विट्सूक्तंक्षत्रेणैवतद्विशंहंतिंयःकामयेतविशाक्षत्रंहन्यामितिंत्रिस्तर्हिंसूक्तेननिविदं
विशंसेंत्क्षत्रंनिविद्विट्सूक्तंविशैवतत्क्षत्रंहंतिंयउकामयेतोभयतंएनंविशःपर्यवच्छिनदानींत्युभयतस्तर्हिंनिविदंव्याह्व
यीतोंभयतएवैनंतद्विशःपर्यवच्छिनत्तीतिन्वभिचरतंइतरथात्वेवस्वर्गकामस्यंवयःसुपर्णाउपसेदुरिंद्रमित्युत्तमयापरि
दधातिंप्रियमेधाऋषयोनाधमानाः॥ अपध्वांतमूर्णुहीतिंयेनतमसाप्रावृतोमन्येतंतन्मनसागच्छेंदपहैवास्मात्तल्लुप्यतेंपू
र्धिंचक्षुरितिचक्षुषीमरीमृज्येतांजरसंहचक्षुष्मान्भवतियएवंवेदंमुमुग्ध्यस्मान्निधयेवबद्धानितिंपाशावैनिधामुमुग्ध्य
स्मान्पाशादिवबद्धानित्येवतदाह ॥१९॥ इंद्रोवैवृत्रंहनिष्यन्सर्वादेवताअब्रवीदंनुमोपतिष्ठध्वमुपमाह्वयध्वमितितथेति
तंहनिष्यंतआद्रवंन्त्सोवेन्मांवैहनिष्यंतआद्रवंतिंहंतेमान्भीषयाइतितानभिप्राश्वसीत्तस्यश्वसथादीषमाणाविश्वेदेवा
अद्रवंन्मरुतोहैनंनाजहुंःप्रहरभगवोजहिवीरयस्वेत्येवैनमेतांवाचंवदंतउपातिष्ठंतंतदेतदृषिःपश्यन्नभ्यनूवाचंवृत्रस्य
त्वाश्वसथादीषमाणांविश्वेदेवाअजहुर्येसखायः ॥ मरुद्भिरिंद्रसख्यंतेअस्त्वथेमाविश्वाःपृतनाजयासीतिंसोवेदिमेवैकि
लमेसचिवांइमेमाकामयंतंहंतेमानस्मिन्नुक्थआभजाइतिंतानेतस्मिन्नुक्थआभजंदथहैतेतर्ह्युभेएवंनिष्केवल्येउक्थेआस

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तुंर्मरुत्वतीयंग्रहंगृह्णातिमरुत्वतीयंप्रगाथंशंसतिमरुत्वतीयंसूक्तंशंसतिमरुत्वतीयांनिविदंदधातिमरुतांसाभक्तिर्मरुत्व
तीयमुक्थंशस्त्वामरुत्वतीययायजतियथाभागंतद्देवताःप्रीणातियेत्वाहिहत्येमघवन्नवर्धन्येशाबरेहरिवोयेगविष्टौ ॥
येत्वानूनमनुमदंतिविप्राःपिबेंद्रसोमंसगणोमरुद्भिरितियत्रयत्रैवैभिर्व्यजयतंयत्रयत्रवीर्यमकरोत्तदेवैतत्समनुवेद्येंद्रेणै
नान्त्ससोमपीथान्करोति ॥ २० ॥ इंद्रोवैवृत्रंहत्वासर्वाविजितीर्विजित्याब्रवीत्प्रजापतिमहमेतदसानियत्त्वमहंमहान
सानीतिसप्रजापतिरब्रवीदथकोहमितियदेवैतदवोचइत्यब्रवीत्ततोवैकोनामप्रजापतिरभवत्कोवैनामप्रजापतिर्यन्म
हानिंद्रोभवत्तन्महेंद्रस्यमहेंद्रत्वंसमहान्भूत्वादेवताऽअब्रवीदुद्धारंमउद्धरतेतियथाप्येतर्हीच्छातियोवैभवतियःश्रेष्ठ
तामश्नुतेसमहान्भवतितंदेवाअब्रुवन्त्स्वयमेवब्रूष्वयत्तेभविष्यतीतिसएतंमाहेंद्रंग्रहमब्रूतमाध्यंदिनंसवनानांनिष्केव
ल्यमुक्थानांत्रिष्टुभंछंदसांपृष्ठंसाम्नांतमस्माउद्धारमुदहरन्नुदस्माउद्धारंहरंतियएवंवेदतंदेवाअब्रुवन्त्सर्वंवाअवोचथा
अपिनोत्रास्त्वितिसनेत्यब्रवीत्कथंवोपिस्यादितितमब्रुवन्नप्येवनोस्तुमघवन्नितितानीक्षतैव ॥ २१ ॥ तेदेवाअब्रुवन्निय
वाइंद्रस्यप्रियाजायावावाताप्रासहानामास्यामेवेच्छामहाइतितथेतितस्यामैच्छंतंसैनानब्रवीत्प्रातर्वःप्रतिवक्तास्मीति ॥ ३६ ॥
तस्मात्स्त्रियःपत्याविच्छंतेतस्मादुस्त्र्यनुरात्रंपत्याविच्छतेतांप्रातरुपायन्त्सैतदेवप्रत्यपद्यतयद्वावानपुरुतमंपुराषाळावृ
त्रहेंद्रोनामान्यप्राः॥ अचेतिप्रासहस्पतिस्तुविष्मानितींद्रोवैप्रासहस्पतिस्तुविष्मान्यदीमुश्मसिकर्तवेकरत्तदितियदेवै

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तदवोचामांकरत्तदित्येवैनांस्तदब्रवींत्तेदेवा अब्रुवन्नप्यस्याइहास्तुंयानोस्मिन्नवैकमविददितितथेतिंतस्याअप्यत्राकुर्वं
स्तंस्मादेषात्रापिशस्यतेंयद्वावानपुरुतमंपुराषाळितिंसेनावाइंद्रस्यप्रियाजायांवावाताप्रासहानामंकोनामप्रजापतिःश्व
शुरंस्तद्यास्यकामेसेनाजयेत्तस्याअर्धात्तिष्ठंस्तृगमुभयतःपरिच्छिद्यैतरांसेनामभ्यस्यैत्प्रासहेकस्त्वापश्यतीतिंतद्यथैवा
दःस्नुषांश्वशुराल्लज्जमानानिलीयमानैत्येवमेवसासेनांभज्यमानानिलीयमानैतिंयत्रैवंविद्वांस्तृणमुभयतःपरिच्छिद्यैत
रांसेनामभ्यस्यतिंप्रासहेकस्त्वापश्यतीतिंतानिंद्रउवाचापिवोत्रास्त्विर्तितेदेवा अब्रुवन्विराड्याज्यास्तुंनिष्केवल्यस्य
यात्रयास्त्रिंशदक्षरा ॥ त्रयास्त्रिंशद्वैदेवा अष्टौवसवंएकादशरुद्राद्वादशादित्यांःप्रजापतिश्चवषट्कारश्चंदेवताअक्षरभा
जःकरोत्यक्षरमक्षरमेवंतद्देवताअनुप्रपिबंतिंदेवपात्रेणैवतद्देवास्तृप्यंतिंयंकामयेतानायतनवान्स्यादिंत्यविराजास्यय
जेद्वायत्र्यावात्रिष्टुभावान्येनवाछंदसावषट्कुर्यादनायतन वंतमेवैनंतत्करोतिंयंकामयेतायतनवान्तस्यादितिविराजा
स्ययजेत्पिबासोममिंद्रमंदतुत्वेत्येतयांयतनवंतमेवैनंतत्करोति ॥२२॥ ऋक्चवाइदमग्रेसामचास्तांसैवनामऋगासीद
मोनामसामंसावाऋक्सामोपावदंन्मिथुनंसंभवावप्रजात्याइतिंनेत्यब्रवीत्सामंज्यायान्वाअतोममहिमेतिंतेद्वेभूत्वोपा
वदतांतेनप्रतिचनसमवदतंतास्तिस्रोभूत्वोपावदंस्तत्तिसृभिःसमभवद्यत्तिसृभिःसमभवंत्तस्मात्तिसृभिःस्तुवंतितिसृ
भिरुद्गायंतिंतिसृभिर्हिंसामसंमितंतस्मादेकस्यबह्वयोजायाभवंतिंनैकस्यैबहवःसहपतयोंयद्वैतत्साचामश्चसमभवतां

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

 तत्सामाभवत्तत्साम्नःसामत्वंसामन्भवतियएवंवेदयोवैभवतियःश्रेष्ठतामश्नुतेससामन्भवत्यसामन्यइतिहिनिंदंतिते
वैपंचान्यद्भूत्वापंचान्यद्भूत्वाकल्पेतांमाहावश्चहिंकारश्चप्रस्तावश्चप्रथमाचऋगुद्गीथश्चमध्यमाचप्रतिहारश्चोत्तमाचनि
॥ ८ ॥ धनंचवषट्कारश्चतेयत्पंचान्यद्भूत्वापंचान्यद्भूत्वाकल्पेतांतस्मादाहुःपांक्तोयज्ञःपांक्ताःपशवइतियदुविराजंदशिनीमभि अ० २
समपद्येतांतस्मादाहुर्विराजियज्ञोदशिन्यांप्रतिष्ठितइत्यात्मावैस्तोत्रियःप्रजानुरूपःपत्नीधाय्यापशवःप्रगाथोगृहाःसूक्तं
सवाअस्मिंश्चलोकेमुष्मिंश्चप्रजयाचपशुभिश्चगृहेषुवसतियएवंवेद ॥ २३ ॥ स्तोत्रियंशंसत्यात्मावैस्तोत्रियस्तंमध्यम
यावाचाशंसत्यात्मानमेवतत्संस्कुरुतेनुरूपंशंसतिप्रजावाअनुरूपःसउच्चैस्तरामिवानुरूपःशंस्तव्यःप्रजामेवतच्छ्रेयसी
मात्मनःकुरुतेधाय्यांशंसतिपत्नीवैधाय्यासानीचैस्तरामिवधाय्याशंस्तव्याऽप्रतिवादिनीहास्यगृहेषुपत्नीभवतियत्रैवंवि
द्वान्नीचैस्तरांधाय्यांशंसतिप्रगाथंशंसतिसःस्वरवत्यावाचाशंस्तव्यःपशवोवैस्वरःपशवःप्रगाथःपशूनामवरुध्यांइंद्रस्य
नुवीर्याणिप्रवोचमितिसूक्तंशंसतितद्वाएतत्प्रियमिंद्रस्यसूक्तंनिष्केवल्यंहैरण्यस्तूपमेतेनवैसूक्तेनहिरण्यस्तूपआंगिरसइं
द्रस्यप्रियंधामोपागच्छत्सपरमंलोकमजयदुपेंद्रस्यप्रियंधामगच्छतिजयतिपरमंलोकंयएवंवेदगृहावैप्रतिष्ठासूक्तंतत्प्रति
ष्ठिततमयावाचाशंस्तव्यंतस्माद्यद्यपिदूरइवपशूँल्लभतेगृहानेवैनानाजिगमिषतिगृहाहिपशूनांप्रतिष्ठाप्रतिष्ठा ॥ २४ ॥
इतिद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

सोमोवैराजामुष्मिंल्लोकआसीत्तंदेवाश्चऽऋषयश्चाभ्यध्यायन्कथमयमस्मान्त्सोमोराजागच्छेदितितेब्रुवंश्छंदांसियू
यंनइमंसोमंराजानमाहरतेतितथेतितेसुपर्णाभूत्वोदपतंस्तेयत्सुपर्णाभूत्वोदपतंस्तदेतत्सौपर्णमित्याख्यानविदआचक्ष
तेछंदांसिवैतत्सोमंराजानमच्छाचरंस्तानिहतर्हिचतुरक्षराणिचतुरक्षराण्येवच्छंदांस्यासंन्त्साजगतीचतुरक्षराप्रथमोदप
तंत्सापतित्वार्धमध्वनोगत्वाश्राम्यंत्सापरास्यत्रीण्यक्षराण्येकाक्षराभूत्वादीक्षांचतपश्चहरंतीपुनरभ्यवापतत्तस्मात्तस्य
वित्तादीक्षावित्तंतपोयस्यपशवःसंतिजागताहिपशवोजगतीहितानाहरंदथत्रिष्टुबुदपतंत्सापतित्वाभूयोर्धादध्वनोगत्वा
श्राम्यंत्सापरास्यैकमक्षरंत्र्यक्षराभूत्वादक्षिणाहरंतीपुनरभ्यवापतत्तस्मान्मध्यंदिनेदक्षिणानीयंतेत्रिष्टुभोलोकेत्रिष्टुब्भि
ताआहरत्॥२५॥तेदेवाअब्रुवन्गायत्रींत्वंनइमंसोमंराजानमाहरेतिसातथेत्यब्रवीत्तांवैमासर्वेणस्वस्त्ययनेनानुमंत्रयध्व
मितितथेतिसोदपतत्तांदेवाःसर्वेणस्वस्त्ययनेनान्वमंत्रयंतप्रेतिचेत्येतद्वैसर्वंस्वस्त्ययनंयत्प्रेतिचेतिचेतितद्योस्यप्रियः
स्यात्तमेतेनानुमंत्रयेतप्रेतिचेतिचेतिस्वस्त्येवगच्छातिस्वस्तिपुनरागच्छतिसापतित्वासोमपालान्भीषयित्वापद्भ्यांचमुखे
नचसोमंराजानंसमगृभ्णाद्यानिचेतरेछंदसीअक्षराण्यजहितांतानिचोपसमगृभ्णात्तस्याअनुविसृज्यकृशानुःसोमपालः
सव्यस्यपदोनखमच्छिदत्तच्छल्यकोभवत्तस्मात्सनखमिवयद्वशमस्रवत्सावशाभवत्तस्मात्साहविरिवाऽथयःशल्योयद
नीकमासीत्ससर्पोनिर्दंश्यभवत्सहसस्वजोयानिपर्णानितेमंथावलायानिस्नावानितेगंडूपदायत्तेजनंसोंधाहिःसोसातथे

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

षुरभवत्॥२६॥सायद्दक्षिणेनपदासमगृभ्णांत्तत्प्रातःसवनमभवंत्तद्गायत्रीस्वमायतनमकुरुतंतस्मात्तत्समृद्धतमंमन्यंतें
सर्वेषांसवनानामग्रियोमुख्योभवतिंश्रेष्ठतामश्नुतेयएवंवेदांऽथयत्सव्येनपदासमगृभ्णांत्तन्माध्यंदिनंसवनमभवंत्तद्धि
स्त्रंसततद्धिस्रस्तंनान्वाप्नोत्पूर्वंसवनंतेदेवाःप्राजिज्ञासंतंतस्मिंस्त्रिष्टुभंछंदसामदधुंरिंद्रंदेवतानांतेनतत्समावद्वीर्यमभवं
त्पूर्वेणसवनेनोंभाभ्यासवनाभ्यांसमावद्वीर्याभ्यांसमावज्जामीभ्यांराध्नोतियएवंवेदांऽथयन्मुखेनसमगृभ्णांत्तत्तृतीयस
वनमभवंत्तस्यपतंतीरसमधयंत्तद्धीतरसंनान्वाप्नोत्पूर्वेसवनेंतेदेवाःप्राजिज्ञासंतंतत्पशुष्वपश्यंस्तद्यदाशिरमवनयंत्या
ज्येनपशुनाचरंतिंतेनतत्समावद्वीर्यमभवंत्पूर्वाभ्यांसघनाभ्यांसर्वैःसवनैःसमावद्वीर्यैःसमावज्जामिभीराध्नोतियएवंवेद
॥२७॥तेवाइमेइतरेछंदसींगायत्रीमभ्यवदेतांवित्तंनावक्षराण्यनुपर्यागुरितिंनेत्यब्रवीद्गायत्रींयथावित्तमेवनइतिंतेदेवेषु
प्रश्नमैतांतेदेवाअब्रुवन्यथावित्तमेववइतिंतस्माद्धाप्येतर्हिवित्याव्याहुर्यथावित्तमेवनइतिंततोवाअष्टाक्षरागायत्र्यभवं
त्र्यक्षरात्रिष्टुंबेकाक्षराजगतींसाष्टाक्षरागायत्रींप्रातःसवनमुदयच्छंन्नाशक्नोत्त्रिष्टुप्त्र्यक्षरांमाध्यंदिनंसवनमुद्यंतुंतागाय
त्र्यब्रवीदायान्यपिमेत्रास्त्वितिंसातथेत्यब्रवीत्त्रिष्टुंप्संवैमैतैरष्टाभिरक्षरैरुपसंधेहीतिंतथेतितामुपसमदधांदेतद्वैतद्गायत्र्यै ॥ ३८ ॥
मध्यंदिनेंयन्मरुत्वतीयस्योत्तरेंप्रतिपदोयश्चानुचरंःसैकादशाक्षराभूत्वांमाध्यंदिनंसवनमुदयच्छंन्नाशक्नोज्जगत्येकाक्षरां
तृतीयसवनमुद्यंतुंतांगायत्र्यब्रवींदायान्यपिमेत्रास्त्वितिंसातथेत्यब्रवीज्जगतींतांवैमैतैरेकादशभिरक्षरैरुपसंधेहीतिंतथे

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तितामुपसमदधांदेतद्वैतद्गायत्र्यैतृतीयसवनेँयद्वैश्वदेवस्योत्तरेँप्रतिपदोयश्चानुचरंःसाद्वादशाक्षराभूत्वातृतीयसवनमु
दयच्छंत्ततोवाअष्टाक्षरागायत्र्यभवंदेकादशाक्षरात्रिष्टुबंद्वादशाक्षराजगतींसर्वैश्छंदोभिःसमावद्वीर्यैःसमावज्जामिभी
राध्नोतियएवंवेदैकंवैसत्तत्रेधाभवत्तंस्मादाहुर्दातव्यमेवंविदुषईत्येकंहिसत्तत्रेधाभवत् ॥२८॥ तेदेवाअब्रुवन्नादित्यां
न्युष्माभिरिदंसवनमुद्यच्छामेतितथेतितस्मादादित्यारंभणंतृतीयसवनमादित्यग्रहःपुरस्तात्तस्ययजत्यादित्यासोअदि
तिर्मादयंतामितिमद्वत्यारूपसमृद्धयामद्वद्वैतृतीयसवनस्यरूपँनानुवषट्करोतिनभक्षयतिसंस्थावाऽएषायदनुवषट्कारंःसं
स्थाभक्षःप्राणाऽआदित्यांनेत्प्राणान्त्संस्थापयानीतितआदित्याअब्रुवन्त्सवितारंत्वयेदंसहसवनमुद्यच्छामेतितथेतित
स्मात्सावित्रीप्रतिपद्भवतिवैश्वदेवस्यसावित्रग्रहंःपुरस्तात्तस्ययजतिदमूनादेवःसवितावरेण्यइतिमद्वत्यारूपसमृद्धया
मद्वद्वैतृतीयसवनस्यरूपँनानुवषट्करोतिनभक्षयतिसंस्थावाएषायदनुवषट्कारंःसंस्थाभक्षःप्राणःसवितांनेत्प्राणंसंस्थाप
यानीत्युभेवाएषएतेसवनेविपिबतियत्सवितांप्रातःसवनंचतृतीयसवनंचतद्यत्पिबवत्सावित्र्यैनिविदःपदंपुरस्ताद्भव
तिमद्वदुपरिष्टांदुभयोरेवैनंतत्सवनयोराभजतिप्रातःसवनेचतृतीयसवनेचंबह्वयःप्रातर्वायव्याःशस्यंतएकातृतीयसव
नेतस्मादूर्ध्वाःपुरुषस्यभूयांसःप्राणायच्चावांचोद्यावापृथिवीयंशंसतिद्यावापृथिवीवैप्रतिष्ठेइयमेवेहप्रतिष्ठासावमुत्रंतद्य
द्द्यावापृथिवीयंशंसतिप्रतिष्ठयोरेवैनंतत्प्रतिष्ठापयति॥२९॥आर्भवंशंसत्यृभवोवैदेवेषुतपसासोमपीथमभ्यजयँस्तेभ्यः

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

प्रातःसवनेवाचिकल्पयिषँस्तानग्निर्वसुभिःप्रातःसवनादनुदतंतेभ्योमाध्यंदिनेसवनेवाचिकल्पयिषँस्तानिंद्रोरुद्रैर्माध्यं
दिनात्सवनादनुदतंतेभ्यस्तृतीयसवनेवाचिकल्पयिषँस्तान्विश्वेदेवाअनोनुद्यंतंनेहपास्यंतिनेहेतिंसप्रजापतिरब्रवीत्स
वितारंतववाइमेंतेवासास्त्वंमेवैभिःसंपिबस्वेतिंसतथेत्यब्रवीत्ससवितातान्वैत्वमुभयतःपरिपिबेतिंतान्प्रजापतिरुभयतः
पर्यपिबंत्तेएतेधाय्येअनिरुक्तेंप्राजापत्येशस्येतेअभितआर्भवंसुरूपकृत्नुमूतयेंऽयंवेनश्चोदयत्पृश्निगर्भाइतिंप्रजापतिरेवै
नांस्तदुभयतःपरिपिबतितस्मादुश्रेष्ठीपात्रेरोचयत्येवंयंकामयतेतंतेभ्योवैदेवाअपैवाबीभत्संतमनुष्यगंधांत्तएतेधाय्येअं
तरदधतंयेभ्योमातैवापित्रइति॥२०॥वैश्वदेवंशंसतिंयथावैप्रजाएवंवैश्वदेवंतद्यथांतरंजनताएवंसूक्तानियथारण्यान्ये
वंधाय्यांस्तदुभयतोधाय्यांपर्याह्वयतेंतस्मात्तान्यरण्यानिसंत्यनरण्यानिमृगैश्चवयोभिश्चेतिहस्माहयथावैपुरुषएवंवैश्व
देवंतस्ययथावांतरसंगान्येवंसूक्तानियथापर्वाण्येवंधाय्यांस्तदुभयतोधाय्यांपर्याह्वयतेंतस्मात्पुरुषस्यपर्वाणिंशिथिराणि
संतिदृढानिंब्रह्मणाहितानिधृतानिंमूलंवाएतद्यज्ञस्यंयद्धाय्याश्चयाज्याश्चतद्यदन्यांअन्याधाय्याश्चयाज्याश्चकुर्युरुन्मू
लमेवतद्यज्ञंकुर्युस्तस्मात्ताःसमान्यएवस्युःपांचजन्यंवाएतदुक्थंयद्वैश्वदेवंसर्वेषांवाएतत्पंचजनानामुक्थंदेवमनुष्या ॥ ३९ ॥
णांगंधर्वाप्सरसाँसर्पाणांचपितॄणांचैतेषांवाएतत्पंचजनानामुक्थंसर्वएनंपंचजनाविदुरेनंपंचिन्यैजनतायैहविनोगच्छं
तियएवंवेदंसर्वदेवत्योवाएषहोतायोवैश्वदेवंशंसतिंसर्वादिशोध्यायेच्छंसिष्यंन्त्सर्वास्वेवतद्दिक्षुरसंदधातियस्यामस्य

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

दिशिद्वेष्यःस्यान्नतांध्यायेंदनुहायैवास्यतद्वीर्यमादत्तेंऽदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षमित्युत्तमयापरिदधातींयंवाअदितिरियं
द्यौरियमंतरिक्षमंदितिर्मातासपितासपुत्रइतींयंवैमातेयंपितेयंपुत्रोंविश्वेदेवाअदितिःपंचजनाइत्यस्यांवैविश्वेदेवाअ
स्यांपंचजनांअदितिर्जातमदितिर्जनित्वमितींयंवैजातमियंजनित्वंद्विःपच्छःपरिदधातिंचतुष्पादावैपशवःपशूनामवरु
ध्यैसकृदर्धर्चशःप्रतिष्ठायाएवंद्विप्रतिष्ठोवैपुरुषश्चतुष्पादाःपशवोंयजमानमेवतद्विप्रतिष्ठंचतुष्पात्सुपशुषुप्रतिष्ठापयतिं
सदैवपंचजनीययापरिदध्यात्तंदुपस्पृशन्भूमिंपरिदध्यांत्तद्यस्यामेवयज्ञंसंभरतिंतस्यामेवैनंतदंततःप्रतिष्ठापयतिंविश्वे
देवाःशृणुतेमंहवंमइतिंवैश्वदेवमुक्थंशस्त्वावैश्वदेव्यायजतिंयथाभागंतद्देवताःप्रीणाति॥२१॥आग्नेयीप्रथमाघृतया
ज्यांसौमीसौम्ययाज्यावैष्णवीघृतयाज्यांत्वंसोमपितृभिःसंविदानइतिंसौम्यस्यपितृमत्यायजतिंघ्नंतिवाऽएतत्सोमंयद
भिषुण्वंतिंतस्यैतामनुस्तरणींकुर्वंतियत्सौम्यःपितृभ्योवाअनुस्तरणींतस्मात्सौम्यस्यपितृमत्यायजंत्यवधिषुर्वाएतत्सोमं
यदभ्यसुषवुंस्तदेनंपुनःसंभावयंतिंपुनराप्याययंत्युपसदांरूपेणोंपसदांकिलवैतद्रूपंयदेतादेवताअग्निःसोमोविष्णुरितिं
प्रतिगृह्यसौम्यंहोतांपूर्वश्छंदोगेभ्योवेक्षे तंतंहैकेपूर्वंछंदोगेभ्योहरंतिंतत्तथानकुर्यांद्वषट्कर्तांप्रथमंःसर्वभक्षान्भक्षयती
तिहस्माहतेनैवरूपेणंतस्माद्वषट्कर्तैवपूर्वोवेक्षेतांथैनंछंदोगेभ्योहरंति॥२२॥प्रजापतिर्वैस्वांदुहितरमभ्यध्यार्यद्दिवमि
त्यन्यआहुरुषसमित्यन्येंतामृश्योभूत्वारोहितंभूतामभ्यैंत्तंदेवाअपश्यन्नंकृतंवैप्रजापतिःकरोतीतिंतेतमैच्छन्यएनमा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

रिष्यंत्येतमन्योन्यस्मिन्नाविंदँस्तेषांयाएवघोरतमास्तन्वआसँस्ताएकधासमभरँस्ताःसंभृताएषदेवोभवंत्तदस्यैतद्भूतव
न्नामभवतिवैँसयोस्यैतदेवंनामवेदंतंदेवाअब्रुवन्नयंवैप्रजापतिरकृतमकरिमंविद्ध्येतिसतथेत्यब्रवीत्सवैवोवरंवृणाइतिवृ
णीष्वेतिसएतमेववरमवृणीतपशूनामाधिपत्यँतदस्यैतत्पशुमन्नामंपशुमान्भवतियोस्यैतदेवंनामवेदंतमभ्यायत्यावि
ध्यंत्सविद्धऊर्ध्वउदप्रपतंत्तमेतंमृगइत्याचक्षतेयउएवमृगव्याधःसउएवसयारोहित्सारोहिणीयोएवेषुस्त्रिकांडासोएवेषु
स्त्रिकांडातद्वाइदंप्रजापतेरेतःसिक्तमधावत्तत्सरोभवंत्तेदेवाअब्रुवन्मेदंप्रजापतेरेतोदुषदितियदब्रुवन्मेदंप्रजापतेरेतो
दुषदितितन्मादुषमभवंत्तन्मादुषस्यमादुषत्वंमादुषंहवैनामैतद्यन्मानुषंतन्मादुषंसन्मानुषमित्याचक्षतेपरोक्षेणंपरोक्ष
प्रियाइवहिदेवाः॥२३॥तदग्निनापर्यादधुस्तन्मरुतोधून्वंस्तदग्निर्नप्राच्यावयंत्तदग्निनावैश्वानरेणपर्यादधुस्तन्मरुतोधू
न्वंस्तदग्निर्वैश्वानरःप्राच्यावयंत्तस्ययद्रेतसःप्रथममुददीप्यततंतदसावादित्योभवंद्यद्द्वितीयमासीत्तद्भृगुरभवंत्तंवरुणो
न्यगृह्णीततंतस्मात्सभृगुर्वारुणिरथयत्तृतीयमदीदेदिवंतआदित्याअभवंन्येंगाराआसंस्तेंगिरसोभवंन्यदंगाराःपुनरवशां
ताउददीप्यंततद्बृहस्पतिरभवंद्यानिपरिक्षाणान्यासंस्तेकृष्णाःपशवोभवंन्यालोहिनीमृत्तिकातेरोहिताअथयद्भस्मासी
त्तत्परुष्यंव्यसर्पद्गौरोगवयऋश्यउष्ट्रोगर्दभइतियेचैतेरुणाःपशवस्तेचंतान्वाएषदेवोभ्यवदतंममवाइदंममवैवास्तुहमि
तितमेतयर्चानिरवादयंतयैषारौद्रीशस्यतंआतेपितर्मरुतांसुम्नमेतुमानःसूर्यस्यसंदृशोयुयोथाः ॥ त्वंनोवीरोअर्वतिक्षमे

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

थाइतिब्रूयान्नाभिनइत्यंनभिमानुकोहैषदेवःप्रजाभवतिंप्रजायेमहिरुद्रियप्रजाभिरितिब्रूयान्नरुद्रेत्येतस्यैवनाम्नःपरि
हृत्यैतदुखलुशंनःकरतीत्येवशंसेच्छमितिप्रतिपद्यतेसर्वस्माएवशांत्यैनृभ्योनारिभ्योगवइतिपुमांसोवैनरःस्त्रियोनार्यः
सर्वस्माएवशांत्यैसोनिरुक्तारौद्रीशांतासर्वायुःसर्वायुत्वायसर्वमायुरेतियएवंवेदसोगायत्रीब्रह्मवैगायत्रींब्रह्मणैवैनंतन्न
मस्यति॥३४॥वैश्वानरीयेणाग्निमारुतंप्रतिपद्यतेवैश्वानरोवाएतद्रेतःसिक्तंप्राच्यावयंत्तस्माद्वैश्वानरीयेणाग्निमारुतंप्रति
पद्यतेऽनवानंप्रथमऋकृशंस्तव्याग्नीन्वाऽएषोर्चींष्यशांतान्प्रसीदन्नेतियआग्निमारुतंशंसतिप्राणेनैवतदग्नींस्तरत्यंधीय
न्नुपहन्यादन्यंविवक्तारमिच्छेत्तमेवतत्सेतुंकृत्वातरतितस्मादाग्निमारुतेनव्युच्यमेष्टव्योविवक्तामारुतंशंसतिमरुतोह
वाएतद्रेतःसिक्तंधून्वंतःप्राच्यावयंस्तस्मान्मारुतंशंसतियज्ञायज्ञावोअग्नयेदेवोवोद्रविणोदाइतिमध्येयोनिंचानुरूपंच
शंसतितद्यन्मध्येयोनिंचानुरूपंचशंसतितस्मान्मध्येयोनिर्धृतायदुद्धेसूक्तेशस्त्वाशंसतिप्रतिष्ठयोरेवंतदुपरिष्टात्प्रजननं
दधातिंप्रजात्यैप्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेद॥३५॥जातवेदस्यंशंसतिप्रजापतिःप्रजाअसृजतताःसृष्टाःपराच्यएवाय
न्नव्यावर्तंतताअग्निनापर्यगच्छंत्ताअग्निमुपावर्तंततमेवाद्याप्युपावृत्ताःसोब्रवीज्जातावैप्रजाअनेनाविदमितियदब्रवीज्जा
तावैप्रजाअनेनाविदमितितज्जातवेदस्यमभवंत्तज्जातवेदसोजातवेदस्त्वंताअग्निनापरिगतानिरुद्धाःशोचत्योदीध्यत्यो
तिष्ठंस्ताअद्भिरभ्यषिंचंत्तस्मादुपरिष्टाज्जातवेदस्यस्यापोहिष्ठीयंशंसतितस्मात्तच्छमयतेवशंस्तव्यंताअद्भिरभिषिच्यनि

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

जास्यैवामन्यतंतासुवाअहिनाबुध्न्येनपरोक्षात्तेजोदधांदेषहवाअहिर्बुध्न्योयदग्निर्गार्हपत्योऽग्निनैवासुतद्गार्हपत्येनंपरो
क्षात्तेजोदधातितस्मादाहुर्जुह्वदेवांजुह्वतोवसीयानिति ॥२६॥ देवानांपत्नीःशंसंत्यनूचीरग्निंगृहपतिंतस्मादनूचीपत्नी
गार्हपत्यमास्तेतदाहूराकांपूर्वांशंसेज्जाम्यैवैपूर्वपेयमितितत्तन्नादृत्यंदेवानामेवपत्नीःपूर्वाःशंसेदेषहवाएतत्पत्नीषुरेतोद
धातियदग्निर्गार्हपत्योऽग्निनैवासुतद्गार्हपत्येनंपत्नीषुप्रत्यक्षाद्रेतोदधातिप्रजात्यैप्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदंतस्मा
त्समानोदर्यास्वसान्योदर्यायैजायायाअनुजीविनीजीवतिराकांशंसतिराकाहवाएतांपुरुषस्यसेवनींसीव्यतियैषाशिश्ने[1]
धिपुमांसोस्यपुत्राजायंतेयएवंवेदंपावीरवींशंसतिवाग्वैसरस्वतीपावीरवीवाच्येवतद्वाचंदधातितदाहुर्यामींपूर्वांशंसे३
त् ॥ पित्र्याँ[2]३इति ॥ यामीमेवपूर्वांशंसेदिमंयमप्रस्तरमाहिसीदेतिराज्ञोवैपूर्वपेयंतस्माद्यामीमेवपूर्वांशंसेन्मातलीकव्यै
र्यमोअंगिरोभिरितिकाव्यानामनूचींशंसत्यवरेणैववैदेवान्काव्याःपरेणैवपितॄंस्तस्मात्काव्यानामनूचींशंसत्युदीरताम
वरउत्परासइतिपित्र्याःशंसत्युन्मध्यमाःपितरःसोम्यासइतियेचैवावमायेचपरमायेचमध्यमास्तान्त्सर्वाननंतरायंप्री
णात्याहंपितॄन्त्सुविदत्राँअवित्सीतिद्वितीयांशंसतिबर्हिषदोयेस्वधयासुतस्यैत्येतद्धवाएषांप्रियंधामयद्बर्हिषदइतिप्रिये ॥ ४१ ॥

१ भाष्ये ' शिश्नेधि ' इतिपाठः । शिश्नेऽधि शिश्नस्योपरीतितदर्थः । २ भाष्ये ' पित्र्याऽ३मिति ' इतिपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

णैवैनंस्तद्धाम्नासमर्धयतिप्रियेणधाम्नासमृध्यतेयएवंवेदेदंपितृभ्योनमोअस्त्वद्येतिनमस्कारवतीमंततःशंसतितस्मादं ततःपितृभ्योनमस्क्रियतेतदाहुर्व्याहावंपित्र्याःशंसे३त्॥अव्याहावाँ३इति ॥ व्याहावमेवशंसेदसंस्थितंवैपितृयज्ञस्य साध्वसंस्थितंवाएषपितृयज्ञंसंस्थापयतियोव्याहावंशंसतितस्माद्व्याहावमेवशंस्तव्यं ॥२७॥ स्वादुष्किलायंमधुमाँउता यमितींद्रस्यैंद्रीरनुपानीयाःशंसत्येताभिर्वाइंद्रस्तृतीयसवनमन्वपिबंत्तदनुपानीयानामनुपानीयात्वंमाद्यंतीववैताहिंदे वतायदेताहोताशंसतितस्मादेतासुमद्वन्नतिगीर्यैययोरोजसास्कभितारजांसीतिवैष्णुवारुणीमृचंशंसतिविष्णुर्वैयज्ञ स्यदुरिष्टंपातिवरुणःस्विष्टंतयोरुभयोरेवशांत्यैविष्णोर्नुकंवीर्याणिप्रवोचमितिवैष्णवींशंसतियथावैमत्यमेवंयज्ञस्यवि ष्णुंस्तद्यथादुष्कृष्टंदुर्मतीकृतंसुकृष्टंसुमतीकृतंकुर्वन्नियादेवमेवैतद्यज्ञस्यदुःष्टुतंदुःशस्तंसुष्टुतंसुशस्तंकुर्वन्नेतियदेतांहो ताशंसतितंतुंतन्वन्रजसोभानुमन्विहीतिप्राजापत्यांशंसतिप्रजावैतंतुःप्रजामेवास्माएतत्संतनोतिज्योतिष्मतःपथोरक्ष धियाकृतानितिदेवयानावैज्योतिष्मंतःपंथानस्तानेवास्माएतद्वितनोत्यनुल्बणंवयतजोगुवामपोमनुर्भवजनयादैव्यं जनमित्येवैनंतन्मनोःप्रजयासंतनोतिप्रजात्यैप्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदैवानइंद्रोमघवाविरप्शीत्युत्तमयापरिदधा तीयंवाइंद्रोमघवाविरप्शीकरत्सत्याचर्षणीधृदनवैतीयंवैसत्याचर्षणीधृदनर्वा ॥ त्वंराजाजनुषांधेह्यस्मेइतीयंवैराजा

१ 'एनांस्तद्धा म्ना' इतिभाष्यपाठः। एनान्पितृनितितदर्थः। एनानित्यर्थे एनंस्तदितिछांदसं। २ भाष्ये 'अव्याहावा३तिमि' पाठः।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

जनुषामधिश्रवोमाहिनंयज्जरित्रइतीयंवैमाहिनंयज्ञश्रवोयजमानोजरितायजमानायैवैतामाशिषमाशास्तेतदुपस्पृश
न्भूमिंपरिदध्यात्तद्यस्यामेवयज्ञंसंभरतितस्यामेवैनंतदंततःप्रतिष्ठापयत्यग्नेमरुद्भिःशुभयद्भिर्ऋक्वभिरित्याग्निमारुतमु
क्थंशस्त्वाग्निमारुत्यायजतियथाभागंतद्देवताःप्रीणातिप्रीणाति ॥३८॥ इतितृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥

देवावाअसुरैर्युद्धमुपप्रायन्विजयायतानग्निर्नान्वकामयतैतुंतंदेवाअब्रुवन्नपित्वमेह्यस्माकंवैत्वमेकोसीतिसनास्तुतो
न्वेष्यामीत्यब्रवीत्स्तुतनुमेतितथेतितंतेसमुत्क्रम्योपनिवृत्त्यास्तुवंस्तान्त्स्तुतोनुप्रैत्सत्रिःश्रेणिर्भूत्वात्र्यनीकोऽसुरान्यु
द्धमुपप्रायद्विजयायत्रिःश्रेणिरितिच्छंदांस्येवश्रेणीरकुरुतत्र्यनीकइतिसवनान्येवानीकानितानसंभाव्यंपराभावयत्त
तोवैदेवाअभवन्परासुराभवत्यात्मनापरास्यद्विषन्पाप्माभ्रातृव्योभवतियएवंवेदसावाएषागायत्र्येवयदग्निष्टोमश्चतुर्विं
शत्यक्षरावैगायत्रीचतुर्विंशतिरग्निष्टोमस्यस्तुतशस्त्राणितद्वैयदिदमाहुःसुधायांहवैवाजीसुहितोदधातीतिगायत्रीवैतन्न
हवैगायत्रीक्षमारमतऊर्ध्वाहवाएषायजमानमादायस्वरेतीत्यग्निष्टोमोवैतंनहवाऽअग्निष्टोमःक्षमारमतऊर्ध्वोहवाएषय
जमानमादायस्वरेतिसवाएषसंवत्सरएवयदग्निष्टोमश्चतुर्विंशत्यर्धमासोवैसंवत्सरश्चतुर्विंशतिरग्निष्टोमस्यस्तुतशस्त्राणि ॥ ४२ ॥
तंयथासमुद्रंस्रोत्याएवंसर्वेयज्ञक्रतवोपियंति ॥३९॥ दीक्षणीयेष्टिस्तायतेतामेवानुयाःकाश्चेष्टयस्ताःसर्वाअग्निष्टोममपि
यंतीळामुपह्वयतइळाविधावैपाकयज्ञाइळामेवानुयेकेचपाकयज्ञास्तेसर्वेग्निष्टोममपियंतिसायंप्रातरग्निहोत्रंजुह्वतिसायं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

प्रातर्व्रतंप्रयच्छंतिस्वाहाकारेणाग्निहोत्रंजुह्वतिस्वाहाकारेणव्रतंप्रयच्छंतिस्वाहाकारमेवान्वग्निहोत्रमग्निष्टोममप्येतिपंच
दशप्रायणीयेसामिधेनीरन्वाहपंचदशदर्शपूर्णमासयोःप्रायणीयमेवानुदर्शपूर्णमासावग्निष्टोममपीतःसोमंराजानंक्रीणं
त्यौषधोवैसोमोराजौषधिभिस्तंभिषज्यंतियंभिषज्यंतिसोममेवंराजानंक्रीयमाणमनुयानिकानिचभेषजानितानिसर्वा
ण्यग्निष्टोममपियंत्यग्निमातिथ्येमंथंत्यग्निंचातुर्मास्येष्वातिथ्यमेवानुचातुर्मास्यान्यग्निष्टोममपियंतिपयसाप्रवर्ग्येचरंति
पयसादाक्षायणयज्ञेप्रवर्ग्यमेवानुदाक्षायणयज्ञोग्निष्टोममप्येतिपशुरुपवसथेभवतितमेवानुयेकेचपशुबंधास्तेसर्वेग्निष्टो
ममपियंतीळादधोनामयज्ञक्रतुस्तंदध्नाचरंतिदध्नादधिघर्मेदधिघर्ममेवान्विळादधोग्निष्टोममप्येति ॥ ४० ॥ इतिनुपुर
स्तादथोपरिष्टात्पंचदशोक्थ्यस्यस्तोत्राणिपंचदशशस्त्राणिसमासोमासधासंवत्सरोविहितःसंवत्सरोग्निर्वैश्वानरोग्निरग्नि
ष्टोमःसंवत्सरमेवानूक्थ्योग्निष्टोममप्येत्युक्थ्यमपियंतमनुवाजपेयोप्येत्युक्थ्योहिसभवतिद्वादशरात्रेःपर्यायाःसर्वेपं
चदशास्तेद्वौद्वौसंपद्यात्रिंशदेकाविंशंषोळशिसामत्रिवृत्संधिःसात्रिंशत्समासंस्त्रिंशन्मासस्यरात्रयोमासधासंवत्सरोविहि
तःसंवत्सरोग्निर्वैश्वानरोग्निरग्निष्टोमःसंवत्सरमेवान्वतिरात्रोग्निष्टोममप्येत्यतिरात्रमपियंतमन्वप्तोर्यामोप्येत्यत्यतिरा
त्रोहिसभवत्येतद्वैयेचपुरस्ताद्येचोपरिष्टाद्यज्ञक्रतवस्तेसर्वेग्निष्टोममपियंतितस्यसंस्तुतस्यनवतिशतंस्तोत्रियाःसायानव
तिस्तेदशत्रिवृतोऽथयानवतिस्तेदशाऽथयादशतासामेकास्तोत्रियोदेतित्रिवृत्परिशिष्यतेसोसावेकाविंशोध्याहितस्तप

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तिंविषुवान्वाएषस्तोमानांदशवाएतस्मादवाचस्त्रिवृतोदशपरांचौमध्यएषएकविंशउभयतोध्याहितस्तपतितद्यासौस्तो
त्रियोदेतिंसैतस्मिन्नध्यूह्वांसयजमानस्तद्दैवंक्षत्रंसहोबलंमश्नुतेहवैदैवंक्षत्रंसहोबलंमेतस्यहसायुज्यंसरूपतांसलोकताम
श्नुतेयएवंवेद॥४१॥देवावाअसुरैर्विजिग्यानाऊर्ध्वाःस्वर्गंलोकमायंन्त्सोग्निर्दिविस्पृगूर्ध्वउदश्रयतंसःस्वर्गस्यलोकस्यद्वा
रमवृणोदग्निर्वैस्वर्गस्यलोकस्याधिपतिंस्तंवसवःप्रथमाआगच्छँस्तएनमब्रुवंन्नतिनोर्जस्याकाशंनःकुर्विंतिंसनास्तुतोतिस्र
क्ष्यइत्यब्रवींत्स्तुतनुमेतितथेतिंतंतेत्रिवृतास्तोमेनास्तुवँस्तान्स्तुतोत्यार्जतंतेयथालोकमगच्छँस्तंरुद्राआगच्छँस्तएनमब्रुवं
न्नतिनोर्जस्याकाशंनःकुर्विंतिंसनास्तुतोतिस्रक्ष्यइत्यब्रवीत्स्तुतनुमेतितथेतिंतंतेपंचदशेनस्तोमेनास्तुवँस्तान्त्स्तुतोत्यार्ज
तंतेयथालोकमगच्छँस्तमादित्याआगच्छँस्तएनमब्रुवन्नतिनोर्जस्याकाशंनःकुर्विंतिंसनास्तुतोतिस्रक्ष्यइत्यब्रवींत्स्तुतनु
मेतितथेतिंतंतेसप्तदशेनस्तोमेनास्तुवँस्तान्त्स्तुतोत्यार्जतंतेयथालोकमगच्छँस्तंविश्वेदेवाआगच्छँस्तएनमब्रुवन्नंतिनोर्ज
स्याकाशंनःकुर्विंतिंसनास्तुतोतिस्रक्ष्यइत्यब्रवींत्स्तुतनुमेतितथेतिंतंतएकविंशेनस्तोमेनास्तुवँस्तान्त्स्तुतोत्यार्जतंतेयथा
लोकमगच्छंन्नेकैकेनवैतंदेवाःस्तोमेनास्तुवँस्तान्त्स्तुतोत्यार्जतंतेयथालोकमगच्छंन्नथहैनमेषएतैःसर्वैःस्तोमैःस्तौतियोय ॥ ४२ ॥
जतेयश्चैनमेवंवेदातीतुतम[1]र्जातांअतिहवाएनमर्जतेस्वर्गंलोकमभियएवंवेद॥४२॥सवाएषोग्निरेवयदग्निष्टोमस्तंयदस्तुवं

१ भाष्ये 'मर्जते' इतिपाठः मर्जतएव प्रापयत्येवेतितदर्थः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्तस्मादग्निस्तोमंस्तमग्निस्तोमंसंतमग्निष्टोमइत्याचक्षतेपरोक्षेणंपरोक्षप्रियाइवहिदेवांस्तंयच्चतुष्टयादेवांश्चतुर्भिःस्तोमैरस्तुवँस्तस्माच्चतुःस्तोमंस्तंचतुःस्तोमंसंतँचतुःष्टोमइत्याचक्षतेपरोक्षेणंपरोक्षप्रियाइवहिदेवांअथयदेनमूर्ध्वंसंतंज्योतिर्भूतमस्तुवंस्तस्माज्ज्योतिस्तोमस्तंज्योतिस्तोमंसंतँज्योतिष्टोमइत्याचक्षतेपरोक्षेणंपरोक्षप्रियाइवहिदेवांःसवाएषोपूर्वोनपरोयज्ञक्रतुर्यथारथचक्रमनंतमेवंयदग्निष्टोमंस्तस्ययथैवप्रायणंतथोदयनँतदेषाभियज्ञगाथागीयते ॥ यदस्यपूर्वमपरंतदस्यंयद्वस्यापरंतद्वस्यपूर्वं॥अहेरिवसर्पणंशाकलस्यंनविजानंतियतरत्परस्तादितिंयथाह्येवास्यप्रायणमेवंमुदयनमसदितिंतदाहुर्यंत्रिवृत्प्रायणमेकविंशमुदयनँकेनतेसमेइतिंयोवाएकविंशस्त्रिवृद्वैसोंऽथोयदुभौतृचौतृचिनावितिब्रूयात्तेनेति॥४३॥ योवाएषतपत्येषोग्निष्टोमएषसाह्नंस्तंसहैवाह्नासंस्थापयेयुःसाह्नोवैनामंतेनासंत्वरमाणाश्चरेयुर्यथैवप्रातःसवनंएवंमाध्यंदिनएवंतृतीयसवनंएवमुहयजमानोप्रमायुकोभवतिंयद्धवाइदंपूर्वयोःसवनयोरसंत्वरमाणाश्चरंतिंतस्माद्धेदंप्राच्योग्रामताबहुलाविष्टांअथयद्धेदंतृतीयसवनेसंत्वरमाणाश्चरंतिंतस्माद्धेदंप्रत्यंचिदीर्घारण्यानिभवंतिंतथाहयजमानःप्रमायुकोभवतिंतेनासंत्वरमाणाश्चरेयुर्यथैवप्रातःसवनएवंमाध्यंदिनंएवंतृतीयसवनंएवमुहयजमानोप्रमायुकोभवतिंसएतमेवशस्त्रेणानुपर्यावर्तेतंयदावाएषप्रातरुदेत्यथमंद्रंतपतितस्मान्मंद्रयावाचाप्रातःसवनेशंसेंदथयदाभ्येत्यथबलीयस्तपतितस्माद्बलीयस्यावाचामध्यंदिनेशंसेंदथयदाभितरामेंत्यथबलिष्ठतमंतपतिंतस्माद्बलिष्ठतमयावाचांतृतीयसवनेशंसेंदेवं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

शंसेद्यदिवाचईशीतंवाग्घिशस्त्रैंययातुवाचोत्तरोत्तरिण्योत्सहेतंसमापनायतयाप्रतिपद्येतैंतत्सुशस्ततममिवभवतिंसवा
ऽएषनकदाचनास्तमेतिनोदेतिंतंयदस्तमेतीतिमन्यंतैंह्लएवतदंतमित्वांऽथात्मानंविपर्यस्यतेंरा[1]त्रीमेवावस्तात्कुरुतेहःपर
स्तांदथयदेनंप्रातरुदेतीतिमन्यंतैंरात्रेरेवतदंतमित्वांथात्मानंविपर्यस्यतेंहरेवावस्तात्कुरुतेंरात्रींपरस्तांत्सवाएषनकदाच
ननिम्रोचतिंनहवैकदाचननिम्रोचंत्येतस्यहसायुज्यंसरूपतांसलोकतामश्नुतेंयएवंवेदयएवंवेद।४४।इतिचतुर्थोध्यायः४
यज्ञोवैदेवेभ्योन्नाद्यमुदक्रामंत्तेदेवाअब्रुवंन्यज्ञोवैनोन्नाद्यमुदक्रमींदन्विमंयज्ञमन्नमन्विच्छामेतिंतेब्रुवन्कथमन्विच्छा
मेतिंब्राह्मणेनचच्छंदोभिश्चेत्यब्रुवंस्तेब्राह्मणंछंदोभिरदीक्षयंस्तस्यांतंयज्ञमतन्वतांपिपत्नीःसमयाजयंस्तस्माद्धाप्येतर्हिदी
क्षणीयायामिष्टांवांतमेवयज्ञंतन्वतेंऽपिपत्नीःसंयाजयंतिंतमनुन्यायमन्ववायंस्तेप्रायणीयमतन्वतंतंप्रायणीयेननेदीयो
न्वागच्छंस्तेकर्मभिःसमत्वरंतंतच्छंय्वंतमकुर्वंस्तस्माद्धाप्येतर्हिंप्रायणीयंशंय्वंतमेवभवतिंतमनुन्यायमन्ववायंस्तआति
थ्यमतन्वतंतमातिथ्येननेदीयोन्वागच्छंस्तेकर्मभिःसमत्वरंतंतदिळांतमकुर्वंस्तस्माद्धाप्येतर्ह्यातिथ्यमिळांतमेवभवतिंत
मनुन्यायमन्ववायंस्तउपसदोतन्वतंतमुपसद्भिर्नेदीयोन्वागच्छंस्तेकर्मभिःसमत्वरंतंतेतिस्रःसामिधेनीरनूच्यंतिस्रोदेव ॥ ४४ ॥
ताऽअयजंस्तस्माद्धाप्येतर्ह्युपसत्सुंतिस्रऽएवसामिधेनीरनूच्यंतिस्रोदेवतायजंतिंतमनुन्यायमन्ववायंस्तउपवसथमतन्व

१ 'रात्रिंपरस्तात्' इति भाष्ये ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तंतमुपवसथ्येहन्याप्नुवँस्तमाप्त्वातंयज्ञमतन्वतांपिपत्लीःसमयाजयँस्तस्माद्धाप्येतर्ह्युपवसथआतमेवयज्ञंतन्वतेपिपत्लीःसं
याजयंतितस्मादेतेषुपूर्वेषुकर्मसुशंशनैस्तरांशनैस्तरामिवानुब्रूयादनूत्सारमिवहितेतमायँस्तस्मादुपवसथेयावत्यावाचांका
मयीततावत्यानुब्रूयादाप्नोहिसतर्हिभवतीतितमाप्त्वाब्रुवँस्तिष्ठस्वनोन्नाद्यायेतिसनेत्यब्रवीत्कथंवस्तिष्ठेयेतितानीक्षतैवत
मब्रुवन्ब्राह्मणेनचनश्छंदोभिश्चसयुग्भूत्वान्नाद्यायतिष्ठस्वेतितथेतितस्माद्धाप्येतर्हियज्ञःसयुग्भूत्वादेवेभ्योहव्यंवहतिब्रा
ह्मणेनचच्छंदोभिश्च॥४५॥त्रीणिहवैयज्ञेक्रियंतेजग्धंगीर्णंवांतंतद्धैतदेवजग्धंयदाशंसमानमार्त्विज्यंकारयतउतवामेद
द्यादुतवामावृणीतेतितद्धतत्पराङेवयथाजग्धंनहैवतद्यजमानंभुनक्त्यथहैतदेवगीर्णंयद्बिभ्यदार्त्विज्यंकारयतउतवा
मानबाधेतोतवामेनयज्ञवेशसंकुर्यादितितद्धतत्पराङेवयथागीर्णंनहैवतद्यजमानंभुनक्त्यथहैतदेववांतंयदभिशस्यमा
नमार्त्विज्यंकारयतेयथाहवाइदंवांतान्मनुष्याबीभत्संतएवंतस्माद्देवास्तद्धतत्पराङेवयथावांतंनहैवतद्यजमानंभुनक्ति
सएतेषांत्रयाणामाशांनेयात्तंयद्येतेषांत्रयाणामेकंचिदकाममभ्याभवेत्तस्यास्तिवामदेव्यस्यस्तोत्रेप्रायश्चित्तिरिदं[1]वाइदंवा
मदेव्यंयजमानलोकोमृतलोकःस्वर्गोलोकस्तत्त्रिभिरक्षरैर्न्यूनंतस्यस्तोत्रउपसृप्यत्रेधात्मानंविगृह्णीयात्पुरुषइतिसएतेषु
लोकेष्वात्मानंदधात्यस्मिन्यजमानलोकेस्मिन्नमृतलोकेस्मिन्त्स्वर्गेलोकेससर्वांदुरिष्टिमत्येत्यपियदिसमृद्धाइवऋत्विजः

१ भाष्ये 'रिदंवामदेवां' इत्येवपाठः द्वितीयमिदंवेतिनास्ति ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्युंरितिहस्माहाथहैतज्जपेदेवेति ॥ ४६ ॥ छंदांसिवैदेवेभ्योहव्यमूढ्वाश्रांतानिजघनार्धेयज्ञस्यतिष्ठंतियथाश्वोवाश्वतरो
वोहिवांस्तिष्ठेंदेवंतेभ्यएतंमैत्रावरुणँपशुपुरोळाशमनुंदेविकाहवींषिनिर्वपेंद्धात्रेपुरोळाशंद्वादशकपालँयोधातासवषट्का
रोनुमत्यैचरुँयानुमतिःसागायत्रीराकायैचरुँयाराकासात्रिष्टुप्सिनीवाल्यैचरुँयासिनीवालीसाजगतीकुह्वैचरुँयाकुहूःसा
नुष्टुंबेतानिवावसर्वाणिच्छंदांसिगायत्रंत्रैष्टुभंजागतमानुष्टुभमन्वन्यांन्येतानिहियज्ञेप्रतमामिवक्रियंतंएतैर्हवाअस्यच्छं
दोभिर्यजतःसर्वैश्छंदोभिरिष्टंभवतियएवंवेदंतद्धैयदिदमाहुंःसुधायांहवैवाजीसुहितोदधातीतिंच्छंदांसिवैतत्सुधायांह
वाएनंछंदांसिदधत्यंननुध्यायिनँलोकंजयतियएवंवेदंतद्धैकआहुंर्धातारमेवसर्वासांपुरस्तांत्पुरस्तादाज्येनपरियजेत्तदा
सुसर्वासुमिथुनंदधातीतिंतदुवाआहुर्जामिवाएतद्यज्ञेक्रियतेंयत्रसमानीभ्यामृग्भ्यांसमानेहन्यजतीतिंयदिहवाअपिब
ह्व्यइवजायाःपतिर्वावतासांमिथुनंतद्यदासांधातारंपुरस्ताद्यजातिंतदासुसर्वासुमिथुनंदधातीतिनुदेविकानां॥४७॥ अ
थदेवीनांसूर्यायपुरोळाशमेककपालँयःसूर्यःसधातासउएववषट्कारोदिवेचरुँयाद्यौःसानुमतिःसोऽएवगायत्र्युषसेचरुँयो
षाःसाराकासोएवत्रिष्टुब्गवेचरुँयागौःसासिनीवालींसोएवजगतीपृथिव्यैचरुँयापृथिवीसाकुहूःसोएवानुष्टुंबेतानिवावस ॥ ४५ ॥
र्वाणिच्छंदांसिगायत्रंत्रैष्टुभंजागतमानुष्टुभमन्वन्यांन्येतानिहियज्ञेप्रतमामिवक्रियंतंएतैर्हवाअस्यच्छंदोभिर्यजतःसर्वै
श्छंदोभिरिष्टंभवतियएवंवेदंतद्धैयदिदमाहुंःसुधायांहवैवाजीसुहितोदधातीतिंच्छंदांसिवैतत्सुधायांहवाएनंछंदांसिदध

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्यंननुध्यायिनंलोकंजयतियएवंवेदंतद्धैकआहुः सूर्यमेवसर्वासांपुरस्तात्पुरस्तादाज्येनपरियजेत्तदासुसर्वासुमिथुनंदधा
तीतितदुवाआहुर्जामिवाएतद्यज्ञेक्रियतेयत्रसमानीभ्यामृग्भ्यांसमानेहन्यजतीतियदिहवाअपिबह्व्यइवजायाःपतिर्वा
वतासांमिथुनंतद्यदासांसूर्यंपुरस्ताद्यजतितदासुसर्वासुमिथुनंदधातितायाइमास्ताअमूर्याअमूस्ताइमांअन्यतराभिर्वा
वतंकाममाप्नोतियएतासूभयीषुंताउभयीर्गतःश्रियःप्रजातिकामस्यसंनिर्वपेन्नेत्वेषिष्यमाणस्यंयदेनाएषिष्यमाणस्यसं
निर्वपेदीश्वरोहास्यवित्तेदेवाअरंतोर्यद्धाअयमात्मनेलममंस्तेतिताहशुचिवृक्षोगौपालायनोवृद्धद्युम्नस्याभिप्रतारिणस्यो
भयीर्यज्ञेसंनिरुवापतस्यहरथगृत्संगाहमानंदृष्ट्वोवाचेत्थमहमस्यराजन्यस्यदेविकाश्चदेवीश्चोभयीर्यज्ञेसममादयंयदस्ये
त्थंरथगृत्सोगाहतइतिचतुःषष्टिंकवचिनःशश्वद्धास्यतेपुत्रनप्तारआसुः ॥ ४८ ॥ अग्निष्टोमंवैदेवाअश्रयंतोक्थान्यसुरा
स्तेसमावद्वीर्याएवासन्नव्यावर्तंततान्भरद्वाजऋषीणामपश्यदिमेवाअसुराउक्थेषुश्रितास्तानेषांनकश्चनपश्यतीतिसोग्नि
मुदह्वयंतेह्यूषुब्रवाणितेग्नइत्थेतरागिरइत्यसुर्याहवाइतरागिरःसोग्निरुपोत्तिष्ठन्नब्रवीत्किंस्विदेवमह्यंकृशोदीर्घःपलितो
वक्ष्यतीतिभरद्धाजोहवैकृशोदीर्घःपलितआससोब्रवीदिमेवाअसुराउक्थेषुश्रितास्तान्वोनकश्चनपश्यतीतितानग्निरश्वो
भूत्वाभ्यत्यद्रवंयदग्निरश्वोभूत्वाभ्यत्यद्रवंत्तत्साकमश्वंसामाभवत्तत्साकमश्वस्यसाकमश्वत्वंतदाहुःसाकमश्वेनोक्था
निप्रणयेदप्रणीतानिवावतान्युक्थानियान्यन्यत्रसाकमश्वादितिप्रमंहिष्ठीयेनप्रणयेदित्याहुःप्रमंहिष्ठीयेनवैदेवाअसुरानु

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

क्थेभ्यःप्राणुदंतंतत्प्राहैवप्रमंहिष्ठीयेननयेत्प्रसाकमश्वेन ॥ ४९ ॥ तेवाअसुरामैत्रावरुणस्योक्थमश्रयंतंसोब्रवीदिंद्रःक
श्चाहंचेमांनितोऽसुरान्नोत्स्यावहाइत्यहंचेत्यब्रवीद्वरुणस्तस्मादैंद्रावरुणंमैत्रामरुणस्तृतीयसवनेशंसतींद्रश्चहितान्वरुण
श्चततोनुदेतांतेवैततोपहताअसुरांब्राह्मणाच्छंसिनउक्थमश्रयंतंसोब्रवीदिंद्रःकश्चाहंचेमांनितोसुरान्नोत्स्यावहाइत्यहंचे
त्यब्रवीद्बृहस्पतिस्तस्मादैंद्राबार्हस्पत्यंब्राह्मणाच्छंसींतृतीयसवनेशंसतींद्रश्चहितान्बृहस्पतिश्चततोनुदेतांतेवैततोपहता
असुराअच्छावाकस्योक्थमश्रयंतंसोब्रवीदिंद्रःकश्चाहंचेमांनितोसुरान्नोत्स्यावहाइत्यहंचेत्यब्रवीद्विष्णुस्तस्मादैंद्रावैष्णव
मच्छावाकस्तृतीयसवनेशंसतींद्रश्चहितान्विष्णुश्चततोनुदेतांद्वंद्वमिंद्रेणदेवताःशस्यंतेद्वंद्वंवैमिथुनंतस्माद्द्वंद्वान्मिथुनंप्र
जायतेप्रजात्यैप्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदाथहैतेपोत्रीयाश्चनेष्ट्रीयाश्चचत्वारऋतुयाजाःषळृचःसाविराड्दशिनींत
द्विराजियज्ञंदशिन्यांप्रतिष्ठापयंतिप्रतिष्ठापयंति ॥ ५० ॥ इतिपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ इतितृतीयपंचिकासमाप्ता ॥३॥

॥ इतितृतीयपंचिकासमाप्ता ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

॥ अथचतुर्थपंचिकाप्रारंभः ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिः ॐ ॥ देवावैप्रथमेनाह्नेंद्रायवज्रंसमभरंस्तंद्वितीयेनाह्नासिंचंस्तंतृतीयेनाह्नाप्रायच्छंस्तंच
तुर्थेहन्प्राहरंत्तस्माच्चतुर्थेहन्षोळशिनंशंसतिवज्रोवाएषयत्षोळशींतद्यच्चतुर्थेहन्षोळशिनंशंसतिवज्रमेवतत्प्रहरतिंद्विष
तेभ्रातृव्यायवधंयोस्यस्तृत्यस्तस्मैस्तर्तवैवज्रोवैषोळशीपशवउक्थानितंपरस्तादुक्थानांपर्यस्यशंसतितंयत्परस्तादुक्था
नांपर्यस्यशंसतिवज्रेणैवतत्षोळशिनांपशून्परिगच्छतितस्मात्पशवोवज्रेणैवषोळशिनांपरिगतामनुष्यानभ्युपावर्तंतेत
स्मादश्वोवापुरुषोवांगौर्वाहस्तीवापरिगतएवंस्वयमात्मनेतएवंवाचाभिषिद्धउपावर्ततेंवज्रमेवषोळशिनंपश्यंन्वज्रेणैव
षोळशिनापरिगतोंवाग्घिवज्रोवाक्षोळशींतदाहुःकिंषोळशिनःषोळशित्वमितिषोळशःस्तोत्राणांषोळशःशस्त्राणांषोळ
शभिरक्षरैरादत्तेषोळशभिःप्रणौतिषोळशपदांनिविदंदधातितत्षोळशिनःषोळशित्वंद्वेवाअक्षरेअतिरिच्येतेंषोळशिनो
नुष्टुभमभिसंपन्नस्यंवाचोवावतौस्तनौसत्यानृतेवावतेअवत्येनंसत्यंनैनमनृतंहिनस्तियएवंवेद। १।गौरिवीतंषोळशिसा
मकुर्वीततेजस्कामोब्रह्मवर्चसकामस्तेजोवैब्रह्मवर्चसंगौरिवीतंतेजस्वीब्रह्मवर्चसीभवतियएवंविद्वान्गौरिवीतंषोळशिसा
मकुरुतेंनानदंषोळशिसामकर्तव्यमित्याहुरिंद्रोवैवृत्रायवज्रमुदयच्छंत्तमस्मैप्राहरत्तमभ्यहनंत्सोभिहतोव्यनदंद्यद्व्यनद
त्तन्नानदंसामाभवंत्तन्नानदस्यनानदत्वंमभ्रातृव्यंवाएतद्भ्रातृव्यहासामंयन्नानदमभ्रातृव्योभ्रातृव्यहाभवतियएवंवि
द्वान्नानदंषोळशिसामकुरुतेंतद्यदिनानदंकुर्युरविहृतःषोळशीशंस्तव्योंऽविहृतासुहितासुस्तुवतेंयदिगौरिवीतंविहृतःषो

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

ळशीशंस्तव्यौविहृतासुहितासुस्तुवते॥२॥अथातश्छंदांस्येवव्यतिषजंत्यात्वावहंतुहरयंउपोषुश्रृणुहीगिरइतिंगायत्रीश्च
पंक्तीश्चव्यतिषजतिंगायत्रोवैपुरुषःपांक्ताःपशवंःपुरुषमेवतत्पशुभिर्व्यतिषजतिंपशुषुप्रतिष्ठापयतिंयदुगायत्रीचपंक्ति
श्चंतेद्वेअनुष्टुभौतेनोवाचोरूपांदनुष्टुभोरूपाद्वज्ररूपान्नैतिंयदिंद्रपृतनाज्येऽयंतेअस्तुहर्यतइत्युष्णिहश्चबृहतीश्चव्यतिष
जंत्यौष्णिहोवैपुरुषोबाहर्ताःपशवंःपुरुषमेवतत्पुशुभिर्व्यतिषजतिंपशुषुप्रतिष्ठापयतिंयदुष्णिक्चबृहतीचंतेद्वेअनुष्टुभौ
तेनोवाचोरूपांदनुष्टुभोरूपाद्वज्ररूपान्नैत्याधूर्षंस्मैब्रह्मन्वीरब्रह्मकृतिंजुषाणइतिंद्विपदांचत्रिष्टुभंचव्यतिषजतिंद्विपाद्वै
पुरुषोवीर्यंत्रिष्टुप्पुरुषमेवतद्वीर्येणव्यतिषजतिंवीर्येप्रतिष्ठापयतिंतस्मात्पुरुषोवीर्येप्रतिष्ठितंःसर्वेषांपशूनांवीर्यवत्तमोयदु
द्विपदाचविंशत्यक्षरात्रिष्टुप्चंतेद्वेअनुष्टुभौतेनोवाचोरूपांदनुष्टुभोरूपाद्वज्ररूपान्नैत्येषब्रह्मांप्रतेमहेविदथेशंसिषंहरीइ
तिंद्विपदाश्चजगतीश्चव्यतिषजतिंद्विपाद्वैपुरुषोजागताःपशवंःपुरुषमेवतत्पशुभिर्व्यतिषजतिंपशुषुप्रतिष्ठापयतिंतस्मा
त्पुरुषःपशुषुप्रतिष्ठितोंत्तिचैनानधिचतिष्ठतिवशेचास्यंयदुद्विपदाचषोळशाक्षराजगतीचंतेद्वेऽअनुष्टुभौतेनोवाचोरूपा
दनुष्टुभोरूपाद्वज्ररूपान्नैतिंत्रिकद्रुकेषुमहिषोयवाशिरं॥ प्रोष्वस्मैपुरोरथमित्यतिच्छंदसःशंसतिंच्छंदसांवैयोरसोत्यक्ष
रंत्सोतिच्छंदसमभ्यत्यक्षरंत्तदतिच्छंदसोतिच्छंदस्त्वंसर्वेभ्योवाएषच्छंदोभ्यंःसंनिर्मितोयत्षोळशीतद्यदतिच्छंदसःशंस
तिंसर्वेभ्यएवैनंतच्छंदोभ्यःसंनिर्मिमीतेंसर्वेभ्यश्छंदोभ्यःसंनिर्मितेनंषोळशिनाराध्नोतियएवंवेद ॥ ३ ॥ महानाम्नीना

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मुपसर्गाँनुपसृजंत्ययंवैलोकःप्रथमामहानाम्न्यंतरिक्षलोकोद्वितीयांसौलोकस्तृतीयांसर्वेभ्योवाएषलोकेभ्यःसंनिर्मितोय
त्षोळशींतद्यन्महानाम्नीनामुपसर्गाँनुपसृजतिंसर्वेभ्यएवैनंतल्लोकेभ्यःसंनिर्मिमीतेंसर्वेभ्योलोकेभ्यःसंनिर्मितेनंषोळशि
नाराध्नोतियएवंवेदंप्रप्रवस्त्रिष्टुभमिर्षमर्चंतप्रार्चंत॥योऽव्यतींरफाणयदितिंप्रज्ञाताअनुष्टुभःशंसतिंतद्यथेहचेहचापथेन
चरित्वापंथानंपर्यवेयात्ताहृक्तंद्यत्प्रज्ञाताअनुष्टुभःशंसतिंसयोव्याप्तोगतश्रीरिवमन्येतांविहृतंषोळशिनंशंसयेंन्नेच्छंदसां
कृच्छ्रादवपद्याइंत्यथयःपाप्मानमपजिघांसुःस्यांद्विहृतंषोळशिनंशंसयेंद्व्यतिषक्तइववैपुरुषःपाप्मनांव्यतिषक्तमेवास्मैत
त्पाप्मानंशमलमपहँत्यपपाप्मानंहतेयएवंवेदोंद्यद्ब्रध्नस्यविष्टपमिंत्युत्तमयापरिदधातिंस्वर्गोवैलोकोब्रध्नस्यविष्टपंस्वर्गमेव
तल्लोकंयजमानंगमयंत्यपाःपूर्वेषांहरिवःसुतानामितियजतिंसर्वेभ्योवाएषसवनेभ्यंःसंनिर्मितोयत्षोळशींतद्यदपाःपूर्वे
षांहरिवःसुतानामितियजतिंपीतवद्वैप्रातःसवनंप्रातःसवनादेवैनंतत्संनिर्मिमीतेंऽथोइदंसवनंकेवलंतइतिंमाध्यंदिनंवै
सवनंकेवलँमाध्यंदिनादेवैनंतत्सवनात्संनिर्मिमीतेंममद्धिसोमंमधुमंतमिंद्रेतिंमद्वद्वैतृतीयसवनंतृतीयसवनादेवैनंतत्सं
निर्मिमीतेंसत्रावृषंजठरआवृषस्वेतिंवृषण्वद्वैषोळशिनोरूपंसर्वेभ्योवाएषसवनेभ्यःसंनिर्मितोयत्षोळशींतद्यदपाःपूर्वेषां ॥ ४८ ॥
हरिवःसुतानामितियजतिंसर्वेभ्यएवैनंतत्सवनेभ्यःसंनिर्मिमीतेंसर्वेभ्यःसवनेभ्यंःसंनिर्मितेनषोळशिनाराध्नोतियएवंवे
दंमहानाम्नीनांपंचाक्षरानुपसर्गाँनुपसृजंत्येकादशाक्षरेषुपादेषुंसर्वेभ्योवाएषच्छंदोभ्यंःसंनिर्मितोयत्षोळशींतद्यन्महाना

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

म्नीनांपंचाक्षरानुपसर्गानुपसृजंत्येकादशाक्षरेषुपादेषुंसर्वेभ्यऽएवैनंतच्छंदोभ्यःसंनिर्मिमीतेसर्वेभ्यश्छंदोभ्यःसंनिर्मिते
नंषोळशिनाराध्नोतियएवंवेद ॥ ४ ॥ अहवैदेवाअश्रयंतरात्रीमसुरांस्तेसमावद्वीर्याएवासन्नव्यावर्तंतसोब्रवीदिंद्रःकश्चा
हंचेमांनितोसुरान्रात्रीमन्ववेष्यावइतिंसदेवेषुनप्रत्यविंदंदबिभयूरात्रेस्तमसोमृत्योस्तस्माद्धाप्येतर्हिनक्तंयावन्मात्रमि
वैवापक्रम्यबिभेतितंतमइवहिरात्रिर्मृत्युरिव ॥ तंवैछंदांस्येवान्ववायंस्तंयच्छंदांस्येवान्ववायंस्तस्मादिंद्रश्चैवच्छंदांसिच
रात्रींवहंतिंननिविच्छस्यतेनपुरोरुङ्नधाय्यांनान्यादेवतेंद्रश्चह्येवच्छंदांसिचरात्रींवहंतितान्वैपर्यायैरेपर्यायमनुदंतंय
त्पर्यायैःपर्यायमनुदंतंतत्पर्यायाणांपर्यायत्वंतान्वैप्रथमेनैवपर्यायेणपूर्वरात्रादनुदंतंमध्यमेनमध्यरात्रादुत्तमेनापररात्रा
दंपिशर्वर्याअनुस्मसीत्यब्रुवंन्नापिशर्वराणिखलुवाएतानिच्छंदांसीतिहस्माहैतानिहींद्रंरात्रेस्तमसोमृत्योर्बिभ्यतमत्यपार
यंस्तदपिशर्वराणामपिशर्वरत्वं ॥ ५ ॥ पांतमावोअंधसइत्यंधस्वत्यानुष्टुभारात्रींप्रतिपद्यतंआनुष्टुभीवैरात्रिरेतद्रात्रिरू
पमंधस्वत्यःपीतवत्योमद्वत्यस्त्रिष्टुभोयाज्याभवंत्यभिरूपांयद्यज्ञेभिरूपंतत्समृद्धंप्रथमेनपर्यायेणस्तुवतेप्रथमान्येवपदा
निपुनरादददतेयदेवैषामश्वागावआसंस्तदेवैषांतेनाददतेमध्यमेनपर्यायेणस्तुवतेमध्यमान्येवपदानिपुनराददतेयदेवैषा
मनोरथाआसंस्तदेवैषांतेनाददतंउत्तमेनपर्यायेणस्तुवतंउत्तमान्येवपदानिपुनराददतेयदेवैषांवासोहिरण्यंमणिरध्यात्म
मासींत्तदेवैषांतेनाददतंआद्विषतोवसुदत्तेनिरेनमेभ्यःसर्वेभ्योलोकेभ्योनुदतेयएवंवेदंपवमानवदहरित्याहुर्नरात्रिःपव

ए. ब्रा. ९

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मानवतींकथमुभेपवमानवतीभवतः केनतेसमावद्धाजौभवतइतियदेवेंद्रायमद्वनेसुतमिदंवसोसुतमंधइदंह्यन्वोजसासु
तमितिस्तुवंतिचशंसंतिचतेनरात्रिःपवमानवतींतेनोभेपवमानवतीभवतस्तेनतेसमावद्धाजौभवतः पंचदशस्तोत्रमहरि
त्याहुर्नरात्रिःपंचदशस्तोत्रांकथमुभेपंचदशस्तोत्रेभवतः केनतेसमावद्धाजौभवतइतिद्वादशस्तोत्राण्यपिशर्वराणितिसृ
भिर्देवताभिः संधिनाराथंतरेणस्तुवतेतेनरात्रिःपंचदशस्तोत्रांतेनोभेपंचदशस्तोत्रेभवतस्तेनतेसमावद्धाजौभवतः परि
मितंस्तुवंत्यपरिमितमनुशंसतिपरिमितंवैभूतमपरिमितंभव्यमपरिमितस्यावरुद्ध्याइत्यतिशसंतिस्तोत्रंमतिवैप्रजात्मा
नमतिपशवस्तद्यत्स्तोत्रमतिशंसतियदेवास्यात्यात्मानंतदेवास्यैतेनावरुंधेवरुंधे ॥ ६ ॥ इतिप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

प्रजापतिर्वैसोमायराज्ञेदुहितरंप्रायच्छत्सूर्यांसावित्रींतस्यैसर्वेदेवावराआगच्छंस्तस्याएतत्सहस्रंवहतुमन्वाकरोद्यदे
तदाश्विनमित्याचक्षतेनाश्विनंहैवतद्यदर्वाक्सहस्रंतस्मात्तत्सहस्रंवैवशंसेद्भूयोवाप्राश्यघृतंशंसेद्यथाहवाइदमनोवारथो
वात्तोवर्ततएवंहैवात्तोवर्ततेशकुनिरिवोत्पतिष्यन्नाह्वयीततस्मिन्देवानसमजानतममेदमस्तुममेदमस्त्वितितेसंजाना
नाअब्रुवन्नाजिमस्यायामहैसयोनउज्जेष्यतितस्येदंभविष्यतीतितेग्नेरेवाधिगृहपतेरादित्यंकाष्ठामकुर्वततस्मादाग्नेयीप्रति
पद्भवत्याश्विनस्याग्निर्होतागृहपतिःसराजेतितद्धैकआहुरग्निंमन्येपितरमग्निमापिमित्येतयाप्रतिपद्येतदिविशुक्रंयजतं
सूर्यस्येतिप्रथमयैवऋचाकाष्ठामाप्नोतीतितत्तन्नादृत्यंयएनंतत्रब्रूयादग्निमग्निमितिवैप्रत्यपाद्यग्निमापत्स्यतीतिशश्वत्तथा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्यांत्तस्मादग्निर्होतागृहपतिःसराजेत्येतयैवप्रतिपद्येतंगृहपतिवतीप्रजातिमतीशांतांसर्वायुःसर्वायुत्वायंसर्वमायुरेतिय
एवंवेद ॥ ७ ॥ तासांवैदेवतानांमाजिंधावंतीनामभिसृष्टानांमग्निर्मुखंप्रथमःप्रत्यपद्यतंतमश्विनावन्वागच्छतांतमब्रू
तामपोदिह्यावांवाइदंजेष्यावइतिंसतथेत्यब्रवींत्तस्यवैममेहाप्यस्त्विवतिंतथेतितस्माअप्यत्राकुरुतांतस्मादाग्नेयमाश्विने
शस्यतेंताउषसमन्वागच्छतांतामब्रूतामपोदिह्यावांवाइदंजेष्यावइतिंसातथेत्यब्रवींत्तस्यैवैममेहाप्यस्त्विवतितथेतितस्या
अप्यत्राकुरुतांतस्मादुषस्यमाश्विनेशस्यतेंताविंद्रमन्वागच्छतांतमब्रूतामावांवाइदंमघवन्जेष्यावइतिंनहतंदधृषतुरपो
दिहीतिवक्तुंसतथेत्यब्रवींत्तस्यवैममेहाप्यस्त्विवतितथेतितस्माअप्यत्राकुरुतांतस्मादैंद्रमाश्विनेशस्यतेंतदश्विनाउदजय
तामश्विनावाश्नुवातांयदश्विनाउदजयतांमश्विनावाश्नुवातांतस्मादेतदाश्विनमित्याचक्षतेंऽश्नुतेयद्यत्कामयतेयएवंवे
दंतदाहुर्यच्छस्यतंआग्नेयंशस्यतउषस्यंशस्यतऐंद्रंमथकस्मादेतदाश्विनमित्याचक्षतइत्यश्विनौहितदुदजयतांमश्विना
वाश्नुवातांयदश्विनाउदजयतामश्विनावाश्नुवातांतस्मादेतदाश्विनमित्याचक्षतेंऽश्नुतेयद्यत्कामयतेयएवंवेद॥ ८॥अश्व
तरीरथेनाग्निराजिमधावंत्तासांप्राजमानोयोनिमकूलयंत्तस्मात्तानविजायंतेंगोभिररुणैरुषाआजिमधावंत्तस्मादुषस्याग
तायांमरुणमिवैवप्रभात्युषसोरूपंमश्वरथेनेंद्रआजिमधावंत्तस्मात्सउच्चैर्घोषउपब्दिमान्क्षत्रस्यरूपंमैंद्रोहिसगर्दभरथेना
श्विनाउदजयतांमश्विनावाश्नुवातांयदश्विनाउदजयतांमश्विनावाश्नुवातांतस्मात्ससृतजवोदुग्धदोहंःसर्वेषामेतर्हिवा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

हनानामनाशिष्ठोरेतसंस्त्वस्यवीर्यंनाहरतांतस्मात्सद्धिरेतावाजींतदाहुःसप्तसौर्याणिच्छंदांसिशंसेद्यथैवाग्नेयंयथोषस्यं
यथाश्विनंसप्तवैदेवलोकाःसर्वेषुंदेवलोकेषुराध्नोतीतितत्तन्नादृत्यंत्रीण्येवशंसेत्त्रयोवाऽइमेत्रिवृतोलोकाऽएषामेवलोका
॥ ४ ॥ नामभिजित्यैतदाहुरुदुत्यंजातवेदसमितिसौर्याणिप्रतिपद्येतेतितत्तन्नादृत्यंयथैवगत्वाकाष्ठांमपराध्नुयात्तादृक्तत्सूर्योनो
दिवस्पात्वित्येतेनैवप्रतिपद्येतंयथैवगत्वाकाष्ठामभिपद्येततादृक्तंदुदुत्यंजातवेदसमितिद्वितीयंशंसतिचित्रंदेवानामुद
गादनीकमितित्रैष्टुभंमसौवावचित्रंदेवानामुदेतितस्मादेतच्छंसतिनमोमित्रस्यवरुणस्यचक्षसऽइतिजागतंतद्वाशीःपद
माशिषमेवैतेनाशास्तेऽआत्मनेचयजमानायच ॥ ९ ॥ तदाहुःसूर्योनातिशस्योंबृहतीनातिशस्यांयत्सूर्यमतिशंसेद्ब्रह्मव
र्चसमतिपद्येतंयद्बृहतीमतिशंसेत्प्राणानतिपद्येतेतींद्रक्रतुंनऽआभरेत्यैंद्रंप्रगाथंशंसतिशिक्षाणोअस्मिन्पुरुहूतयामनि
जीवाज्योतिरशीमहींत्यसौवावज्योतिस्तेनसूर्यंनातिशंसतियदुबार्हतःप्रगाथंस्तेनबृहतींनातिशंसंत्यभित्वाशूरनोनुम
ऽइतिराथंतरींयोनिंशंसतिराथंतरेणवैसंधिनाश्विनायःस्तुवतेंतद्यद्राथंतरींयोनिंशंसतिरथंतरस्यैवसयोनित्वायेशानम
स्यजगतःस्वर्दृशमित्यसौवावस्वर्दृक्तेनसूर्यंनातिशंसतियदुबार्हतःप्रगाथंस्तेनबृहतींनातिशंसतिबहवःसूरचक्षसऽइतिमै ॥ ५० ॥
त्रावरुणंप्रगाथंशंसंत्यहवैमित्रोरात्रिर्वरुणऽउभेवाऽएषोहोरात्रेऽआरभतेयोतिरात्रमुपैतितद्यन्मैत्रावरुणंप्रगाथंशंसत्य
होरात्रयोरेवैनंतत्प्रतिष्ठापयातिसूरचक्षसऽइतितेनसूर्यंनातिशंसतियदुबार्हतःप्रगाथंस्तेनबृहतींनातिशंसतिमहीद्यौःपृ

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

थिवीचनंस्तेहिद्यावापृथिवीविश्वशंभुवेतिंद्यावापृथिवीयेशंसतिंद्यावापृथिवीवैप्रतिष्ठेऽइयमेवेहंप्रतिष्ठासावमुत्रंतद्यद्द्या
वापृथिवीयेशंसातिंप्रतिष्ठयोरेवैनंतंत्प्रतिष्ठापयतिंदेवोदेवीधर्मणासूर्यःशुचिरितिंतेनसूर्यंनातिशंसतिंयदुगायत्रीचजग
तीचतेद्वेबृहत्यौतेनबृहतींनातिशंसतिंविश्वस्यदेवीमृचयस्यजन्मनोंनयारोषातिनग्रभदितिंद्विपदांशंसतिंचितैधमुक्थ
मितिहस्सवाऽएतदाचक्षतेंयदेतदाश्विनंनिर्ऋतिर्हस्मपाशिन्युपास्तेंयदैवहोतापरिधास्यंत्यथपाशान्प्रतिमोक्ष्यामीतिंत
तोवाएतांबृहस्पतिर्द्विपदामपश्यंन्नयारोषातिनग्रभदितिंतयानिर्ऋत्याःपाशिन्याऽअधराचःपाशानपास्यत्तद्यदेतांद्विप
दांहोताशंसतिनिर्ऋत्याऽएवतत्पाशिन्याऽअधराचःपाशानपास्यतिंस्वस्त्येवहोतोन्मुच्यतेंसर्वायुःसर्वायुत्वायंसर्वमायुरे
तियऽएवंवेदंमृचयस्यजन्मनऽइत्यंसौवावमर्चयतीवंतेनसूर्यंनातिशंसतिंयदुद्विपदापुरुषच्छंदसंसासर्वाणिच्छंदांस्य
भ्यापंतेनबृहतींनातिशंसति॥१०॥ब्राह्मणस्पत्ययापरिदधातिंब्रह्मवैबृहस्पतिर्ब्रह्मण्येवैनंतदंततःप्रतिष्ठापयंत्येवापित्रे
विश्वदेवायवृष्णइत्येतयापरिदध्यांत्प्रजाकामःपशुकामोंबृहस्पतेसुप्रजावीरवंतइतिंप्रजयावैसुप्रजावीरवान्वयंस्यामपत
योरयीणामितिंप्रजावान्पशुमान्रयिमान्वीरवान्भवतिंयत्रैवंविद्वानेतयापरिदधातिंबृहस्पतेअतियदर्योअर्हादित्येतया
परिदध्यांत्तेजस्कामोब्रह्मवर्चसकामोंतीववान्यान्ब्रह्मवर्चसमर्हतिद्युमदितिंद्युमदिववैब्रह्मवर्चसंविभातीतिंवीववैब्रह्मव
र्चसंभातिंयद्दीदयच्छवसऋतप्रजातेतिंदीदायेववैब्रह्मवर्चसंतदस्मासुद्रविणंधेहिचित्रमितिंचित्रमिवैवब्रह्मवर्चसंब्रह्मव

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

र्चसीब्रह्मयशसीभवतिंयत्रैवंविद्वानेतयापरिदधातिंतस्मादेवंविद्वानेतयैवपरिदध्यांद्ब्राह्मणस्पत्यांतेनसूर्यंनातिशंसतिंय
दुत्रिष्टुभंत्रिःशंसतिंसासर्वाणिच्छंदांस्यभ्याप्तांतेनबृहतींनातिशंसतिंगायत्र्याचत्रिष्टुभाचवषट्कुर्यांद्ब्रह्मवैगायत्रीवीर्यं
त्रिष्टुंब्ब्रह्मणैवतद्वीर्यंसंदधातिंब्रह्मवर्चसीब्रह्मयशसीवीर्यवान्भवतिंयत्रैवंविद्वान्गायत्र्याचत्रिष्टुभाचवषट्करोंत्यश्विनावा
युनायुवंसुदक्षौंभापिबतमश्विनेतिंगायत्र्याचविराजाचवषट्कुर्यांद्ब्रह्मवैगायत्र्यन्नंविराड्ब्रह्मणैवतदन्नाद्यंसंदधातिंब्रह्म
वर्चसीब्रह्मयशसीभवतिंब्रह्माद्यमन्नमात्तिंयत्रैवंविद्वान्गायत्र्याचविराजाचवषट्करोतिंतस्मादेवंविद्वान्गायत्र्याचैवंविरा
जाचवषट्कुर्यांत्प्रवामंधांसिमद्यान्यस्थुंरुभापिवतमश्विनेत्येताभ्यां॥११॥चतुर्विंशमेतदहरुपयंत्यारंभणीयंमेतेनवैसंव
त्सरमारभंतंएतेनस्तोमांश्चच्छंदांसिचैतेनसर्वांदेवतांअनारब्धंवैतच्छंदोंऽनारब्धासादेवतांयदेतस्मिन्नहनिनारभंतेंत
दारंभणीयस्यारंभणीयत्वंचतुर्विंशस्तोमोभवतिंतच्चतुर्विंशस्यचतुर्विंशत्वंचतुर्विंशतिर्वांअर्धमासांअर्धमासशएवतत्संव
त्सरमारभंतंउक्थ्योभवतिंपशवोवाउक्थानिंपशूनामवरुध्यैंतस्यपंचदशस्तोत्राणिभवंतिंपंचदशशस्त्राणिंसमासोमास
शएवंतत्संवत्सरमारभंतेंतस्यषष्टिश्चत्रीणिचशतानिस्तोत्रियांस्तावंतिसंवत्सरस्याहांन्यहःशएवतत्संवत्सरमारभंतेंग्निष्टो ॥ ५१ ॥
मएतदहःस्यादित्याहुंरग्निष्टोमोवैसंवत्सरोंनवाएतदन्योग्निष्टोमांदहर्दाधारनविव्याचेतिंसयद्यग्निष्टोमःस्यादष्टाचत्वारिं
शास्त्रयःपवमानाःस्युंश्चतुर्विंशानीतराणिस्तोत्राणिंतदुषष्टिश्चैवत्रीणिचशतानिस्तोत्रियांस्तावंतिसंवत्सरस्याहांन्यहःश

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

एवतत्संवत्सरमारभंतंउक्थ्यएवस्यात्पशुसमृद्धोयज्ञंःपशुसमृद्धंसत्रैंसर्वाणिचतुर्विंशानिस्तोत्राणिप्रत्यक्षाद्ध्येतदहश्चतु
र्विंशंतस्मादुक्थएवस्यात् ॥ १२॥ बृहद्रथंतरेसामनीभवतंएतेवैयज्ञस्यनावौसंपारिण्यौयद्बृहद्रथंतरेताभ्यामेवतत्संवत्स
रंतरंतिपादौवैबृहद्रथंतरेशिरएतदहःपादाभ्यामेवतच्छ्रियंशिरोभ्यायंतिपक्षौवैबृहद्रथंतरेशिरएतदहःपक्षाभ्यामेवत
च्छ्रियंशिरोभ्यायुवतेतेउभेनसमवसृज्येयउभेसमवसृजेयुर्यथैवच्छिन्नानौर्बंधनात्तीरंतीरमृच्छंतीप्लवेतैवमेवतेसत्रिण
स्तीरंतीरमृच्छंतःप्लवेरंन्यउभेसमवसृजेयुस्तद्यदिरथंतरमवसृजेयुर्बृहतैवोभेअनवसृष्टेअथयदिबृहदवसृजेयूरथंतरेणैवो
भेअनवसृष्टेयद्वैरथंतरंतद्वैरूपंयद्बृहत्तद्वैराजंयद्रथंतरंतच्छाक्वरंयद्बृहत्तद्रैवतंमेवमेतेउभेअनवसृष्टेभवतोयेवाएवंविद्वां
सएतदहरुपयंत्याप्त्वावैतेहःशःसंवत्सरमाप्त्वार्धमासशआप्त्वामासशआप्त्वास्तोमांश्चच्छंदांसिचाप्त्वासर्वादेवतास्तपए
वतप्यमानाःसोमपीथंभक्षयंतःसंवत्सरमभिषुण्वंतआसतेयेवाअतऊर्ध्वंसंवत्सरमुपयंतिगुरुंवैतेभारमभिनिदधते[1]संवैगु
रुर्भारःशृणात्यथयएनंपरस्तात्कर्मभिराप्त्वाऽवस्तादुपैतिसवैस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुते ॥१३॥यद्वैचतुर्विंशंतन्महाव्रतं
बृहद्दिवेनात्रहोतारेतःसिंचतितददोमहाव्रतीयेनाह्नाप्रजनयतिसंवत्सरेसंवत्सरेवैरेतःसिक्तंजायतेतस्मात्समानंबृहद्दिवो
निष्केवल्यंभवंत्येषहवाएनंपरस्तात्कर्मभिराप्त्वाऽवस्तादुपैतियएवंविद्वानेतदहरुपैतिस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतेयएवंवे

---

१ ‘ सवैगुरुः ’ इतिभाष्यपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

दंयोवैसंवत्सरस्यावारंचपारंचवेदंसवैस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतेंऽतिरात्रोवाअस्यप्रायणीयोऽवारंमुदयनीयःपारंस्व
स्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतेयएवंवेदंयोवैसंवत्सरस्यावरोधनंचोद्रोधनंचवेदंसवैस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतेंऽतिरात्रोवाअ
स्यप्रायणीयोवरोधनंमुदयनीयउद्रोधनंस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतेयएवंवेदंयोवैसंवत्सरस्यप्राणोदानौवेदंसवैस्वस्तिसं
वत्सरस्यपारमश्नुतेंऽतिरात्रोवाअस्यप्रायणीयःप्राणंऽउदानउदयनीयंःस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतेंयएवंवेदयएवंवेद
॥ १४ ॥ इतिद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

ज्योतिर्गौरायुरितिस्तोमेभिर्यंत्ययंवैलोकोज्योतिरंतरिक्षंगौरसौलोकआयुंःसएवैषउत्तरस्त्र्यहोंज्योतिर्गौरायुरितित्री
ण्यहानिगौरायुर्ज्योतिरितित्रीण्ययंवैलोकोज्योतिरसौलोकोज्योतिंस्तेएतेज्योतिषीउभयतःसंह्लोकेतेंतेनैतेनोभयतोज्यो
तिषाषळहेनयंतितद्यदेतेनोभयतोज्योतिषाषळहेनयँत्यनयोरेवतल्लोकयोंरुभयतःप्रतितिष्ठंतोयंत्यस्मिंश्चलोकेमुष्मिंश्चो
भयोःपरियद्वाएतद्देवचक्रंयदभिप्लवःषळहस्तस्ययावभितोग्निष्टोमौतौप्रधीयेंचत्वारोमध्यउक्थ्यास्तन्नभ्यंगच्छतिवैवर्त
मानेनयत्रकामयतेतत्स्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतेयएवंवेदंयोवैतद्वेदयत्प्रथमःषळहंःसवैस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतेंय ॥ ५२ ॥
स्तद्वेदयद्वितीयोंयस्तद्वेदयत्तृतीयोंयस्तद्वेदयच्चतुर्थोंयस्तद्वेदयत्पंचमः ॥१५॥ प्रथमंषळहमुपयंतिषळहानिभवंतिषड्वा
ऋतवंऋतुशएवतत्संवत्सरमाप्नुवंत्यृंतुशःसंवत्सरेप्रतितिष्ठंतोयंतिद्वितीयंषळहमुपयंतिद्वादशाहानिभवंतिद्वादशवैमासां

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

सासशएवतत्संवत्सरमाप्नुवंतिमासशःसंवत्सरेप्रतितिष्ठंतोयंतितृतीयंषळहमुपयंत्यष्टादशाहानिभवंतितानिद्वेधानवा
न्यानिनवान्यानिनववैप्राणानवस्वर्गालोकाःप्राणांश्चैवतत्स्वर्गांश्चलोकानाप्नुवंतिप्राणेषुचैवतत्स्वर्गेषुचलोकेषुप्रतितिष्ठं
तोयंतिचतुर्थंषळहमुपयंतिचतुर्विंशतिरहानिभवंतिचतुर्विंशतिर्वाअर्धमासाअर्धमासशएवतत्संवत्सरमाप्नुवंत्यर्धमास
शःसंवत्सरेप्रतितिष्ठंतोयंतिपंचमंषळहमुपयंतित्रिंशदहानिभवंतित्रिंशदक्षरावैविराड्विराळन्नाद्यंविराजमेवतन्मासिमा
स्यभिसंपादयंतोयंत्यन्नाद्यकामाःखलुवैसत्रमासतंतद्यद्विराजंमासिमास्यभिसंपादयंतोयंत्यन्नाद्यमेवतन्मासिमास्यवरुं
धानायंत्यस्मैचलोकायामुष्मैचोभाभ्यां ॥१६॥ गवामयनेनयंतिगावोवाआदित्याआदित्यानामेवतदयनेनयंतिगावो
वैसत्रमासतंशफान्छृंगाणिसिषासत्यंस्तासांदशमेमासिशफाःश्रृंगाण्यजायंतंताअब्रुवन्यस्मैकामायादीक्षामह्यापामतमु
त्तिष्ठामेतिताया उदतिष्ठंस्ताएताःशृंगिण्योऽथयाःसमापयिष्यामःसंवत्सरमित्यासतंतासामश्रद्धयाशृंगाणिप्रावर्तंतंता
एतास्तूपराऊर्जंत्वसुन्वंस्तस्मादुताःसर्वानृतून्प्राप्त्वोत्तरमुत्तिष्ठंत्यूर्जंह्यसुन्वन्त्सर्वस्यवैगावःप्रेमाणंसर्वस्यचारुतांगताः
सर्वस्यप्रेमाणंसर्वस्यचारुतांगच्छतियएवंवेदादित्याश्चहवाअंगिरसश्चस्वर्गेलोकेऽस्पर्धंतवयंपूर्वएष्यामोवयमितितेहादि
त्याःपूर्वेस्वर्गंलोकंजग्मुःपश्चेवांगिरसःषष्ट्यांवावर्षेषुयथावाप्रायणीयोतिरात्रश्चतुर्विंशउक्थ्यःसर्वेभिप्लवाःषळहाआक्ष्यं
त्यन्यान्यहानितदादित्यानामयनंप्रायणीयोतिरात्रश्चतुर्विंशउक्थ्यःसर्वेपृष्ठ्याःषळहाआक्ष्यंत्यन्यान्यहानितदंगिरसाम

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यनँसायथास्रुतिरंजसायन्त्येवमभिप्लवःषळहःस्वर्गस्यलोकस्यांथयथामहापथःपर्याणएवंपृष्ठ्यःषळहःस्वर्गस्यलोकस्यंतद्य
दुभाभ्यांयँत्युभाभ्यांवैयन्नरिष्यंत्युभयोःकामयोरुपाप्त्यैयश्चाभिप्लवेषळहेयश्चपृष्ठ्ये ॥ १७ ॥ एकविंशमेतदहरुपयंति
विषुवंतंमध्येसंवत्सरस्यैतेनवैदेवाएकविंशेनादित्यंस्वर्गायलोकायोदयच्छंन्तसएषइतएकविंशस्तस्यदशावस्तादहानिदि
वाकीर्त्यस्यभवंतिदशपरस्तान्मध्यऽएषऽएकविंशउभयतोविराजिप्रतिष्ठितंउभयतोहिवाएषविराजिप्रतिष्ठितंस्तस्मादे
षोंतरेमाँल्लोकान्यन्नव्यथतेंतस्यवैदेवाआदित्यस्यंस्वर्गाल्लोकादवपातादबिभयुंस्तंत्रिभिःस्वर्गैर्लोकैरवस्तात्प्रत्युत्तभ्नुवं
न्त्स्तोमावैत्रयःस्वर्गालोकास्तस्यपराचोतिपातादबिभयुंस्तंत्रिभिःस्वर्गैर्लोकैःपरस्तात्प्रत्यस्तभ्नुवंन्त्स्तोमावैत्रयःस्वर्गालो
कास्तत्रयोऽवस्तात्सप्तदशाभवंतित्रयःपरस्तान्मध्यएषएकविंशउभयतःस्वरसामभिर्धृतंउभयतोहिवाएषःस्वरसामभि
र्धृतंस्तस्मादेषोंतरेमाँल्लोकान्यन्नव्यथतेंतस्यवैदेवाआदित्यस्यंस्वर्गाल्लोकादवपातादविभयुंस्तंपरमैःस्वर्गैर्लोकैरवस्तात्प्र
त्युत्तभ्नुवंन्त्स्तोमावैपरमाःस्वर्गालोकास्तस्यपराचोतिपातादविभयुंस्तंपरमैःस्वर्गैर्लोकैःपरस्तात्प्रत्यस्तभ्नुवंन्त्स्तोमावैप
रमाःस्वर्गालोकास्तत्रयोवस्तात्सप्तदशाभवंतित्रयःपरस्तांत्तेद्धौद्धौसंपद्यत्रयश्चतुस्त्रिंशाभवंतिचतुस्त्रिंशोवैस्तोमानामुत्त
मस्तेषुवाएषएतदध्याहितस्तपतितेषुहिवाएषएतदध्याहितस्तपतिसवाएषउत्तरोस्मात्सर्वस्माद्भूताद्भविष्यतंःसर्वमेवेद
मतिरोचतेंयदिदंकिंचोत्तरोभवतियस्मादुत्तरोबुभूषतितस्मादुत्तरोभवतियएवंवेद॥१८॥स्वरसाम्नउपयंतीमेवैलोकाःस्व

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

रसामानंइमान्वैलोकान्त्स्वरसामभिरस्पृण्वँस्तत्स्वरसाम्नांस्वरसामत्वँतद्यत्स्वरसाम्नउपर्यँत्येष्वेवैनंतल्लोकेष्वाभजंतिंते
षांवैदेवाःसप्तदशानांप्रव्लयादबिभयुःसमाइववैस्तोमांअविगूह्याऽइवेमेहनप्रव्लियेरन्निर्तितान्त्सवैंःस्तोमैरवस्तात्पर्यौषं
न्त्सवैंःपृष्ठैःपरस्तांत्तद्यदभिजित्सर्वस्तोमोवस्ताद्भवतिंविश्वजित्सर्वपृष्ठःपरस्तांत्तत्सप्तदशानुभयतःपर्यूषंतिंधृत्याअप्र
व्लयायंतस्यवैदेवाआदित्यस्यंस्वर्गाल्लोकादवपातादबिभयुस्तंपंचभीरश्मिभिरुदवंयन्॥रश्मयोवैदिवाकीर्त्यांनिमहादि
वाकीर्त्यंपृष्ठंभवतिंविकर्णंब्रह्मसामभासंमग्निष्टोमसामोभैंबृहद्रथंतरेपवमानयोर्भवतंस्तदादित्यंपंचभीरश्मिभिरुद्धयंतिं
धृत्याअनवपातायोंदितआदित्येप्रातरनुवाकमनुब्रूयांत्सर्वंह्येवैतदहर्दिवाकीर्त्यंभवतिंसौर्यंपशुमन्यंगश्वेतंसवनीयस्योपा
लंभ्यमालभेरंन्त्सूर्यदेवत्यंह्येतदहंरेकविंशतिंसामिधेनीरनुब्रूयांत्प्रत्यक्षाद्ध्येतदहरेकाविंशमेकपंचाशतंद्विपंचाशतंवाश्च
स्त्वांमध्येनिविदंदधातिंतावतीरुत्तराःशंसतिंशतायुर्वैपुरुषःशतवीर्यःशतेंद्रियंआयुष्येवैनंतद्वीर्यइंद्रियेदधाति॥ १९॥
दूरोहणंरोहतिंस्वर्गोवैलोकोदूरोहणँस्वर्गमेवतल्लोकंरोहतिंयएवंवेदयदेवदूरोहणां २ ॥ असौवैदूरोहोयोसौतपतिंक
श्चिद्वाअत्रगच्छतिंसयदूरोहणंरोहत्येतमेवतद्रोहतिंहंसवत्यारोहतिहंसःशुचिषदिंत्येषवैहंसःशुचिषद्वसुरंतरिक्षसदिंत्ये
षवैवसुरंतरिक्षसद्धोतावेदिषदिंत्येषवैहोतावेदिषंदतिथिर्दुरोणसदिंत्येषवाअतिथिर्दुरोणसन्नृषदिंत्येषवैनृषद्वरसदित्ये

१ अत्र ‘ रुदवयन्रश्मयो ’ इत्यत्रावसानाभावोभाष्ये ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

षवैवरसंद्वरंवाएतत्सद्मनांयस्मिन्नेषआसन्नस्तपंत्यृतसदित्येषवैसत्यसंद्योमसदित्येषवैव्योमसंद्योमवाएतत्सद्मनांयस्मि
न्नेषआसन्नस्तपंत्यब्जाइत्येषवाअब्जांअद्भ्योवाएषप्रातरुदेत्यपःसायंप्रविशतिंगोजाइत्येषवैगोजांऋतजाइत्येषवैसत्यजां
अद्रिजाइत्येषवाअद्रिजांऋतमित्येषवैसत्यंमेषएतानिसर्वाण्येषाहवाअस्यच्छंदःसुप्रत्यक्षतमादिवरूपंतस्माद्यत्रक्कचदूरो
हणंरोहेद्धंसवत्यैवरोहेत्ताक्ष्यैस्वर्गकामस्यरोहेत्ताक्ष्योहवाएतंपूर्वोध्वानमैद्यत्रादोगायत्रींसुपर्णोभूत्वासोममाहरत्तद्यथा
क्षेत्रज्ञमध्वनःपुरएतारंकुर्वीततादृक्तद्यदेवताक्ष्र्यैयंवैताक्ष्योयोयंपवतंएषःस्वर्गस्यलोकस्याभिवोढात्यमूषुवाजिनंदेवजू
तमित्येषवैवाजीदेवजूतंःसहावानंतरुतारंरथानामित्येषवैसहावांस्तरुतैषहीमांल्लोकान्तसद्यस्तरत्यरिष्टनेमिंपृतनाजमाशु
मित्येषवाअरिष्टनेमिःपृतनाजिदाशुंःस्वस्तयइतिस्वस्तितामाशास्तेताक्ष्र्यमिहाहुवेमेतिह्वयत्येवैनमेतंदिंद्रस्येवरातिमा
जोहुवानांःस्वस्तयइतिस्वस्तितामेवाशास्तेनावमिवारुहेमेतिसमेवैनमेतदधिरोहतिस्वर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यैसंपत्त्यैसंग
त्यांउर्वीनपृथ्वीबहुलेगभीरेमावामेतौमापरेतौरिषामेतीमेएवैतदनुमंत्रयतंआचपराचमेष्यंन्तसद्यश्चिद्यःशवसापंचकृष्टीः
सूर्यइवज्योतिषापस्ततानेतिप्रत्यक्षंसूर्यमभिवदतिसहस्रसाःशतसाअस्यरंहिर्नस्मावरंतेयुवतिंनशर्यामित्याशिषमेवैतेना ॥ ५४ ॥
शास्तंआत्मनेचयजमानेभ्यश्च ॥ २० ॥ आहूयदूरोहणंरोहतिस्वर्गोवैलोकोदूरोहणंवागाहावोब्रह्मवैवाक्संयदाह्वयेतत
द्ब्रह्मणाऽऽहावेनस्वर्गंलोकंरोहतिसपच्छःप्रथमंरोहतीमंतंलोकमाप्नोत्यथार्धर्चशोंतरिक्षंतदाप्नोत्यथत्रिपद्यमुंतल्लोकमा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

म्रौत्यथकेवल्यातदेतस्मिन्प्रतितिष्ठतियएषतपातिंत्रिपद्याप्रत्यवरोहतिंयथाशाखाधारयमाणंस्तदमुष्मिँल्लोकेप्रतितिष्ठंत्य
र्धर्चशोंतरिक्षेंपच्छोस्मिँल्लोकआस्वैवतंत्स्वर्गंलोकंयजमानांअस्मिँल्लोकेप्रतितिष्ठँत्यथयएककामाःस्युःस्वर्गकामाःपरांच
मेवतेषांरोहेंत्तेजयेयुर्हैवस्वर्गंलोकंनेत्वेवास्मिँल्लोकेज्योगिववसेयुर्मिथुनानिसूक्तानिशस्यंतेंत्रैष्टुभानिचजागतानिचंमिथु
नंवैपशवःपशवश्छंदांसिपशूनामवरुध्यै ।२१।यथावैपुरुषएवंविषुवांस्तस्ययथादक्षिणोर्धएवंपूर्वोर्धोविषुवतोयथोत्तरोर्ध
एवमुत्तरोर्धोविषुवतंस्तस्मादुत्तरइत्याचक्षतेंप्रबाहुक्सतःशिरएवविषुवान्[1]विदलसंहितइववैपुरुषंस्तद्धापिस्यूमेवंमध्येशी
र्ष्णोविज्ञायतेंतदाहुर्विषुवत्यैवैतदहःशंसेंद्विषुवान्वाएतदुक्थानामुक्थंविषुवान्विषुवानितिहविषुवंतोभवंतिंश्रेष्ठताम
श्नुवतइतितत्तन्नादृत्यंसंवत्सरएवशंसेंद्रेतोवाएतत्संवत्सरंदधतोयंतिंयानिवैपुरासंवत्सराद्रेतांसिजायंतेंयानिपंचमास्या
निंयानिषण्मास्यानिंस्त्रीव्यंतिवैतानिनवैतैर्भुंजतेंऽथयान्येवदशमास्यानिजायंतेंयानिसांवत्सरिकाणितैर्भुंजतेंतस्मात्संव
त्सरएवैतदहःशंसेंत्संवत्सरोह्येतदहराप्नोतिंसंवत्सरंह्येतदहराप्नुवंत्येषहवैसंवत्सरेणंपाप्मानमपहतंएषविषुवतांगेभ्योहैव
मासैःपाप्मानमपहतेंशीर्ष्णोविषुवतापसंवत्सरेणंपाप्मानंहतेपविषुवतायएवंवेदंवैश्वकर्मणमृषभंसवनीयस्योपालंभ्यमा
लभेरेंन्द्रिरूपमुभयतंएतंमहाव्रतीयेहनींद्रोवैवृत्रंहत्वाविश्वकर्माभवंत्प्रजापतिःप्रजाःसृष्ट्वाविश्वकर्माभवंत्संवत्सरोवि

१ ‘ न्विदल ’ इतिभाष्यपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

श्वकर्मैंद्रमेवंतदात्मानंप्रजापतिंसंवत्सरंविश्वकर्माणमाप्नुवंतींद्रएवतदात्मनिप्रजापतौसंवत्सरेविश्वकर्मण्यंततः प्रतिति
ष्ठंतिप्रतितिष्ठतियएवंवेदयएवंवेद ॥ २२ ॥ इतितृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥

प्रजापतिरकामयतप्रजायेयभूयान्त्स्यामितिसतपोतप्यतसतपस्तप्त्वैमंद्वादशाहमपश्यदात्मनएवांगेषुचप्राणेषुचतं
मात्मनएवांगेभ्यश्चप्राणेभ्यश्चद्वादशधानिरमिमीतंतमाहरत्तेनायजततततोवैसोभवदात्मनाप्रप्रजयापशुभिरजायतभव
त्यात्मनाप्रप्रजयापशुभिर्जायतेयएवंवेदसोकामयतकथंनुगायत्र्यासर्वतोद्वादशाहंपरिभूयंसर्वामृद्धिमृध्नुयामितितंवैते
जसैवपुरस्तात्पर्यभवच्छंदोभिर्मध्यतोक्षरैरुपरिष्टाद्गायत्र्यासर्वतोद्वादशाहंपरिभूयंसर्वामृद्धिमार्ध्नोत्सर्वामृद्धिमृध्नोति
यएवंवेदयोवैगायत्रींपक्षिणींचक्षुष्मतींज्योतिष्मतींभास्वतींवेदगायत्र्यापक्षिण्याचक्षुष्मत्याज्योतिष्मत्याभास्वत्यास्व
र्गंलोकमेत्यैषावैगायत्रीपक्षिणीचक्षुष्मतीज्योतिष्मतीभास्वतीयद्द्वादशाहस्तस्ययावभितोतिरात्रौतौपक्षौयावंतराग्निष्टो
मौतेचक्षुषीयेष्टौमध्यउक्थ्याःसआत्मागायत्र्यापक्षिण्याचक्षुष्मत्याज्योतिष्मत्याभास्वत्यास्वर्गंलोकमेतियएवंवेद।२३।
त्रयश्चवाएतेत्र्यहाआदशममहराद्वावतिरात्रौयद्द्वादशाहोद्वादशाहानिदीक्षितोभवतियज्ञियएवतैर्भवतिद्वादशरात्रीरु
पसदउपैतिशरीरमेवताभिर्धूनुतेद्वादशाहंप्रसुतोभूत्वाशरीरंधूत्वाशुद्धःपूतोदेवताअप्येतियऽएवंवेदषट्त्रिंशदहोवाएष
यद्द्वादशाहःषट्त्रिंशदक्षरावैबृहतीबृहत्यावाएतदयनंयद्द्वादशाहोबृहत्यावैदेवाइमाँल्लोकानाश्नुवततेवैदशभिरेवाक्षरैरि

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मंलोकमाश्नुवतंदशभिरंतरिक्षंदशभिर्दिवंचतुर्भिश्चतस्रोदिशोद्वाभ्यामेवास्मिँल्लोकेप्रत्यतिष्ठन्प्रतितिष्ठतियएवंवेदंतदा
हुर्यदन्यानिच्छंदांसिवर्षीयांसिभूयोक्षरतराण्यथकस्मादेतांबृहतीत्याचक्षतइत्येतयाहिदेवाइमाँल्लोकानाश्नुवतंतेवैदश
भिरेवाक्षरैरिमंलोकमाश्नुवतंदशभिरंतरिक्षंदशभिर्दिवंचतुर्भिश्चतस्रोदिशोद्वाभ्यामेवास्मिँल्लोकेप्रत्यतिष्ठंस्तस्मादेतांबृह
तीत्याचक्षतेऽश्नुतेयद्यत्कामयतेयएवंवेद ॥२४॥ प्रजापतिर्यज्ञोवाएषयद्द्वादशाहःप्रजापतिर्वाएतेनाग्रेयजतद्वादशाहे
नसोब्रवीदृतूंश्चमासांश्चयाजयतंमाद्वादशाहेनेतितंदीक्षयित्वानपक्रमंगमयित्वाब्रुवन्देहिनुनोथत्वायाजयिष्यामइ
तितेभ्यइषमूर्जंप्रायच्छंत्सैषोर्गृतुषुचमासेषुचनिहितादद‌तंवैतेतमयाजयंस्तस्माद्ददद्याज्यःप्रतिगृह्णंतोवैतेतमयाजयँ
स्तस्मात्प्रतिगृह्णतायाज्यमुभयेराध्नुवंतियएवंविद्वांसोयजंतेचयाजयंतिचतेवाइमऋतवश्चमासाश्चगुरवइवामन्यंतद्वा
दशाहंप्रतिगृह्यतेब्रुवन्प्रजापतिंयाजयनोद्वादशाहेनेतिंसतथेत्यब्रवीत्तेवैदीक्षध्वमितितेपूर्वपक्षाःपूर्वेदीक्षंतंतेपाप्मानम
पाहततस्मात्तेदिवेवदिवेवह्यपहतपाप्मानोपरपक्षाअपरेदीक्षंतंतेनतरांपाप्मानमपाहतंतस्मात्तेतमइवतमइवह्यनपहत
पाप्मानस्तंस्मादेवंविद्वान्दीक्षमाणेषुपूर्वःपूर्वएवदिदीक्षिषेतापपाप्मानंहतेयएवंवेदंसवाअयंप्रजापतिःसंवत्सरंऋतुषुच
मासेषुचप्रत्यतिष्ठत्तेवाइमऋतवश्चमासाश्चप्रजापतावेवसंवत्सरेप्रत्यतिष्ठंस्तएतेन्योन्यस्मिन्प्रतिष्ठिताएवंहवावसऋत्वि
जिप्रतितिष्ठतियोद्वादशाहेनयजतेतस्मादाहुर्नपापःपुरुषोयाज्योद्वादशाहेनंनेदयंमयिप्रतितिष्ठादितिज्येष्ठयज्ञोवाएष

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यद्द्वादशाहंः सर्वैदेवानांज्येष्ठोयएतेनाग्रेयजतंश्रेष्ठयज्ञोवाएषयद्द्वादशाहंः सर्वैदेवानांश्रेष्ठोयएतेनाग्रेयजतंज्येष्ठःश्रेष्ठोय
जेतकल्याणीहसमाभवतिंनपापःपुरुषोयाज्योद्द्वादशाहेनंनेदयंमयिप्रतितिष्ठादिंतींद्रायवैदेवाज्यैष्ठ्यायश्रैष्ठ्यायनाति
ष्ठंतंसोब्रवीद्बृहस्पतिंयाजयमाद्द्वादशाहेनेतिंतमयाजयत्तंतोवैतस्मैदेवाज्यैष्ठ्यायश्रैष्ठ्यायातिष्ठंतंतिष्ठंतेस्मैस्वाज्यैष्ठ्याय
श्रैष्ठ्यायंसमस्मिन्त्स्वाश्रेष्ठतायांजानतेयएवंवेदोर्ध्वोवैप्रथमस्त्र्यहस्तिर्यङ्मध्यमोर्वाङुत्तमंःसयदूर्ध्वःप्रथमस्त्र्यहंस्तस्माद
यमग्निरूर्ध्वउद्दीप्यतंऊर्ध्वाह्येतस्यदिग्यत्तिर्यङ्मध्यमंस्तस्मादयंवायुस्तिर्यङ्पवतेंतिरश्चीरापोवहंतिंतिरश्चीह्येतस्यदिग्य
दर्वाङुत्तमंस्तस्मादसाववर्वाङ्तपत्यंर्वाङ्वर्षत्यर्वांचिनक्षत्राण्यर्वाचीह्येतस्यादिक्सम्यंचोवाइमेलोकाःसम्यंचएतेत्र्यहाः
सम्यंचोस्माइमेलोकाःश्रियैदीद्यतियएवंवेद ॥ २५ ॥ दीक्षावैदेवेभ्योपाक्रामंत्तांवासंतिकाभ्यांमासाभ्यामन्वयुंजतंतां
वासंतिकाभ्यांमासाभ्यांनोदाप्नुवंस्तांग्रैष्माभ्यांतांवार्षिकाभ्यांतांशारदाभ्यांतांहैमंतिकाभ्यांमासाभ्यामन्वयुंजतंतां
हैमंतिकाभ्यांमासाभ्यांनोदाप्नुवंस्तांशैशिराभ्यांमासाभ्यामन्वयुंजतंतांशैशिराभ्यांमासाभ्यामाप्नुवंन्नाप्नोतियमीप्स
तिंनैनंद्विषन्नाप्नोतियएवंवेदंतस्माद्यंसत्रियादीक्षोपनमेंदेतयोरेवशैशिरयोर्मासयोरागतयोर्दीक्षेतंसाक्षादेवतद्दीक्षाया
मागतायांदीक्षतेप्रत्यक्षाद्दीक्षांपरिगृह्यातिंतस्मादेतयोरेवशैशिरयोर्मासयोरागतयोर्येचैवग्राम्याःपशवोयेचारण्यांअंणि

१ 'आणिमानं' इति भाष्येपाठःकृशत्वंतदर्थः।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

माणमेवतत्परुषिमाणंनियंतिंदीक्षारूपमेवतदुपनिप्लवंतेंसपुरस्ताद्दीक्षायाः प्राजापत्यंपशुमालभतेंतस्यसप्तदशसामिधे
नीरनुब्रूयात्सप्तदशोवैप्रजापतिःप्रजापतेराप्त्यैतस्याप्रियोजामदग्न्योभवंतितदाहुर्यदन्येषुपशुषुंयथऋष्याप्रियोभवंत्य
थकस्मादस्मिन्त्सर्वेषांजामदग्न्यएवेतिसर्वरूपावैजामदग्न्यःसर्वसमृद्धाःसर्वरूपएषपशुःसर्वसमृद्धस्तद्यज्जामदग्न्योभवं
तिसर्वरूपतायैसर्वसमृद्ध्यैतस्यवायव्यःपशुपुरोळाशोभवतितदाहुर्यदन्यदेवत्यउतपशुर्भवत्यथकस्माद्वायव्यःपशुपुरो
ळाशःक्रियतइतिप्रजापतिर्वैयज्ञोयज्ञस्यायातयामतायाइतिब्रूयाद्यदुवायव्यंस्तेनप्रजापतेर्नैतिवायुर्ह्येवप्रजापतिस्तदु
क्तमृषिणापवमानःप्रजापतिरितिसत्रमुचेत्सन्युप्याग्नीन्यजेरन्त्सर्वेदीक्षेरन्त्सर्वेसुनुयुर्वसंतमभ्युदवस्यंत्यूर्ग्वैवसंतइषमे
वतदूर्जमभ्युदवस्यति॥२६॥छंदांसिवाअन्योन्यस्यायतनमभ्यध्यायंन्गायत्रीत्रिष्टुभश्चजगत्यैचायतनमभ्यध्यायंन्त्रि
ष्टुब्गायत्र्यैचजगत्यैचंजगतीगायत्र्यैचत्रिष्टुभश्चंततोवाएतंप्रजापतिर्व्यूढच्छंदसंद्वादशाहमपश्यंत्तमाहरत्तेनायजतंते
नससर्वान्कामांश्छंदांस्यगमयंत्सर्वान्कामान्गच्छतियएवंवेदंच्छंदांसिव्यूहत्ययातयामतायैछंदांस्येवव्यूहतितद्यथादो
श्वैर्वानलुद्भिर्वान्यैरन्यैरश्रांततरैरश्रांततरैरुपविमोकंयात्येवमेवैतच्छंदोभिरन्यैरन्यैरश्रांततरैरश्रांततरैरुपविमोकं
स्वर्गंलोकंयांतियच्छंदांसिव्यूहतीमौवैलोकौसहास्तांतौव्यैतांनावर्षनसमतपत्तेपंचजनानसमजानतंतौदेवाःसमनयं
स्तौसंयंतावेतंदेवविवाहंव्यवहेतांरथंतरेणैवेयममूंजिन्वतिबृहतासाविमांनौधसेनैवेयममूंजिन्वतिश्यैतेनासाविमांधूमे

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

नैवेयममूंजिन्वतिवृष्ट्यासाविमांदेवयजनमेवेयममुष्यामदधात्पशूनसावस्यामेतद्वाइयममुष्यांदेवयजनमदधाद्यदेत
च्चंद्रमसिकृष्णमिव ॥ तस्मादापूर्यमाणपक्षेषुयजंतएतदेवोपेप्संतऊषानसावस्यांतद्वापितुरःकावषेयउवाचोषःपोषो
जनमेजयकेतितस्माद्वाप्येतर्हिगव्यंमीमांसमानाःपृच्छंतिसंतितत्रोषा३ःइति ॥ ऊषोहिपोषोसौवैलोकइमंलोकमभि
पर्यावर्ततंततोवैद्यावापृथिवीअभवतांनद्यावांतरिक्षान्नांतरिक्षाद्भूमिः ॥ २७ ॥ बृहच्चवाइदमग्रेरथंतरंचास्तांवाक्चवैत
न्मनश्चास्तांवाग्वैरथंतरंमनोबृहत्तद्बृहत्पूर्वंससृजानंरथंतरमत्यमन्यततद्रथंतरंगर्भमधत्ततद्वैरूपमसृजततेद्वेभूत्वारथं
तरंचवैरूपंचबृहदत्यमन्येतांतद्बृहद्गर्भमधत्ततद्वैराजमसृजततेद्वेभूत्वाबृहच्चवैराजंचरथंतरंचवैरूपंचात्यमन्येतांतद्रथं
तरंगर्भमधत्ततच्छाक्वरमसृजततानित्रीणिभूत्वारथंतरंचवैरूपंचशाक्वरंचबृहच्चवैराजंचात्यमन्यंततद्बृहद्गर्भमधत्तत
द्रैवतमसृजततानित्रीण्यन्यानित्रीण्यन्यानिषट्पृष्ठान्यासंस्तानिहतर्हित्रीणिच्छंदांसिषट्पृष्ठानिनोदाभुवंन्त्सागायत्री
गर्भमधत्तसानुष्टुभमसृजतत्रिष्टुब्गर्भमधत्तसापंक्तिमसृजतजगतीगर्भमधत्तसातिच्छंदसमसृजततानित्रीण्यन्यानित्री
ण्यन्यानिषट्छंदांस्यासन्षट्पृष्ठानितानितथाकल्पंतकल्पतेयज्ञोपितस्यैजनतायैकल्पतेयत्रैवमेतांछंदसांचपृष्ठानांचं
क्लृप्तिंविद्वान्दीक्षतेदीक्षते ॥ २८ ॥ इतिचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥

अग्निर्वैदेवताप्रथममहर्वहतित्रिवृत्स्तोमोरथंतरंसामंगायत्रीछंदोयथादेवतमेनेनंयथास्तोमंयथासामंयथाछंदसंराध्नो

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तियएवंवेदंयद्वाएतिचप्रेतिचंतत्प्रथमस्याह्नोरूपंयद्युक्तवद्यद्रथवंद्यदाशुमद्यत्पिबवंद्यत्प्रथमेपदेदेवतानिरुच्यतेयदयं
लोकोभ्युदितोयद्राथंतरंयद्गायत्रंयत्करिष्यदेतानिवैप्रथमस्याह्नोरूपाण्युपप्रयंतोअध्वरमितिप्रथमस्याह्नआज्यंभवति
प्रेतिप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपंवायवायाहिदर्शतेतिप्रउगमेतिप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपमात्वारथंयथोतयइदंवसोसुत
मंधइतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरौरथवच्चपिबवच्चप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपमिंद्रनेदीयएदिहीतींद्रनिहवःप्रगाथःप्र
थमेपदेदेवतानिरुच्यतेप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपंप्रैतुब्रह्मणस्पतिरितिब्राह्मणस्पत्यःप्रेतिप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपम
ग्निर्नेतात्वंसोमक्रतुभिःपिन्वंत्यपइतिधाय्याःप्रथमेषुपदेषुदेवतानिरुच्यंतेप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपंप्रवइंद्रायबृहतइ
तिमरुत्वतीयःप्रगाथःप्रेतिप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपमायात्विंद्रोवसउपनइतिसूक्तमेतिप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपम
भित्वाशूरनोनुमोभित्वापूर्वपीतयइतिरथंतरंपृष्ठंभवतिराथंतरेहनिप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपंयद्वावानपुरुतमंपुराषा
ळितिधाय्यांवृत्रहेंद्रोनामान्यप्राइत्येतिप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपंपिबासुतस्यरसिनइतिसामप्रगाथःपिबवान्प्रथमेह
निप्रथमस्याह्नोरूपंत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितिताक्ष्र्यंपुरस्तात्सूक्तस्यशंसतिस्वस्त्ययनंवैताक्ष्र्यःस्वस्तितायैस्वस्त्ययनमे
वतत्कुरुतेस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतेयएवंवेद ॥ २९ ॥ आनइंद्रोदूरादानआसादितिसूक्तमेतिप्रथमेहनिप्रथमस्या
ह्नोरूपंसंपातौभवतोनिष्केवल्यमरुत्वतीययोर्निविद्धानैवामदेवोवाइमाँल्लोकानपश्यत्तान्त्संपातैःसमपतद्यत्संपातैःस

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मपतंत्तत्संपातानांसंपातत्वँतद्यत्संपातौप्रथमेहनिशंसतिस्वर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यैसंपत्त्यैसंगत्यैतत्सवितुर्वृणीमहेऽद्या
नोदेवसवितरितिवैश्वदेवस्यंप्रतिपदनुचरौराथंतरेहनिप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपँयुंजतेमनउतयुंजतेधियइतिसावित्रँयु
क्तवत्प्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपंप्रद्यावायज्ञैःपृथिवीऋतावृधेतिद्यावापृथिवीयँप्रेतिप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपंमिहेहवो
मनसाबंधुतानरइत्यार्भवँयद्वाएतिचप्रेतिचतत्प्रथमस्याह्नोरूपँतद्यत्प्रेतिसर्वमभविष्यत्प्रैष्यंन्नेवास्माल्लोकाद्यजमानाइ
तितद्यदिहेहवोमनसाबंधुतानरइत्यार्भवँप्रथमेहनिशंसत्ययंवैलोकइहेहास्मिन्नेवैनांस्तल्लोकेरमयतिदेवान्हुवेबृहच्छ्रवसः
स्वस्तयइतिवैश्वदेवँप्रथमेपदेदेवतानिरुच्यंतेप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपँमहांतंवाएतेध्वानमेष्यंतोभवंतियेसंवत्सरंवा
द्वादशाहंवासतेतद्यद्देवान्हुवेबृहच्छ्रवसःस्वस्तयइतिवैश्वदेवंप्रथमेहनिशंसतिस्वस्तितायैस्वस्त्ययनमेवतत्कुरुतेस्वस्ति
संवत्सरस्यपारमश्नुतेयएवंवेदयेषांचैवंविद्वानेतद्धोतादेवान्हुवेबृहच्छ्रवसःस्वस्तयइतिवैश्वदेवंप्रथमेहनिशंसतिवैश्वा
नरायपृथुपाजसेविपइत्याग्निमारुतस्यप्रतिपत्प्रथमेपदेदेवतानिरुच्यतेप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपँप्रत्वक्षसःप्रतवसोवि
रप्शिनइतिमारुतँप्रेतिप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपँजातवेदसेसुनवामसोममितिजातवेदस्यांपुरस्तात्सूक्तस्यशंसतिस्वस्त्य ॥ ५८ ॥
यनंवैजातवेदस्यांस्वस्तितायैस्वस्त्ययनमेवतत्कुरुतेस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतेयएवंवेदप्रतव्यसींनव्यसींधीतिमग्नयइ
तिजातवेदस्यँप्रेतिप्रथमेहनिप्रथमस्याह्नोरूपँसमानमाग्निमारुतंभवतियच्चाग्निष्टोमेयद्वैयज्ञेसमानंक्रियतेतत्प्रजाअनुस

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मनंतितस्मात्समानमाग्निमारुतंभवति ॥ २० ॥ इंद्रोवैदेवताद्वितीयमहर्वहतिपंचदशःस्तोमोबृहत्सामत्रिष्टुप्छंदोय
थादेवतमेनेनंयथास्तोमंयथासामंयथाछंदसंराध्नोतियएववेदंयद्वैनेतिनप्रेतियत्स्थितंतद्वितीयस्याह्नोरूपंयदूर्ध्ववद्यत्प्र
तिवंद्यदंतर्वद्यद्वृषण्वद्यद्वृधन्वद्यन्मध्यमेपदेदेवतानिरुच्यतेयदंतरिक्षमभ्युदितंयद्वार्हतंयत्त्रैष्टुभंयत्कुर्वदेतानिवैद्विती
यस्याह्नोरूपाण्यग्निंदूतंवृणीमहइतिद्वितीयस्याह्नआज्यंभवतिकुर्वद्द्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपंवायोयेतेसहस्रिणइति
प्रउगंसुतःसोमऋतावृधेतिवृधन्वद्द्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपंविश्वानरस्यवस्पतिमिंद्रइत्सोमपाएकइतिमरुत्वतीय
स्यप्रतिपदनुचरौवृधन्वच्चांतर्वच्चद्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपमिंद्रनेदीयएदिहीत्यच्युतःप्रगाथंउत्तिष्ठब्रह्मणस्पतइ
तिब्राह्मणस्पत्यंऊर्ध्ववान्द्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपमग्निर्नेतात्वंसोमक्रतुभिःपिन्वंत्यपइतिधाय्याअच्युताबृहदिं
द्रायगायतेतिमरुत्वतीयःप्रगाथोयेनज्योतिरजनयन्नृतावृधइतिवृधन्वान्द्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपमिंद्रसोमंसोम
पतेपिबेममितिसूक्तंसजोषारुद्रैस्तृपदावृषस्वेतिवृषण्वद्द्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपंत्वामिद्धिहवामहेत्वंह्येहिचेरवइति
बृहत्पृष्ठंभवतिबार्हतेहनिद्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपंयद्वावानेतिधाय्याच्युतोभयंश्रृणवच्चनइतिसामप्रगाथोयच्चेदम
द्ययदुचह्यआसीदितिबार्हतेहनिद्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपंत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितिताक्ष्योच्युतः ॥ २१ ॥ या
तऊतिरवमायापरमेतिसूक्तंजहिवृष्ण्यानिकृणुहीपराचइतिवृषण्वद्द्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपंविश्वोदेवस्यनेतुंस्तत्स

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वितुर्वरेण्यंमाविश्वदेवंसत्पतिमितिंवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचरौबार्हतेहनिंद्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपंमुदुष्यदेवःसवि
ताहिरण्ययेतिसावित्रंमूर्ध्ववद्द्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपंतेहिद्यावापृथिवीविश्वशंभुवेतिद्यावापृथिवीयंसुजन्मनीधि
षणेअंतरीयतइत्यंतर्वद्द्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपंतक्षन्रथंसुवृतंविझनापसइत्यार्भवंतक्षन्हरीइंद्रवाहावृषण्वसूइतिवृ
षण्वद्द्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपंयज्ञस्यवोरथ्यंविश्पतिंविशामितिवैश्वदेवंवृषाकेतुर्यजतोद्यामशायतेतिवृषण्वद्द्विती
येहनिद्वितीयस्याह्नोरूपंतदुशार्यातमंगिरसोवैस्वर्गायलोकायसत्रमासततेहस्मद्वितीयंद्वितीयमेवाहरागत्यमुह्यंतिता
न्वाएतच्छार्यातोमानवोद्वितीयेहनिसूक्तमशंसयंत्ततोवैतेप्रयज्ञमजानन्प्रस्वर्गंलोकंतद्यदेतत्सूक्तंद्वितीयेहनिशंसतिय
ज्ञस्यप्रज्ञात्यैस्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यैपृक्षस्यवृष्णोअरुषस्यनूसहइत्याग्निमारुतस्यप्रतिपद्वृषण्वद्द्वितीयेहनिद्वितीय
स्याह्नोरूपंवृष्णेशर्धायसुमखायवेधसइतिमारुतंवृषण्वद्द्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपंजातवेदसेसुनवामसोममितिजात
वेदस्याच्युतायज्ञेनवर्धतंजातवेदसमितिजातवेदस्यंवृधन्वद्द्वितीयेहनिद्वितीयस्याह्नोरूपमह्नोरूपं ॥ ३२ ॥ पंच
मोऽध्यायः ॥ ५ ॥ इतिचतुर्थपंचिकासमाप्ता ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ५९

॥ इतिचतुर्थपंचिकासमाप्ता ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

॥ अथपंचमपंचिकाप्रारंभः ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिःॐ॥ विश्वेवैदेवादेवतास्तृतीयमहर्वहंतिसप्तदशस्तोमोवैरूपंसामंजगतीछंदोयथादेवतमेनेनं
यथास्तोमंयथासामंयथाछंदसंराध्नोतियएवंवेदंयद्वैसमानोदर्कंतत्तृतीयस्याह्नोरूपँयदश्ववद्यदंतवद्यत्पुनरावृत्तंयत्पुन
र्निनृत्तँयद्रतवद्यत्पर्यस्तवद्यत्त्रिवद्यदंतरूपँयदुत्तमेपदेदेवतानिरुच्यतेयदसौलोकोभ्युदितोय द्वैरूपंयज्जागतंयत्कृतमेता
निवैतृतीयस्याह्नोरूपाणियुक्ष्वाहिदेवहूतमाँऽअश्वाँऽअग्नेरथीरिवेतितृतीयस्याह्नआज्यंभवतिदेवावैतृतीयेनाह्नास्वर्गं
लोकमायंस्तानसुरारक्षांस्यन्ववारयंतंतेविरूपाभवतंविरूपाभवतेतिभवंतआयँस्तेयद्विरूपाभवतं विरूपाभवतेतिभवंत
आयँस्तद्वैरूपंसामाभवंत्तद्वैरूपस्यवैरूपत्वँविरूपःपाप्मनाभूत्वापाप्मानमपहतेयएवंवेदंतान्हस्मान्वेवागच्छंतिसमेवसृ
ज्यंतेतानश्वाभूत्वापद्भिरपाघ्नतंयदश्वाभूत्वापद्भिरपाघ्नतंतदश्वानामश्वत्वमश्नुतेयद्यत्कामयतेयएवंवेदंतस्मादश्वःपशू
नांजविष्ठस्तस्माद्वश्वःप्रत्यङ्पदाहिनस्त्यपपाप्मानंहतेयएवंवेदंतस्मादेतदश्ववदाज्यंभवतितृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपँ
वायवायाहिवीतयेवायोयाहिशिवादिवंइंद्रश्चवायवेषांसुतानांमामित्रेवरुणेवयंमश्विनावेहगच्छतंमायाह्यद्रिभिःसुतँस
जूर्विश्वेभिर्देवेभिरुतनःप्रियाप्रियास्वित्यौष्णिहंप्रउगंसमानोदर्कंतृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपँतंतमिद्राधसेमहेत्रयइंद्र ॥ ६० ॥
स्यसोमाइतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरौनिनृत्तवत्त्रिवत्तृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपामिंद्रनेदीयएदिहीत्यच्युतःप्रगाथः
प्रनूनंब्रह्मणस्पतिरितिब्राह्मणस्पत्योनिनृत्तवांस्तृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपमग्निर्नेतात्वंसोमक्रतुभिःपिन्वंत्यपइतिधं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्याअच्युतांनकिःसुदासोरथंपर्यासनरीरमदितिंमरुत्वतीयःप्रगाथःपर्यस्तवाँस्तृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपँत्र्यर्यमामनु
षोदेवतातेतिसूक्तँत्रिवत्तृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपँयद्द्यावइंद्रतेशतँयदिंद्रयावतस्त्वमितिंवैरूपंपृष्ठंभवतिराथंतरेहनि
तृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपँयद्वावानेतिधाय्याच्युताऽभित्वाशूरनोनुमइतिंरथंतरस्ययोनिमनुनिवर्तयतिंराथंतरंह्येतद
हरायतनेनेंद्रत्रिधातुशरणमितिसामप्रगाथस्त्रिवाँस्तृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपँत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितिताक्ष्यो‍च्युतः
॥ १ ॥ योजातएवप्रथमोमनस्वानितिसूक्तंसमानोदर्कंतृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपंतदुसजनीयमेतद्ध्वांइंद्रस्येंद्रियंयत्स
जनीयंमेतस्मिन्वैशस्यमानंइंद्रमिंद्रियमाविशतितद्धाप्याहुश्छंदोगांस्तृतीयेहनिवह्वृचांइंद्रस्येंद्रियंशंसंतीतिंतदुगात्सम
दमेतेनवैगृत्समदंइंद्रस्यप्रियंधामोपागच्छंत्सपरमंलोकमजयंदुपेंद्रस्यप्रियंधामगच्छतिजयतिपरमंलोकंयएवंवेदंतत्स
वितुर्वृणीमहेऽद्यानोदेवसवितरितिंवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचरौराथंतरेहनिंतृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपंतद्देवस्यसवितुर्वा
यँमहदितिसावित्रंमंतोवैमहदंतस्तृतीयमहंस्तृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपँघृतेनद्यावापृथिवीअभीवृतेइतिंद्यावापृथिवीयं
घृतश्रियाघृतपृचाघृतावृधेतिंपुनरावृत्तंपुनर्निनृत्तंतृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपंमनश्वोजातोअनभीशुरुक्थयइत्यार्भवंर
थस्त्रिचक्रइतित्रिवंत्तृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपँपरावतोयेदिधिषंतआप्यमितिवैश्वदेवंसंतोवैपरावतोंतस्तृतीयमहंस्तृ
तीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपँतदुगायमेतेनवैगयःप्लातोंविश्वेषांदेवानांप्रियंधामोपागच्छंत्सपरमंलोकजयंदुपविश्वेषांदेवा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

नांप्रियंधामगच्छतिजयतिपरंमलोकंयएवंवेदंवैश्वानरायधिषणामृतावृधइत्याग्निमारुतस्यप्रतिपदंतोवैधिषणांतस्तृती
यमहस्तृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपंधारावरामरुतोधृष्णवोजसइतिमारुतंबह्वभिव्याहृत्यमंतोवैबह्वंतस्तृतीयमहस्तृतीये
हनितृतीयस्याह्नोरूपंजातवेदसेसुनवामसोममितिंजातवेदस्याच्युतांत्वमग्नेप्रथमोअंगिराऋषिरितिंजातवेदस्यंपुरस्ता
दुदर्कंतृतीयेहनितृतीयस्याह्नोरूपंत्वंत्वमित्युत्तरंत्र्यहमभिवदतिसंतत्यैसंततैस्त्र्यहैरव्यवच्छिन्नैर्यंतिंयएवंविद्वांसोयंति
॥ २ ॥ आप्यंतेवैस्तोमांआप्यंतेछंदांसितृतीयेहंन्येतदेवततउच्छिष्यतेंवागित्येवतदेतदक्षरंत्र्यक्षरंवागित्येकमक्षरमं
क्षरमितित्र्यक्षरंसएवैषउत्तरस्त्र्यहोवागेकंगौरेकंद्यौरेकंततोवैवागेवचतुर्थमहर्वहतितद्यच्चतुर्थमहन्यूंखयंत्येतदेवतदक्ष
रमभ्यायच्छंत्येतद्वर्धयंत्येतत्प्रविभावयिषंतिंचतुर्थस्याह्नउद्यत्यांअन्नंवैन्यूंखोयदेलवाअभिगेष्णाश्वरंत्यथान्नाद्यंप्रजाय
तेंतद्यच्चतुर्थमहन्यूंखयंत्यन्नमेवतत्प्रजनयंत्यन्नाद्यस्यप्रजात्यैतस्माच्चतुर्थमहर्जातवद्भवतिंचतुरक्षरेणन्यूंखयेदित्याहुश्च
तुष्पादावैपशवःपशूनामवरुध्यैत्र्यक्षरेणन्यूंखयेदित्याहुस्त्रयोवाइमेत्रिवृतोलोकांएषामेवलोकानामभिजित्यांएकाक्षरे
णन्यूंखयेदितिहस्माहलांगलायनोब्रह्मामौद्गल्यंएकाक्षरावैवांगेषवावसंप्रतिन्यूंखंन्यूंखयतिंयएकाक्षरेणन्यूंखयतीतिंद्व्य
क्षरेणैवन्यूंखयेत्प्रतिष्ठायाएवंद्विप्रतिष्ठोवैपुरुषश्चतुष्पादाःपशवोयजमानमेवतद्द्विप्रतिष्ठंचतुष्पात्सुपशुषुप्रतिष्ठापयतिं

॥ ६१ ॥

१ ‘ यदेलवा ’ इतिभाष्यपाठः । इलाशब्दोन्नवाचीतद्येषांकर्षकाणामस्तितेइलवाइतितत्रव्याख्या ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तस्माद्व्यक्षरेणैवन्यूंखयैन्मुखतःप्रातरनुवाकेन्यूंखयतिंमुखतोवैप्रजाअन्नमदंतिंमुखतएवतदन्नाद्यस्ययजमानदधाति
मध्यतआज्येन्यूंखयतिंमध्यतोवैप्रजाअन्नंधिनोतिंमध्यतएवतदन्नाद्यस्यंयजमानंदधातिंमुखतोमध्यंदिनेन्यूंखयतिंमु
खतोवैप्रजाअन्नमदंतिंमुखतएवतदन्नाद्यस्ययजमानंदधातितदुभयतोन्यूंखंपरिगृह्णातिंसवनाभ्यामन्नाद्यस्यपरिगृही
त्यै॥३॥ वाग्वैदेवताचतुर्थमहर्वहंत्येकविंशःस्तोमोवैराजंसामांनुष्टुप्छंदोयथादेवतमेनेनंयथास्तोमंयथासामंयथाछंदसं
राध्नोतियएवंवेदंयद्वाएतिचप्रेतिचंतच्चतुर्थस्याह्नोरूपंयद्ध्येवप्रथममहंस्तदेतत्पुनर्यंच्चतुर्थंयद्युक्तवद्यद्रथवंद्यदाशुमद्यत्पि
बवंद्यत्प्रथमेपदेदेवतानिरुच्यतेंयदयंलोकोभ्युदितोंयज्जातवद्यद्धववंद्यच्छुक्रवद्यद्वाचोरूपंयद्वैमदंयद्धिरिफितंयद्विच्छं
दायदूनारितिक्तंयद्वैराजंयदानुष्टुभंयत्करिष्यंद्यत्प्रथमस्याह्नोरूपंमेतानिवैचतुर्थस्याह्नोरूपाण्यांग्निंनस्ववृक्तिभिरितिंच
तुर्थस्याह्नआज्यंभवतिंवैमदंविरिफितंविरिफितस्यऋषैश्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंमष्टर्चंपाक्तंपांक्तोयज्ञंःपांक्ताःपशवः
पशूनामवरुध्यैताउदश्चजगत्योंजगत्प्रातःसवनएषत्र्यहंस्तेनचतुर्थस्याह्नोरूपंताउपंचदशानुष्टुभंआनुष्टुभंह्येतदहंस्तेन
चतुर्थस्याह्नोरूपंताउविंशतिर्गायत्र्यंःपुनःप्रायणीयंह्येतदहंस्तेनचतुर्थस्याह्नोरूपंतदेतदस्तुतमशस्तंमयातयामसूक्तंयज्ञ
एवसाक्षांत्तद्यदेतच्चतुर्थस्याह्नआज्यंभवतियज्ञादेवतद्यज्ञंतन्वतेंवाचमेवतत्पुनरुपयंतिंसंतत्यैसंततैस्त्र्यहैरव्यवच्छिन्नैर्यं
तियएवंविद्वांसोयंतिंवायोशुक्रोअयामितेंविहिहोत्राअवीतांवायोशतंहरीणांमिंद्रश्चवायवेषांसोमानांमाचिकितानसुक्र

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तूंआनोविश्वाभिरूतिभिंरित्यमुवोअप्रहणमंपत्यंवृजिनंरिपुंमंवितमेनदीतमइत्यानुष्टुभंप्रउगंमेतिचप्रेतिचशुक्रवच्चंचतु
र्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंतंत्वायज्ञेभिरीमहइतिंमरुत्वतीयस्यप्रतिपदीमहंइत्यभ्यायाम्यभिवैतदहंस्तेनचतुर्थस्याह्नोरूपं
सिदंवसोसुतमंधंइंद्रनेदीयएदिहिंप्रैतुब्रह्मणस्पतिंरग्निर्नेतात्वंसोमक्रतुभिंःपिन्वंत्यपःप्रवइंद्रायबृहतइतिंप्रथमेनाह्नास
मानआतानंश्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंश्रुधीहवमिंद्रमारिषण्यइतिसूक्तंहववच्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंमरुत्वाँइंद्रवृष
भोरणायेतिसूक्तंमुग्रंसहोदामिहतंहुवेमेतिं हववच्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंतदुत्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनंसवनंदाधाराय
तनांदेवैतेननप्रच्यवतंइमंनुमायिनंहुवइतिपर्यासोहववाँश्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंताउगायत्र्योगायत्र्योवाएतस्यत्र्य
हस्यमध्यंदिनंवहंतिंतद्वैतच्छंदोवहतिंयस्मिन्निविद्धीयतेंतस्माद्गायत्रीषुनिविदंदधातिंपिबासोममिंद्रमंदतुत्वांश्रुधीहवं
विपिपानस्याद्रेरितिंवैराजंपृष्ठंभवतिबार्हतेहनिंचतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंयद्वावानेतिधाय्याच्युतांत्वामिद्धिहवामहइ
तिंबृहतोयोनिमनुनिवर्तयतिबार्हतंह्येतदरायतनेनंत्वमिंद्रप्रतूर्तिंष्वितिसामप्रगाथोंशस्तिहाजनितेतिजातवाँश्चतुर्थेह
निचतुर्थस्याह्नोरूपंत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितिताक्ष्योंच्युतः ॥ ४ ॥ कुहश्रुतइंद्रंःकस्मिन्नद्येतिसूक्तंवैमदंविरिफितं ॥ ६२ ॥
विरिफितस्यरूपेंश्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंयुध्मस्यतेवृषभस्यस्वराजइतिसूक्तंमुरुंगभीरंजनुषाभ्युग्रमितिजातवच्चतुर्थे
हनिचतुर्थस्याह्नोरूपंतदुत्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनंसवनंदाधारायतनांदेवैतेननप्रच्यवतेंत्यमुवःसत्रासाहमितिपर्यासो

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

विश्वासुगोंष्वोंयतमित्यभ्यांयाम्यंमिवैतदहंस्तेनचतुर्थस्याह्नोरूपंताउगायत्र्योगायत्र्योवांएतस्यत्र्यहस्यमध्यंदिनंवहं
तितद्वैतच्छंदोवहातियस्मिन्निविद्धीयतेतस्माद्गायत्रीषुनिविदंदधातिंविश्वोदेवस्यनेतुंस्तत्सवितुर्वरेण्यंमाविश्वदेवंस
त्पतिमितिंवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचरौशर्हतेहनिंचतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंमादेवोयातुसवितासुरत्नइतिसावित्रंमेतिच
तुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंप्रद्यावायज्ञैःपृथिवीनमोभिरितिंद्यावापृथिवीयंप्रेतिचतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंप्रऋभुभ्योदूत
मिववाचमिष्यइत्यार्भवंप्रेतिचवाचमिष्यइतिचंचतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंप्रशुक्रैतुदेवीमनीषेतिवैश्वदेवंप्रेतिचशुक्रव
च्चंचतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंताउविच्छंदसंःसंतिद्विपदाःसंतिचतुष्पदांस्तेनचतुर्थस्याह्नोरूपंवैश्वानरस्यसुमतौस्यामें
त्याग्निमारुतस्यप्रतिपंदितोजातइतिजातवंच्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंकईंव्यक्तानरःसनीळाइतिमारुतंनकिर्ह्येषांजनूं
षिवेदेतिजातवंच्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याह्नोरूपंताउविच्छंदसंःसंतिद्विपदाःसंतिचतुष्पदांस्तेनचतुर्थस्याह्नोरूपंजातवेदसे
सुनवामसोममितिंजातवेदस्याच्युतांग्निंनरोदीधितिभिररण्योरितिजातवेदस्यंहस्तच्युतीजनयंतेतिजातवंच्चतुर्थेहनि
चतुर्थस्याह्नोरूपंताउविच्छंदसंःसंतिविराजःसंतित्रिष्टुभंस्तेनचतुर्थस्याह्नोरूपमह्नोरूपं ॥ ५ ॥ इतिप्रथमोऽध्यायः॥१॥

गौवैदेवतापंचममहर्वहतिंत्रिणवःस्तोमःशाक्करंसामंपंक्तिश्छंदोयथादेवतमेनेनंयथास्तोमंयथासामंयथाछंदसंराध्नो
तियएवंवेदंयद्वैनेतिनप्रेतियत्स्थितंतत्पंचमस्याह्नोरूपंयद्ध्येवद्वितीयमहंस्तदेतत्पुनर्यत्पंचमंयदूर्ध्ववद्यत्प्रतिवंद्यदंतर्वद्य

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

द्वृषण्वद्यद्वृधन्वंद्यन्मध्यमेपदेदेवतानिरुच्यतेयदंतरिक्षमभ्युदितंयद्दुग्धवद्यदूधर्वंद्यद्धेनुमद्यत्पृश्निमद्यन्मद्वद्यत्पशुरूपंय
दध्यासवद्विक्षुद्राइवहिपशवोयज्जागतंजागताहिपशवोयद्वार्हतंबार्हताहिपशवोयत्पांक्तंपांक्ताहिपशवोयद्वामंवामंहिप
शवोयद्धविष्मद्धविर्हिपशवोयद्वपुष्मद्वपुर्हिपशवोयच्छाक्वरंयत्पांक्तंयत्कुर्वद्यद्वितीयस्याह्नोरूपंमेतानिवैपंचमस्याह्नोरूपा
णीममूषुवोअतिथिमुषर्बुधमितिपंचमस्याह्नआज्यंभवतिजागतमध्यासवत्पशुरूपंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपंमानोयज्ञं
दिविस्पृशंमानोवायोमहेतनेरथेनपृथुपाजसांबहवःसूरचक्षसंइमाउवांदिविष्टयःपिबासुतस्यरसिनोदेवंदेवंवोवसेदेवंदेवं
बृहदुगायिषेवचइतिबार्हतंप्रउगंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपंयत्पांचजन्ययाविशेतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपत्पांचजन्ययेति
पंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपमिंद्रइत्सोमपाएकइंद्रनेदीयएदिह्युत्तिष्ठब्रह्मणस्पतेऽग्निर्नेतात्वंसोमक्रतुभिःपिन्वंत्यपोबृहदिं
द्रायगायतेतिद्वितीयेनाह्नासमानआतानःपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपमवितासिसुन्वतोवृक्तबर्हिषइतिसूक्तंमद्वत्पांक्तंपं
चपदंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपमित्थाहिसोमइन्मदइतिसूक्तंमद्वत्पांक्तंपंचपदंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपमिंद्रपिबतुभ्यं
सुतोमदायेतिसूक्तंमद्वत्त्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनसवनंदाधारायतनाद्वैतेननप्रच्यवतेमरुत्वाँइंद्रमीढ्वइतिपर्यासोनेतिन ॥ ६३ ॥
प्रेतिपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपंताउगायत्र्योगायत्र्योवाएतस्यत्र्यहस्यमध्यंदिनंवहंतितद्वैतच्छंदोवहतियस्मिन्निविद्धी
यतेतस्माद्गायत्रीषुनिविदंदधाति ॥ ६ ॥ महानाम्नीष्वत्रस्तुवतेशाक्वरेणसाम्नाराथंतरेहनिपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मिंद्रोवाएताभिर्महानात्मानंनिरमिमीतंतस्मान्महानाम्न्योंऽथोइमेवैलोकामहानाम्न्यऽइमेमहांतंइमान्वैलोकान्प्रजाप
तिःसृष्ट्वेदंसर्वमशक्नोद्यदिदंकिंचंयदिमाँल्लोकान्प्रजापतिःसृष्ट्वेदंसर्वमशक्नोद्यदिदंकिंचंतच्छक्वर्योंभवंस्तच्छक्वरीणांशक्व
रीत्वंताऊर्ध्वाःसीम्नोभ्यसृजतंयदूर्ध्वाःसीम्नोभ्यसृजतंतत्सिमाअभवंस्तत्सिमानांसिमात्वंस्वादोरित्थाविषूवतंउपनो
हरिभिःसुतमिंद्रंविश्वाअवीवृधन्नित्यनुरूपोंवृषण्वान्पृश्निमान्मद्वान्वृधन्वान्पंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपंयद्वावानेतिधा
य्याच्युतांऽभित्वाशूरनोनुमइतिरथंतरस्ययोनिमनुनिवर्तयतिराथंतरंह्येतदहरायतनेनंमोषुत्वावाघतश्चनेतिसामप्र
गाथोंऽध्यासवान्पशुरूपंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपंत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितिताक्ष्र्योच्युतः ॥ ७ ॥ प्रेदंब्रह्मवृत्रतूर्ये
ष्वाविथेतिसूक्तंपांक्तंपंचपदंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपमिंद्रोमदायवावृधइतिसूक्तंमद्वत्पांक्तंपंचपदंपंचमेहनिपंचमस्या
ह्नोरूपंसत्रामदासस्तवविश्वजन्याइतिसूक्तंमद्वत्त्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनंसवनंदाधारायतनादेवैतेननप्रच्यवतेतामिंद्रंवा
जयामसीतिपर्यासःसवृषावृषभोवदितिपशुरूपंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपंताउगायत्र्योगायत्र्योवाएतस्यत्र्यहस्यमध्यंदि
नंवहंतितद्धैतच्छंदोवहतियस्मिन्निविद्धीयतेतस्माद्गायत्रीषुनिविदंदधातितत्सवितुर्वृणीमहेऽद्यानोदेवसवितरितिवैश्व
देवस्यप्रतिपदनुचरौराथंतरेहनिपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपमुदुष्यदेवःसवितादमूनाइतिसावित्रंमादाशुषेसुवतिभूरिवा
ममितिवामंपशुरूपंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपंमहीद्यावापृथिवीइहज्येष्ठेइतिद्यावापृथिवीयंरुवद्धोक्षेतिपशुरूपंपंचमेहनि

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

पंचमस्याह्नोरूपंमृभुर्विंभ्वावाजइंद्रोनोअच्छेत्यार्भवंवाजोवैपशवःपशुरूपंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपंस्तुषेजनंसुव्रतंनव्य
सीभिरितिवैश्वदेवंमध्यासवत्पशुरूपंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपंहविष्पांतमजरंस्वर्विदींत्याग्निमारुतस्यप्रतिपद्धविष्मंत्पं
चमेहनिपंचमस्याह्नोरूपंवपुर्नुतच्चिकितुषेचिदस्त्वितिमारुतंवपुष्मंत्पंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपंजातवेदसेसुनवामसोम
मितिजातवेदस्याच्युतोऽग्निर्होतागृहपतिःसराजेतिजातवेदस्यंमध्यासवत्पशुरूपंपंचमेहनिपंचमस्याह्नोरूपं ॥ ८ ॥
देवक्षेत्रंवाएतद्यत्षष्ठमहर्देवक्षेत्रंवाएतआगच्छंतियेषष्ठमहरागच्छंतिनवैदेवाअन्योन्यस्यगृहेवसंतिनर्तुर्ऋतोर्गृहेवसती
त्याहुस्तद्यथायथमृत्विजंऋतुयाजान्यजंत्यसंप्रदायंतद्यथर्त्वृतून्कल्पयंतियथायथंजनतास्तदाहुर्नर्तुप्रैषैःप्रेषितव्यंनर्तुप्रैषै
र्वषट्कृत्यंवाग्वाऋतुप्रैषाऽआप्यतेवैवाक्षष्ठेहनीतियदृतुप्रैषैःप्रेष्येयुर्यदृतुप्रैषैर्वषट्कुर्युर्वाचमेवतदाप्तांश्रांतांमृक्णवहींवह
राविणीमृच्छेयुर्यद्वेभिर्नप्रेष्येयुर्यद्वेभिर्नवषट्कुर्युरच्युताद्यज्ञस्यच्यवेरन्यज्ञात्प्राणात्प्रजापतेःपशुभ्योजिह्माईयुस्तस्मा
दृग्मेभ्यएवाधिप्रेषितव्यंमृग्मेभ्योधिवषट्कृत्यंतन्नवाचमाप्तांश्रांतांमृक्णवहींवहराविणीमृच्छंतिनाच्युताद्यज्ञस्यच्य ॥ ६४ ॥
वंतेनयज्ञात्प्राणात्प्रजापतेःपशुभ्योजिह्मायंति॥९॥पारुच्छेपीरुपदधातिपूर्वयोःसवनयोःपुरस्तात्प्रस्थितयाज्यानांरोहि
तंवैनामैतच्छंदोयत्पारुच्छेपंमेतेनवाइंद्रःसप्तस्वर्गांल्लोकानरोहद्रोहतिसप्तस्वर्गांल्लोकान्यएवंवेदतदाहुर्यत्पंचपदाएवंपंच

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मस्याह्नोरूपंषट्पदाःषष्ठस्यांथकस्मात्सप्तपदांःषष्ठेहन्छस्यंतइतिषड्भिरेवपदैःषष्ठमहराप्नुवंत्यपच्छिंद्येवैतदहर्यत्सप्तमं तदेवसप्तमेनपदेनाभ्यारभ्यवसंतिवाचमेवतत्पुनरुपयंतिसंतत्यैसंततैस्त्र्यहैरव्यवच्छिन्नैर्यंतियएवंविद्वांसोयंति॥१०॥ देवासुरावाएषुलोकेषुसमयतंतंतेवैदेवाःषष्ठेनैवाह्नैभ्योलोकेभ्योसुरान्प्राणुदंतंतेषांयान्यंतर्हस्तीनानिवसून्यासंस्तान्या दायसमुद्रंप्रौप्यंतंतएतेनैवच्छंदसानुहायांतर्हस्तीनानिवसून्याददतंतद्यदेतत्पदंपुनःपदंसएवांकुशआसंजनायाद्विषतो वसुदत्तेनिरेनंमेभ्यःसर्वेभ्योलोकेभ्योनुदतेयएवंवेद ॥ ११ ॥ द्यौर्वैदेवताषष्ठमहर्वहतित्रयस्त्रिंशस्तोमोरैवतंसामाति च्छंदांश्छंदोयथादेवतमेनेनंयथास्तोमंयथासामंयथाछंदसंराध्नोतियएवंवेदंयद्वैसमानोदर्कंतत्षष्ठस्याह्नोरूपंयद्ध्येवतृती यमहंस्तदेतत्पुनर्यत्षष्ठंयदश्ववद्यदंतवंद्यत्पुनरावृत्तंयत्पुनर्निंनृत्तंयद्रतवद्यत्पर्यस्तवंद्यात्रिवद्यदंतरूपंयदुत्तमेपदेदेवतानि रुच्यतेयदसौलोकोभ्युदितोयत्पारुच्छेपंयत्सप्तपदंयन्नाराशंसंयन्नाभानेदिष्ठंयद्रैवतंयदतिच्छंदांयत्कृतंयत्तृतीयस्याह्नो रूपंमेतानिवैषष्ठस्याह्नोरूपांण्ययंजायतमनुषोधरीमणीतिषष्ठस्याह्नआज्यंभवतिपारुच्छेपमतिच्छंदाःसप्तपदंषष्ठेहनिषष्ठ स्याह्नोरूपंस्तीर्णंबर्हिरुपनोयाहिवीतयंआवांरथोनियुत्वान्वक्षदवसेसुष्ठुमायातमद्रिभिर्युवांस्तोमेभिर्देवयंतोऽअश्विनांव र्महइंद्रवृषन्निंद्रास्तुश्रौषंळोषूणोअग्नेश्रृणुहित्वमीळितोयेदेवासोदिव्येकादशस्थयमददाद्रभसमृणच्युतमितिप्रउगंपारु

---

१ 'अपच्छिद्यैव' इतिभाष्यपाठः । अपच्छिद्यैवपृथक्त्वेनतस्यविच्छेदंकृत्वैवइतितदर्थः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

च्छेपमतिच्छेदाःसप्तपदंँषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपँसपूर्व्योमहानामितिंमरुत्वतीयस्यप्रतिपदंँतोवैमहदंतःषष्ठमहंःषष्ठेहनिषष्ठ
स्याह्नोरूपँत्रयइंद्रस्यसोमाइंद्रनेदीयएदिहिंप्रनूनंब्रह्मणस्पतिंरग्निर्नेतात्वंसोमक्रतुभिंःपिन्वंत्यपोनकिंःसुदासोरथमितिं
तृतीयेनाह्नासमानआतानंःषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपँयंत्वंरथमिंद्रमेधसातयइतिसूक्तंपारुच्छेपमतिच्छंदाःसप्तपदंँषष्ठेहनिष
ष्ठस्याह्नोरूपँसयोवृषावृष्ण्येभिःसमोकाइतिसूक्तंसमानोदर्कंषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपंमिंद्रमरुत्वइहपाहिसोममितिसूक्तंते
भिःसाकंपिबतुवृत्रखादईत्यंतोवैखादोंतःषष्ठमहंःषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपँतदुत्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनंसवनंदाधारायतनां
देवैतेननप्रच्यवतेंयंहयेनवाइदमितिपर्यासंःस्वर्मरुत्वताजितमित्यंतोवैजितमंतंः षष्ठमहःषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपँताउगा
यत्र्योगायत्र्योवाएतस्यत्र्यहस्यमध्यंदिनंवहंतिंतद्वैतच्छंदोवहतिंयस्मिन्निविद्धीयतेंतस्माद्गायत्रीषुनिविदंदधातिंरेवती
र्नःसधमादेंरेवाँइद्रेवतःस्तोतेतिंरैवतंपृष्ठंभवतिबार्हतेहनिंषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपँयद्वावानेतिधाय्याच्युतात्वामिद्धिहवा
महइतिंबृहतोयोनिमनुनिवर्तयतिंबार्हतंह्येतदहरायतनेनैंद्रमिदेवतातयइतिसामप्रगाथोनिनृत्तवान्षष्ठेहनिषष्ठस्याह्नो
रूपँत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितिताक्ष्योंच्युतः ॥ १२ ॥ ऐंद्रयाह्युपनःपरावतइतिसूक्तंपारुच्छेपमतिच्छंदाःसप्तपदंँषष्ठेह
निषष्ठस्याह्नोरूपँप्रघान्वस्यमहतोमहानीतिसूक्तंसमानोदर्कंषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपंमभूरेकोरयिपतेरयीणामितिसूक्तंरथ
मातिष्ठतुविनृम्णभीमर्मित्यंतोवैस्थितमंतःषष्ठमहंःषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपँतदुत्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनंसवनंदाधारायत

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

नांदेवैतेननप्रच्यवतंउपनोहरिभिःसुतमितिपर्यासःसमानोदर्कंःषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपंताउगायत्र्योगायत्र्योवांएतस्यत्र्य
हस्यमध्यंदिनंवहंतिंतद्वैतच्छंदोवहतिंयस्मिन्निविद्धीयतेंतस्माद्गायत्रीषुनिविदंदधात्यभित्यंदेवंसवितारमोण्योरितिंवै
श्वदेवस्यप्रतिपदतिच्छंदाःषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपंतत्सवितुर्वरेण्यंदोषोआगादित्यनुचरोंतोवैगतमंतःषष्ठमहंःषष्ठेहनिषष्ठ
स्याह्नोरूपंमुदुष्यदेवःसवितासवायेतिसावित्रंशश्वत्तमंतदपावह्निरस्थादित्यंतोवैस्थितमंतःषष्ठमहंःषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरू
पंकतरापूर्वांकतरापरायोरितिंद्यावापृथिवीयंसमानोदर्कंषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपंकिमुश्रेष्ठःकिंयविष्ठोनआजगंन्नुपनोवा
जाअध्वरमृभुक्षाइत्यार्भवंनाराशंसंत्रिर्वत्षष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपमिदमित्थारौद्रंगूर्तवचायेयज्ञेनदक्षिणयासमक्ताइतिवै
श्वदेवं ॥ १३ ॥ नाभानेदिष्ठंशंसतिंनाभानेदिष्ठंवैमानवंब्रह्मचर्यंवसन्तंभ्रातरोनिरभजंन्त्सोब्रवीदेत्याकिंमह्यमभा
क्तेत्येतमेवनिष्ठावंमववदितारमित्यब्रुवंस्तस्माद्धाप्येतर्हिपितरंपुत्रानिष्ठावोंववदितेत्येवाचक्षतेंसपितरमेत्याब्रवींत्त्वांह
वावमह्यंततभाक्षुरितिंतंपिताब्रवीन्मापुत्रकतदादृथांअंगिरसोवाइमेंस्वर्गायलोकायसत्रमासतेंतेषष्ठंषष्ठमेवाहरागत्य
मुह्यंतिंतानेतेसूक्तेषष्ठेहनिशंसयंतेषांयत्सहस्रंसत्रपरिवेषणंतत्तेस्वर्यंतोदास्यंतीतिंतथेतितानुपैत्प्रतिगृभ्णीतमानवंसुमे
धसइतिंतमब्रुवन्किंकामोवदसीतींदमेववःषष्ठमहःप्रज्ञापयानीत्यब्रवींदथयद्वएतत्सहस्रसंत्रपरिवेषणंतन्मेस्वर्यंतोदत्ते

१ 'ताताभाक्षुः' इतिभाष्येदृश्यतेतथापिततशब्दस्यैवतातवाचित्वात्तताभाक्षुरितिवैदिकपाठ एवसुवचः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

॥ ६ ॥ तितथेतिंतानेतेसूक्तेषष्ठेहन्यशंसयंत्ततोवैतेप्रयज्ञमजानन्प्रस्वर्गंलोकंतद्यदेतेसूक्तेषष्ठेहनिशंसतियज्ञस्यप्रज्ञात्यैस्वर्गस्य
लोकस्यानुख्यात्यैतंस्वर्यंतोब्रुवंन्नेतत्तेब्राह्मणसहस्रमितिंतदेनंसमाकुर्वाणंपुरुषःकृष्णशवास्युत्तरतउपोत्थायाब्रवीन्मम अ. २
वाइदंममवैवास्तुहमितिंसोब्रवीन्मह्यंवाइदमदुरितिंतमब्रवीत्तद्वैनौतवैवपितरिप्रश्नइतिंसपितरमैत्तंपिताब्रवीन्ननुतेपु
त्रकादू३रिंत्यदुरेवमइत्यब्रवीत्तत्तुमेपुरुषःकृष्णशवास्युत्तरतउपोदतिष्ठन्ममवाइदंममवैवास्तुहमित्यादितेतितंपिताब्र
वीत्तस्यैवपुत्रकतंत्तत्तुसतुभ्यंदास्यतीतिंसपुनरेत्याब्रवीत्तवहवावकिलभगवंइदमितिमेपिताहेतिंसोब्रवीत्तदहंतुभ्यमे
वददामिंयएवसत्यमवादीरितिंतस्मादेवंविदुषासत्यमेववदितव्यंसएषसहस्रसनिर्मंत्रोयन्नाभानेदिष्ठंउपैनंसहस्रंनमति
प्रषष्ठेनाह्नास्वर्गंलोकंजानातियऽएवंवेद ॥ १४ ॥ तान्येतानिसहचराणीत्याचक्षतेनाभानेदिष्ठंवालखिल्यांवृषाकपि
मेवयामरुतंतानिसहैवशंसेद्यदेषामंतरियात्तद्यजमानस्यांतरियाद्यदिनाभानेदिष्ठंरेतोस्यांतरियाद्यदिवालखिल्याःप्रा
णानस्यांतरियाद्यदिवृषाकपिमात्मानमस्यांतरियाद्यद्येवयामरुतंप्रतिष्ठायाएनंच्यावयेद्दैव्यैचमानुष्यैचनाभानेदिष्ठेनै
वरेतोसिंचंत्तद्वालखिल्याभिर्व्यकरोत्सुकीर्तिनाकाक्षीवतेनयोनिंव्यहापयदुरौयथातवशर्मन्मदेमेतिंतस्माज्ज्यायान्त्स ॥ ६६ ॥
न्गर्भःकनीयांसंसंतंयोनिंनहिनस्तिब्रह्मणाहिसक्लृप्तएवयामरुतैतवैकरोतिंतेनेदंसर्वमेतवैकृतमेतियदिदंकिंचाहश्चकृष्ण
महरर्जुनंचैत्याग्निमारुतस्यप्रतिपदहश्चाहश्चेतिंपुनरावृत्तंपुनर्निनृत्तंषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपंमध्वोवोनाममारुतंयजत्राइति

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मारुतँबह्वभिव्याहृत्यमंतोवैबह्वंतःषष्ठमहंःषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपँजातवेदसेसुनवामसोममितिजातवेदस्याच्युतांसप्रत्नथासहसाजायमानइतिजातवेदस्यँसमानोदर्कँषष्ठेहनिषष्ठस्याह्नोरूपँधारयन्धारयन्नितिशंसतिप्रस्रंसाद्वाअंतस्यविभार्यं तद्यथापुनराग्रंथँपुनर्निग्रंथमंतंवध्नीयांन्मयूखंवांततोधारणायनिहन्यात्ताद्दक्तंद्यद्धारयन्धारयन्नितिशंसतिसंतत्यैसंततैरूयहैरव्यवच्छिन्नैर्यंतियएवंविद्वांसोयंतियंति ॥ १५ ॥ इतिद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥

यद्वाएतिचप्रेतिचतत्सप्तमस्याह्नोरूपँयद्ध्येवप्रथममहस्तदेवैतत्पुनर्यत्सप्तमँयद्युक्तवद्यद्रथवंद्यदाशुमद्यत्पिबवंद्यत्प्रथमेपदेदेवतानिरुच्यतेँयदयंलोकोभ्युदितोँयज्जातवद्यदनिरुक्तँयत्करिष्यद्यत्प्रथमस्याह्नोरूपंमेतानिवैसप्तमस्याह्नोरूपाणिसमुद्रादूर्मिर्मधुमाँउदारदितिसप्तमस्याह्नआज्यंभवत्यनिरुक्तँसप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपँवाग्वैसमुद्रोनवैवाक्क्षीयतेनसमुद्रःक्षीयतेँतद्यदेतत्सप्तमस्याह्नआज्यंभवतियज्ञादेवतद्यज्ञंतन्वतेँवाचमेवतत्पुनरुपयंतिसंतत्यैसंततैरूयहैरव्यवच्छिन्नैर्यंतियएवंविद्वांसोयँत्याप्यंतेवैस्तोमाआप्यंतेछंदांसिषष्ठेहनितद्यथैवादआज्येनावदानानिपुनःप्रत्यभिघारयंत्ययातयामतायाएवमेवैतत्स्तोमांश्चच्छंदांसिचंपुनःप्रत्युपयंत्ययातयामतायैँयदेतत्सप्तमस्याह्नआज्यंभवतितदुत्रैष्टुभंत्रिष्टुप्प्रातःसवनएषत्र्यहंआवायोभूषशुचिपाउपनःप्रयाभिर्यासिदाश्वांसमच्छाऽनोनियुद्भिःशतिनीभिरध्वरँप्रसोताजीरोअध्वरेष्वस्थांद्येत्रायवइंद्रमादनासोयावांशतंनियुतोयाःसहस्रँप्रयद्वांमित्रावरुणास्पूर्धन्नागोमतानासत्यारथेनानोदेवशवसा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

याहिशुष्मिन्प्रवोयज्ञेषुदेवयंतोअर्चन्प्रक्षोदसाधायसासस्नएषेतिप्रउगंमेतिचप्रेतिचसप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंतदुत्रैष्टु
भंत्रिष्टुंप्प्रातःसवनऽएषत्र्यहंआत्वारथंयथोतयंइदंवसोसुतमंधंइंद्रनेदीयएदिहिंप्रैतुब्रह्मणस्पतिरग्निर्नेतांत्वंसोमक्रतु
भिःपिन्वंत्यपंःप्रवइंद्रायबृहतइतिंप्रथमेनाह्नासमानआतानंःसप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंकयाशुभासवयसःसनीळाइति
सूक्तंनजायमानोनशतेनजातइतिजातवंत्सप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंतदुकयाशुभीयमेतद्वैसंज्ञानंसंतनिसूक्तंयत्कयाशु
भीयंमेतेनहवाइंद्रोगस्त्योमरुतस्तेसमजानतंतद्यत्कयाशुभीयंशंसतिंसंज्ञात्याएवतद्वायुष्यंतद्योस्यप्रियःस्यांत्कुर्यादेवा
स्यकयाशुभीयंतदुत्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनंसवनंदाधारायतनांदेवैतेननप्रच्यवतेंत्यंसुमेषंमहयास्वर्विदमितिसूक्तंमत्यंन
वाजंहवनस्यदंरथमितिंरथवत्सप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंतदुजागतंजगत्योवांएतस्यत्र्यहस्यमध्यंदिनंवहंतिंतद्वैतच्छंदो
वहतिंयस्मिन्निविद्धीयतेंतस्माज्जगतीषुनिविदंदधातिंमिथुनानिसूक्तानिशस्यंतेंत्रैष्टुभानिचजागतानिचंमिथुनंवैपशवंः
पशवश्छंदोमाःपशूनामवरुद्ध्यैत्वामिद्धिहवामहेंत्वंह्येहिचेरवइतिंबृहत्पृष्ठंभवतिसप्तमेहनिंयदेवषष्ठस्याह्नस्तंद्यद्वैरथंतरं
तद्वैरूपंयद्बृहत्तद्वैराजंयद्रथंतरंतच्छाक्वरंयद्बृहत्तद्रैवतंतद्यद्बृहत्पृष्ठंभवतिंबृहतैवतद्बृहत्प्रत्युत्तभ्नुवंत्यस्तोमकृंतत्रायद्रथं
तरंस्यात्कृंतत्रंस्यांत्तस्माद्बृहदेवकर्तव्यंयद्वावानेतिधाय्याच्युतांऽभित्वाशूरनोनुमइतिंरथंतरस्ययोनिमनुनिवर्तयतिंरा
थंतरंह्येतदहरायतनेनंपिबासुतस्यरसिनइतिसामप्रगाथंःपिबवान्तसप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमि

॥ ६७ ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तिताक्ष्योंच्युतः।१६।इंद्रस्यनुवीर्याणिप्रवोचमितिसूक्तंप्रेतिसप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंतदुत्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनंसवनं दाधारायतनांदेवैतेननप्रच्यवतेंऽभित्यंमेषंपुरुहूतमृग्मियमितिसूक्तंयद्वावप्रेतितदभीतिंसप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंतदु जागतंजगत्योवांएतस्यत्र्यहस्यमध्यंदिनंवहंतिंतद्वैतच्छंदोवहतियस्मिन्निविद्धीयतेंतस्माज्जगतीषुनिविदंदधातिंमिथुना निसूक्तानिशस्यंतेंत्रैष्टुभानिचजागतानिचंमिथुनंवैपशवंःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुद्ध्यैतत्सवितुर्वृणीमहेंऽद्यानोदेव सवितरितिंवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचरौराथंतरेहनिंसप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंमभित्वादेवसवितरितिसावित्रंयद्वावप्रेतित दभीतिंसप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंप्रेतांयज्ञस्यशंभुवेतिद्यावापृथिवीयंप्रेतिसप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंमयंदेवायजन्मन इत्यार्भवंजातवत्सप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंमायाहिवनसासहेतिद्विपदाःशंसतिंद्विपाद्वैपुरुषश्चतुष्पादाःपशवंःपशवश्छं दोमाःपशूनामवरुद्ध्यैतद्यद्विपदाःशंसतिंयजमानमेवतद्विप्रतिष्ठंचतुष्पात्सुपशुषुप्रतिष्ठापयंत्यैभिरग्नेदुवोगिरइतिवै श्वदेवंमेतिसप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंतान्युगायत्राणिंगायत्रतृतीयसवनएषत्र्यहोंवैश्वानरोअजीजनदिंत्याग्निमारुतस्य प्रतिपज्जातवंत्सप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंप्रयद्वस्त्रिष्टुभमिषमितिमारुतंप्रेतिसप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंजातवेदसेसुनवा मसोममितिजातवेदस्याच्युतांदूतंवोविश्ववेदसमितिजातवेदस्यमनिरुक्तंसप्तमेहनिसप्तमस्याह्नोरूपंतान्युगायत्राणिंगा यत्रतृतीयसवनएषत्र्यहः।१७।यद्वैनेतिनप्रेतियत्स्थितंतदष्टमस्याह्नोरूपंयद्ध्येवद्वितीयमहस्तदेवैतत्पुनर्यदष्टमंयदूर्ध्ववं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

द्यत्प्रतिवद्यदंतर्वद्यद्वृषण्वद्यद्वृधन्वद्यन्मध्यमेपदेदेवतानिरुच्यतेयदंतरिक्षमभ्युदितंयद्वृच्यग्निर्यन्महद्वद्यद्विहूतवद्यत्पुन
र्वद्यत्कुर्वद्यद्द्वितीयस्याह्नोरूपमेतानिवाअष्टमस्याह्नोरूपाण्यग्निंवोदेवमग्निभिःसजोषाइत्यष्टमस्याह्नआज्यंभवतिद्व्यद्य
ष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपंतदुत्रैष्टुभंत्रिष्टुंप्प्रातःसवनएषत्र्यहःकुविदंगनमसायेवृधासःपीवोऽअन्नाँरयिवृधःसुमेधाउच्छन्नु
षसःसुदिनाअरिप्राउशंतादूतानदभायगोपायावत्तरस्तन्वोयावदोजःप्रतिवांसूरउदितेसूक्तैर्धेनुःप्रत्नस्यकाम्यंदुहानांब्र
ह्मणइंद्रोपयाहिविद्वानूर्ध्वोअग्निःसुमतिंवस्वोअश्रेदुतस्यानःसरस्वतीजुषाणेतिप्रउगंप्रतिवदंतर्वद्विहूतवदूर्ध्ववदष्टमेह
न्यष्टमस्याह्नोरूपंतदुत्रैष्टुभंत्रिष्टुंप्प्रातःसवनएषत्र्यहोविश्वानरस्यवस्पतिमिंद्रइत्सोमपाएकंऽइंद्रनेदीयएदिह्युत्तिष्ठब्र
ह्मणस्पतेऽग्निर्नेतात्वंसोमक्रतुभिःपिन्वंत्यपोबृहदिंद्रायगायतेतिद्वितीयेनाह्नासमानआतानोऽष्टमेहन्यष्टमास्याह्नोरूपं
शंसामहामिंद्रंयस्मिन्विश्वाइतिसूक्तंमहद्वदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपंमहश्चित्त्वमिंद्रयतएतानितिसूक्तंमहद्वदष्टमेहन्यष्ट
मस्याह्नोरूपंपिबासोममभियमुग्रतर्दइतिसूक्तंमूर्वंगव्यंमहिगृणानइंद्रेतिमहद्वदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपंमहाँइंद्रोनृवदाच
र्षणिप्राइतिसूक्तंमहद्वदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपंतदुत्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनसवनंदाधारायतनादेवैतेननप्रच्यवतेतमस्य
द्यावापृथिवीसचेतसेतिसूक्तंयदैत्कृण्वानोमहिमानमिंद्रियमितिमहद्वदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपंतदुजागतंजगत्योवाएत
स्यंत्र्यहस्यमध्यंदिनंवहंतितद्वैतच्छंदोवहतियस्मिन्निविद्धीयतेतस्माज्जगतीषुनिविदंदधातिमिथुनानिसूक्तानिशस्यंते ॥ ६८ ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्रैष्टुभानिचजागतानिचमिथुनंवैपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुद्धैमहद्वंतिसूक्तानिशस्यंतेमहद्वाअंतरिक्षस्याद्द्यैपं
चसूक्तानिशस्यंतेपंचपदापंक्तिःपांक्तोयज्ञःपांक्ताःपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुद्ध्याअभित्वाशूरनोनुमोऽभित्वा
पूर्वपीतयइतिरथंतरंपृष्ठंभवत्यष्टमेहनियद्वावानेतिधाय्याच्युतात्वामिद्धिहवामहइतिबृहतोयोनिमनुनिवर्तयतिबार्हतं
ह्येतदहरायतनेनोभयंश्रृणवच्चनइतिसामप्रगाथौयच्चेदमद्ययदुचह्यआसीदितिबार्हतेहन्यष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपंत्यमू
षुवाजिनंदेवजूतमितिताक्ष्योच्युतः ॥१८॥ अपूर्व्यापुरुतमान्यस्माइतिसूक्तंमहेवीरायतवसेतुरायेतिमहद्वदष्टमेहन्यष्ट
स्याह्नोरूपंतांसुतेकीर्तिमघवन्महित्वेतिसूक्तंमहद्वदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपंत्वंमहाँइंद्रयोहशुष्मैरितिसूक्तंमहद्वष्टमेहन्य
ष्टमस्याह्नोरूपंत्वंमहाँइंद्रतुभ्यंहक्षाइतिसूक्तंमहद्वदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपंतदुत्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनसवनंदाधाराय
तनादेवैतेननप्रच्यवतेदिवश्चिदस्यवरिमाविपप्रथइतिसूक्तमिंद्रंनमह्नेतिमहद्वदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपंतदुजागतंजग
त्योवाएतस्यत्र्यहस्यमध्यंदिनंवहंतितद्वैतच्छंदोवहतियस्मिन्निविद्धीयतेतस्माज्जगतीषुनिविदंदधातिमिथुनानिसूक्ता
निशस्यंतेत्रैष्टुभानिचजागतानिचमिथुनंवैपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुद्ध्यैमहद्वंतिसूक्तानिशस्यंतेमहद्वाअंत
रिक्षमंतरिक्षस्याद्द्यैपंचपंचसूक्तानिशस्यंतेपंचपदापंक्तिःपांक्तोयज्ञःपांक्ताःपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुद्ध्यैतानि
द्वेधापंचान्यानिपंचान्यानिदशसंपद्यंतेसादशिनीविराळन्नंविराळन्नंपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुद्ध्यैविश्वोदेव

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्यनेतुंस्तत्सवितुर्वरेण्यंमाविश्वदेवंसत्पतिमितिंवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचरौवार्हतेहंन्यष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपँहिरण्यपा
णिमूतयइतिसावित्रंमूर्ध्ववदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपंमहीद्यौःपृथिवीचनइतिद्यावापृथिवीयँमहद्वदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नो
रूपँयुवानापितरापुनरित्यार्भवंपुनर्वदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपंमिमानुकंभुवनासीषधामेतिंद्विपदाःशंसतिंद्विपाद्वैपुरु
षश्चतुष्पादाःपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुद्ध्यैतद्यद्विपदाःशंसतिंयजमानमेवतद्विप्रतिष्ठँचतुष्पात्सुपशुपुप्रतिष्ठाप
यतिंदेवानामिदवोमहदितिवैश्वदेवंमहद्वदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपँतान्युगायत्राणिंगायत्रतृतीयसवनएषत्र्यहंऋतावानं
वैश्वानरमित्याग्निमारुतस्यप्रतिपंदग्निवैश्वानरोमहानितिंमहद्वदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपँक्रीळंवःशर्धोमारुतमितिमारुतँ
जंभेरसस्यवावृधइतिवृधन्वंदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपँजातवेदसेसुनवामसोममितिंजातवेदस्याच्युतांग्नेमृळमहाँअसीति
जातवेदस्यंमहद्वदष्टमेहन्यष्टमस्याह्नोरूपँतान्युगायत्राणिंगायत्रतृतीयसवनएषत्र्यहः॥१९॥इतितृतीयोऽध्यायः॥३॥

यद्वैसमानोदर्कंतन्नवमस्याह्नोरूपँयद्ध्येवतृतीयमहस्तदेवैतत्पुनर्यन्नवमँयदश्ववद्यदंतवंद्यत्पुनरावृत्तंयत्पुनर्निनृत्तँय
द्रतवद्यत्पर्यस्तवंद्यत्रिवद्यदंतरूपँयदुत्तमेपदेदेवतानिरुच्यतेंयदसौलोकोभ्युदितोंयच्छुचिवद्यत्सत्यवंद्यत्क्षेतिवद्यद्गतव
द्यदोकवंद्यत्कृतंयत्तृतीयस्याह्नोरूपंमेतानिवैनवमस्याह्नोरूपाण्यगन्ममहानमसायविष्ठमितिंनवमस्याह्नआज्यंभवतिंग
तवन्नवमेहनिनवमस्याह्नोरूपँतदुत्रैष्टुभंत्रिष्टुंप्प्रातःसवनएषत्र्यहंःप्रवीरयाशुचयोदद्रिरेतेंतेसत्येनमनसादीध्यानांदिवि

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

क्षयंतारजसःपृथिव्यांमाविश्ववाराश्विनागतंनोयंसोमइंद्रतुभ्यंसुन्वेआतुप्रब्रह्माणोअंगिरसोनक्षंतंसरस्वतींदेवयंतोहवं
तंआनोदिवोबृहतःपर्वतादासरस्वत्यभिनोनेषिवस्यइतिप्रउगंशुचिवत्सत्यवत्क्षेतिवद्गतवदोकवन्नवमेहनिनवमस्याह्नो
रूपंतदुत्रैष्टुभंत्रिष्टुंप्प्रातःसवनएषत्र्यहस्तंतमिद्राधसेमहेंत्रयइंद्रस्यसोमाइंद्रनेदीयएदिहिप्रनूनंब्रह्मणस्पतिरग्निर्नेतात्वं
सोमक्रतुभिःपिन्वंत्यपोनकिःसुदासोरथमितितृतीयेनाह्नासमानआतानोनवमेहनिनवमस्याह्नोरूपमिंद्रःस्वाहापिबतुय
स्यसोमइतिसूक्तंमंतोवैस्वाहाकारोंतोनवममहर्नवमेहनिनवमस्याह्नोरूपंगायत्सामनभन्यंयथावेरितिसूक्तंमर्चामतद्वा
वृधानंस्वर्वदित्यंतोवैस्वरंतोनवममहर्नवमेहनिनवमस्याह्नोरूपंतिष्ठाहरीरथआयुज्यमानेतिसूक्तंमंतोवैस्थितमंतोनवम
महर्नवमेहनिनवमस्याह्नोरूपमिमाउत्वापुरुतमस्यकारोरितिसूक्तंधियोरथेष्ठामित्यंतोवैस्थितंमंतोनवममहर्नवमेहनि
नवमस्याह्नोरूपंतदुत्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनंसवनंदाधारायतनादेवैतेननप्रच्यवतेप्रमंदिनेपितुमदर्चताव‍चइतिसूक्तंस
मानोदर्कंनवमेहनिनवमस्याह्नोरूपंतदुजागतंजगत्योवाएतस्यत्र्यहस्यमध्यंदिनंवहंतितद्धैतच्छंदोवहतियस्मिन्निविद्धी
यतेतस्माज्जगतीषुनिविदंदधातिमिथुनानिसूक्तानिशस्यंतेत्रैष्टुभानिचजागतानिचमिथुनंवैपशवःपशवश्छंदोमाःपशूना
मवरुद्ध्यैपंचसूक्तानिशस्यंतेपंचपदापंक्तिःपांक्तोयज्ञःपांक्ताःवशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुद्ध्यैत्वामिद्धिहवामहेत्वं
ह्येहिचेरवइतिबृहत्पृष्ठंभवतिनवमेहानियद्वावानेतिधाय्याच्युताऽभित्वाशूरनोनुमइतिरथंतरस्ययोनिमनुनिवर्तयति

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

राथंतरंह्येतदहरायतनेनैंद्रत्रिधातुशरणमितिसामप्रगाथंस्त्रिवान्नवमेहनिनवमस्याह्नोरूपंत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितिता
क्ष्योंच्युतः॥२०॥संचत्वेजग्मुर्गिरइंद्रपूर्वीरितिसूक्तंगतवन्नवमेहनिनवमस्याह्नोरूपंकदाभुवन्नथक्षयाणिब्रह्मेतिसूक्तंक्षेति
वदंतरूपंक्षेतीववाअंतंगत्वांनवमेहनिनवमस्याह्नोरूपंमासत्योयातुमघवाँऋजीषीतिसूक्तंसत्यवन्नवमेहनिनवमस्याह्नोरू
पंतत्तइंद्रियंपरमंपराचैरितिसूक्तंमंतोवैपरममंतोंनवममहर्नवमेहनिनवमस्याह्नोरूपंतदुत्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनंसवनंदा
धारायतनांदेवैतेननप्रच्यवतेऽहंभुवंवसुनःपूर्व्यस्पतिरितिसूक्तमहंधनानिसंजयामिशश्वतइत्यंतोवैजितमंतोनवममह
र्नवमेहनिनवमस्याह्नोरूपंतदुजागतंजगत्योवांएतस्यत्र्यहस्यमध्यंदिनंवहंतितद्वैतच्छंदोवहतियस्मिन्निविद्धीयतेतस्मा
ज्जगतीषुनिविदंदधातिमिथुनानिसूक्तानिशस्यंतेत्रैष्टुभानिचजागतानिचमिथुनंवैपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुद्ध्यै
पंचपंचसूक्तानिशस्यंतेपंचपदापंक्तिःपांक्तोयज्ञःपांक्ताःपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुद्ध्यैतानिद्वेधापंचान्यानिपंचा
न्यानिदशसंपद्यंतेसादशिनीविराळन्नंविराळन्नंपशवःपशवच्छंदोमाःपशूनावरुद्ध्यैतत्सवितुर्वृणीमहेऽद्यानोदेवसवित
रितिवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचरौराथंतरेहनिनवमेहनिनवमस्याह्नोरूपंदोषोआगादितिसावित्रंमंतोवैगतमंतोनवममहर्न
वमेहनिनवमस्याह्नोरूपंप्रवांमहिद्यवीअभीतिद्यावापृथिवीयंशुचीउपप्रशस्तयइतिशुचिवंन्नवमेहनिनवमस्याह्नोरूपंमिं
द्रइषेददातुनंस्तेनोरत्नानिधत्तनेत्यार्भवंत्रिरासाप्तानिसुन्वतइतित्रिवंन्नवमेहनिनवमस्याह्नोरूपंबभ्रुरेकोविषुणःसूनरो ॥ ७० ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

युवेतिद्विपदाःशंसतिद्विपाद्वैपुरुषश्चतुष्पादाःपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुद्ध्यैतद्यद्विपदाःशंसतियजमानमेवतद्द्वि
प्रतिष्ठंचतुष्पात्सुपशुषुप्रतिष्ठापयतियेत्रिंशतित्रयस्परइतिवैश्वदेवंत्रिवन्नवमेहनिनवमस्याह्नोरूपंतान्युगायत्राणिगायत्र
तृतीयसवनएषत्र्यहोवैश्वानरोनऊतयइत्याग्निमारुतस्यप्रतिपदाप्रयातुपरावतइत्यंतोवैपरावतोंतोनवममहर्नवमेहनिन
वमस्याह्नोरूपंमरुतोयस्यहिक्षयइतिमारुतंक्षेतिवदंतरूपंक्षेतीववाअंतंगत्वानवमेहनिनवमस्याह्नोरूपंजातवेदसेसुनवा
मसोममितिजातवेदस्याच्युतांप्राग्नयेवाचमीरयेतिजातवेदस्यंसमानोदर्कंनवमेहनि नवमस्याह्नोरूपंसनःपर्षदतिद्विषंः
सनःपर्षदतिद्विषइतिशंसतिबहुवाएतस्मिन्नवरात्रेकिंचकिंचवारणंक्रियतेशांत्याएवंतद्यत्सनःपर्षदतिद्विषंःसनःपर्षद
द्विषइतिशंसतिसर्वस्मादेवैनांस्तदेनसःप्रमुंचतितान्युगायत्राणिगायत्रतृतीयसवनएषत्र्यहः ॥२१॥ पृष्ठ्यंषळहमुपयंति
यथावैमुखमेवंपृष्ठ्यःषळहस्तद्यथांतरंमुखस्यंजिह्वातालुदंताएवंछंदोमाअथयेनैववाचंव्याकरोतियेनस्वादुचास्वादुचवि
जानातितद्दशममहर्यथावैनासिकेएवंपृष्ठ्यःषळहस्तद्यथांतरंनासिकयोरेवंछंदोमाअथयेनैवगंधान्विजानातितद्दशमम
हर्यथावाअक्ष्येवंपृष्ठ्यःषळहस्तद्यथांतरमक्ष्णःकृष्णमेवंछंदोमाअथयैवकनीनिकायेनपश्यतितद्दशममहर्यथावैकर्णएवंपृ
ष्ठ्यःषळहस्तद्यथांतरंकर्णस्यैवंछंदोमाअथयेनैवशृणोतितद्दशममहःश्रीर्वैदशममहःश्रियंवाएतआगच्छंतियेदशममहरा
गच्छंतितस्माद्दशममहरविवाक्यंभवतिमाश्रियोववादिष्मेतिदुरववदंहिश्रेयसस्तेततःसर्पंतितेमार्जयंतेतेपत्नीशालां

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

संप्रपद्यंतेतेषांयएतामाहुतिंविद्वांत्सब्रूयात्समन्वारभध्वमितिंसजुहुयादिहरमेहरमध्वंमिहधृतिरिहस्वधृतिंरग्नेवाट्स्वा
हावाळितिंसयदिहरमेत्याहांस्मिन्नेवैनांस्तल्लोकेरमयतींहरमध्वमितियदाहंप्रजामेवैषुतद्रमयतींहधृतिरिहस्वधृतिरिति
यदाहंप्रजांचैवतद्वाचंचयजमानेषुदधांत्यग्नेवाळितिरथंतरंस्वाहावाळितिबृहंद्देवानांवाएतन्मिथुनंयद्बृहद्रथंतरंदेवाना
मेवतन्मिथुनेनमिथुनमवरुंधतेंदेवानांमिथुनेनमिथुनंप्रजायंतेंप्रजात्यैप्रजायतेंप्रजयापशुभिर्यएवंवेदंतेततःसर्पंतितेमा
र्जयंतेंतआग्नीध्रंसंप्रपद्यंतेंतेषांयएतामाहुतिंविद्वांत्सब्रूयात्समन्वारभध्वमितिसजुहुयांदुपसृजंधरुणंमातरंधरुणोधयन्
रायस्पोषमिषमूर्जमस्मासुदीधरत्स्वाहेतिंरायस्पोषमिषमूर्जमवरुंधंआत्मनेचयजमानेभ्यश्चंयत्रैवंविद्वानेतामाहुतिंजुहो
ति ॥ २२ ॥ तेततःसर्पंतितेसदःसंप्रपद्यंतेंयथायथमन्यऋत्विजोन्युत्सर्पंतिंसंसर्पंत्युद्गातारस्तेसर्पराज्ञाऋक्षुस्तुवतंइयंवै
सर्पराज्ञीयंहिसर्पतोराज्ञींयंवाअलोमिकेवाग्रआसींत्सैतंमंत्रमपश्यंदायंगौःपृश्निरक्रमीदितिंतामयंपृश्निर्वर्णआविशंन्ना
नारूपोयंयंकाममकामयतंयदिदंकिंचौषधयोवनस्पतयंःसर्वाणिरूपाणिंपृश्निरेनंवर्णआविशतिंनानारूपोयंयंकामंकाम
यतेयएवंवेदंमनसाप्रस्तौतिमनसोद्गायतिंमनसाप्रतिहरतिवाचाशंसतिंवाक्चवैमनश्चदेवानांमिथुनंदेवानामेवतन्मिथु
नेनमिथुनमवरुंधतेंदेवानांमिथुनेनमिथुनंप्रजायंतेंप्रजात्यैप्रजायतेंप्रजयापशुभिर्यएवंवेदांथचतुर्होतॄन्होताव्याचष्टेत
देवतत्स्तुतमनुशंसतिंदेवानांवाएतद्यज्ञियंगुह्यंनामयच्चतुर्होतांरस्तद्यच्चतुर्होतॄन्होताव्याचष्टेंदेवानामेवतद्यज्ञियंगुह्यंना

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मप्रकाशंगमयतिंतदेनंप्रकाशंगतंप्रकाशंगमयतिंगच्छतिप्रकाशंयएवंवेदंयंब्राह्मणमनूचानँयशोनच्छेंदितिहस्माहारण्यं
परेत्यदर्भस्तंबानुद्धृत्यदक्षिणतोब्रह्माणमुपवेश्यंचतुर्होतॄन्व्याचक्षीतंदेवानांवाएतद्यज्ञियंगुह्यंनामंयच्चतुर्होतारस्तद्यच्च
तुर्होतॄन्व्याचक्षीतंदेवानामेवतद्यज्ञियँगुह्यंनामप्रकाशंगमयातिंतदेनंप्रकाशंगतंप्रकाशंगमयतिंगच्छतिप्रकाशंयएवंवेद
॥ २३ ॥ अथौदुंबरींसमन्वारभंतंइषमूर्जमन्वारभइत्यूर्ग्वाअन्नाद्यमुदुंबरोयद्वैतद्देवाइषमूर्जंव्यभजंतंततउदुंबरःसम
भवंत्तस्मात्सत्रिःसंवत्सरस्यपच्यतेंतद्यदौदुंबरींसमन्वारभंतंइषमेवतदूर्जमन्नाद्यंसमन्वारभंतेंवाचंयच्छंतिवाग्वैयज्ञोय
ज्ञमेवतद्यच्छंत्यहर्नियच्छंत्यहवैंस्वर्गोलोकःस्वर्गमेवतल्लोकंनियच्छंतिंनदिवावाचंविसृजेरंन्यद्दिवावाचंविसृजेरंन्नहर्भ्रा
तृव्यायपरिशिंष्युर्नंनक्तंवाचंविसृजेरंन्यन्नक्तंवाचंविसृजेरंन्रात्रींभ्रातृव्यायपरिशिंष्युःसमयाविषितःसूर्यःस्यांदथवाचं
विसृजेरंस्तावंतमेवतद्विषतेलोकंपरिशिंषंत्यथोखल्वस्तमितएवंवाचंविसृजेरंस्तमोभाजमेवतद्विषंतंभ्रातृव्यंकुर्वंत्याहव
नीयंपरीत्यवाचंविसृजेरंन्यज्ञोवाआवहनीयःस्वर्गोलोकआहवनीयोयज्ञेनैवतत्स्वर्गेणलोकेनंस्वर्गंल्लोकंयंतियदिहोनम
कर्मँयदत्यरीरिचाम ॥ प्रजापतिंतत्पितरमप्येंत्वितिवाचंविसृजंतेंप्रजापतिंवैप्रजाअनुप्रजायंतेंप्रजापतिरूनातिरिक्तयोः
प्रतिष्ठांनैनानूनंनातिरिक्तंहिनस्तिंप्रजापतिमेवोनातिरिक्तान्यभ्यत्यर्जंतियएवंविद्वांसएतेनवाचंविसृजंतेंतस्मादेवंवि

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

द्वांसएतेनैववाचंविसृजेरन् ॥२४॥ अध्वर्यो॑इत्याह्वयतेंचतुर्होतृषुवदिष्यमाणंस्तदाहावस्यरूपंमोंहोतस्तथाहोतरित्यध्व
र्युःप्रतिगृणात्यवसितेवसितेंदशसुपदेषुतेषाँचित्तिःस्रुगासी३त् ॥ चित्तमाज्यमासी३त् ॥ वाग्वेदिरासी३त् ॥ आधी
तंबर्हिरासी३त् ॥ केतोऽअग्निरासीत् ॥ विज्ञातमग्नीदासी३त् ॥ प्राणोहविरासीत् ॥ सामाध्वर्युरासी३त् ॥ वाच
स्पतिर्होतासी३त् ॥ मनउपवक्तासी३त् ॥ तेवाएतंग्रहणमगृह्णत ॥ वाचस्पतेविधेनामन् ॥ विधेमतेनाम ॥ विधेंस्त्व
मस्माकंनाम्नाद्यांगच्छ ॥ यांदेवाःप्रजापतिगृहपतयंऋद्धिमराध्नुवंस्तामृद्धिंरात्स्यामोंऽथप्रजापतेस्तनूरनुद्रवतिब्रह्मोद्यं
चान्नादाचान्नपत्नीचांन्नादातदग्निरन्नपत्नीतदादित्योंभद्राचकल्याणीचंभद्रातत्सोमःकल्याणीतत्पशवोंनिलयाचापभ
याचानिलयांतद्वायुर्नह्येषकदाचनेलयंत्यपभयातन्मृत्युःसर्वंह्येतस्माद्बीभायांनाप्ताचानाप्याचांनाप्तातत्पृथिव्यनाप्या
तद्द्यौरनाधृष्याचाप्रतिधृष्याचांनाधृष्यातदग्निरप्रतिधृष्यातदादित्योपूर्वांचाभ्रातृव्याचांपूर्वातन्मनोभ्रातृव्यातत्संव
त्सरंएतावावद्वादशप्रजापतेस्तन्वंएषकृत्स्नःप्रजापतिस्तत्कृत्स्नंप्रजापतिमाप्नोतिदशममहंरथब्रह्मोद्यंवदंत्यग्निर्गृहपति
रितिहैकआहुंःसोस्यलोकस्यगृहपतिंर्वायुर्गृहपतिरितिहैकआहुंःसोंतरिक्षलोकस्यगृहपतिंरसौवैगृहपतिर्योसौतपत्येषप
तिर्ऋतवोगृहाः ॥ येषांवैगृहपतिंदेवंविद्वान्गृहपतिर्भवतिराध्नोतिसगृहपतींराध्नुवंतितेयजमानाः ॥ येषांवाअपहतपा

१ ' अध्वर्यवित्याह्वयते ' इतिससंधिपाठोभाष्ये ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

प्मानंदेवंविद्वान्गृहपतिर्भवत्यपसगृहपतिःपाप्मानंहतेऽपतेयजमानाःपाप्मानंघ्नतेऽध्वर्योअरात्स्मारात्स्म ॥ २५ ॥

इतिचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

उद्धराहवनीयमित्यपराह्णआहंयदेवाह्नासाधुकरोतितदेवतत्प्राङुद्धृत्यतदभयेनिधत्तउद्धराहवनीयमितिप्रातराहंय देवरात्र्यासाधुकरोतितदेवतत्प्राङुद्धृत्यतदभयेनिधत्तेयज्ञोवाआहवनीयःस्वर्गोलोकआहवनीयोयज्ञएवतत्स्वर्गेलोके स्वर्गलोकंनिधत्तेयएवंवेदयोवाअग्निहोत्रंवैश्वदेवंषोळशकलंपशुषुप्रतिष्ठितंवेदवैश्वदेवेनाग्निहोत्रेणषोळशकलेनपशुषुप्र तिष्ठितेनराध्नोतिरौद्रंगविसद्वायव्यमुपावसृष्टमाश्विनंदुह्यमानंसौम्यंदुग्धंवारुणमधिश्रितंपौष्णंसमुदयंतमारुतंविष्य दमानंवैश्वदेवंबिंदुमन्मैत्रंशरोगृहीतंद्यावापृथिवीयमुद्वासितंसावित्रंप्रक्रांतंवैष्णवंह्रियमाणंबार्हस्पत्यमुपसन्नंमग्नेःपूर्वा हुतिःप्रजापतेरुत्तरैंद्रंहुतंमेतद्वाअग्निहोत्रंवैश्वदेवंषोळशकलंपशुषुप्रतिष्ठितंवैश्वदेवेनाग्निहोत्रेणषोळशकलेनपशुषुप्रति ष्ठितेनराध्नोतियएवंवेद॥२६॥यस्याग्निहोत्र्युपावसृष्टादुह्यमानोपविशेत्कातत्रप्रायश्चित्तिरितितामभिमंत्रयेतयस्माद्भी षानिषीदसिततोनोअभयंकृधि ॥ पशून्नःसर्वान्गोपायनमोरुद्रायमीढुषइतितामुत्थापयेदुदस्थाद्देव्यदितिरायुर्यज्ञपताव धात् ॥ इंद्रायकृण्वतीभागंमित्रायवरुणायचेत्यथास्याउदपात्रमूधसिचमुखेचोपगृह्णीयादथैनांब्राह्मणायदद्यात्सातत्र

ब्रा. १३ प्रायश्चित्तिर्यस्याग्निहोत्र्युपावसृष्टादुह्यमानावाश्येतकातत्रप्रायश्चित्तिरित्यशनायांहवाएषायजमानस्यप्रतिख्यायवा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

श्यतैतामन्नमप्यादयेच्छांत्यैशांतिर्वाअन्नँसूयवसाद्भगवतीहिभूयाइतिंसातत्रप्रायश्चित्तिर्यस्याग्निहोत्र्युपावसृष्टांदुह्यमा
नास्पंदेतंकातत्रप्रायश्चित्तिरितिंसायत्तत्रस्कंदयेत्तदभिमृश्यजपेद्यदद्यदुग्धंपृथिवीमसृप्तंयदोषधीरत्यसृपद्यदापः ॥ प
योगृहेषुपयोअघ्न्यायांपयोवत्सेषुपयोअस्तुतन्मयीतितत्रयत्परिशिष्टंस्यात्तेनजुहुयाद्यद्यलंहोमायस्याद्यद्युवैसर्वंसिक्तं
स्यादथान्यामाहूयतांदुग्ध्वातेनजुहुयांदात्वेवश्रद्धायैहोतव्यँसातत्रप्रायश्चित्तिःसर्वंवाअस्यबर्हिष्यंसर्वंपरिगृहीतंयएवं
विद्वानग्निहोत्रंजुहोति॥२७॥असौवाअस्यादित्योयूपःपृथिवीवेदिरोषधयोबर्हिर्वनस्पतयइध्मांआपःप्रोक्षण्योदिशःपरि
धयोयद्धवाअस्यकिंचनश्यतियन्म्रियतेयदपाजंतिसर्वंहैवैनंतदमुष्मिंल्लोकेयथाबर्हिषिदत्तमागच्छेदेवमागच्छतियएवं
विद्वानग्निहोत्रंजुहोत्युभयान्वाएषदेवमनुष्यान्विपर्यासंदक्षिणानयतिसर्वंचेदंयदिदंकिंचमनुष्यान्वाएषसायमाहुत्या
देवेभ्योदक्षिणानयतिसर्वंचेदंयदिदंकिंचंतएतेप्रलीनान्योकसइवशेरेमनुष्यादेवेभ्योदक्षिणानीतांदेवान्वाएषप्रातरा
हुत्यांमनुष्येभ्योदक्षिणानयतिसर्वंचेदंयदिदंकिंचंतएतेविविदानाइवोत्पतंत्यदोहंकरिष्येदोहंगमिष्यामीतिवदंतोयावं
तंहवैसर्वमिदंदत्त्वालोकंजयतितावंतंहलोकंजयतियएवंविद्वानग्निहोत्रंजुहोत्यग्नयेवाएषसायमाहुत्याश्विनमुपाकरो ॥ ७२ ॥
तितद्वाक्प्रतिगृणातिवाग्वागित्यग्निनाहास्यरात्र्याश्विनंशस्तंभवतियएवंविद्वानग्निहोत्रंजुहोत्यादित्यायवाएषप्रातराहु
त्यांमहाव्रतमुपाकरोतितत्प्राणःप्रतिगृणात्यन्नमन्नमित्यादित्येनहास्याह्नांमहाव्रतंशस्तंभवतियएवंविद्वानग्निहोत्रंजुहो

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तिंतस्यवाएतस्याग्निहोत्रस्यंसप्तचशतानिविंशतिश्चंसंवत्सरेसायमाहुतयंःसप्तचोएवशतानिविंशतिश्चंसंवत्सरेप्रातराहु
तयंस्तावत्योग्नेर्यंजुष्मत्यइष्टकांःसंवत्सरेणहास्याग्निनाचित्येनेष्टंभवतिंयएवंविद्वानग्निहोत्रंजुहोति॥२८॥वृषशुष्मोहवा
तावतउवाचजातूकर्ण्योंवक्तास्मोवाइदंदेवेभ्योंयद्धैतदग्निहोत्रमुभयेद्युरहूयतांऽन्येद्युर्वांवतदेतार्हिंहूयतइंत्येतदुहैवोवा
चकुमारीगंधर्वगृहीतांवक्तास्मोवाइदंपितृभ्योंयद्धैतदग्निहोत्रंमुभयेद्युरहूयतान्येद्युर्वांवतदेतार्हिंहूयतंइत्येतद्वाअग्निहोत्र
मन्येद्युर्हूयतेंयदस्तमितेसायंजुहोत्यनुदितेप्रातंरथैतदग्निहोत्रमुभयेद्युर्हूयतेंयदस्तमितेसायंजुहोत्युदितेप्रातंस्तस्मादुदिते
होतव्यंचतुर्विंशेहवैसंवत्सरेंऽनुदितहोमीगायत्रीलोकमाप्नोतिंद्वादशउदितहोमींसयदाद्वौसंवत्सरावनुदितेजुहोंत्यथहा
स्यैकोहुतोभवंत्यथयउदितेजुहोतिंसंवत्सरेणैवसंवत्सरमाप्नोतिंयएवंविद्वानुदितेजुहोतिंतस्मादुदितेहोतव्यंमेषहवाअ
होरात्रयोस्तेजसिजुहोतिंयोस्तमितेसायंजुहोत्युदितेप्रातंरग्निनावैतेजसारात्रिस्तेजस्वंत्यादित्येनतेजसाहस्तेजस्वंदहोरात्र
योर्हास्यतेजसिहुतंभवतिंयएवंविद्वानुदितेजुहोतितस्मादुदितेहोतव्यं॥ २९॥ एतेहवैसंवत्सरस्यचक्रेयदहोरात्रेंताभ्या
मेवतत्संवत्सरमेतिंसयोनुदितेजुहोतिंयथैकतश्चक्रेणयायात्तादृक्तंदथयउदितेजुहोतिंयथोभयतश्चक्रेणयांन्क्षिप्रमध्वा
नंसमश्नुवीततादृक्तंत्तदेषाभियज्ञगाथागीयते ॥ बृहद्रथंतराभ्यामिदमेतियुक्तंयद्भूतंभविष्यच्चापिसर्वं ॥ ताभ्यामि
यादग्नीनाधायधीरोंदिवैवान्यज्जुहुयान्नक्तमन्यदितिंराथंतरीवैरात्र्यहर्बार्हतंमग्निर्वैरथंतरमादित्योबृहंदेतेहवाएनं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

देवतेब्रध्नस्यविष्टपँस्वर्गंलोकंगमयतीयएवंविद्वानुदितेजुहोतितस्मादुदितेहोतव्यंतदेषाभियज्ञगाथागीयते ॥ यथाहवा
स्थूरिणैकेनयायादकृत्वान्यदुपयोजनाय॥एवंयंतितेवहवोजनाःसःपुरोदयाज्जुह्वतियेग्निहोत्रमितितांवाएतांदेवतांप्रय
तींसर्वमिदमनुप्रैतियदिदंकिंचैतस्यैहीदंदेवतायाअनुचरंसर्वंयदिदंकिंचसैषानुचरवतीदेवतांविंदतेहवाअनुचरंभवंत्य
स्यानुचरोयएवंवेदसवाएषएकातिथिःसएषजुह्वत्सुवसतितद्यददोगाथाभवंत्यनेनसमेनसासोभिशस्तादेनस्वतोवापह
रादेनः ॥ एकातिथिमपसायंरुणद्धिबिसानिस्तेनोअपसोजहारैत्येषहवैसएकातिथिःसएषजुह्वत्सुवसत्येतांवावसदेवता
मपरुणद्धियोलमग्निहोत्रायसन्नाग्निहोत्रंजुहोतितमेषादेवतापरुद्धापरुणद्ध्यस्माच्चलोकादमुष्माच्चोभाभ्यांयोलमग्निहो
त्रायसन्नाग्निहोत्रंजुहोतितस्माद्योलमग्निहोत्रायस्याज्जुहुयात्तस्मादाहुर्नसायमतिथिरपरुद्ध्यइत्येतद्धस्मवैतद्विद्वान्नगरी
जानश्रुतेयंऽउदितहोमिनमैकादशाक्षंमानुतंतव्यमुवाचंप्रजायामेनंविज्ञातास्मोंयदिविद्वान्वाजुहोत्यविद्वान्वेतितस्यो
हैकादशाक्षैराष्ट्रमिवप्रजाबभूवराष्ट्रमिवहवाअस्यप्रजाभवतियएवंविद्वानुदितेजुहोतितस्मादुदितेहोतव्यं ॥ ३० ॥ उ
द्यन्नुखलुवाआदित्यआहवनीयेनरश्मीन्त्संदधातिसयोनुदितेजुहोतियथाकुमारायवावत्सायवाजातायस्तनंप्रतिदध्या
त्तादृक्तंदथयउदितेजुहोतियथाकुमारायवावत्सायवाजातायस्तनंप्रतिदध्यात्तादृक्तत्तमस्मैप्रतिधीयमानंमुभयोर्लोक
योरन्नाद्यमनुप्रतिधीयतेऽस्माच्चलोकादमुष्माच्चोभाभ्यांसयोनुदितेजुहोतियथापुरुषायवाहस्तिनेवाप्रयतेहस्तआदध्या

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्ताद्द्कंदथयउदितेजुहोतिंयथापुरुषायवाहस्तिनेवांप्रयतेहस्तआदध्यात्ताद्दक्तमेषएतेनैवहस्तेनोर्ध्वंहृत्वांस्वर्गेलोक
आदधातिंयएवंविद्वानुदितेजुहोतितस्मादुदितेहोतव्यंमुद्यन्नुखलुवाआदित्यःसर्वाणिभूतानिप्रणयतिंतस्मादेनंप्राणइ
त्याचक्षतेंप्राणेहास्यसंप्रतिहुतंभवतिंयएवंविद्वानुदितेजुहोतितस्मादुदितेहोतव्यंमेषहवैसत्यंवदन्त्सत्येजुहोतियोस्तमि
तेसायंजुहोत्युदितेप्रातर्भूर्भुवःस्वरो३मग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निरितिसायंजुहोतिंभूर्भुवःस्वरों३सूर्योज्योतिर्ज्योतिःसूर्यइ
तिप्रातःसत्यंहास्यवदतःसत्येहुतंभवतिंयएवंविद्वानुदितेजुहोतितस्मादुदितेहोतव्यंतदेषाभियज्ञगाथागीयते ॥ प्रातः
प्रातरनृतंतेवदंतिंपुरोदयाज्जुह्वतियेग्निहोत्रं॥ दिवाकीर्त्यमदिवाकीर्तयंतःसूर्योज्योतिर्नतदाज्योतिरेषामिति॥३१॥प्रजा
पतिरकामयतंप्रजायेयभूयान्त्स्यामितिंसतपोतप्यतसतपस्तप्त्वैमाँल्लोकानसृजतंपृथिवीमंतरिक्षंदिवंताँल्लोकानभ्यतपंत्ते
भ्योभितप्तेभ्यंस्त्रीणिज्योतींष्यजायंतांग्निरेवपृथिव्याअजायतंवायुरंतरिक्षादादित्योदिवंस्तानिज्योतींष्यभ्यतपंत्तेभ्यो
भितप्तेभ्यस्त्रयोवेदाअजायंतंऋग्वेदएवाग्नेरजायतंयजुर्वेदोवायोःसामवेदऽआदित्यांत्तान्वेदानभ्यतपंत्तेभ्योभितप्तेभ्य
स्त्रीणिशुक्राण्यजायंतंभूरित्येवऋग्वेदादजायतंभुवइतियजुर्वेदांत्स्वरितिसामवेदांत्तानिशुक्राण्यभ्यतपंत्तेभ्योभितप्ते
भ्यस्त्रयोवर्णाअजायंतांकारउकारोमकारइतिंतानेकधासमभरत्तदेतदो३मितिंतस्मादोमोमितिप्रणौत्योमितिवैस्वर्गो
लोकंओमित्यसौयोसौतपतिंसप्रजापतिर्यज्ञमतनुतंतमाहरत्तेनायजतंसऋचैवहौत्रमकरोद्यजुषाध्वर्यवंसाम्नोद्गीथंयदेत

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्रय्यै विद्यायैशुक्रँतेनब्रह्मत्वमकरोत्सप्रजापतिर्यज्ञंदेवेभ्यःसंप्रायच्छंत्तेदेवायज्ञमतन्वतंतमाहरंततेनायजंतंतऋचैवहौ
त्रमकुर्वन्यजुषाध्वर्यवंसाम्नोद्गीथँयदेवैतत्रय्यै विद्यायैशुक्रँतेनब्रह्मत्वमकुर्वंस्तेदेवाअब्रुवन्प्रजापतिँयदिनोयज्ञऋक्तआ
र्तिःस्यांद्यदियजुष्टोयदिसामतोंयद्यविज्ञातासर्वव्यापद्वांकाप्रायश्चित्तिरितिंसप्रजापतिरब्रवीद्देवांन्यदिवोयज्ञऋक्तआर्ति
र्भवतिंभूरितिगार्हपत्येजुहवाथंयदियजुष्टोभुवइत्याग्नीध्रीयेंऽन्वाहार्यपचनेवाहविर्यज्ञेषुंयदिसामतःस्वरित्याहवनीयेंय
द्यविज्ञातासर्वव्यापद्वांभूर्भुवःस्वरितिसर्वाअनुद्रुत्यांहवनीयएवजुहवाथेंत्येतानिहवैवेदानामंतःश्लेषणानियदेताव्याहृ
तयंस्तद्यथात्मनात्मानंसंदध्यांद्यथापर्वणापर्वंयथाश्लेष्मणाचर्मण्यंवान्यद्वाविश्लिष्टंसंश्लेषयेंदेवमेवैताभिर्यज्ञस्यविश्लि
ष्टंसंदधातिंसैषासर्वप्रायश्चित्तिर्यदेताव्याहृतयंस्तस्मादेषैवयज्ञेप्रायश्चित्तिःकर्तव्या॥३२॥तदाहुर्महावदा३ः॥ यदृचैवहौ
त्रंक्रियतेंयजुषाध्वर्यवंसाम्नोद्गीथँव्यारब्धात्रयीविद्याभवंत्यथकेनब्रह्मत्वंक्रियतइतिंत्रय्याविद्ययेतिब्रूयांदयंवैयज्ञोयो
यंपवतेंतस्यवाक्रमनश्चवर्तन्यौंवाचाचहिमनसाचयज्ञोवर्ततंइयंवैवागदोमनंस्तद्वाचात्रय्याविद्ययैकंपक्षंसंस्कुर्वंतिंमन
सैवब्रह्मासंस्करोतितेहकेब्रह्माणउपाकृतेंप्रातरनुवाकेस्तोमभागान्जपित्वांभाषमाणाउपासतेंतद्धैतदुवाचंब्राह्मणउपा
कृतेप्रातरनुवाकेंब्रह्माणंभाषमाणंदृष्ट्वांर्धमस्ययज्ञस्यांतरगुरितिंतद्यथैकपात्पुरुषोंयन्नेकतश्चक्रोवांरथोवर्तमानोभ्रेषन्यें
त्येवमेवसयज्ञोभ्रेषन्येतिंयज्ञस्यभ्रेषमनुयजमानोभ्रेषन्येतिंतस्माद्ब्रह्मोपाकृतेप्रातरनुवाकेंवाचंयमस्यादोपांश्वंतर्याम

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यौर्होमादुपाकृतेषुपवमानेष्वोद्दचौऽथयानिस्तोत्राणिसशस्त्राण्यातेषांवषट्काराद्धाचंयमएवस्यांत्तद्यथोभयतःपात्पुरुषो
यन्नुंभयतश्चक्रोवारथोवर्तमानोनरिष्यंत्येवमेवसयज्ञोनरिष्यतिंयज्ञस्यारिष्टिमनुयजमानोनरिष्यति॥३३॥तदाहुर्यद्ब्र
हान्मेग्रहींत्प्राचारीन्मआहुतीर्मेहौषीदित्यध्वर्यवेदक्षिणानीयंतंउदगासीन्मइत्युद्गात्रेऽन्ववोचंन्मेशंसीन्मेयाक्षीन्मइति
होत्रेकिंस्विदेवचक्रुषेब्रह्मणेदक्षिणानीयंतेंकृत्वाहोस्विदेवहरताइतिंयज्ञस्यहैषभिषग्यद्ब्रह्मांयज्ञायैवतद्भेषजंकृत्वाहरंत्य
थोयद्भूयिष्ठेनैवब्रह्मणांछंदसांरसेनार्त्विज्यंकरोतियद्ब्रह्मांतस्माद्ब्रह्मार्धभागघवाएषंइतरेषामृत्विजामग्रआसंयद्ब्रह्मार्ध
मेवब्रह्मणआसांर्धमितरेषामृत्विजांतस्माद्यदियज्ञऋक्तआर्तिःस्यांद्यदियजुष्टोयदिसामतोंयद्यविज्ञातासर्वव्यापद्वांब्रह्म
णएवनिवेदयंतेंतस्माद्यदियज्ञऋक्तआर्तिर्भवतिंभूरितिब्रह्मागार्हपत्येजुहुयांद्यदियजुष्टोभुवइत्याग्नीध्रीयेंऽन्वाहार्यपच
नेवाहविर्यज्ञेषुंयदिसामतःस्वरित्याहवनीयेंयद्यविज्ञातासर्वव्यापद्वांभूर्भुवःस्वरितिसर्वाअनुद्रुत्यांहवनीयएवजुहुयांत्स
प्रस्तोतोपाकृतेस्तोत्रआहंब्रह्मन्त्स्तोष्यामःप्रशास्तरितिंसभूरितिब्रह्माप्रातःसवनेब्रूयांदिंद्रवंतःस्तुध्वमितिंभुवइतिमाध्यं
दिनेसवनेब्रूयांदिंद्रवंतःस्तुध्वमितिंस्वरितितृतीयसवनेब्रूयांदिंद्रवंतःस्तुध्वमितिंभूर्भुवःस्वरित्युक्थ्येवातिरात्रेवाब्रूयां
दिंद्रवंतःस्तुध्वमितिंसयदाहेंद्रवंतःस्तुध्वमित्यैंद्रोवैयज्ञइंद्रोयज्ञस्यदेवतांसेंद्रमेवतदुद्गीथंकरोतींद्रान्मागादिंद्रवंतःस्तु
ध्वमित्येवैनांस्तदाहतदाह ॥ ३४ ॥ इतिपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ इतिपंचमपंचिकासमाप्ता ॥ ५ ॥ ॥ ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

॥ इतिपंचमपंचिकासमाप्ता ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

॥ अथषष्ठपंचिकाप्रारंभः ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ हरिः ॐ ॥ देवाहवैसंवचरौसत्रंनिषेदुंस्तेहपाप्मानंनापजघ्निरेंतान्होवाचार्बुदःकाद्रवेयःसर्प
ऋषिर्मंत्रकृंदेकावैवोहोत्राकृतांतांवोहंकरवाण्यंथपाप्मानमपहनिष्यध्वइतितेहतथेत्यूचुंस्तेषांहस्मसमध्यंदिनेंमध्यंदिन
एवोपोदासर्पैद्राव्णोभिष्टौतितस्मान्मध्यंदिनेमध्यंदिनएवंग्राव्णोभिष्टुवंतितदनुकृतिसहस्मयेनोपोदासर्पत्तद्धाप्येतर्ह्य
र्बुदोदासर्पणीनामप्रपदस्तितान्हराजामदयांचकारंतेहोचुराशीविषोवैनोराजानमवेक्षतैहंतास्योष्णीषेणाक्ष्यावपिनह्या
मेतितथेतितस्यहोष्णीषेणाक्ष्यावपिनह्युंस्तस्मादुष्णीषमेवपर्यस्यग्राव्णोभिष्टुवंतितदनुकृतितान्हराजामदयामेवचका
रंतेहोचुःस्वेनवैनोमंत्रेणंग्राव्णोभिष्टौतिहंतास्यान्याभिर्ऋग्भिर्मंत्रमापृणचामेतितथेतितस्यहान्याभिर्ऋग्भिर्मंत्रमाप
पृचुंस्ततोहैनान्नमदयांचकारंतद्यदस्यान्याभिर्ऋग्भिर्मंत्रमापृंचंतिशांत्याएवंतेहपाप्मानमपजघ्निरेंतेषामन्वपहतिंसर्पाः
पाप्मानमपजघ्निरेंतएतेपहतपाप्मानोहित्वांपूर्वांजीर्णांत्वचंनवयैवप्रयंत्यपपाप्मानंहतेयएवंवेद ॥ १ ॥ तदाहुःकिय
तीभिरभिष्टुयादितिशतेनेत्याहुःशतायुर्वैपुरुषःशतवीर्यःशतेंद्रियंआयुष्येवैनंतद्वीर्यइंद्रियेदधातित्रयस्त्रिंशत्यावेत्याहु
स्त्रयस्त्रिंशतोवैसदेवानांपाप्मनोपाहँस्त्रयस्त्रिंशद्धैतस्यदेवाइंत्यपरिमिताभिरभिष्टुयांदपरिमितोवैप्रजापतिःप्रजापतेर्वा ॥ ७७ ॥
एषाहोत्रांयद्ग्रावस्तोत्रीयांतस्यांसर्वेकामाअवरुध्यंतेंसयदपरिमिताभिरभिष्टौतिसर्वेषांकामानामवरुध्यैंसर्वान्कामानव
रुंधेयएवंवेदंतस्मादपरिमिताभिरेवाभिष्टुयांत्तदाहुःकथमभिष्टुयादित्यक्षरशा३ः ॥ चतुरक्षरशा३ः ॥ पच्छा३ः ॥ अ

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

र्धर्चशा३ः॥ऋक्शा३ःइति॥तद्यद्दक्शोनतदवकल्पतेंऽथयत्पच्छोनोएवतदवकल्पतेंऽथयदक्षरशश्चतुरक्षरशौवितथाछं
दांसिलुप्येरंन्बहूनितथाक्षराणिहीयेरंन्नर्धर्चशएवाभिष्टुयात्प्रतिष्ठायाएवंद्विप्रतिष्ठोवैपुरुषंश्चतुष्पादाःपशवोयजमानमे
वतद्विप्रतिष्ठंचतुष्पात्सुपशुषुप्रतिष्ठापयतिंतस्मादर्धर्चशएवाभिष्टुयांत्तदाहुर्यन्मध्यंदिनेंमध्यंदिनएवग्राव्णोभिष्टौतिंक
थमस्येतरयोःसवनयोरभिष्टुतंभवतीतिंयदेवगायत्रीभिरभिष्टौतिंगायत्रंवैप्रातःसवनंतेनप्रातःसवनेंऽथयज्जगतीभिर
भिष्टौतिंजागतंवैतृतीयसवनंतेनतृतीयसवनंएवमुहास्यमध्यंदिनेंमध्यंदिनएवग्राव्णोभिष्टुवतंःसर्वेषुसवनेष्वभिष्टुतंभ
वतियएवंवेदंतदाहुर्यदध्वर्युरेवांन्यानृत्विजःसंप्रेष्यंत्यथकस्मादेषएतांमसंप्रेषितःप्रतिपद्यतइतिंमनोवैग्रावःस्तोत्रीयांसं
प्रेषितंवाइदंमनंस्तस्मादेषएतामसंप्रेषितःप्रतिपद्यते॥ २ ॥ वाग्वैसुब्रह्मण्यांतस्यैसोमोराजावत्सः सोमेराजनिक्रीतेसुब्रह्म
ण्यामाह्वयंतिंयथाधेनुमुपह्वयेत्तेनवत्सेनंयजमानायसर्वान्कामान्दुहेंसर्वान्हास्मैकामान्वाग्दुहेयएवंवेदंतदाहुःकिंसुब्रह्म
ण्यायैसुब्रह्मण्यात्वमितिंवागेवेतिब्रूयांद्वाग्वैब्रह्मचसुब्रह्मचेतिंतदाहुरथकस्मादेनंपुमांसंसंतंस्त्रीमिवाचक्षतइतिंवाग्घिसु
ब्रह्मण्येतिब्रूयात्तेनेतिंतदाहुर्यदंतर्वेदीतरऋत्विजंआर्त्विज्यंकुर्वंतिबहिर्वेदिसुब्रह्मण्यांकथमस्यांतर्वेद्यार्त्विज्यंकृतंभवती
तिंवेदेर्वाउत्करमुत्किरंतिंयदेवोत्करेतिष्ठन्नाह्वयतीतिब्रूयात्तेनेतिंतदाहुरथकस्मादुत्करेतिष्ठंन्त्सुब्रह्मण्यामाह्वयतींत्यृष
योवैसत्रमासतंतेषांयोवर्षिष्ठआसीत्तमब्रुवंन्त्सुब्रह्मण्यामाह्वयंत्वंनोनेदिष्ठाद्देवान्ह्वयिष्यसीतिंवर्षिष्ठमेवैनंतत्कुर्वंत्यथोवे

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

दिमेवतत्सर्वांप्रीणातितदाहुःकस्मादस्माऋषभंदक्षिणामभ्याजंतीतिवृषावाऋषभोयोषासुब्रह्मण्यातन्मिथुनंतस्यमिथुन
स्यंप्रजात्याइत्युपांशुपात्नीवतस्याग्नीध्रोयजतिरेतोवैपात्नीवतंउपांश्विववैरेतसःसिक्तिर्नानुवषट्करोतिसंस्थावाएषायदनु
वषट्कारोनेद्रेतःसंस्थापयानीत्यसंस्थितंवैरेतसःसमृद्धंतस्मान्नानुवषट्करोतिनेष्टुरुपस्थआसीनोभक्षयतिपत्नीभाजनंवैने
ष्टाऽग्निःपत्नीषुरेतोदधातिप्रजात्याअग्निनैवतत्पत्नीषुरेतोदधातिप्रजात्यैप्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदंदक्षिणाअनुसु
ब्रह्मण्यासंतिष्ठतेवाग्वैसुब्रह्मण्यान्नंदक्षिणान्नाद्यएवतद्वाचियज्ञमंततःप्रतिष्ठापयंतिप्रतिष्ठापयंति २ इतिप्रथमोऽध्या० १

देवावैयज्ञमतन्वततांस्तन्वानानसुराअभ्यायन्यज्ञवेशसमेषांकरिष्यामइतितान्दक्षिणतउपायन्यतएषांयज्ञस्यतनि
ष्ठममन्यंततेदेवाःप्रतिबुध्यमित्रावरुणौदक्षिणतःपर्यौहंस्तेमित्रावरुणाभ्यामेवदक्षिणतःप्रातःसवनेऽसुररक्षांस्यपाघ्नत
तथैवैतद्यजमानामित्रावरुणाभ्यामेवदक्षिणतःप्रातःसवनेऽसुररक्षांस्यपाघ्नतेतस्मान्मैत्रावरुणंमैत्रावरुणःप्रातःसवनेशं
सतिमित्रावरुणाभ्यांहिदेवादक्षिणतःप्रातःसवनेऽसुररक्षांस्यपाघ्नततेवैदक्षिणतोपहताअसुरामध्यतोयज्ञंप्राविशंस्तेदे
वाःप्रतिबुध्येंद्रंमध्यतोदधुस्तइंद्रेणैवमध्यतःप्रातःसवनेऽसुररक्षांस्यपाघ्नततथैवैतद्यजमानाइंद्रेणैवमध्यतःप्रातःसवनेऽ
सुररक्षांस्यपघ्नतेतस्मादैंद्रंब्राह्मणाच्छंसीप्रातःसवनेशंसतींद्रेणहिदेवामध्यतःप्रातःसवनेऽसुररक्षांस्यपाघ्नततेवैमध्यतोप
हताअसुराउत्तरतोयज्ञंप्राविशंस्तेदेवाःप्रतिबुध्येंद्राग्नीउत्तरतःपर्यौहंस्तइंद्राग्निभ्यामेवोत्तरतःप्रातःसवनेऽसुररक्षांस्यपा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

घ्नंतंतथैवैतद्यजमानाइंद्राग्निभ्यामेवोत्तरतःप्रातःसवनेऽसुररक्षांस्यपघ्नतेतस्मादैंद्राग्नमच्छावाकःप्रातःसवनेशंसतींद्रा
ग्निभ्यांहिदेवाउत्तरतःप्रातःसवनेऽसुररक्षांस्यपाघ्नंतंतेवाउत्तरतोपहताअसुराःपुरस्तात्पर्यद्रवन्तसमनीकतंस्तेदेवाःप्रति
बुध्यांग्निंपुरस्तात्प्रातःसवनेपर्यौहंस्तेग्निनैवपुरस्तात्प्रातःसवनेऽसुररक्षांस्यपाघ्नंतंतथैवैतद्यजमानाअग्निनैवपुरस्तात्प्रातः
सवनेऽसुररक्षांस्यपघ्नतेतस्मादाग्नेयंप्रातःसवनंमपपाप्मानंहतेयएवंवेदंतेवैपुरस्तादपहताअसुराःपश्चात्परीत्यप्राविशंस्ते
देवाःप्रतिबुध्यंविश्वान्देवानात्मानंपश्चात्तृतीयसवनेपर्यौहंस्तेविश्वैरेवदेवैरात्मभिःपश्चात्तृतीयसवनेऽसुरक्षांस्यपाघ्नंतंत
थैवैतद्यजमानांविश्वैरेवदेवैरात्मभिःपश्चात्तृतीयसवनेऽसुररक्षांस्यपघ्नतेतस्माद्वैश्वदेवंतृतीयसवनंमपपाप्मानंहतेयएवं
वेदंतेवैदेवाअसुरानेवमपाघ्नंतंसर्वस्मादेवयज्ञात्ततोवैदेवाअभवन्परासुराभवत्यात्मनापरास्यद्विषंन्पाप्माभ्रातृव्योभव
तियएवंवेदंतेदवाएवंक्लृप्तेनयज्ञेनाऽपासुरान्पाप्मानमघ्नतांजयन्तस्वर्गंलोकंमपहवैद्विषंतंपाप्मानंभ्रातृव्यंहतेंजयतिस्व
र्गंलोकंयएवंवेदंयश्चैवंविद्वान्त्सवनानिकल्पयति॥४॥ स्तोत्रियंस्तोत्रियस्यानुरूपंकुर्वंतिंप्रातःसवनेऽहरेवतदह्नोनुरूपंकु
र्वंत्यवरेणैवतदह्नापरमहरभ्यारभंतेंऽथतथानमध्यंदिनेंश्रीवैंपृष्ठानितानितस्मैनतत्स्थानानियत्स्तोत्रियंस्तोत्रियस्यानुरू
पंकुर्युस्तयैवविभक्त्यातृतीयसवनेनंस्तोत्रियंस्तोत्रियस्यानुरूपंकुर्वंति॥५॥अथातआरंभणीयाएवंऋजुनीतीनोवरुणइतिं
ब्रा. १४ मैत्रावरुणस्यमित्रोनयतुविद्वानितिंप्रणेतावाएषहोत्रकाणांयन्मैत्रावरुणंस्तस्मादेषाप्रणेतृमतीभवतींद्रंवोविश्वतस्परी

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तिब्राह्मणाच्छंसिनोहवामहेजनेभ्यइतींद्रमेवैतयाहरहर्निह्वयंतेनहैषांविहवेन्यइंद्रंवृंक्तेयत्रैवंविद्वान्ब्राह्मणाच्छंस्येतामह
रहःशंसतियत्सोमआसुतेनरइत्यच्छावाकस्यैंद्राग्नीअजोहवुरितींद्राग्नीएवैतयाहरहर्निह्वयंतेनहैषांविहवेन्यइंद्राग्नीवृंक्ते
यत्रैवंविद्वानच्छावाकएतामहरहःशंसतितावाएताःस्वर्गस्यलोकस्यनावःसंपारिण्यःस्वर्गमेवैताभिर्लोकमभिसंतरंति६।
अथातःपरिधानीयाएवंतेस्यामदेववरुणेतिमैत्रावरुणस्यैषंस्वश्चधीमहीत्ययंवैलोकइषमित्यसौलोकःस्वरित्युभावेवैतया
लोकावारभंतेव्यंतरिक्षमतिरदितिब्राह्मणाच्छंसिनोविवत्तृचंस्वर्गमेवैभ्यएतयालोकंविवृणोतिमदेसोमस्यरोचना॥इंद्रो
यदभिनद्वलमितिसिषासवोवाएतेयद्दीक्षितास्तस्मादेषाबलवतीभवंत्युद्गाआजदंगिरोभ्यआविष्कृण्वन्गुहासतीः ॥ अ
र्वांचंनुनुदेवलमितिसनिमेवैभ्यएतयावरुंधइंद्रेणरोचनादिवइतिस्वर्गोवैलोकइंद्रेणरोचनादिवोदृढानिदृंहितानिच ॥
स्थिराणिनपराणुदइतिस्वर्गएवैतयालोकेऽहरहःप्रतितिष्ठंतोयंत्याहंसरस्वतीवतोरित्यच्छावाकस्यवाग्वैसरस्वतीवाग्व
तोरितिहैतदाहैंद्राग्न्योरवोवृणइत्येतद्धवाइंद्राग्न्योःप्रियंधामयद्वागितिप्रियेणैवैनौतद्धाम्नासमर्धयतिप्रियेणधाम्नासमृ
ध्यतेयएवंवेद ॥७॥ उभय्यःपरिधानीयाभवंतिहोत्रकाणांप्रातःसवनेचमाध्यंदिनेचाहीनाश्चैकाहिकाश्चततऐकाहिका ॥ ७९ ॥
भिरेवंमैत्रावरुणःपरिदधातितेनास्माल्लोकान्नप्रच्यवतेऽहीनाभिरच्छावाकःस्वर्गस्यलोकस्याप्त्याउभयीभिर्ब्राह्मणाच्छं
सीतेनोसउभौव्यन्वारभमाणऽएतींमंचामुंचलोकमथोमैत्रावरुणंचाच्छावाकंचाथोअहीनंचैकाहंचाथोसंवत्सरंचाग्निं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

ष्टोमंचैवमुसउभौव्यन्वारभमाणएत्यथततऐकाहिकाएवंतृतीयसवनेहोत्रकाणांपरिधानीयाभवंतिप्रतिष्ठावाएकाहःप्र
तिष्ठायामेवतद्यज्ञमंततःप्रतिष्ठापयंत्यमवानंप्रातःसवनेयजैदेकाह्नेनस्तोममतिशंसेत्तद्यथाभिहेषतेपिपासतेक्षिप्रंप्रयच्छे
त्ताद्दक्तंदथोक्षिप्रंदेवेभ्योऽन्नाद्यंसोमपीथंप्रयच्छानीतिक्षिप्रंहास्मिंल्लोकेप्रतितिष्ठंत्यपरिमिताभिरुत्तरयोःसवनयोरपरि
मितोवैस्वर्गोलोकःस्वर्गस्यलोकस्याप्त्यैकामंतद्धोताशंसेद्यद्धोत्रकाःपूर्वेद्युःशंसेयुर्यद्वाहोतातद्धोत्रकाःप्राणोवैहोतांगानि
होत्रकाःसमानोवाअयंप्राणोंगान्यनुसंचरतितस्मात्तत्कामंहोताशंसेद्यद्धोत्रकाःपूर्वेद्युःशंसेयुर्यद्वाहोतातद्धोत्रकाःसूक्तां
तैर्होतापरिदधदेत्यथसमान्यएवतृतीयसवनेहोत्रकाणांपरिधानीयाभवंत्यात्मावैहोतांगानिहोत्रकाःसमानावाइमेंगाना
मंतास्तस्मात्समान्यएवंतृतीयसवनेहोत्रकाणांपरिधानीयाभवंतिभवंति ॥ ८ ॥ इतिद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥

आत्वावहंतुहरयइतिप्रातःसवनउन्नीयमानेभ्योन्वाहवृषण्वतीःपीतवतीःसुतवतीर्मद्वतीरूपसमृद्धाऐंद्रीरन्वाहैंद्रोवै
यज्ञोगायत्रीरन्वाहगायत्रंवैप्रातःसवनंनन्यूनाःप्रातःसवनेन्वाहन्यूनेवैरेतःसिच्यतेदशमध्यंदिनेन्वाहन्यूनेवैरेतःसि
क्तंमध्यंस्त्रियैप्राप्यस्थविष्ठंभवतिनवन्यूनास्तृतीयसवनेन्वाहन्यूनाद्धैप्रजाःप्रजायंतेतद्यदेतानिकेवलसूक्तान्यन्वाहयज
मानमेवतद्गर्भंभूतंप्रजनयतियज्ञाद्देवयोन्यैतेहैकेसप्तसप्तान्वाहुःसप्तप्रातःसवनेसप्तमाध्यंदिनेसप्ततृतीयसवनेयावत्योवै
पुरोनुवाक्यास्तावत्योयाज्याःसप्तवैप्रांचोयजंतिसप्तवषट्कुर्वंतितासामेताःपुरोनुवाक्याइतिवदंतस्तथानकुर्याद्यजमा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

नस्यहतेरेतोविलुंपैत्यथोयजमानमेवंयजमानोहिसूक्तंनवभिर्वाएतंमैत्रावरुणोऽस्माल्लोकादंतरिक्षलोकमभिप्रवहतिदश
भिरंतरिक्षलोकादमुंलोकमंभ्यंतरिक्षलोकोहिज्येष्ठोनवभिरमुष्माल्लोकात्स्वर्गंलोकमभिनहवैतेयजमानंस्वर्गंलोकमभि
वोढुमर्हंतियेसप्तसप्तान्वाहुस्तस्मात्केवलशऽएवसूक्तान्यनुब्रूयात् ॥ ९ ॥ अथाहयदैंद्रोवैयज्ञोऽथकस्माद्द्वावेवप्रातःस
वनेप्रस्थितानांप्रत्यक्षादैंद्रीभ्यांयजतोहोताचैवब्राह्मणाच्छंसीचेदंतेसोम्यंमध्वितिहोतायजतींद्रत्वावृषभंवयमितिब्राह्म
णाच्छंसीनानादेवत्याभिरितरेकथंतेषामैंद्र्योभवंतीतिमित्रंवयंहवामहइतिमैत्रावरुणोयजतिवरुणंसोमपीतयइतियद्वै
किंचपीतवत्पदंतदैंद्रंरूपंतेनेंद्रंप्रीणातिमरुतोयस्यहिक्षयइतिपोतायजतिससुगोपातमोजनइतींद्रोवैगोपास्तदैंद्रंरूपंतेनें
द्रंप्रीणात्यग्नेपत्नीरिहावहेतिनेष्टायजतित्वष्टारंसोमपीतयइतींद्रोवैत्वष्टातदैंद्रंरूपंतेनेंद्रंप्रीणात्युक्षान्नायवशान्नायेत्याग्नी
ध्रोयजतिसोमपृष्ठायवेधसइतींद्रोवैवेधास्तदैंद्रंरूपंतेनेंद्रंप्रीणातिप्रातर्यावभिरागतंदेवेभिर्जेन्यावसू ॥ इंद्राग्नीसोमपीत
यइतिस्वयंसमृद्धाच्छावाकस्यैवमुहैताऐंद्र्योभवंतियन्नानादेवत्यास्तेनान्यादेवताःप्रीणातियदुगायत्र्यस्तेनाग्नेय्यंएतदुहै
ताभिस्त्रयमुपाप्नोति ॥ १० ॥ असाविदेवंगोऋजीकमंधइतिमध्यंदिनउन्नीयमानेभ्योन्वाहवृषण्वतीःपीतवतीःसुतवतीर्म
द्वतीरूपसमृद्धाऐंद्रीरन्वाहैंद्रोवैयज्ञस्त्रिष्टुभोन्वाहत्रैष्टुभंवैमाध्यंदिनंसवनंतदाहुर्यत्तृतीयसवनस्यैवरूपंमद्वदथकस्मा
न्मध्यंदिनेमद्वतीरनुचाहयजंतिचाभिरितिमाद्यंतीववैमध्यंदिनेदेवताःसमेवतृतीयसवनेमादयंतेतस्मान्मध्यंदिनेमद्व

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तीरनुचाहयजंतिचाभिंस्तेवैखलुसर्वंएवमाध्यंदिनेंप्रस्थितानांप्रत्यक्षादैंद्रीभिर्यजंत्यभितृण्णवतीभिरेकैंपिबासोममभि
यमुग्रतर्दइतिहोतायजतिंसईंपाहियऋजीषीतरुत्रइतिंमैत्रावरुणोयजंत्येवापाहिप्रत्नथामंदतुत्वेतिंब्राह्मणाच्छंसीयजंत्य
र्वाङेहिसोमकामंत्वाहुरितिपोतायजतितवायंसोमस्त्वमेह्यर्वाङितिनेष्टायजतींद्रायसोमाःप्रदिवोविदानाइत्यच्छावा
कोयजंत्यापूर्णोंअस्यकलशःस्वाहेत्याग्नीध्रोयजतिंतासामेताअभितृण्णवत्योभवंतींद्रोवैप्रातःसवनेनव्यजयतंसएताभि
रेवमाध्यंदिनंसवनमभ्यतृणंद्यदभ्यतृणत्तस्मादेताअभितृण्णवत्योभवंति॥१ १॥इहोपयातशवसोनपातइतिंतृतीयसव
नउन्नीयमानेभ्योन्वाहंवृषणवतीःपीतवतींःसुतवतीर्मद्वतीरूपसमृद्धांस्ताऐंद्रार्भव्योभवंतितदाहुर्यन्नार्भवीषुस्तुवतेंऽथ
कस्मादार्भवःपवमानइत्याचक्षतइतिंप्रजापतिर्वैपितऋभूंन्मर्त्यान्त्सतोमर्त्यान्कृत्वातृतीयसवनआभजंत्तस्मान्नार्भवीषु
स्तुवतेंऽथार्भवःपवमानइत्याचक्षतेंऽथाहयद्यथाछंदसंपूर्वयोःसवनयोरन्वाहंगायत्रीःप्रातःसवनेंत्रिष्टुभोमाध्यंदिनेंऽथ
कस्माज्जागतेसतितृतीयसवनेंत्रिष्टुभोन्वाहेतिंधीतरसंवैतृतीयसवनंमथैतदधीतरसंशुक्रियंछंदोयत्रिष्टुप्सवनस्यसरस
तायाऽइतिब्रूयादंथोइंद्रमेवैतत्सवनेन्वाभजतींत्यथाहयदैंद्रार्भवंवैतृतीयसवनंमथकस्मादेषएवतृतीयसवनेप्रस्थितानां
प्रत्यक्षादैंद्रार्भव्यायजतींद्रऋभुभिर्वाजवद्भिःसमुक्षितमितिहोतैवंनानादेवत्याभिरितरैंकथंतेषामैंद्रार्भव्योभवंतीतीं
द्रावरुणासुतपाविमंसुतमितिंमैत्रावरुणोयजतिंयुवोरथोअध्वरंदेववीतयइतिंबहूनिवाहतद्दभूणांरूपमिंद्रश्चसोमंपिबतं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

बृहस्पतइतिंब्राह्मणाच्छंसीयजंत्यावांविशांत्विंदवःस्वाभुवइतिंबहूनिवाहतद्दभूणांरूपंमावोवहंतुसप्तयोरघुष्यदइतिपोता
यजतिंरघुपत्वानःप्रजिगातबाहुभिरितिंबहूनिवाहतद्दभूणांरूपंममेवनःसुहवाआहिगंतनेतिंनेष्टायजतिगंतनेतिंबहूनि
वाहतद्दभूणांरूपंमिंद्राविष्णूपिबतंमध्वोऽअस्येंत्यच्छावाकोयजंत्यावामंधांसिमदिराण्यग्मन्निितिंबहूनिवाहतद्दभूणांरू
पंमिमंस्तोममर्हतेजातवेदसइत्याग्नीध्रोयजतिंरथमिवसंमहेमामनीषयेतिंबहूनिवाहतद्दभूणांरूपंमेवमुहैताऐंद्रार्भव्योभवं
तिंयन्नानादेवत्यास्तेनान्यादेवताःप्रीणातिंयदुजगत्प्रासाहांजागतंवैतृतीयसवनंतृतीयसवनस्यैवसमृद्ध्यै ॥१२॥अथाह
यदुक्थिन्योन्याहोत्रांअनुक्थाअन्यांःकथमस्यैताउक्थिन्यंःसर्वाःसमाःसमृद्धाभंवतीतिंयदेवैनाःसंप्रगीर्यहोत्राइत्याच
क्षतेंतेनसमायदुक्थिन्योन्याहोत्रांअनुक्थाअन्यास्तेनोविषमांएवमुहास्यैताउक्थिन्यंःसर्वाःसमाःसमृद्धाभवंत्यथाहशं
संतिप्रातःसवनेंशंसंतिमाध्यंदिनेहोत्रकांःकथमेषांतृतीयसवनेशस्तंभवतीतिंयदेवमाध्यंदिनेद्वेद्वेसूक्तेशंसंतीतिब्रूयात्तेनें
त्यथाहयद्व्युक्थोहोतांकथंहोत्रकाद्व्युक्थाभंवतीतिंयदेवद्विदेवत्याभिर्यजंतीतिब्रूयात्तेनेति ॥१३॥ अथाहयदेतास्तिस्रउ
क्थिन्योहोत्राःकथमितराउक्थिन्योभवंतींत्याज्यमेवाग्नीध्रीयायाउक्थंमरुत्वतीयंपोत्रीयायैवैश्वदेवंनेष्ट्रीयायैताबाएता
होत्राएवंन्यंगाएवभवंत्यथाहयदेकप्रैषाअन्येहोत्रकांअथकस्माद्द्विप्रैषःपोतांद्विप्रैषोनेष्टेतिंयत्रादोगायत्रींसुपर्णोभूत्वा
सोममाहरंत्तदेतासांहोत्राणामिंद्रउक्थानिपरिलुप्यहोत्रेप्रददौयूयंमाभ्यह्वयध्वंयूयमस्यावेदिष्टेतिंतेहोचुर्देवावाचेमेहो ॥ ८१ ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्रेप्रंभांवयामेतितस्मात्तेद्विप्रैषेभवतंऋचाग्नीध्रीयांप्रभावयांचक्रुंस्तस्मात्तस्यैकयर्चाभूयस्योयाज्याभवँत्यथाहयद्धोताय
क्षद्धोतायक्षदितिंमैत्रावरुणोहोत्रेप्रेष्यंत्यथकस्माद्दहोतृभ्यंःसद्भ्योहोत्राशंसिभ्योंहोतायक्षद्धोतायक्षदितिप्रेष्यतीतिंप्रा
णोवैहोताप्राणःसर्वंऋत्विजंःप्राणोयक्षत्प्राणोयक्षदित्येवतदाहांथाहास्त्युद्गातृणांप्रैषणा३ः।नाँ३इति।अस्तीतिब्रूयाद्यदेवै
तत्प्रशास्तांजपंजपित्वास्तुध्वमित्याहसऽएषांप्रैषोंऽथाहास्त्यच्छावाकस्यप्रवरा३ः॥नाँ३इति॥अस्तीतिब्रूयाद्यदेवैनंमध्व
र्युंराहाच्छावाकवदस्वंयत्तेवाद्यमित्येषोस्यप्रवरोंऽथाहयदैंद्रावरुणंमैत्रावरुणस्तृतीयसवनेशंसंत्यथकस्मादस्याग्नेयौंस्तो
त्रियानुरूपौभवतइंत्यग्निनावैमुखेनदेवांअसुरानुक्थेभ्योनिर्जघ्नुंस्तस्मादस्याग्नेयौंस्तोत्रियानुरूपौभवतोंऽथाहयदैंद्राबा
र्हस्पत्यंब्राह्मणाच्छंसीतृतीयसवनेशंसंत्यैंद्रावैष्णवमच्छावाकंःकथमेनयोरैंद्रांःस्तोत्रियानुरूपाभवंतीतींद्रोहस्मवाअसु
रानुक्थेभ्यःप्रजिगायंसोब्रवीत्कश्चाहंचेत्यहंचाहंचेतिंहस्मदेवताऽअन्ववयंतिंसयदिंद्रःपूर्वंःप्रजिगायंतस्मादेनयोरैंद्रांः
स्तोत्रियानुरूपाभवंतिंयद्वहंचाहंचेतिंहस्मदेवताऽअन्ववयुंस्तस्मान्नानादेवत्यानिशंसतः॥१४॥अथाहयद्वैश्वदेवंवैतृती
यसवनंमथकस्मादेतान्यैंद्राणिजागतानिसूक्तानितृतीयसवनआरंभणीयानिशस्यंतइंतींद्रमेवैतैरारभ्ययंतीतिब्रूयांद
थोयज्जागतंवैतृतीयसवनंतज्जगत्काम्यैवतंद्यात्किंचातऊर्ध्वंछंदःशस्यतेंतद्धसर्वंजागतंभवंत्येतानिचेदैंद्राणिंजागतानिसू
क्तानितृतीयसवनआरंभणीयानिशस्यंतेंऽथैतत्त्रैष्टुभमच्छावाकोंततःशंसतिंसंवांकर्मणेतिंयदेवपनाय्यंकर्मंतदेतदभिव

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

दतिंसमिषेत्यन्नंवाइषोऽन्नाद्यस्यावरुद्ध्यांअरिष्टैर्नःपथिभिःपारयंतेतिंस्वस्तितायाएवैतदहरहःशंसत्यथाहियज्ञागतंवैतृ
तीयसवनंमथकस्मादेषांत्रिष्टुभंःपरिधानीयाभंवतीतिंवीर्यंवैत्रिष्टुंव्वीर्यंएवतदंततःप्रतितिष्ठंतोयंतींयमिंद्रंवरुणमष्टमे
गीरितिंमैत्रावरुणस्यंबृहस्पतिर्नःपरिपातुपश्चादितिब्राह्मणाच्छंसिनंउभाजिग्यथुरित्यच्छावाकस्यौंभौहितौजिग्यतुर्नप
राजयेथेनपराजिग्यइतिंनहितयोःकतरश्चनपराजिग्यंइंद्रश्चविष्णोयदपस्पृधेथांत्रेधासहस्रंवितदैरयेथामितींद्रश्चहवैवि
ष्णुश्चासुरैर्युयुधातेंतान्हस्मजित्वोचतुःकल्पामहाइतिंतेहतथेत्यसुराऊचुंःसोब्रवीदिंद्रोयावदेवायँविष्णुस्त्रिर्विक्रमतेता
वदस्माकंमथयुष्माकमितरदितिंसइमाँल्लोकान्विचक्रमेंऽथोवेदानथोवाचंतदाहुःकिंतत्सहस्रमितींमेलोकाइमेवेदांअ
थोवागितिब्रूयादैरयेथामैरयेथामित्यच्छावाकउक्थ्येभ्यस्यतिंसहितत्रांत्योभवंत्यग्निष्टोमेहोतातिरात्रेचंसहितत्रांत्योभ
वत्यभ्यस्येत्षोळशिनी३॥नाभ्यस्ये३त्इति॥अभ्यस्येदित्याहुंःकथमन्येष्वहःस्वभ्यस्यतिंकथमत्रनाभ्यस्येदितिंतस्माद
भ्यस्येत्॥ १५॥ अथाहयन्नाराशंसंवैतृतीयसवनंमथकस्मादच्छावाकोंततःशिल्पेंष्वनाराशंसीःशंसतीतिं विकृतिवैंनारा
शंसंकिमिवचवैकिमिवचरेतोविक्रियतेंतत्तदाविकृतंप्रजातंभवंत्यथैतन्मृद्धिवच्छंदःशिथिरंयन्नाराशंसमथैषोंत्योयद
च्छावाकंस्तदृह्लतायैदृह्लेप्रतिष्ठास्यामइतिंतस्मादच्छावाकोंततःशिल्पेष्वनाराशंसीःशंसतिंदृह्लतायैदृह्लेप्रतिष्ठास्यामइ
तिंदृह्लेप्रतिष्ठास्यामइति ॥ १६ ॥ इतितृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यः श्वः स्तोत्रियस्तमनुरूपंकुर्वंतिप्रातःसवनेहीनसंतत्यैयथावाएकाहःसुतएवमहीनंस्तद्यथैकाहस्यसुतस्यंसवनानिसं
तिष्ठमानानियँत्येवमेवाहीनस्याहानिसंतिष्ठमानानियंतितद्यच्छ्वःस्तोत्रियमनुरूपंकुर्वंतिप्रातःसवनेहीनसंतत्याअहीन
मेवतत्संतन्वंतितेवैदेवाश्चऋषयश्चाद्रियंतंसमानेनयज्ञंसंतनवामेतितएतत्समानंयज्ञस्यापश्यन्त्समानान्प्रगाथान्त्समा
नीःप्रतिपदःसमानानिसूक्तान्योकःसारीवाइंद्रोयत्रवाइंद्रःपूर्वंगच्छंत्यैवतत्रापरंगच्छतियज्ञस्यैवसंद्रतायै॥१७॥तान्वाए
तान्त्संपातान्विश्वामित्रःप्रथममपश्यंत्तान्विश्वामित्रेणदृष्टान्वामदेवोसृजतैवात्वामिंद्रवज्रिन्नत्रयन्नइंद्रोजुजुषेयच्चव
ष्टिकथामहामवृधत्कस्यहोतुरितितान्क्षिप्रंसमपतंद्यत्क्षिप्रंसमपतत्तत्संपातानांसंपातत्वंसहेक्षांचक्रेविश्वामित्रोयान्वाअ
हंसंपातानपश्यन्तान्वामदेवोसृष्टकानिन्वहंसूक्तानिसंपातांस्तत्प्रतिमान्त्सृजेयेतिसएतानिसूक्तानिसंपातांस्तत्प्रतिमान
सृजतंसद्योहजातोवृषभःकनीनंइंद्रःपूर्भिदातिरद्दासमर्कैरिमामूषुप्रभृतिंसातयेधाइच्छंतित्वासोम्यासःसखायःशासद्व
ह्निर्दुहितुर्नप्त्यंगादभितष्टेवदीधयामनीषामितियएकइद्धव्यश्चर्षणीनामितिभरद्वाजोयस्तिग्मशृंगोवृषभोनभीमउदुब्र
ह्माण्यैरतश्रवस्येतिवसिष्ठोऽस्माइदुप्रतवसेतुरायेतिनोधास्तएतेप्रातःसवनेषळहःस्तोत्रियान्छस्त्वामाध्यंदिनेहीनसूक्ता
निशंसंतितान्येतान्यहीनसूक्तान्यासत्योयातुमघवाँऋजीषीतिसत्यवन्मैत्रावरुणोऽस्माइदुप्रतवसेतुरायैंद्रायब्रह्माणिरा
ततमा॥ इंद्रब्रह्माणिगोतमासोअक्रन्नितिब्रह्मण्वद्ब्राह्मणाच्छंसीशासद्वह्निर्जनयंतवह्निमितिवह्निवदच्छावाकस्तदाहुः

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

कस्मादच्छावाकोवह्विवदेतत्सूक्तमुभयत्रशंसतिपराचिषुचैवाहस्स्वभ्यावर्तिषुचेतिवीर्यवान्वाएषबह्वृचोवह्विवदेतत्सू
क्तंवहतिहवैवह्निर्धुरोयासुयुज्यतेतस्मादच्छावाकोवह्विवदेतत्सूक्तमुभयत्रशंसतिपरांचिषुचैवाहस्स्वभ्यावर्तिषुचंता
निपंस्वहस्सुभवंतिचतुर्विंशेभिजितिविषुवतिविश्वजितिमहाव्रतेऽहीनानिहवाएतान्यहानिनह्येषुकिंचनहीयतेपरांची
निहवाएतान्यहान्यभ्यावर्तीनितस्मादेनान्येतेष्वहस्सुशंसंतियदेनानिशंसंत्यहीनान्त्स्वर्गाँल्लोकान्त्सर्वरूपान्त्सर्वसमृ
द्धानवाप्नवामेतियदेवैनानिशंसंतींद्रमेवैतैर्निह्वयंतेयथऽऋषभंवाशितायैयद्वेवैनानिशंसंत्यहीनस्यसंतत्याअहीनमेवत
त्संतन्वंति ॥१८॥ ततोवाएतांस्त्रीन्त्संपातान्मैत्रावरुणोविपर्यासमेकैकमहरहःशंसंत्येवात्वामिंद्रवज्रिन्नत्रेतिप्रथमेह
निंयन्नइंद्रोजुजुषेयच्चवष्टीतिद्वितीयेकथामहामवृधत्कस्यहोतुरितितृतीयेत्रीनेवसंपातान्ब्राह्मणाच्छंसीविपर्यासमेकैकम
हरहःशसंतींद्रःपूर्भिदातिरद्दासमर्कैरितिप्रथमेहनियएकइद्धव्यश्चर्षणीनामितिद्वितीयेयस्तिग्मशृंगोवृषभोनभीमइति
तृतीयेत्रीनेवसंपातानच्छावाकोविपर्यासमेकैकमहरहःशंसतीमामूषुप्रभृतिंसातयेधाइतिप्रथमेहनीच्छंतित्वासोम्यासः
सखायइतिद्वितीयेशासद्वह्निर्दुहितुर्नप्त्यंगादितितृतीयेतानिवाएतानिनवत्रीणिचाहरहःशस्यानितानिद्वादशसंपद्यंते
द्वादशवैमासाःसंवत्सरःसंवत्सरःप्रजापतिःप्रजापतिर्यज्ञस्तत्संवत्सरंप्रजापतिंयज्ञमाप्नुवंतितत्संवत्सरेप्रजापतौयज्ञेऽ
हरहःप्रतितिष्ठंतोयंतितान्यंतरेणावापमावपेरन्नन्यूंख्याविराजोवैमदीश्चचतुर्थेहनिपंक्तीःपंचमेपारुच्छेपीःषष्ठेऽथयान्य ॥ ८३ ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

हानिमहास्तोमानिस्युंःकोह्यनर्योदेवकामइतिंमैत्रावरुणआवपेतंवनेनवायोन्यधायिचाकन्निंतिब्राह्मणाच्छंस्यायाह्यर्वा
ङुपवंधुरेष्ठाइत्यच्छावाकंएतानिवाआवपनान्येतैर्वाआवपनैर्देवाःस्वर्गंलोकमजयन्नेतैर्ऋषयस्तथैवैतद्यजमानाएतैराव
पनैःस्वर्गंलोकंजयंति ॥१९॥ सद्योहजातोवृषभःकनीनइतिमैत्रावरुणंःपुरस्तात्सूक्तानामहरहःशंसतिंतदेतत्सूक्तंस्वर्ग्यं
मेतेनवैसूक्तेनदेवाःस्वर्गंलोकमजयंन्नेतेनऋषयस्तथैवैतद्यजमानाएतेनसूक्तेनस्वर्गंलोकंजयंतिंतदुवैश्वामित्रंविश्वस्यहवै
मित्रंविश्वामित्रआसंविश्वंहास्मैमित्रंभवतियएवंवेदंयेषांचैवंविद्वानेतन्मैत्रावरुणंःपुरस्तात्सूक्तानामहरहःशंसतिंतद्दृष
भवत्पशुमद्भवतिंपशूनामवरुद्ध्यैतत्पंचर्चंभवतिंपंचपदापंक्तिःपंक्तिर्वाअन्नंमन्नाद्यस्यावरुद्ध्याउदुब्रह्माण्यैरतश्रवस्येति
ब्राह्मणाच्छंसींब्रह्मण्वत्समृद्धंसूक्तमहरहःशंसतिंतदेतत्सूक्तंस्वर्ग्यंमेतेनवैसूक्तेनदेवाःस्वर्गंलोकमजयंन्नेतेनऋषयस्तथैवैत
द्यजमानांएतेनसूक्तेनस्वर्गंलोकंजयंतिंतदुवासिष्ठमेतेनवैवसिष्ठंइंद्रस्यप्रियंधामोपागच्छंत्सपरमंलोकमजयंदुपेंद्रस्यप्रियं
धामगच्छतिंजयतिपरमंलोकंयएवंवेदंतद्वैषळृचंषड्वाऋतवऋतूनामाप्त्यैतदुपरिष्टात्संपातानांशंसंत्याप्त्वैवतत्स्वर्गंलोकंय
जमानाऽअस्मिंल्लोकेप्रतितिष्ठंत्यभितष्टेवदीधयामनीषामित्यच्छावाकोहरहःशंसंत्यभिवत्तत्यैरूपमंभिप्रियाणिमर्मृशत्प
राणीतिंयान्येवपराण्यहानितानिप्रियाणिंतान्येवतदभिमर्मृशतोयंत्यभ्यारभमाणाःपरोवाअस्माल्लोकात्स्वर्गोलोकस्तंमे
वतदभिवदतिंकवींऽरिच्छामिसंदृशेसुमेधाइतिंयेवैतेनऋषयःपूर्वेंप्रेतास्तेवैकवयंस्तानेवतदभ्यतिवदतिंतदुवैश्वामित्रं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

विश्वस्यहवैमित्रंविश्वामित्रआसविश्वंहास्मैमित्रंभवतिएवंवेदंतदनिरुक्तंप्राजापत्यंशंसंत्यनिरुक्तोवैप्रजापतिःप्रजापते
रात्यैसक्तादिंद्रंनिराहतेनैंद्राद्रूपान्नप्रच्यवतेतद्धैदशर्चंदशाक्षराविराळन्नंविराळन्नाद्यस्यावरुद्ध्यैयदेवदशर्चा३॥ दशवैप्रा
णाःप्राणानेवतदाप्नुवंतिप्राणानात्मन्दधतेतदुपरिष्टात्संपातानांशंसंत्याक्ष्वैवतत्स्वर्गंलोकंयजमानाअस्मिँल्लोकेप्रतितिष्ठं
ति॥२०॥कस्तमिंद्रत्वावसुँकन्नव्योऽअतसीनां॥कदून्वस्याकृतमितिकद्वंतःप्रगाथाआरंभणीयाअहरहःशस्यंतेकोवैप्रजा
पतिःप्रजापतेरात्यैयदेवकद्वंता३ः॥ अन्नंवैकमन्नाद्यस्यावरुद्ध्यैयद्धेवकद्वंता३ः॥ अहरहर्वाएतेशांतान्यहीनसूक्तान्युपप्र
युंजानायंतितानिकद्वद्भिःप्रगाथैःशमयंतितान्येभ्यःशांतानिकंभवंतितान्येनान्छांतानिस्वर्गंलोकमभिवहंतित्रिष्टुभःसू
क्तप्रतिपदःशंसेयुस्ताहैकेपुरस्तात्प्रगाथानांशंसंतिधाय्याइतिवदंतस्तात्तथानकुर्यात्क्षत्रंवैहोताविशोहोत्राशंसिनःक्षत्रा
यैवतद्विशंप्रत्युद्यामिनींकुर्युःपापवस्यसंत्रिष्टुभोमइमाःसूक्ताप्रतिपदइत्येवविद्यात्तद्यथासमुद्रंप्रप्लवेरन्नेवंहैवतेप्रप्लवंतेये
संवत्सरंवाद्वादशाहंवासतेतद्यथासैरावतींनावंपारकामाःसमारोहेयुरेवमेवैतास्त्रिष्टुभःसमारोहंतिनहवाएतच्छंदोगम
यित्वास्वर्गंलोकमुपावर्ततेवीर्यवत्तमंहिताभ्योनव्याह्वयीतसमानंहिच्छंदोऽथोनेद्धाय्याःकरवाणीतियदेनाःशंसंतिप्रज्ञा
ताभिःसूक्तंप्रतिपाद्भिःसूक्तानिसमारोहामेतियदेवैनाःशंसंतींद्रमेवैताभिर्निह्वयंतेयथऽऋषभंवाशितायैयद्धेवैनाःशंसंत्य ॥ ८४ ॥
हीनस्यसंतत्याअहीनमेवतत्संतन्वंति ॥२१॥ अपप्राचइंद्रविश्वाँअमित्राननितिमैत्रावरुणःपुरस्तात्सूक्तानामहरहःशंस

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्यपापाचोअभिभूतेनुदस्व ॥ अपोदीचोअपशूराधराचंउरौयथातवशर्मन्मदेमेत्यभयस्यरूपंमभयमिवहियन्निच्छतिं
ब्रह्मणातेब्रह्मयुजायुनज्मीतिंब्राह्मणाच्छंस्यहरहःशंसतिंयुनज्मीतियुक्तवतींयुक्तइवह्यहीनोहीनस्यरूपंमुरुंनोलोकमनु
नेषिविद्वानिंत्यच्छावाकोहरहःशंसंत्यनुनेषुत्येतीवह्यहीनोहीनस्यरूपंनेषीतिसत्रायणरूपंतावाएताअहरहःशस्यंतेंसमा
नीभिःपरिदध्युंरोकःसारीहैषामिंद्रोयज्ञंभवतीइँ॥ यथऋषभोवाशितांयथावागौःप्रज्ञातंगोष्ठमेवंहैषामिंद्रोयज्ञमैवग
च्छतिंनशुनंहुवीययाहीनस्यपरिदध्यात्क्षत्रियोहराष्ट्राच्च्यवतेंयोहैवपरोभवतितमभिह्वयति ॥२२॥ अथातोऽहीनस्ययु
क्तिश्चविमुक्तिश्चंव्यंतरिक्षमतिरदित्यहीनंयुंक्तंएवेदिंद्रमितिविमुंचंत्याहंसरस्वतीवतोर्नूनंसातइत्यहीनंयुंक्तेंतेस्यामदेव
वरुणनृष्टुतइतिविमुंचंत्येषहवाअहीनंतंतुमर्हातिंयएनंयोक्तुंचविमोक्तुंचवेदंतद्यच्चतुर्विंशेहन्युज्यंतेसायुक्तिरथयत्पुरस्ता
दुदयनीयस्यांतिरात्रस्यविमुच्यंतेसाविमुक्तिस्तद्यच्चतुर्विंशेहन्नैकाहिकाभिःपरिदध्युरत्राहैवयज्ञंसंस्थापयेयुर्नाहीनकर्म
कुर्युंरथयदहीनपरिधानीयाभिःपरिदध्युर्यथाश्रांतोविमुच्यमानउत्कृत्येतैवंयजमानाउत्कृत्येरंन्नुभयीभिःपरिदध्युंस्त
द्यथादीर्घाध्वउपविमोकंयायात्तादृक्तत्संततोहैषांयज्ञोभवतीँ ३॥ व्यूमुंचंतएकांह्वेनद्वयोःसवनयोःस्तोममतिशंसैंद्दी
र्घारण्यानिहवैभवंतिंयत्रवह्वीभिःस्तोमोतिशस्यतेंऽपरिमिताभिस्तृतीयसवनेंऽपरिमितोवैस्वर्गोलोकंःस्वर्गस्यलोकस्या
प्त्यैसंततोहास्याभ्यारब्धोंविस्रस्तोऽहीनोभवतिंयएवंविद्वानहीनंतनुते॥२३॥देवावैवलेगाःपर्यपश्यंस्तायज्ञेनैवेप्सं

ऐ. ब्रा. १५

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्ताःषष्ठेनाह्नाप्नुवँस्तेप्रातःसवनेनभाकेनंवलमनभयंस्तंयदनभया३न् ॥ अश्रथयन्नेवैनंतत्तउतृतीयसवनेवज्रेणवालखि
ल्याभिर्वाचःकूटेनैकपदयावलंविरुज्यगाउदाजंस्तथैवैतद्यजमानाःप्रातःसवनेनभाकेनंवलंनभयंतितंयंनभयंती३॥ श्र
थयंत्येवैनंतंत्तस्माद्धोत्रकाःप्रातःसवनेनाभाकांस्तृचान्छंसंतिंयःककुभोनिधारयइतिमैत्रावरुणंःपूर्वीष्टइंद्रोपमातयइ
तिब्राह्मणाच्छंसींताहिमध्यंभराणामित्यच्छावाकंस्तउतृतीयसवनेवज्रेणवालखिल्याभिर्वाचःकूटेनैकपदयावलंविरुज्य
गाआप्नुवंतिंपच्छःप्रथमंषड्वालखिल्यानांसूक्तानिविहरंत्यर्धर्चशोद्धितीयमृक्शस्तृतीयंसपच्छोविहरन्प्रगाथेप्रगाथएवै
कपदादध्यात्सवाचःकूटंस्ताएताःपंचैकपदाश्चतस्रोंदशमादहृएकामहाव्रतांदथाष्टाक्षराणिमाहानामनानिपदानिंतेषां
यावद्भिःसंपद्येतंतावंतिशंसेन्नेतराण्याद्रियेतांथार्धर्चशोविहरँस्ताश्चैवैकपदाःशंसैंत्तानिचैवाष्टाक्षराणिंमाहानामनानि
पदान्यथऋक्शोविहरँस्ताश्चैवैकपदाःशंसैंत्तानिचैवाष्टाक्षराणिंमाहानामनानिपदानिंसयत्प्रथमंषड्वालखिल्यानांसूक्ता
निविहरतिंप्राणंचतद्वाचंचविहरतिंयद्धितीयंचक्षुश्चतन्मनश्चविहरतिंयत्तृतीयंश्रोत्रंचतदात्मानंचविहरतिंतदुपाप्तोवि ॥ ८५
हारेकामंउपाप्तोवज्रेवालखिल्यासूंपाप्तोवाचःकूटंएकपदायामुपाप्तंःप्राणक्लृप्यामविहृतानेवंचतुर्थंप्रगाथान्छंसतिंपश
वोवैप्रगाथांःपशूनामवरुध्यैनात्रैकपदांव्यवदध्यांद्यदत्रैकपदांव्यवदध्यांद्वाचःकूटेनयजमानांत्पशून्निर्हण्याद्यएनंतत्रब्रू

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यांद्वाचःकूटेनयजमानात्पशून्निरवधींरपशुमेनमकरितिशश्वत्तथास्यात्तस्मात्तत्रैकपदांनव्यवदध्यांद्व्येंवोत्तमेसूक्तेपर्यस्य[1] तिंसएवतयोर्विहारंस्तदेतत्सौबलायंसर्पिर्वात्सिःशशंससहोवाचंभूयिष्ठानहंयजमानेपशून्पर्यग्रहैषंमकनिष्ठाउमामाग मिष्यंतीतिंतस्मैहयथामहच्चंऋत्विग्भ्यएवंनिनायंतदेतत्पशव्यंचस्वर्ग्यंचशस्त्रंतस्मादेतच्छंसति॥२४॥दूरोहणंरोहतित स्योक्तंब्राह्मणंमैंद्रेपशुकामस्यरोहेंदैंद्रावैपशवस्तज्जागतंस्यांज्जागतावैपशवस्तन्महासूक्तंस्यांद्भूयिष्ठेष्वेवतत्पशुषुंयजमा नंप्रतिष्ठापयतिंवरौंरोहेत्तन्महासूक्तंचंजागतंचैंद्रावरुणेप्रतिष्ठाकामस्यरोहेंदेतद्देवतावाएषाहोत्रैतत्प्रतिष्ठांयदैंद्रावरु णातदेनत्स्वायामेवंप्रतिष्ठायामंततःप्रतिष्ठापयतिंयदेवैंद्रावरुणा३ इ॥ एषाहवाअत्रनिर्विन्निविदावैकामाआप्यंतेंसय द्यैंद्रावरुणेरोहेत्सौपर्णेंरोहेंत्तदुपाप्तएंद्रावरुणेंकामउपाप्तःसौपर्णे ॥२५॥ तदाहुःसंशंसेत्षष्ठेहा३न्॥ नसंशंसे३त् इति॥ संशंसेदित्याहुःकथमन्येष्वहःसुसंशंसतिंकथमत्रनसंशंसेदित्यथोखल्वाहुर्नैवसंशंसेत्स्वर्गोवैलोकःषष्ठमहंरसमायीवैस्व र्गोलोकंःकश्चिद्धैस्वर्गेलोकेसमेतीतिंसयत्संशंसेत्समानंतत्कुर्यादथयन्नसंशंसति३ँ ॥ तत्स्वर्गस्यलोकस्यरूपंतस्मान्नसंशंसे द्यदेवनसंशंसति३ँ ॥ आत्मावैस्तोत्रियःप्राणावालखिल्याःसयत्संशंसेदेताभ्यांदेवताभ्यांयजमानस्यप्राणान्वीयांद्यए नंतत्रब्रूयादेताभ्यांदेवताभ्यांयजमानस्यप्राणान्व्यगांत्प्राणएनंहास्यतीतिशश्वत्तथास्यात्तस्मान्नसंशंसेत्सयदीक्षेतांशंसि

१ ' द्वेएवोत्तमे ' इतिभाष्यपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

षंवालखिल्याहंतपुरस्तांद्दूरोहणस्यसंशंसानीतिंनोएवतस्याशामियांत्तंयदिदर्पएवाविंदैंदुपरिष्टाद्दूरोहणस्यांपिबहूनिश
तानिशंसैद्यस्योतत्कामायतथाकुर्यांदत्रैवतदुपाप्तमैंद्र्योवालखिल्यांस्तासांद्वादशाक्षराणिपदांनितत्रसकामउपाप्तोयऐंद्रे
॥ १० ॥ जागतेऽथेदमैंद्रावरुणंसूक्तंमैंद्रावरुणीपरिधानीयांतस्मान्नसंशंसैत्तदाहुर्यथावावस्तोत्रमेवंशस्त्रंविहृतावालखिल्याःश अ. ५
स्यंतेंविहृतांस्तोत्रां ३ ॥ अविहृताँ३इति ॥ विहृतमितिब्रूयादष्टाक्षरेणंद्वादशाक्षरमितितदाहुर्यथावावशस्त्रमेवंयाज्यां
तिस्रोदेवताःशस्यंतेऽग्निरिंद्रोवरुणइंत्यथैंद्रावरुण्यायजतिकथमग्निरनंतरितइतिंयोवाअग्निःसवरुणंस्तदप्येतदृषिणोक्तं
त्वमग्नेवरुणोजायसेयदितितद्यंदेवैंद्रावरुण्यायजतिंतेनाग्निरनंतरितोनंतरितः ॥ २६ ॥ इतिचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

शिल्पानिशंसंतिदेवशिल्पांन्येतेषांवैशिल्पानामनुकृतीहंशिल्पमधिगम्यतेंहस्तीकंसोवासोंहिरण्यमश्वतरीरथःशिल्पं
शिल्पंहास्मिन्नधिगम्यतेंयएवंवेदवदेवशिल्पानीइँ ॥ आत्मसंस्कृतिर्वांवशिल्पानिंच्छंदोमयंवाएतैर्यजमानंआत्मानंसं
स्कुरुतेंनाभानेदिष्ठंशंसतिंरेतोवैनाभानेदिष्ठोंरेतस्तत्सिंचतितमनिरुक्तंशंसंत्यनिरुक्तंवैरेतोंगुहायोन्यांसिच्यतेंसरेतोमि
श्रोभवतिंक्ष्मयारेतःसंजग्मानोनिषिंचदितिंरेतःसमृद्ध्याएवंतंसनाराशंसंशंसतिंप्रजावैनरोवाक्शंसःप्रजास्वेवतद्वाचंद ॥ ८६
धातितस्मादिमाःप्रजावदत्योजायंतेंतंहैकेपुरस्ताच्छंसंतिंपुरस्तादायतनावागितिवदंतउपरिष्टादेकंउपरिष्टादायतनावा

१ 'विहृतंस्तोत्रां३' इतिभाष्यपाठः । विहृतमविहृतंचस्तोत्रभेदः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

गितिवदंतोमध्यएवशंसैन्मध्यायतनावाइयंवागुपरिष्टान्नेदीयसीवोपरिष्टान्नेदीयसीववाइयंवाक्तंहोतारेतोभूतंसिक्त्वा मैत्रावरुणायसंप्रयच्छत्यैतस्यत्वंप्राणान्कल्पयेति ॥ २७॥ वालखिल्याःशंसतिप्राणावैवालखिल्याःप्राणानेवास्यतत्कल्पयतिताविहृताःशंसतिविहृतावाइमेप्राणाःप्राणेनापानोपानेनव्यानःसपच्छःप्रथमेसूक्तेविहरत्यर्धर्चशोद्वितीयेऋक्शस्तृतीयेसयत्प्रथमेसूक्तेविहरतिप्राणंचतद्वाचंचविहरतियद्वितीयेचक्षुश्चन्मनश्चविहरतियत्तृतीयेश्रोत्रंचतदात्मानंचविहरतितेहैकसहबृहत्यौसहसतोबृहत्यौविहरंतितदुपाप्तोविहारेकामोनेत्तुप्रगाथाःकल्पंतेऽतिमर्शमेवविहरेत्तथावैप्रगाथाःकल्पंतेप्रगाथावैवालखिल्यास्तस्मादतिमर्शमेवविहरेद्यदेवातिमर्शा३ ॥ आत्मावैबृहतीप्राणाःसतोबृहतीसबृहतीमशंसीत्सआत्माऽथसतोबृहतींतेप्राणाअथबृहतीमथसतोबृहतींतदात्मानंप्राणैःपरिबृहन्नेतितस्मादतिमर्शमेवविहरेद्यद्वेवातिमर्शा३ ॥ आत्मावैबृहतीपशवःसतोबृहतीसबृहतीमशंसीत्सआत्माऽथसतोबृहतींतेपशवोऽथबृहतीमथसतोबृहतींतदात्मानंपशुभिःपरिबृहन्नेतितस्मादतिमर्शमेवविहरेद्द्वे[1]वोत्तमेसूक्तेपर्यस्यतिसएवतयोर्विहारस्तस्यमैत्रावरुणःप्राणान्कल्पयित्वाब्राह्मणाच्छंसिनेसंप्रयच्छत्येतंत्वंप्रजनयेति ॥ २८ ॥ सुकीर्तिंशंसतिदेवयोनिर्वैसुकीर्तिस्तद्यज्ञाद्देवयोन्यैयजमानंप्रजनयतिवृषाकपिंशंसत्यात्मावैवृषाकपिरात्मानमेवास्यतत्कल्पयतितन्न्यूंखयत्यन्नंवैन्यूंखस्तदस्मैजातायान्ना

१ 'द्वेएवोत्तमे' इतिभाष्यपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

घंप्रतिदधातियथाकुमारायस्तनंसपाक्तोभवतिपाक्तोयंपुरुषः पंचधाविहितोलोमानित्वङ्मांसमस्थिमज्जासयावानेवपुरु
षस्तावंतंयजमानंसंस्करोतितंब्राह्मणाच्छंसीजनयित्वाऽच्छावाकायसंप्रयच्छंत्येतस्यत्वंप्रतिष्ठांकल्पयेति ॥ २९ ॥
एवयामरुतंशंसतिप्रतिष्ठावाएवयामरुत्प्रतिष्ठामेवास्यतत्कल्पयतितद्व्यूंखयत्यन्नंवैन्यूंखोऽन्नाद्यमेवास्मिंस्तद्दधातिस
जागतोवातिजागतोवासर्वंवाइदंजागतंवातिजागतंवासउमारुतंआपोवैमरुतआपोन्नमभिपूर्वमेवास्मिंस्तदन्नाद्यंदधाति
तान्येतानिसहचराणीत्याचक्षतेनाभानेदिष्ठंवालखिल्यावृषाकपिमेवयामरुतंतानिसहवाशंसेत्सहवानशंसेद्यदेनानिना
नाशंसेद्यथापुरुषंवारेतोवाविच्छिंद्यात्तादृक्तत्तस्मादेतानिसहवाशंसेत्सहवानशंसेत्सहबुलिलआश्वतरआश्विर्वैश्वजितो
होतासन्नीक्षांचक्रएषांवाएषांशिल्पानांविश्वजितिसांवत्सरिकेद्वेमध्यंदिनमभिप्रत्येतोहंताहमित्थमेवयामरुतंशंसया
नीतितद्धतथाशंसयांचकारतद्धतथाशस्यमानेगौश्लआजगामसहोवाचहोतःकथातेशस्त्रंविचक्रंप्लवतइतिकिंह्यभूदित्ये
वयामरुदयमुत्तरतःशस्यतइतिसहोवाचैंद्रोवैमध्यंदिनःकथेंद्रंमध्यंदिनान्निनीषसीतिनेंद्रंमध्यंदिनान्निनीषामीतिहोवा
चच्छंदस्त्विदममध्यंदिनसाच्ययंजागतोवातिजागतोवासर्वंवाइदंजागतंवातिजागतंवासउमारुतोमैवशंसिष्टेतिसहोवा ॥ ८७
चारमाच्छावाकेत्यथहास्मिन्ननुशासनमीषेसहोवाचैंद्रमेषविष्णुन्यंगंशंसत्वथत्वमेतंहोतरुपरिष्टाद्रौद्र्यैधाय्यायैपुरस्तां
न्मारुतस्याप्यस्याथाइतितद्धतथाशंसयांचकारतदिदमप्येतर्हितथैवशस्यते॥ ३० ॥ तदाहुर्यदस्मिन्विश्वजित्यतिरा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्रएवंषष्ठेहनिकल्पतेयज्ञःकल्पतेयजमानस्यप्रजातिःकथमत्राशस्त्रएवंनाभानेदिष्ठोभवंत्यथमैत्रावरुणोवालखिल्याःशं
सतिंतेप्राणारेतोवाअग्रेथप्राणांएवंब्राह्मणाच्छंस्यशस्तएवंनाभानेदिष्ठोभवंत्यथवृषाकपिंशंसतिसआत्मारेतोवाअग्रेथा
त्मांकथमत्रयजमानस्यप्रजातिःकथंप्राणाअविक्लृप्ताभवंतीतियजमानंहवाएतेनसर्वेणयज्ञक्रतुनासंस्कुर्वंतिसयथागभों
योन्यामंतरेवंसंभवन्छेतेनवैसकृदेवाग्रेसर्वःसंभवंत्येकैकंवाअंगंसंभवतःसंभवतीतिसर्वाणिचेत्समानेहन्क्रियेरन्कल्पत
एवयज्ञःकल्पतेयजमानस्यप्रजातिरथैतंहोतैवयामरुतंतृतीयसवनेशंसतितद्यास्यप्रतिष्ठातस्यामेवैनंतदंततःप्रतिष्ठाप
यति ॥ ३१ ॥ छंदसांवैषष्ठेनाह्नाप्तानांरसोत्यनेदत्सप्रजापतिरबिभेत्पराङ्यंछंदसांरसोलोकानत्येष्यतीतितंपरस्ता
च्छंदोभिःपर्यगृह्णान्नाराशंस्यागायत्र्यारैभ्यात्रिष्टुभंःपारिक्षित्याजगत्याःकारव्ययानुष्टुभंस्तत्पुनश्छंदःसुरसमदधात्सर
सैर्हास्यच्छंदोभिरिष्टंभवतिसरसैश्छंदोभिर्यज्ञंतनुतेयऽएवंवेदनाराशंसीःशंसतिप्रजावैनरोवाक्शंसःप्रजास्वेवतद्वाचंद
धातितस्मादिमाःप्रजावदत्योजायंतेयएवंवेदयदेवनाराशंसीरः ॥ शंसंतोवैदेवाश्चऋषयश्चस्वर्गलोकमायंस्तथैवैतद्यज
मानाःशंसंतएवस्वर्गलोकंयंतिताःप्रग्राहंशंसतियथावृषाकपिंवार्षाकपंहिवृषाकपेस्तद्व्यायमेतितासुनन्यूंखयेन्नीवीवनर्दे
त्सहितासांन्यूंखोरैभीःशंसतिरेभंतोवैदेवाश्चऋषयश्चस्वर्गलोकमायंस्तथैवैतद्यजमानारेभंतएवस्वर्गलोकंयंतिताःप्रग्राहं
शंसतियथावृषाकपिंवार्षाकपंहिवृषाकपेस्तद्व्यायमेतितासुनन्यूंखयेन्नीवीवनर्देत्सहितासांन्यूंखःपारिक्षितीःशंसत्यग्नि

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वैंपरिक्षिंदग्निर्हीमाःप्रजाःपरिक्षैत्यग्निंहीमाःप्रजाःपरिक्षियंत्यग्नेरेवसायुज्यंसरूपतांसलोकतामश्नुतेयएवंवेदंयदेवपारि
क्षितीः ॥ संवत्सरोवैपरिक्षित्संवत्सरोहीमाःप्रजाःपरिक्षेतिसंवत्सरंहीमाःप्रजाःपरिक्षियंतिसंवत्सरस्यैवसायुज्यंसरूप
॥ १२ ॥ तांसलोकतामश्नुतेयएवंवेदंताःप्रग्राहंशंसतियथावृषाकपिंवार्षाकपंहिंवृषाकपेस्तद्व्यायमेतितासुनन्यूंखयैन्नीवीवनर्देत्स
हितासांन्यूंखंःकारव्याःशंसतिदेवावैयत्किंचकल्याणंकर्माकुर्वैस्तत्कारव्याभिरवाप्नुवंस्तथैवैतद्यजमानांयत्किंचकल्याणं
कर्मकुर्वंतितत्कारव्याभिराप्नुवंतिताःप्रग्राहंशंसतियथावृषाकपिंवार्षाकपंहिंवृषाकपेस्तद्व्यायमेतितासुनन्यूंखयैन्नीवीव
नर्देत्सहितासांन्यूंखौदिशांक्लृप्तीःशंसतिदिशएवतत्कल्पयंतिताःपंचशंसतिपंचवाइमादिशश्चतस्रस्तिरश्च्यएकोर्ध्वातासु
नन्यूंखयेन्नैवचनिनर्देन्नेदिमादिशोन्यूंखयानीतिताअर्धर्चशःशंसतिप्रतिष्ठायाएवंजनकल्पाःशंसतिप्रजावैजनकल्पांदि
शएवतत्कल्पयित्वांतासुप्रजाःप्रतिष्ठापयतितासुनन्यूंखयेन्नैवैवचनिनर्देन्नेदिमाःप्रजान्यूंखयानीतिताअर्धर्चशःशंसति
प्रतिष्ठायावैंद्रगाथाःशंसतींद्रगाथाभिर्वैदेवाअसुरानभिगायाथैनानत्यायंस्तथैवैतद्यजमानांइंद्रगाथाभिरेवाप्रियंभ्रातृ
व्यंमभिगायाथैनमतियंतिताअर्धर्चशःशंसतिप्रतिष्ठायाएव॥ ३२॥ ऐतशप्रलापंशंसत्यैतशोहवैमुनिरग्नेरायुर्ददर्शयज्ञ ॥ ८८ ॥
स्यायातयाममितिहैकआहुंःसोब्रवीत्पुत्रान्पुत्रकाअग्नेरायुरदर्शंतदभिलपिष्यामियत्किंचवदामितन्मेमापरिगातेतिस
प्रत्यपद्यतैताअश्वाआप्लवंतेंप्रतीपंप्रातिसत्वनमितितस्याभ्यग्निरैतशायनंएत्याकालेभिहायमुखमप्यगृह्णांदहपन्नःपिते

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तितंहोवाचापेह्यलसोभूयोमेवाचमवधीः शतायुंगामकरिष्यंसहस्रायुंपुरुषंपापिष्ठांतेप्रजांकरोमियोमेत्थमसक्थाइतित
स्मादाहुरभ्यग्नयऐतशायनाऔर्वाणांपापिष्ठाइतितंहैकेभूयांसंशंसंतिसननिषेधेद्यावत्कामंशंसेत्येवब्रूयादायुर्वाऐतशप्र
लापआयुरेवतद्यजमानस्यप्रतारयतियएवंवेदयदेवैतशप्रलापा३ः ॥ छंदसांहैषरसोयदैतशप्रलापश्छंदस्स्वेवतद्रसं
दधातिसरसैर्हास्यच्छंदोभिरिष्टंभवतिसरसैश्छंदोभिर्यज्ञंतनुतेएववंवेदयद्वेवैतशप्रलापा३ः ॥ अयातयामावाअक्षिति
रैतशप्रलापोयातयामामेयज्ञेसदक्षितिर्मेयज्ञेसदितितंवाएतमैतशप्रलापंशंसतिपदावग्राहंयथानिविदंतस्योत्तमेनपदेन
प्रणौतियथानिविदः प्रवह्लिकाः शंसतिप्रवह्लिकाभिर्वैदेवाअसुरान्प्रवह्ल्याथैनानत्यायंस्तथैवैतद्यजमानाः प्रवह्लिकाभिरे
वाप्रियंभ्रातृव्यंप्रवह्ल्याथैनमतियंतिताअर्धर्चशः शंसतिप्रतिष्ठायाएवाऽजिज्ञासेन्याः शंसत्याजिज्ञासेन्याभिर्वैदेवाअ
सुरानाज्ञायाऽथैनानत्यायंस्तथैवैतद्यज मानाआजिज्ञासेन्याभिरेवाप्रियंभ्रातृव्यमाज्ञायाथैनमतियंतिताअर्धर्चशः शंस
तिप्रतिष्ठायाएवंप्रतिराधंशंसतिप्रतिराधेनवैदेवाऽअसुरान्प्रतिराध्याथैनानत्यायंस्तथैवैतद्यजमानाः प्रतिराधेनैवाप्रि
यंभ्रातृव्यंप्रतिराध्याथैनमतियंत्यतिवादंशंसत्यतिवादेनवैदेवाअसुरानत्युद्याथैनानत्यायंस्तथैवैतद्यजमानाअतिवादे
नैवाप्रियंभ्रातृव्यमत्युद्याथैनमतियंतितमर्धर्चशः शंसतिप्रतिष्ठायाएव ॥ ३२ ॥ देवनीथंशंसत्यादित्याश्चहवाअंगि
रसश्चस्वर्गेलोकेस्पर्धंतवयंपूर्वएष्यामोवयमितितेहांगिरसः पूर्वेश्वः सुत्यांस्वर्गस्यलोकस्यददृशुस्तेग्निंप्रजिघ्युरंगिरसांवा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

एकोऽग्निः परेद्यादित्येभ्यः श्वः सुत्यां स्वर्गस्य लोकस्य प्रब्रूहीति तेहादित्या अग्निमेव दद्दृश्वांसद्यः सुत्यां स्वर्गस्य लोकस्य ददृशुस्ता
नेत्याब्रवीच्छ्वः सुत्यां वः स्वर्गस्य लोकस्य प्रब्रूम इति तेहोचुरथवयंतुभ्यं सद्यः सुत्यां स्वर्गस्य लोकस्य प्रब्रूमस्त्वयैववयंहोत्राः स्व
र्गंलोकमेष्याम इति स तथेत्युक्त्वाप्रत्युक्तः पुनराजगामंतेहोचुः प्रावोचा३ः इति ॥ प्रावोचमिति होवाचाथोमे प्रतिप्रावो
चन्निति नोहि न प्रत्यज्ञास्था३ः इति ॥ प्रतिवा अज्ञासमिति होवाच यशसावा एषोभ्यैति य आर्त्विज्येन तं यः प्रतिरुंधे यश
सप्रतिरुंधे त्तस्मान्नप्रत्यरौत्सीति यदित्वस्मादपोज्जिगांसेद्यज्ञेनास्मादपोदियात् ॥ यदित्वयाज्यः स्वयमपोदितंतस्मात्
॥ २४ ॥ तेहादित्यानंगिरसोयाजयँस्तेभ्योयाजयद्भ्य इमांपृथिवींपूर्णांदक्षिणानामददुस्तानियंप्रतिगृहीतातपत्तान्यवृं
जन्त्सासिंहीभूत्वाविजृंभंतीजनानचरंत्तस्याः शोचत्याइमेप्रदराः प्रादीर्यंतंयेस्याइमेप्रदराः समेवहैवततः पुरातस्मादा
हुर्नंनिवृत्तदक्षिणांप्रतिगृह्णीयान्नेन्माशुचाविद्धाशुचाविद्ध्यादिति यदित्वेनांप्रतिगृह्णीयाद्प्रियायैनांभ्रातृव्यायदद्यात्प
राहैवभवत्यथयोसौतपतीँ३ ॥ एषोश्वः श्वेतोरूपंकृत्वाऽश्वाभिधान्यपिहितेनात्मनाप्रतिचक्रमंइमंवोनयाम इति स ए
षदेवनीथोनूच्यतंआदित्याहजरितरंगिरोभ्योंदक्षिणामनयन् ॥ तांहजरितर्नंप्रत्यायन्निति नहितइमांप्रत्यायँस्तामुह ॥ ८९
जरितः प्रत्यायन्निति प्रतिहिते मुमायँस्तांहजरितर्नंप्रत्यगृभ्णन्निति नहितइमांप्रत्यगृभ्णँस्तामुहजरितः प्रत्यगृभ्णन्निति प्र

१ 'इतिप्रोवाचमिति' अत्रावसानंनभाष्यकाराभिमतं ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तिहितेमुमगृभ्णन्नहानेतसंनविचेतनानींत्येषहवाअह्नांविचेतयितांजज्ञानेतसन्नपुरोगवासइतिंदक्षिणावैयज्ञानांपुरोग
वींयथाहवाइदमनोपुरोगवंरिष्यंत्येवंहैवयज्ञोदक्षिणोरिष्यतिंतस्मादाहुर्दांतव्यैवयज्ञेदक्षिणाभवंत्यप्यल्पिकाप्युतश्वेत
आशुपत्वा ॥ उतोपद्याभिर्जविष्ठः ॥ उतेमाशुमानंपिपर्ति ॥ आदित्यारुद्रावसवस्त्वेळते ॥ इदंराधःप्रतिगृभ्णीह्यं
गिरइतिंप्रतिग्रहमेवतद्राधसऐच्छंन्निदंराधोबृहत्पृथु ॥ देवाददत्वावरं ॥ तद्बोअस्तुसुचेतनं ॥ युष्मेअस्तुदिवेदिवे ॥
प्रत्येवगृभायतेतिंप्रत्येवैनमेतदजग्रभैषैंतंवाएतंदेवनीथंशंसतिंपदावग्राहंयथानिविदंतस्योत्तमेनपदेनप्रणौतियथानिवि
दः ॥ ३५ ॥ भूतेच्छदःशंसतिंभूतेच्छद्भिर्वैदेवाअसुरानुपासचंतोंतेवयुद्धेनोतेवमाययांतेषांवैदेवाअसुराणांभूतेच्छ
द्भिरेवभूतंछादयित्वांथैनानत्यायंस्तथैवैतद्यजमानांभूतेच्छद्भिरेवाप्रियस्यभ्रातृव्यस्यंभूतंछादयित्वाथैनमतियंतिंता
अर्धर्चशःशंसतिप्रतिष्ठायाएवांऽहनस्याःशंसंत्याहनस्याद्वैरेतःसिच्यतेंरेतसःप्रजाःप्रजायंतेंप्रजातिमेवतद्दधातिंतादश
शंसतिंदशाक्षराविराळंन्नंविराळन्नाद्रेतःसिच्यतेंरेतस ःप्रजाःप्रजायंतेंप्रजातिमेवतद्दधातिंतान्यूंखयत्यन्नंवैन्यूंखोंन्नाद्रे
तःसिच्यतेंरेतसःप्रजाःप्रजायंतेंप्रजातिमेवतद्दधातिंदधिक्राव्णोअकारिषमितिदाधिक्रींशंसतिंदेवपवित्रंवैदधिक्रांइदं
वाइदंव्याहनस्यांवाचमवादींत्तद्देवपवित्रेणवाचंपुनीतेंसानुष्टुब्भवतिंवाग्वाअनुष्टुंप्तत्स्वेनच्छंदसावाचंपुनीतेंसुतासोम
धुमत्तमाइतिंपावमानीःशंसतिंदेवपवित्रंवैपावमान्यंइदंवाइदंव्याहनस्यांवाचमवादींत्तद्देवपवित्रेणैववाचंपुनीतेंताअ

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

॥ १४ ॥ नुष्टुभोभवंतिवाग्वा अनुष्टुप्सत्स्वेनैवच्छंदसावाचंपुनीतेऽवद्रप्सोअंशुमतीमतिष्ठदित्यैंद्राबार्हस्पत्यंतृचंशंसतिविशोअदे
वीरभ्याचरंतीर्बृहस्पतिनायुजेंद्रः ससाहइत्यसुरविशंहवैदेवानभ्युदाचार्यआसीत्सइंद्रोबृहस्पतिनैवयुजाऽसुर्यंवर्णमभि
दासंतमपाहंस्तथैवैतद्यजमानाइंद्राबृहस्पतिभ्यामेवयुजाऽसुर्यंवर्णमभिदासंतमपघ्नतेतदाहुःसंशंसेत्षष्ठेहा ३ न् ॥ नसं

शंसे३त्इति ॥ संशंसेदित्याहुःकथमन्येष्वहःसुसंशंसतिकथमत्रनसंशंसेदित्यथोखल्वाहुर्नैवसंशंसेत्स्वर्गोवैलोकःषष्ठम
हःसमायीवैस्वर्गोलोकःकश्चिद्वैस्वर्गेलोकेसमेतीतिसयत्संशंसेत्समानंतत्कुर्यादथयन्नसंशंसतीँ३ ॥ तत्स्वर्गस्यलोकस्यरू
पंतस्मान्नसंशंसेद्यदेवनसंशंसतीँ३ ॥ एतानिवा अत्रोक्थानिनाभानेदिष्ठोवालखिल्यावृषाकपिरेवयामरुत्सयत्संशंसेद
पैवसएतेषुकामंराध्नुयादैंद्रोवृषाकपिःसर्वाणिच्छंदांस्यैतशप्रलापस्तत्रसकामउपाप्तोयऐंद्रेजागतेऽथेदमैंद्राबार्हस्पत्यंसूक्त
मैंद्राबार्हस्पत्यापरिधानीयातस्मान्नसंशंसेन्नसंशंसेत् ॥ ३६ ॥ इतिपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ॥

॥ इतिषष्ठपंचिकासमाप्ता ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

॥ अथसप्तमपंचिकाप्रारंभः ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिः ॐ ॥ अथातःपशोर्विभक्तिस्तस्यविभागंवक्ष्यामोहनूसजिह्वेप्रस्तोतुःश्येनंवक्षऽउद्गातुः कंठःकाकुद्रःप्रतिहर्तुर्दक्षिणाश्रोणिर्होतुःसव्याब्रह्मणोदक्षिणंसक्थिमैत्रावरुणस्यसव्यंब्राह्मणाच्छंसिनोदक्षिणंपार्श्वंसांसमध्वर्योःसव्यमुपगातृणांसव्योंसःप्रतिप्रस्थातुर्दक्षिणंदोर्नेष्टुःसव्यंपोतुर्दक्षिणऊरुरच्छावाकस्यसव्यआग्नीध्रस्यदक्षिणोबाहुरात्रेयस्यसव्यःसदस्यस्यसदंचानूकंचगृहपतेर्दक्षिणौपादौगृहपतेर्व्रतप्रदस्यसव्यौपादौगृहपतेर्भार्यायैव्रतप्रदस्यौष्ठएनयोःसाधारणोभवतितंगृहपतिरेवप्रशिंष्याज्जाघनींपत्नीभ्योहरंतितांब्राह्मणायदद्युःस्कंध्याश्चमणिकास्तिस्रश्चकीकसाग्रावस्तुतस्तिस्रश्चैवकीकसाअर्धंचवैकर्तस्योन्नेतुरर्धंचैववैकर्तस्यंक्लोमाचशमितुस्तद्ब्राह्मणायदद्याद्यद्यब्राह्मणःस्याच्छिरःसुब्रह्मण्यायैयःश्वःसुत्यांप्राहतस्याजिनमिळासर्वेषांहोतुर्वातावाएताःषट्त्रिंशतमेकपदायज्ञंवहंतिषट्त्रिंशदक्षरावैबृहतीबार्हताःस्वर्गालोकाःप्राणांश्चैवतत्स्वर्गांश्चलोकानाप्नुवंतिप्राणेषुचैवतत्स्वर्गेषुचलोकेषुप्रतितिष्ठंतोयंतिसएषःस्वर्ग्यःपशुर्यएनमेवंविभजंत्यथयेतोन्यथातद्यथासेलगावा[1]पापकृतोवापशुंविमथ्नीरंस्तादृक्तत्तांवाएतांपशोर्विभक्तिंश्रौतऋषिर्देवभागोविदांचकारतामुहाप्रोच्यैवास्माल्लोकादुच्चक्रामत्तामुहगिरिजायबाभ्रव्यायामनुष्यःप्रोवाचततोहैनामेतदर्वाङ्मनुष्याऽअधीयतेधीयते ॥ १ ॥ इतिप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

---

१ ‘सेलगावा’ इतिभाष्ये । इलाशब्देनान्नं सेलमत्रबहुलोदेशस्तंगच्छतीतिसेलगाइतितत्रार्थः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तदाहुर्यआहिताग्निरुपवसथेम्रियेतंकथमस्ययज्ञःस्यादितिंनैनंयाजयेदित्याहुरनभिप्राप्तोहियज्ञंभवतीतिंतदाहुर्य
आहिताग्निरधिश्रितेग्निहोत्रेंसान्नाय्येवाहविःषुवाम्रियेतंकातत्रप्रायश्चित्तिरित्यत्रैवैनान्यनुपर्यादध्यांद्यथासर्वाणिसंद
ह्येरंन्त्सातत्रप्रायश्चित्तिंस्तदाहुर्यआहिताग्निरासन्नेषुहविःषुम्रियेतंकातत्रप्रायश्चित्तिरितिंयाभ्यएवतानिदेवताभ्योंहवीं
षिगृहीतानिभवंतिंताभ्यःस्वाहेंत्येवैनान्याहवनीयेंसर्वहुंतिजुहुयांत्सातत्रप्रायश्चित्तिंस्तदाहुर्यआहिताग्निःप्रवसन्म्रियेतं
कथमस्याग्निहोत्रंस्यादित्यभिवान्यवत्सायाःपयसाजुहुयादंन्यदिवैतत्पयोंयदभिवान्यवत्सायांअन्यदिवैतदग्निहोत्रंय
त्प्रेतस्यापिवायतएवंकुतश्चपयसाजुहुयुरथाप्याहुरेवमेवैनानजस्रानजुह्वतंइंधीरन्नाशरीराणामाहर्तोरितिंयदिशरीराणि
नविद्येरंन्पर्णशरःषष्टिंस्त्रीणिचशतान्याहृत्यंतेषांपुरुषरूपकमिवकृत्वांतस्मिंस्तामावृतंकुर्युरथैनान्छरीरैराहृतैःसंस्पर्श्यो
द्वासयेयुरध्यर्धशतंकायेंसक्थिनीद्विपंचाशेचंविंशेचोरूद्विपंचविंशेंशेषंतुशिरस्युपरिदध्यांत्सातत्रप्रायश्चित्तिः ॥ २ ॥
तदाहुर्यस्याग्निहोत्र्युपावसृष्टांदुह्यमानोपविशेंत्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिंतामभिमंत्रयेतंयस्माद्भीषानिषीदसिंततोनोअभ
यंकृधि ॥ पशून्नःसर्वान्गोपायंनमोरुद्रायमीढुषइतिंतामुत्थापयेंदुदस्थाद्देव्यदितिंरायुर्यज्ञपतावधात् ॥ इंद्रायकृण्व
तीभागंमित्रायवरुणायचेत्यथास्याउदपात्रंमूधसिचमुखेचोपगृह्णीयांदथैनांब्राह्मणायदद्यांत्सातत्रप्रायश्चित्तिंस्तदाहुर्य
स्याग्निहोत्र्युपावसृष्टांदुह्यमानावाश्येतंकातत्रप्रायश्चित्तिरित्यशनायांहवाएषांयजमानस्यप्रतिख्यायवाश्यतेंतामन्नम

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

प्यादयेच्छांत्यैशांतिर्वाऽअन्नैंसूयवसाद्भगवतीहिभूयाइतिंसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यस्याग्निहोत्र्युपावसृष्टांदुह्यमाना
स्पंदेतंकातत्रप्रायश्चित्तिरितिंसायत्तत्रस्कंदयेत्तदभिमृश्यजपेद्यदद्यदुग्धंपृथिवीमसृप्तंयदोषधीरत्यसृपद्यदापः ॥ पयो
गृहेषुपयोअघ्न्यायांपयोवत्सेषुपयोअस्तुतन्मयीतिंतत्रयत्परिशिष्टंस्यात्तेनजुहुयांद्यद्यलंहोमायस्यांद्यद्युवैसर्वंसिक्तंस्यांद
थान्यामाहूयतांदुग्ध्वातेनजुहुयांदात्वेवश्रद्धायैहोतव्यंसातत्रप्रायश्चित्तिः ॥३॥ तदाहुर्यस्यसायंदुग्धंसान्नाय्यंदुष्येद्वा
पहरेद्वांकातत्रप्रायश्चित्तिरितिंप्रातर्दुग्धंद्वैधंकृत्वांतस्यान्यतरांभक्तिमातच्यतेनयजेतंसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यस्यप्रा
तर्दुग्धंसान्नाय्यंदुष्येद्वापहरेद्वांकातत्रप्रायश्चित्तिरित्यैंद्रंवामाहेंद्रंवापुरोळाशंतस्यस्थानेनिरुप्यतेनयजेतंसातत्रप्रायश्चि
त्तिस्तदाहुर्यस्यसर्वमेवंसान्नाय्यंदुष्येद्वापहरेद्वांकातत्रप्रायश्चित्तिरित्यैंद्रंवामाहेंद्रंवेतिसमानंसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्य
स्यसर्वाण्येवहवींषिदुष्येयुर्वापहरेयुर्वांकातत्रप्रायश्चित्तिरित्याज्यस्यैनानियथादेवतंपरिकल्प्यंतयाज्यहविषेष्ट्वायजेतां
तोन्यामिष्टिमनुल्बणांतन्वीतंयज्ञोयज्ञस्यप्रायश्चित्तिः ॥ ४ ॥ तदाहुर्यस्याग्निहोत्रमधिश्रितंममेध्यमापद्येतंकातत्रप्रा
यश्चित्तिरितिंसर्वमेवैनत्स्रुच्यभिपर्यासिच्यंप्राङुदेत्याहवनीयेंहैतांसमिधमभ्यादधांत्यथोत्तरतआहवनीयस्यौष्णंभस्म ॥ ९२ ॥
निरूह्यजुहुयांन्मनसावाप्राजापत्ययावर्चांतद्धुतंचाहुतंचंसयद्येकस्मिन्नुन्नीतंयदिद्वयोरेषएवकल्पंस्तच्चेद्व्यपनयितुंशक्नुयां
न्निष्षिच्यैतद्दुष्टमदुष्टमभिपर्यासिच्यंतस्ययथोन्नीतीस्यात्तथाजुहुयांत्सातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यस्याग्निहोत्रमधिश्रितं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्कंदतिवाविष्यंदतेवांकातत्रप्रायश्चित्तिरितितदद्भिरुपनिनयेच्छांत्यैशांतिर्वाआपोऽथैनद्दक्षिणेनपाणिनाभिमृश्यजप तिंदिवंतृतीयंदेवान्यज्ञोगांत्ततोमाद्रविणमाष्टांतरिक्षंतृतीयंपितृन्यज्ञोगांत्ततोमाद्रविणमाष्टपृथिवींतृतीयंमनुष्यान्य ज्ञोगांत्ततोमाद्रविणमाष्टंययोरोजसास्कभितारजांसीतिवैष्णुवारुणीमृचंजपतिविष्णुर्वैयज्ञस्यदुरिष्टंपातिवरुणःस्विष्टंत योरुभयोरेवशांत्यैसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यस्याग्निहोत्रमधिश्रितंप्राङुदायन्स्खलतेवापिवाभ्रंशतेकातत्रप्रायश्चित्तिरि तिसयद्युपनिवर्तयेत्स्वर्गाल्लोकाद्यजमानमावर्तयेदत्रैवास्माउपविष्टायैतमग्निहोत्रपरीशेषमाहरेयुस्तस्ययथोन्नीतीस्यात्त थाजुहुयात्सातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुरथयदिस्रुग्भिद्येतकातत्रप्रायश्चित्तिरित्यन्यांस्रुचमाहृत्यजुहुयादथैनांस्रुचंभिन्नांमा हवनीयेभ्यादध्यात्प्राग्दंडांप्रत्यक्पुष्करांसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यस्याहवनीयेहाग्निर्विद्येताथगार्हपत्यउपशाम्येत्कात त्रप्रायश्चित्तिरितिसयदिप्रांचमुद्धरेत्प्रायतनाच्चयवेतयत्प्रत्यंचमसुरवद्यज्ञंतन्वीतयन्मंथेद्भ्रातृव्यंयजमानस्यजनयेद्यद नुगमयेत्प्राणोयजमानंजह्यात्सर्वमेवैनंसहभस्मानंसमोप्यगार्हपत्यायतनेनिधायाऽथप्रांचमाहवनीयमुद्धरेत्सातत्रप्राय श्चित्तिः ॥ ५ ॥ तदाहुर्यस्याग्नावग्निमुद्धरेयुःकातत्रप्रायश्चित्तिरितिसयद्यनुपश्येदुदूह्यपूर्वमपरंनिदध्याद्यद्यनानुपश्ये त्सोग्नयेग्निवतेष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येअग्निनाग्निःसमिध्यतेत्वंह्यग्नेअग्निनेत्याहुतिंवाहवनीयेजुहु यांदग्नयेग्निवतेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यस्यगार्हपत्याहवनीयौमिथःसंसृज्येयातांकातत्रप्रायश्चित्तिरितिसोग्नये

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वीतयेऽष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येअग्नआयाहिवीतयेयोअग्निंदेववीतयइत्याहुतिंवाहवनीयेजुहुयाद
ग्नयेवीतयेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यस्यसर्वएवाग्नयोमिथःसंसृज्येरन्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिसोग्नयेविविचयेऽ
ष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येस्वर्णवस्तोरुषसामरोचित्वामग्नेमानुषीरीळतेविशइत्याहुतिंवाहवनीयेजुहु
यादग्नयेविविचयेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यस्याग्नयोन्यैरग्निभिःसंसृज्येरन्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिसोग्नयेक्षामव
तेष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येअक्रंददग्निःस्तनयन्निवद्यौरधायथानःपितरःपरासइत्याहुतिंवाहवनीये
जुहुयादग्नयेक्षामवतेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिः ॥६॥ तदाहुर्यस्याग्नयोग्राम्येणाग्निनासंदह्येरन्कातत्रप्रायश्चित्तिरिति
सोग्नयेसंवर्गायाष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येकुवित्सुनोगविष्टयेमानोअस्मिन्महाधनइत्याहुतिंवाहव
नीयेजुहुयादग्नयेसंवर्गायस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यस्याग्नयोदिव्येनाग्निनासंसृज्येरन्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिसो
ग्नयेप्सुमतेऽष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येअप्स्वग्नेसधिष्टवमयोदधेमेधिरःपूतदक्षइत्याहुतिंवाहवनीये
जुहुयादग्नयेप्सुमतेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यस्याग्नयःशवाग्निनासंसृज्येरन्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिसोग्नयेशुचयेऽ ॥ ९३ ॥
ऽष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येअग्निःशुचिव्रततमउदग्नेशुचयस्तवेत्याहुतिंवाहनीयेजुहुयादग्नयेशुचये
स्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यस्याग्नयआरण्येनाग्निनासंदह्येरन्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिसमेवारोपयेदरणीवोल्मुकं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वामोक्षयैंद्यद्याहवनीयाद्यदिगार्हपत्यांद्यदिनशङ्कुयात्सोऽग्नयेसंवर्गायांष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्योक्तेयाज्यानुवाक्यै
आहुतिंवाहवनीयेजुहुयांदग्नयेसंवर्गायस्वाहेतिंसातत्रप्रायश्चित्तिः ॥ ७ ॥ तदाहुर्यआहिताग्निरुपवसथेश्रुकुर्वीतंकातत्र
प्रायश्चित्तिरितिंसोऽग्नयेव्रतभृतेंऽष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्यैत्वमग्नेव्रतभृच्छुचिर्व्रतानिबिभ्रद्व्रतपाअ
दब्धंइत्याहुतिंवाहवनीयेजुहुयांदग्नयेव्रतभृतेस्वाहेतिंसातत्रप्रायश्चितिंस्तदाहुर्यआहिताग्निरुपवसथेव्रत्यमापद्येतंकात
त्रप्रायश्चित्तिरितिंसोऽग्नयेव्रतपतयेंष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्यैत्वमग्नेव्रतपाअसिंयद्वोवयंप्रमिनामव्रता
नीत्याहुतिंवाहवनीयेजुहुयांदग्नयेव्रतपतयेस्वाहेतिंसातत्रप्रायश्चित्तिंस्तदाहुर्यआहिताग्निरमावास्यांपौर्णमासींवातीयां
त्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिंसोऽग्नयेपथिकृतेंऽष्टाकपालंपुरो ळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्यैवेत्थाहिवेधोअध्वनंआदेवानाम
पिपंथामगन्मैत्याहुतिंवाहवनीयेजुहुयांदग्नयेपथिकृतेस्वाहेतिंसातत्रप्रायश्चितिंस्तदाहुर्यस्यसर्वएवांग्नयउपशाम्येरंन्का
तत्रप्रायश्चित्तिरितिंसोऽग्नयेतपस्वतेंजनद्वतेपावकवतेंष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्यैआयाहितपसाजनै
ष्वानोयाहितपसाजनेष्वित्याहुतिंवाहवनीयेजुहुयांदग्नयेतपस्वतेजनद्वतेंपावकतेस्वाहेतिंसातत्रप्रायश्चित्तिः ॥ ८ ॥
तदाहुर्यआहिताग्निराग्रयणेनानिष्ट्वांनवान्नंप्राश्नीयांत्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिंसोऽग्नयेवैश्वानरायंद्वादशकपालंपुरोळाशं
निर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्यैवैश्वानरोअजीजनत्पृष्टोदिविपृष्टोअग्निःपृथिव्यांमित्याहुतिंवाहवनीयेजुहुयांदग्नयेवैश्वान

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

रायस्वाहेतिंसातत्रप्रायश्चित्तिंस्तदाहुर्यआहिताग्निर्यदिकपालंनश्यैत्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिंसोश्विभ्यांद्विकपालंपुरोळा स. पं.
ऐ. ब्रा. शंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्यैअश्विनावर्तिरस्मदांगोमतानासत्यारथेनेत्याहुतिंवाहवनीयेजुहुयांदश्विभ्यांस्वाहेतिंसात अ. २
॥ ४ ॥ त्रप्रायश्चित्तिंस्तदाहुर्यआहिताग्निर्यदिपवित्रंनश्यैत्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिंसोग्नयेपवित्रवतेष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्य
याज्यानुवाक्यैपवित्रंतेविततंब्रह्मणस्पतेतपोष्पवित्रंविततंदिवस्पदइंत्याहुतिंवाहवनीयेजुहुयांदग्नयेपवित्रवतेस्वाहेतिं
सातत्रप्रायश्चित्तिंस्तदाहुर्यआहिताग्निर्यदिहिरण्यंनश्यैत्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिंसोग्नयेहिरण्यवतेष्टाकपालंपुरोळाशंनि
र्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्यैहिरण्यकेशोरजसोविसारंआतेसुपर्णाअमिनंतँएवैरिंत्याहुतिंवाहवनीयेजुहुयांदग्नयेहिरण्यवते
स्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिंस्तदाहुर्यआहिताग्निर्यदिप्रातरस्नातोग्निहोत्रंजुहुयांत्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिंसोग्नयेवरुणायांष्टा
पालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्यैत्वंनोअग्नेवरुणस्यविद्वान्त्सत्वंनोअग्नेवमोभवोतींत्याहुतिंवाहवनीयेजुहुयांदग्न
येवरुणायस्वाहेतिंसातत्रप्रायश्चित्तिंस्तदाहुर्यआहिताग्निर्यदिसूतकान्नंप्राश्नीयांत्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिंसोग्नयेतंतुमते
ष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्यैतंतुंतन्वन्रजसोभानुमन्विह्यक्षानहोनह्यतनोतसोम्याइंत्याहुतिंवाहवनीये ॥ १४ ॥
जुहुयांदग्नयेतंतुमतेस्वाहेतिंसातत्रप्रायश्चित्तिंस्तदाहुर्यआहिताग्निर्जीवेमृतशब्दंश्रुत्वांकातत्रप्रायश्चित्तिरितिंसोग्नयेसु
रभिमतेष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्यैअग्निर्होतान्यसीदद्यजीयान्त्साध्वीमकर्देववीतिंनोअद्येत्याहुतिंवा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

हवनीयेजुहुयांदग्नयेसुरभिमतेस्वाहेर्तिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यआहिताग्निर्यस्यभार्यागौर्वायमौजनयेंत्कातत्रप्रायश्चि त्तिरितिंसोग्नयेमरुत्वतेंत्रयोदशकपालंपुरोळाशंनिर्वपेंत्तस्ययाज्यानुवाक्येंमरुतोयस्यहिक्षयेंऽराइवेदचरमाअहेवेंत्याहु तिंवाहवनीयेजुहुयांदग्नयेमरुत्वतेस्वाहेर्तिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुरपत्नीकोप्यग्निहोत्रमाहरे३त्॥ नाहरे३त्इति ॥ आ हरेदित्याहुंर्यदिनाहरेदनद्धापुरुषंःकोनद्धापुरुषइर्तिनदेवान्नपितॄन्नमंनुष्याइतितस्मादपत्नीकोप्यग्निहोत्रमाहरेत्तदेषा भियज्ञगाथागीयते॥ यजेत्सौत्रामण्यांमपत्नीकोप्यसोमपः॥ मातापितृभ्यामनृणार्थांद्यजेतिवचनाच्छ्रुतिरितिंतस्मात्सौ म्यंयाजयेत् ॥ ९ ॥ तदाहुर्वाचापत्नीकोग्निहोत्रंकथमेवजुहोर्तिनिविष्टेमृतापत्नीनष्टावांग्निहोत्रेकथमग्निहोत्रंजुहोर्ति पुत्रान्पौत्रान्नप्तृनित्याहुंरस्मिँश्चलोकेमुष्मिँश्चांस्मिँल्लोकेयंस्वर्गोस्वर्गेणंस्वर्गलोकमारुरोहेंत्यमुष्यैवलोकस्यसंततिंधारय तिंयस्यैषांपत्नींनैच्छेत्तस्मादपत्नीकस्याधानंकुर्वंत्यपत्नीकोग्निहोत्रंकथमग्निहोत्रंजुहोर्तिश्रद्धापत्नीसत्यंयजमानःश्रद्धास त्यंतदित्युत्तमंमिथुनँश्रद्धयासत्येनमिथुनेनंस्वर्गाँल्लोकान्जयतीति ॥ १० ॥ तदाहुर्यद्दर्शपूर्णमासयोरुपवसातिंनहवा अव्रतस्यदेवाहविरश्नंतिंतस्मादुपवसंत्युतमेदेवाहविरश्नीयुरितिंपूर्वांपौर्णमासीमुपवसेदितिपैंग्यंमुत्तरामितिकौषीतकँ यापूर्वापौर्णमासीसानुमतिर्योत्तरासाराकांयापूर्वामावास्यासासिनीवालींयोत्तरासाकुहूर्यांपयस्तमियांदभ्युदियादिति

---

१ 'नमनुष्यानिति' इतिभाष्ये । मनुष्यानअतिथीनपीतितदर्थः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

सातिथिंःपूर्वांपौर्णमासीमुपवसेदनिर्ज्ञार्यंपुरस्तादमावास्यायाँचंद्रमसंयदुपैतिंयद्यजतेतेनसोमंक्रीणंतिंतेनोत्तरामुत्तरार
मुपवसेंदुत्तराणिहवैसोमोयजतेसोममनुदैवतंमेतद्वैदेवसोमंयच्चंद्रमांस्तस्मादुत्तरामुपवसेत् ॥ ११ ॥ तदाहुर्यस्याग्निम
नुद्धृतंमादित्योभ्युदियाद्वाभ्यस्तमियाद्वांप्रणीतोवाप्राग्घोमादुपशाम्यैत्कातत्रप्रायश्चित्तिरिर्तिंहिरण्यंपुरस्कृत्यसायमु
द्धरेंज्ज्योतिर्वैशुक्रंहिरण्यँज्योतिःशुक्रमसौतदेवंतज्ज्योतिःशुक्रंपश्यन्नुद्धरतिंरजतमंतर्धायप्रातरुद्धरेंदेतद्वात्रिरूपँपुरासं
भेदाच्छायानांमाहवनीयमुद्धरेंन्मृत्युर्वैतमश्छायांतेनैवतज्ज्योतिषांमृत्युंतमश्छायांतरतिंसातत्रप्रायश्चित्तिंस्तदाहुर्य
स्यगार्हपत्याहवनीयावंतरेणांऽनोवारथोवाश्वावाप्रतिपद्येतंकातत्रप्रायश्चित्तिरिर्तिंनैनन्मनसिकुर्यादित्याहुंरात्मन्यस्य
हिताभवंतीतिंतच्चेन्मनसिकुर्वीतंगार्हपत्यादविच्छिन्नामुदकधारांहरेंत्तंतुंतन्वन्रजसोभानुमन्विहीत्याहवनीयांत्सातत्र
प्रायश्चित्तिंस्तदाहुःकथमग्नीनन्वादधानोंन्वाहार्यंपचनमाहारये३त् ॥ नाहारये३त्३इति ॥ आहारयेदित्याहुंःप्राणा
न्वाएषोभ्यात्मन्धत्तेंयोग्नीनाधत्तेंतेषामेषोन्नादतमोभवतिंयदन्वाहार्यंपचनंस्तस्मिन्नेतामाहुतिंजुहोंत्यग्नयेन्नादायान्नप
तयेस्वाहेंत्यन्नादोहान्नपतिर्भवंत्यश्नुतेप्रजयान्नाद्यंयएवंवेदांतरेणगार्हपत्याहवनीयौंहोष्यन्त्संचरेंतैंतेनहवाएनंसंचरमा ॥ ९५ ॥
णमग्नयोविदुंरयमस्मासुहोष्यतींत्येतेनहवाअस्यसंचरमाणस्यंगार्हपत्याहवनीयौपाप्मानमपहतंःसोपहतपाप्मोर्ध्वंःस्व
र्गंलोकमेतीतिवैब्राह्मणमुदाहरंतिंतदाहुःकथमग्नीन्प्रवत्स्यन्नुपतिष्ठेतंप्रोष्यवाप्रत्येत्याहरहर्वेतितूष्णीमित्याहुंस्तूष्णींवैश्रे

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यसआकांक्षंतेऽथाप्याहुरहरहर्वाएतेयजमानस्याश्रद्धयोद्वासनात्प्रप्लावनाद्विभ्यतितानुपतिष्ठेतैवांऽभयंवोभयंमेस्त्विव त्यभयंहैवास्मैभवंत्यभयंहैवास्मैभवति ॥ १२ ॥ ॥ इतिद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥

हरिश्चंद्रोहवैधसंऐक्ष्वाकोराजापुत्रआसंतस्यहशतंजायाबभूवुंस्तासुपुत्रंनलेभेतस्यहपर्वतनारदौगृहऊषतुंःसहनारदं पप्रच्छं यन्विमंपुत्रमिच्छंतिंयेविजानंतियेचन ॥ किंस्वित्पुत्रेणविंदतेतन्मआचक्ष्वनारदेतिंसएकयापृष्टोदशभिःप्रत्यु वाच ॥ ऋणमस्मिन्त्संनयंत्यमृतत्वंचगच्छति ॥ पितापुत्रस्यजातस्यंपश्येच्चेज्जीवतोमुखं ॥ यावंतःपृथिव्यांभोगांया वंतोजातवेदसि ॥ यावंतोअप्सुप्राणिनांभूयान्पुत्रेपितुस्ततः ॥ शश्वत्पुत्रेणपितरोंऽत्यायन्बहुलंतमः ॥ आत्माहिज ज्ञआत्मनंःसइरावत्यतितारिणी ॥ किंनुमलंकिमजिनंकिमुश्मश्रूणिकिंतपः ॥ पुत्रंब्रह्माणइच्छध्वंसवैलोकोवदावदः॥ अन्नंहप्राणःशरणंहवासोंरूपंहिरण्यंपशवोविवाहाः ॥ सखाहजायाकृपणंहदुहिताज्योतिर्हपुत्रःपरमेव्योमन् ॥ पति र्जायांप्रविशतिंगर्भोभूत्वासमातरं ॥ तस्यांपुनर्नवोभूत्वांदशमेमासिजायते ॥ तज्जायाजायाभवतिंयदस्यांजायतेपु नः ॥ आभूतिरेषाभूतिर्बीजमेतन्निधीयते ॥ देवाश्चैतामृषयश्चंतेजःसमभरन्महत् ॥ देवामनुष्यानब्रुवंन्नेषावोजन नीपुनः ॥ नापुत्रस्यलोकोस्तीतिंतत्सर्वेपशवोविदुः ॥ तस्मात्तुपुत्रोमातरंस्वसारंचाधिरोहति ॥ एषपंथाउरुगायःसुशेवो

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

 सातिथिंःपूर्वांपौर्णमासीमुपवसेदनिर्ज्ञायपुरस्तादमावास्यायाँचंद्रमसंयदुपैतियद्यजतेतेनसोमंक्रीणंतितेनोत्तरामुत्तरार
मुपवसेंदुत्तराणिहवैसोमोयजतेसोममनुदैवतंमेतद्वैदेवसोमंयच्चंद्रमांस्तस्मादुत्तरामुपवसेत् ॥ ११ ॥ तदाहुर्यस्याग्निम
नुद्धृतंमादित्योभ्युदियाद्वाभ्यस्तमियाद्वांप्रणीतोवाप्राग्घोमादुपशाम्येत्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिंहिरण्यंपुरस्कृत्यसायमु
द्धरेज्ज्योतिर्वैशुक्रंहिरण्यंज्योतिःशुक्रमसौतदेवंतज्ज्योतिःशुक्रंपश्यन्नुद्धरतिरजतमंतर्धायप्रातरुद्धरेदेतद्रात्रिरूपंपुरासं
भेदाच्छायानांमाहवनीयमुद्धरेन्मृत्युर्वैतमश्छायांतेनैवतज्ज्योतिषांमृत्युंतमश्छायांतरतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्य
स्यगार्हपत्याहवनीयावंतरेणाऽनोवारथोवाश्वावाप्रतिपद्येतंकातत्रप्रायश्चित्तिरितिंनैनन्मनसिकुर्यादित्याहुंरात्मन्यस्य
हिताभवंतीतितंतच्चेन्मनसिकुर्वीतंगार्हपत्यादविच्छिन्नामुदकधारांहरेत्तंतुंतन्वन्रजसोभानुमन्विहीत्याहवनीयांत्सातत्र
प्रायश्चित्तिस्तदाहुःकथमग्नीनन्वादधानोऽन्वाहार्यपचनमाहारये३त् ॥ नाहारये३त्इति ॥ आहारयेदित्याहुःप्राणा
न्वाएषोभ्यात्मन्धत्तेयोग्नीनाधत्तेतेषामेषोन्नादतमोभवतियदन्वाहार्यपचनंस्तस्मिन्नेतामाहुतिंजुहोत्यग्नयेन्नादायान्नप
तयेस्वाहेत्यन्नादोहान्नपतिर्भवत्यश्नुतेप्रजयान्नाद्यंयएवंवेदांतरेणगार्हपत्याहवनीयौहोष्यन्त्संचरेत्तेनहवाएनंसंचरमा
णमग्नयोविदुरयमस्मासुहोष्यतीत्येतेनहवाअस्यसंचरमाणस्यंगार्हपत्याहवनीयौपाप्मानमपहतःसोपहतपाप्मोर्ध्वःस्व
र्गंलोकमेतीतिवैब्राह्मणमुदाहरंतितदाहुःकथमग्नीन्प्रवत्स्यन्नुपतिष्ठेतंप्रोष्यवाप्रत्येत्याहरहर्वेतितूष्णीमित्याहुंस्तूष्णींवैश्रे

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यसआकांक्षंतेऽथाप्याहुरहरहर्वाएतेयजमानस्याश्रद्धयोद्वासनात्प्रप्लावनाद्बिभ्यतितानुपतिष्ठेतैर्वाऽभयंवोभयंमेस्त्विति त्यभयंहैवास्मैभवंत्यभयंहैवास्मैभवति ॥ १२ ॥ ॥ इतिद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥

हरिश्चंद्रोहवैधसंऐक्ष्वाकोराजापुत्रआसंतस्यहशतंजायाबभूवुंस्तासुपुत्रंनलेभेतस्यहपर्वतनारदौगृहऊषतुःसहनारदं पप्रच्छ यन्विमंपुत्रमिच्छंतियेविजानंतियेचन ॥ किंस्वित्पुत्रेणविंदतेतन्मआचक्ष्वनारदेतिसएकयापृष्टोदशभिःप्रत्युवाच ॥ ऋणमस्मिन्त्संनयंत्यमृतत्वंचगच्छति ॥ पितापुत्रस्यजातस्यपश्येच्चेज्जीवतोमुखं ॥ यावंतःपृथिव्यांभोगायावंतोजातवेदसि ॥ यावंतोअप्सुप्राणिनांभूयान्पुत्रेपितुस्ततः ॥ शश्वत्पुत्रेणपितरोऽत्यायन्बहुलंतमः ॥ आत्माहिजज्ञआत्मनःसइरावत्यतितारिणी ॥ किंनुमलंकिमजिनंकिमुश्मश्रूणिकिंतपः ॥ पुत्रंब्रह्माणइच्छध्वंसवैलोकोवदावदः॥ अन्नंहप्राणःशरणंहवासोरूपंहिरण्यंपशवोविवाहाः ॥ सखाहजायाकृपणंहदुहिताज्योतिर्हपुत्रःपरमेव्योमन् ॥ पतिर्जायांप्रविशतिगर्भोभूत्वासमातरं ॥ तस्यांपुनर्नवोभूत्वादशमेमासिजायते ॥ तज्जायाजायाभवतियदस्यांजायतेपुनः ॥ आभूतिरेषाभूतिर्बीजमेतन्निधीयते ॥ देवाश्चैतामृषयश्चतेजःसमभरन्महत् ॥ देवामनुष्यानब्रुवंन्नेषावोजननीपुनः॥ नापुत्रस्यलोकोस्तीतितत्सर्वेपशवोविदुः॥ तस्मात्तुपुत्रोमातरंस्वसारंचाधिरोहति ॥ एषपंथाउरुगायःसुशेवो

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यंपुत्रिणआक्रमंतेविशोकाः ॥ तंपश्यंतिपशवोवयांसिचंतस्मात्तेमात्रापिमिथुनीभवंतीति[1]हास्मा आख्याय ॥ १३ ॥
अथैनमुवाचंवरुणंराजानमुपधावंपुत्रोमेजायतांतेनत्वायजाइतितथेतिसवरुणंराजानमुपससारंपुत्रोमेजायतांतेनत्वा
यजाइतितथेतितस्यहपुत्रोजज्ञेरोहितोनामतंहोवाचांऽजनिवैतेपुत्रोयजस्वमानेनेतिसहोवाचंयदावैपशुर्निर्दशोभवत्य
थसमेध्योभवतिनिर्दशोन्वस्त्वथत्वायजाइतितथेतिसहनिर्दशआसतंहोवाचंनिर्दशोन्वभूंद्यजस्वमानेनेतिसहोवाचंय
दावैपशोर्दंताजायंतेथसमेध्योभवंतिदंतान्वस्यजायंतामथत्वायजाइतितथेतितस्यहदंताजज्ञिरेतंहोवाचांऽज्ञतवाअ
स्यदंतायजस्वमानेनेतिसहोवाचंयदावैपशोर्दंताःपद्यंतेथसमेध्योभवतिदंतान्वस्यपद्यंतामथत्वायजाइतितथेतितस्यह
दंताःपेदिरेतंहोवाचापत्सतवाअस्यदंतायजस्वमानेनेतिसहोवाचंयदावैपशोर्दंताःपुनर्जायंतेथसमेध्योभवतिदंतान्वस्य
पुनर्जायंतामथत्वायजाइतितथेतितस्यहदंताःपुनर्जज्ञिरेतंहोवाचांऽज्ञतवाअस्यपुनर्दंतायजस्वमानेनेतिसहोवाचंयदा
वैक्षत्रियःसान्नाहुकोभवंत्यथसमेध्योभवतिसन्नाहंनुप्राप्नोत्वथत्वायजाइतितथेतिसहसन्नाहंप्रापत्तंहोवाचंसन्नाहंनुप्रा
प्नोंद्यजस्वमानेनेतिसतथेत्युक्त्वापुत्रमामंत्रयामासंततायंवैमह्यंत्वामददांद्धंतत्वयाहमिमंयजाइतिसहनेत्युक्त्वाधनुरा
दाया[2]रण्यंमपातस्थौससंवत्सरमरण्येचचार ॥ १४ ॥ अथहैक्ष्वाकंवरुणोजग्राहंतस्यहोदरंजज्ञेतदुहरोहितःशुश्रावंसो ॥ ९६ ॥

१ 'तीतिहास्मा' इतिभाष्यपाठः । २ 'रण्यमुपातस्थौ' इतिभाष्यपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

रण्याद्ग्राममेयायंतमिंद्रःपुरुषरूपेणपर्येत्योवाच ॥ नानाश्रांतायश्रीरस्तीतिरोहितशुश्रुम ॥ पापोनृषद्वरोजनइंद्रइच्चर
तःसखाचरैवेतिचरैवेतिवैमाब्राह्मणोवोचदितिह ॥ द्वितीयंसंवत्सरमरण्येचचारसोरण्याद्ग्राममेयायंतमिंद्रःपुरुषरूपे
णपर्येत्योवाच ॥ पुष्पिण्यौचरतोजंघेभूष्णुरात्माफलग्रहिः ॥ शेरेस्यसर्वेपाप्मानःश्रमेणप्रपथेहताश्चरैवेतिचरैवेतिवैमा
ब्राह्मणोवोचदितिह ॥ तृतीयंसंवत्सरमरण्येचचारसोरण्याद्ग्राममेयायंतमिंद्रःपुरुषरूपेणपर्येत्योवाच ॥ आस्तेभगआ
सीनस्योर्ध्वस्तिष्ठतितिष्ठतः ॥ शेतेनिपद्यमानस्यचरातिचरतोभगश्चरैवेतिचरैवेतिवैमाब्राह्मणोवोचदितिह ॥ चतुर्थंसंव
त्सरमरण्येचचारसोरण्याद्ग्राममेयायंतमिंद्रःपुरुषरूपेणपर्येत्योवाच ॥ कलिःशयानोभवतिसंजिहानस्तुद्वापरः ॥ उत्ति
ष्ठंस्त्रेताभवतिकृतंसंपद्यतेचरंश्चरैवेतिचरैवेतिवैमाब्राह्मणोवोचदितिह ॥ पंचमंसंवत्सरमरण्येचचारसोरण्याद्ग्राममेया
यंतमिंद्रःपुरुषरूपेणपर्येत्योवाच ॥ चरन्वैमधुविंदतिचरन्स्वादुमुदुंबरं ॥ सूर्यस्यपश्यश्रेमाणंयोनतंद्रयतेचरंश्चरैवेति
चरैवेतिवैमाब्राह्मणोवोचदितिह ॥ षष्ठंसंवत्सरमरण्येचचारसोजीगर्तंसौयवसिमृषिमशनयापरीतमरण्यउपेयायतस्य
हत्रयःपुत्राआसुःशुनःपुच्छःशुनःशेपःशुनोलांगूलइतितंहोवाचऋषेहंतेशतंददाम्यहमेषामेकेनात्मानंनिष्क्रीणाइतिस
ज्येष्ठंपुत्रंनिगृह्णानउवाचनन्विममितिनोएवेममितिकनिष्ठंमातातौहमध्यमेसंपादयांचक्रतुःशुनःशेपेतस्यहशतंदत्त्वास
तमादायसोरण्याद्ग्राममेयायसपितरमेत्योवाचततहंताहमनेनात्मानंनिष्क्रीणाइतिसवरुणंराजानमुपससारनेनत्वाय

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

जाइतितथेतिंभूयान्वैब्राह्मणःक्षत्रियांदितिवरुणउवाचंतस्माएतंराजसूयंयज्ञक्रतुंप्रोवाचंतमेतमभिषेचनीयेंपुरुषंपशु
मालेभे॥१५॥तस्यहविश्वामित्रोहोतासींज्जमदग्निरध्वर्युर्वसिष्ठोब्रह्मायास्यउद्गातांतस्माउपाकृतायंनियोक्तारंनविविदुः
सहोवाचाजीगर्तःसौयवसिर्मह्यमपरंशतंदत्तांऽहमेनंनियोक्ष्यामीतिंतस्माअपरंशतंददुस्तंसनिनियोजंतस्माउपाकृतायं
नियुक्तायाप्रीतायपर्यग्निकृतायंविशसितारंनविविदुंःसहोवाचाजीगर्तःसौचवसिर्मह्यमपरंशतंदत्तांऽहमेनंविशसिष्या
मीतिंतस्माअपरंशतंददुंःसोसिंनिःशानएयायांऽथहशुनःशेपईक्षांचक्रेमानुषमिववैमाविशसिष्यंतिंहंताहंदेवताउपधा
वामीतिंसप्रजापतिमेवप्रथमंदेवतानामुपससारंकस्यनूनंकतमस्यामृतानामित्येतयर्चांतंप्रजापतिरुवाचांग्निर्वैदेवानांने
दिष्ठस्तमेवोपधावेतिंसोग्निमुपससारांग्नेर्वयंप्रथमस्यामृतानामित्येतयर्चांतमग्निरुवाचंसवितावैप्रसवानामीशेंतमेवोपधा
वेतिंससवितारमुपससारांभित्वादेवसवितरित्येतेनतृचेनंतंसवितोवाचंवरुणायवैराज्ञेनियुक्तोसितमेवोपधावेतिंसवरु
णंराजानमुपससारांतउत्तराभिरेकात्रिंशतांतंवरुणउवाचांग्निर्वैदेवानांमुखंसुहृदयतमस्तंनुस्तुंह्यथत्वोत्स्रक्ष्यामइतिंसो
ग्निंतुष्टावांतउत्तराभिर्द्वाविंशत्यांतमग्निरुवाचंविश्वान्नुदेवान्स्तुंह्यथत्वोत्स्रक्ष्यामइतिंसविश्वान्देवांस्तुष्टावंनमोमहद्भ्यो ॥ ९७ ॥
नमोअर्भकेभ्यइत्येतयर्चांतंविश्वेदेवाऊचुंरिंद्रोवैदेवानामोजिष्ठोबलिष्ठंःसहिष्ठःसत्तमःपारयिष्णुतमस्तंनुस्तुह्यंथत्वोत्स्र
क्ष्यामइतिंसइंद्रंतुष्टावंयच्चिद्धिसत्यसोमपाइतिचैतेनसूक्तेनोत्तरस्यचपंचदशभिस्तस्माइंद्रःस्तूयमानःप्रीतोंमनसाहिर

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

ण्यरथंददौतमेतयाप्रतीयायञ्चश्वदिंद्रइतिंतमिंद्रउवाचाश्विनौनुस्तुह्यथत्वोत्स्रक्ष्यामइतिंसोश्विनौतुष्टावांतउत्तरेणतृ
चेनंतमश्विनाऊचतुरुषसंनुस्तुह्यथत्वोत्स्रक्ष्यामइतिंसउषसंतुष्टावांतउत्तरेणतृचेनंतस्यहस्मर्च्यृच्युक्तायाँविपाशोमुमुचैं
कनीयऐक्ष्वाकस्योदरंभवंत्युत्तमस्यामेवर्च्युक्तायाँविपाशोमुमुचेंऽगदऐक्ष्वाकआस ॥१६॥ तमृत्विजऊचुस्त्वमेवनोस्या
ह्नःसंस्थामधिगच्छैत्यथहैतंशुनःशेपोंजःसवंददशैंतमेताभिश्चतसृभिरभिसुषावंयच्चिद्धित्वंगृहेगृहइत्यथैनंद्रोणकलश
मभ्यवनिनायोच्छिष्टंचम्वोर्भरेत्येतयर्चाथहास्मिन्नन्वारब्धेपूर्वाभिश्चतसृभिःसस्वाहाकाराभिर्जुवहांचकारांथैनमवभृ
थमभ्यवनिनायंत्वंनोअग्नेवरुणस्यविद्वानित्येताभ्यामथैनमतऊर्ध्वमग्निमाहवनीयमुपस्थापयांचकारंशुनश्चिच्छेपंनिदि
तंसहस्रादित्यथहशुनःशेपोविश्वामित्रस्यांकमाससादंसहोवाचाजीगर्तःसौयवसिर्ऋषेपुनर्मेपुत्रंदेहीतिंनेतिहोवाचविश्वा
मित्रोदेवावाइमंमह्यमरासतेतिंसहदेवरातोवैश्वामित्रआसंतस्यैतेकापिलेयबाभ्रवाःसहोवाचाजीगर्तःसौयवसिस्त्वंवे
हिविह्वयावहाइतिंसहोवाचाजीगर्तःसौयवसिरांगिरसोजन्मनास्याजीगर्तिःश्रुतःकविः ॥ ऋषेपैतामहात्तंतोर्मापगाःपुन
रेहिमामितिंसहोवाचशुनःशेपोऽदर्शुस्त्वाशासहस्तंनयच्छूद्रेष्वलप्सत ॥ गवांत्रीणिशतानित्वमवृणीथामदंगिरइतिंस
होवाचाजीगर्तःसौयवसिस्तद्वैमातातततपतिंपापंकर्ममयाकृतं ॥ तदहंनिह्नुवेतुभ्यंप्रतियंतुशतागवामितिंसहोवाचशुनः
शेपोयःसकृत्पापकंकुर्यात्कुर्यादेनत्ततोपरं ॥ नापागाःशौद्रान्न्यायादसंधेयंत्वयाकृतामित्यसंधेयमितिहविश्वामित्रउपप

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

पादंसहोवाचविश्वामित्रोंभीमएवसौयवसिंःशासेनविशिश्रासिषुः ॥ अस्थान्मैतस्यपुत्रोभूर्ममैवोपेहिपुत्रतामितिंसहोवा
चशुनःशेपंःसवैयथानोज्ञपयांराजपुत्रतथावद ॥ यथैवांगिरसःसन्नुपेयांतवपुत्रतामितिंसहोवाचविश्वामित्रोंज्येष्ठोमेत्वं
पुत्राणांस्यांस्तवश्रेष्ठाप्रजास्यात् ॥ उपेयादैवंमेदायंतेनवैत्वोपमंत्रयइतिंसहोवाचशुनःशेपंःसंज्ञानानेषुवैब्रूयांत्सौहार्द्या
यमेश्रियै ॥ यथाहंभरतऋषभोंपेयांतवपुत्रतामित्यथहविश्वामित्रंःपुत्रानामंत्रयामासंमधुच्छंदाःशृणोतनंऋषभोरेणुरष्ट
कः ॥ येकेचभ्रातरस्थनांस्मैज्यैष्ठ्यायकल्पध्वमिति ॥१७॥ तस्यहविश्वामित्रस्यैकशतंपुत्राआसुःपंचाशदेवज्यायांसोंमधु
च्छंदसःपंचाशत्कनीयांसंस्तद्येज्यायांसोनतेकुशलंमेनिरेंताननुव्याजहारांन्तान्वःप्रजाभक्षीष्टेतिंतएतेंध्राःपुंड्राःशबराः
पुलिंदांमूतिबाइत्युदंत्याबहवोभवंतिंवैश्वामित्रादस्यूनांभूयिष्ठाःसहोवाचमधुच्छंदाःपंचाशतासार्धंयन्नःपितासंजा
नीतेंतस्मिंस्तिष्ठामहेवयं ॥ पुरस्त्वासर्वेकुर्महेत्वामन्वंचोवयंस्मसींत्यथहविश्वामित्रःप्रतीतःपुत्रांस्तुष्टावंतेवैपुत्राःपशुमं
तोंवीरवंतोभविष्यथ ॥ येमानंमेनुगृह्णंतोवीरवंतमकर्तमा ॥ पुरएत्रावीरवंतोंदेवरातेनगाथिनाः ॥ सर्वेराध्यास्थपुत्रांए
षवःसद्विवाचनं ॥ एषवःकुशिकावीरोंदेवरातस्तमन्वित ॥ युष्मांश्चदायंमउपेतांविद्यांयामुचविद्मसि ॥ तेसम्यंचोवैश्वा ॥ ९८ ॥
मित्रांःसर्वेसाकंसरातयः ॥ देवरातायतस्थिरेंधृत्यैश्रैष्ठ्यायगाथिनाः ॥ अधीयतदेवरातोंरिक्थयोरुभयोर्ऋषिः ॥ जह्नू
नांचाधिपत्यैदैवेवेदेचगाथिनां ॥ तदेतत्परऋक्शतगाथंशौनःशेपमाख्यानंतद्धोताराज्ञेभिषिक्तायाचष्टेंहिरण्यकशिपा

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वासीनआचष्टैंहिरण्यक शिपावासीनःप्रतिगृणातिंयशोवैहिरण्यँयशसैवैनंतत्समर्धयंत्योमित्यृचःप्रतिगरंएवंतथेतिगाथायांओमितिवैंदैवंतथे तिमानुषँदैवेनचैवैनंतन्मानुषेणचंपापादे नसःप्रमुंचातिंतस्माद्योराजाविजितीस्यादंप्ययजमानआख्यापयेतैंवैतच्छौनःशेपमाख्यानँनहास्मिन्नल्पंचनैनःपरिशिष्यतेंसहस्रमाख्यात्रेदद्यांच्छतंप्रतिगरित्रंएतेचैवासनेंश्वेतश्चाश्वतरीरथोहोतुंःपुत्रकामाहाप्याख्यापयेरंन्लभंतेहपुत्रान्लभंतेहपुत्रान् ॥ १८ ॥ इतितृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

प्रजापतिर्यज्ञमसृजतंयज्ञंसृष्टमनुब्रह्मक्षत्रेअसृज्येतांब्रह्मक्षत्रे अनुद्वय्यःप्रजाअसृज्यंतंहुतादश्चाहुतादश्चंब्रह्मैवानुहुतादंःक्षत्रमन्वहुतादंएतावैप्रजाहुतादोयद्ब्राह्मणांअथैताअहुतादोंयद्राजन्योवैश्यःशूद्रंस्ताभ्योयज्ञउदक्रामंत्तंब्रह्मक्षत्रेअन्वैतांयान्येवब्रह्मणआयुधानितैर्ब्रह्मान्वैद्यानिक्षत्रस्यतैःक्षत्रंमेतानिवैब्रह्मणआयुधानियद्यज्ञायुधान्यथैतानिक्षत्रस्यायुधानियदश्वरथःकवचइषुधन्वंतंक्षत्रमनन्वाप्यन्यवर्ततायुधेभ्योहस्मास्यविजमानःपराङेवैत्यथैनंब्रह्मान्वैत्तमाप्नोत्तमाप्त्वांपरस्तान्निरुध्यातिष्ठंत्सआप्तःपरस्तान्निरुद्धस्तिष्ठँज्ञात्वांस्वान्यायुधानिब्रह्मोपावर्ततंतस्माद्धाप्येतर्हिंयज्ञोब्रह्मण्येवब्राह्मणेषुप्रतिष्ठितोंऽथैनत्क्षत्रमन्वागच्छत्तदब्रवींदुपमास्मिन्यज्ञेह्वयस्वेतिंतत्तथेत्यब्रवींत्तद्वैनिधायस्वान्यायुधानिंब्रह्मणएवायुधैर्ब्रह्मणोरूपेणंब्रह्मभूत्वायज्ञमुपावर्तस्वेतितथेतितत्क्षत्रंनिधायस्वान्यायुधानिंब्रह्मणएवायुधैर्ब्रह्मणोरूपेणंब्रह्मभूत्वायज्ञमुपावर्ततंतस्माद्धाप्येतर्हिक्षत्रियोयजमानोंनिधायैवस्वान्यायुधानिंब्रह्मणएवायुधैर्ब्रह्मणोरूपेणंब्रह्मभूत्वायज्ञमु

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

पावर्तते॥ १९ ॥ अथातोदेवयजनस्यैवयांञ्चयस्तदाहुर्यद्ब्राह्मणोराजन्योवैश्योंदीक्षिष्यमाणःक्षत्रियंदेवयजनंयाचतिकं
क्षत्रियोयाचेदितिदैवंक्षत्रंयाचेदित्याहुंरादित्योवैदैवंक्षत्रंमादित्यएषांभूतानामधिपतिःसयदहर्दीक्षिष्यमाणोभवतितद
हःपूर्वाह्णएवोद्यंतंमादित्यमुपतिष्ठेतेदंश्रेष्ठंज्योतिषांज्योतिरुत्तमं ॥ देवसवितर्देवयजनंमेदेहिदेवयज्यायाइतिदेवयजनं
याचतिसयत्तत्रयाचितउत्तरांसर्पेत्योंतथाददामीतिहैवतदाहंतस्यहनकाचनरिष्टिर्भवतिदेवेनसवित्राप्रसूतस्योत्तरोत्तरि
णींहश्रियमश्नुतेश्नुतेऽहप्रजानामैश्वर्यमाधिपत्यंयएवमुपस्थायंयाचित्वादेवयजनमध्यवसायंदीक्षतेक्षत्रियःसन् ॥२०॥
अथातइष्टापूर्तस्यापरिज्यानिःक्षत्रियस्ययजमानस्यंसपुरस्ताद्दीक्षायाआहुतिंजुहुयांच्चतुर्गृहीतमाज्यमाहवनीयंइष्टापूर्तं
स्यापरिज्यान्यैपुनर्नइंद्रोमघवाददातु ॥ ब्रह्मपुनरिष्टंपूर्तंदात्स्वाहेत्यथानूबंध्यायैसमिष्टयजुषामुपरिष्टात्पुनर्नोअग्निर्जा
तवेदाददातु॥ क्षत्रंपुनरिष्टंपूर्तंदात्स्वाहेतिसैषेष्टापूर्तस्यापरिज्यानिःक्षत्रियस्ययजमानस्यंयदेतेआहुतीतस्मादेतेहोत
व्ये ॥२१॥ तदुहस्माहसौजातआराह्ळिरजीतपुनर्वण्यंवाएतंद्यदेतेऽआहुतीइतियथाहकामयेततथैतेकुर्याद्यइतोनुशासनं
कुर्यादितीमेत्वेवजुहुयाद्ब्रह्मप्रपद्येब्रह्ममाक्षत्राद्गोपायतुब्रह्मणेस्वाहेतितत्तदितीं२ ॥ ब्रह्मवाएषप्रपद्यतेयोयज्ञंप्रपद्यतेब्र
ह्मवैयज्ञोयज्ञादुहवाएषपुनर्जायतेयोदीक्षतेतंब्रह्मप्रपन्नंक्षत्रंनपरिजिनातिब्रह्ममाक्षत्राद्गोपायत्वित्याहंयथैनंब्रह्मक्षत्रा

१ ‘ याञ्चस्तदाहुः ’ इतिभाष्यपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

ङ्गोपायेंद्ब्रह्मणेस्वाहेतितदेनत्प्रीणातितदेनत्प्रीतंक्षत्राङ्गोपायंत्यथानूबंध्यायैंसमिष्टयजुषामुपरिष्टात्क्षत्रंप्रपद्येक्षत्रंमाब्रह्म
णोगोपायतुंक्षत्रायस्वाहेतितत्तदितीं३॥ क्षत्रंवाएषप्रपद्यतेयोराष्ट्रंप्रपद्यतेंक्षत्रंहिराष्ट्रंतंक्षत्रंप्रपन्नंब्रह्मनपरिजिनातिंक्षत्रंमा
ब्रह्मणोगोपायत्वित्याहंयथैनंक्षत्रंब्रह्मणोगोपायेंत्क्षत्रायस्वाहेतितदेनत्प्रीणातितदेनत्प्रीतंब्रह्मणोगोपायतिंसैषेष्टापूर्तस्यै
वापरिज्यानिंःक्षत्रियस्ययजमानस्यंयदेतेआहुतींतस्मादेतेएवहोतव्ये ॥ २२ ॥ अथैंद्रोवैदेवतयाक्षत्रियोभवतिंत्रैष्टुभ
श्छंदसापंचदशस्तोमेनंसोमोराज्येनराजन्योंबंधुनासहदीक्षमाणएवंब्राह्मणतामभ्युपैतिंयत्कृष्णाजिनमध्यूहतिंयद्दीक्षि
तव्रतंचरतिंयदेनंब्राह्मणाअभिसंगच्छंतेंतस्यहदीक्षमाणस्यैंद्रएवेंद्रियमादत्तेंत्रिष्टुब्वीर्यंपंचदशःस्तोमआयुंःसोमोराज्यं
पितरोयशस्कीर्तिंमन्योवाअयमस्मद्भवतिंब्रह्मवाअयंभवतिंब्रह्मत्वाअयमुपावर्ततइतिवदंतंःसपुरस्ताद्दीक्षायाआहुतिंहु
त्वांऽहवनीयमुपतिष्ठेतंनेंद्राद्देवतायाएमिंनत्रिष्टुभश्छंदसोंनपंचदशात्स्तोमांन्नसोमाद्राज्ञोनपित्र्याद्बंधोर्मामइंद्रइंद्रिय
मादितंमात्रिष्टुब्वीर्यंमापंचदशस्तोमआयुर्मासोमोराज्यंमापितरोयशस्कीर्तिंसहेंद्रियेणवीर्येणायुषांराज्येनयशसाबंधु
नांग्निंदेवतामुपैमिगायत्रींछंदस्त्रिवृतंस्तोमंसोमंराजानंब्रह्मप्रपद्येब्राह्मणोभवामीतिंतस्यहनेंद्रइंद्रियमादत्तेंनत्रिष्टुब्वीर्यं
नपंचदशःस्तोमआयुर्नसोमोराज्यंनपितरोयशस्कीर्तिंयएवमेतामाहुतिंहुत्वांहवनीयमुपस्थायंदीक्षतेक्षत्रियःसन्
॥२३॥ अथाग्नेयोवैदेवतयांक्षत्रियोदीक्षितोभवतिंगायत्रश्छंदसात्रिवृत्स्तोमेनंब्राह्मणोबंधुनांसहोदवस्यन्नेवक्षत्रियता

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

 मभ्युपैतितस्यहोदवस्यतोऽग्निरेवतेजआदत्तेगायत्रीवीर्यंत्रिवृत्स्तोमआयुर्ब्राह्मणाब्रह्मयशस्कीर्तिंमन्योवाअयमस्मद्भव
 तिंक्षत्रंवाअयंभवतिंक्षत्रंवाअयमुपावर्ततंइतिवदंतःसोनूबंध्यायैसमिष्टयजुषामुपरिष्टाद्धुत्वाहुतिंमाहवनीयमुपतिष्ठेतं
नाग्नेर्देवतायाएमिंनगायत्र्याश्छंदसोनत्रिवृतःस्तोमान्नब्रह्मणोवंधौमांमेग्निस्तेजआदितंमागायत्रीवीर्यंमात्रिवृत्स्तोमआ
युर्मांब्राह्मणाब्रह्मयशस्कीर्तिंसहतेजसावीर्येणायुषांब्रह्मणायशसाकीर्त्यैंद्रंदेवतामुपैमित्रिष्टुभंछंदंःपंचदशंस्तोमंसोमंरा
जानंक्षत्रंप्रपद्येक्षत्रियोभवामि ॥ देवाःपितरःपितरोदेवायोस्मिससन्यजे ॥ स्वंमइदमिष्टंस्वंपूर्तंस्वंश्रांतंस्वंहुतं ॥ तस्यमे
यमग्निरुपद्रष्टायंवायुरुपश्रोतासावादित्योनुख्यातेदंमहंयएवास्मिसोस्मीतितस्यहनाग्निस्तेजआदत्तेनगायत्रीवीर्यंनत्रि
वृत्स्तोमआयुर्नब्राह्मणाब्रह्मयशस्कीर्तिंयऽएवमेतामाहुतिंहुत्वाऽऽहवनीयमुपस्थायोदवस्यतिक्षत्रियःसन् ॥२४॥ अथा
तोदीक्षायाआवेदनस्यैवतदाहुर्यद्ब्राह्मणस्यदीक्षितस्यब्राह्मणोदीक्षिष्टेतिदीक्षामावेदयंतिकथंक्षत्रियस्यावेदयेदितियथैवै
तद्ब्राह्मणस्यदीक्षितस्यब्राह्मणोदीक्षिष्टेतिदीक्षामावेदयंत्येवमेवैतत्क्षत्रियस्यावेदयेत्पुरोहितस्यार्षेयेणेतितत्तदितीं३ ॥
निधायवाएषस्वान्यायुधानिब्रह्मणएवायुधैर्ब्रह्मणोरूपेणंब्रह्मभूत्वायज्ञमुपावर्ततंतस्मात्तस्यपुरोहितस्यार्षेयेणंदीक्षामावे
दयेयुःपुरोहितस्यार्षेयेणप्रवरंप्रवृणीरन् ॥२५॥ अथातोयजमानभागस्यैवतदाहुःप्राश्नीयात्क्षत्रियोयजमानभागां३ ॥ न
प्राश्नीया३त्इति ॥ यत्प्राश्नीयादहुताद्धुतंप्राश्यपापीयान्स्यांद्यन्नप्राश्नीयाद्यज्ञादात्मानमंतरियांद्यज्ञोवैयजमानभागः

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

सब्रह्मणेपरिहृत्य ःपुरोहिताय तनंवाएतत्क्षत्रियस्यंयद्ब्रह्माधात्मोहवाएषक्षत्रियस्यंयत्पुरोहितउपाहपरोक्षेणैवंप्राशितरूपमाप्नोतिंनास्यप्रत्यक्षंभक्षितोभवतिंयज्ञउह वाएषप्रत्यक्षंयद्ब्रह्मांब्रह्मणिहिसर्वोयज्ञःप्रतिष्ठितोंयज्ञेयजमानोंयज्ञएवतद्यज्ञमप्यत्यर्जतिंयथाप्स्वापोयथाग्नावग्निंतद्वैनातिरिच्यतेतदनंनहिनस्तिंतस्मात्सब्रह्मणेपरिहृत्योग्नौहैकेजुह्वतिंप्रजापतेर्विभान्नामलोकंस्तास्मिंस्त्वाद धामिसहयजमानेनस्वाहेतिंतत्तथानकुर्याद्यजमानोवैयजमानभागोयजमानंहसोग्नौप्रवृणक्तियएनंतत्रब्रूयाद्यजमानमग्नौप्रावार्क्षीःप्रास्याग्निःप्राणान्धक्ष्यतिंमरिष्यतियजमानंइतिशश्वत्तथास्यात्तस्मात्तस्याशांनेयादाशांनेयात् ॥ २६ ॥ इतिचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

विश्वंतरोहसौषद्मनंःश्यापर्णान्परिचक्षाणोविश्यापर्णयज्ञमाजह्रेतद्धानुबुध्यश्यापर्णास्तंयज्ञमाजग्मुंस्तेहतदंतर्वेद्यासांचक्रिरेंतान्हदृष्ट्वोवाचंपापस्यवाइमेकर्मणःकर्तारआसतेंपूतायैवाचोवदितारोयच्छ्यापर्णाइमानुत्थापयतेंमेमेंतर्वेदिमासिषतेतितथेतितानुत्थापयांचक्रुंस्तेहोत्थाप्यमानारुरुविरेंयेतेभ्योभूतवीरेभ्योसितमृगाःकश्यपानांसोमपीथमभिजिग्युंःपारिक्षितस्यजनमेजयस्यविकश्यपेयज्ञेंतैस्तेतत्रवीरवंतआसुंःकःस्वित्सोस्माकास्तिवीरोयइमंसोमपीथमभिजेष्यतीत्ययमहमस्मिवोवीरइतिहोवाचंरामोमार्गवेयोरामोहासमार्गवेयोनूचानःश्यापर्णीयंस्तेषांहोत्तिष्ठतामुवाचापिनुराजन्नि

१ ‘ त्सोस्माकमस्ति’ इतिभाष्यपाठः । अस्माकंराज्ञातिरस्कृतानांमध्येइतितत्रार्थः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्थंविदंवेदेरुत्थापयंतीतिंयस्त्वंकथंवेत्थब्रह्मबंधविति ॥ २७ ॥ यत्रेंद्रंदेवताःपर्यवृंजंन्विश्वरूपंत्वाष्ट्रमभ्यमंस्तंवृत्रमस्तृ
तयतीन्त्सालावृकेभ्यःप्रादांदरुर्मघानवधींद्बृहस्पतेःप्रत्यवधीदितितत्रेंद्रःसोमपीथेनव्याध्यंतेंद्रस्यानुव्यृद्धिंक्षत्रंसोमपी
थेनव्याध्यंतांपींद्रःसोमपीथेभवंत्त्वष्टुरामुष्यसोमंतद्व्यृद्धमेवाद्यापिक्षत्रंसोमपीथेनंसयस्तंभक्षंविद्यांद्यःक्षत्रस्यसोमपीथेन
व्यृद्धस्यंयेनक्षत्रंसमृध्यतेंकथंतंवेदेरुत्थापयंतीतिंवेत्थब्राह्मणत्वंतंभक्षां३ ॥ वेदहीतितंवैनोब्राह्मणब्रूहीतितस्मैवैतेराज
न्नितिहोवाच ॥ २८॥ त्रयाणांभक्षाणामेकमाहरिष्यंतिंसोमंवादधिवापोवांसयदिसोमंब्राह्मणानांसभक्षोंब्राह्मणांस्तेनभ
क्षेणजिन्विष्यसिंब्राह्मणकल्पस्तेप्रजायामाजनिष्यतंआदाय्यापाय्यावसायींयथाकामप्रयाप्योंयदावैक्षत्रियायपापंभव
तिंब्राह्मणकल्पोस्यप्रजायामाजायतंईश्वरोहास्माद्द्वितीयोवातृतीयोवांब्राह्मणतामभ्युपैतोंःसब्रह्मबंधवेनजिज्यूषितोऽ
थयदिदधिवैश्यानांसभक्षोंवैश्यांस्तेनभक्षेणजिन्विष्यसिंवैश्यकल्पस्तेप्रजायामाजनिष्यतेंन्यस्यबलिकृदन्यस्यांद्योय
थाकामज्येयोंयदावैक्षत्रियायपापंभवतिंवैश्यकल्पोस्यप्रजायामाजायतंईश्वरोहास्माद्द्वितीयोवांतृतीयोवावैश्यतामभ्यु
पैतोंःसवैश्यतया।जिज्यूषितोंथयद्यपःशूद्राणांसभक्षःशूद्रांस्तेनभक्षेणजिन्विष्यसिंशूद्रकल्पस्तेप्रजायामाजनिष्यतेंन्य
स्यप्रेष्यःकामोत्थाप्योंयथाकामवध्योंयदावैक्षत्रियायपापंभवतिंशूद्रकल्पोस्यप्रजायामाजायतंईश्वरोहास्माद्द्वितीयोवा
तृतीयोवांशूद्रतामभ्युपैतोंःसशूद्रतयाजिज्यूषितः ॥२९॥ एतेवैतेत्रयोभक्षांराजन्नितिहोवाचंयेषामाशांनेयांत्क्षत्रियोय

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

जमानोथास्यैषस्वोभक्षोन्यग्रोधस्यावरोधांश्चफलानिचौदुंबराण्याश्वत्थानिप्लाक्षाण्यभिषुणुयात्तानिभक्षयेत्सोस्यस्वोभ
क्षोयतोवाअधिदेवायज्ञेनेष्ट्वास्वर्गंलोकमायंस्तत्रैतांश्चमसान्युब्जंस्तेन्यग्रोधाअभवन्न्युब्जाइतिहाप्येनानेतर्ह्याचक्षतेकुरु
क्षेत्रेतेहप्रथमजान्यग्रोधानांतेभ्योहान्येधिजातास्तेयन्न्यंचोरोहंस्तस्मान्न्यङ्रोहतिन्यग्रोहोन्यग्रोहोवैनामतंन्यग्रोहंसंतं
न्यग्रोधइत्याचक्षतेपरोक्षेणपरोक्षप्रियाइवहिदेवाः ॥ ३० ॥ तेषांयश्चमसानांरसोवाङैत्तेवरोधाअभवन्नथयऊर्ध्वस्तानि
फलान्येषहवावक्षत्रियःस्वाद्भक्षान्नैतियोन्यग्रोधस्यावरोधांश्चफलानिचभक्षयत्युपाहपरोक्षेणैवंसोमपीथमाप्नोतिनास्यप्र
त्यक्षंभक्षितोभवतिपरोक्षमिवहवाएषसोमोराजायन्न्यग्रोधःपरोक्षमिवैषब्रह्मणोरूपमुपनिगच्छतियत्क्षत्रियःपुरोधयैवं
दीक्षयैवप्रवरेणैवंक्षत्रंवाएतद्वनस्पतीनांयन्न्यग्रोधःक्षत्रंराजन्योनिततइवहीहक्षत्रियोराष्ट्रेवसन्भवतिप्रतिष्ठितइवनित
तइवन्न्यग्रोधोवरोधैर्भूम्यांप्रतिष्ठितइवंतद्यत्क्षत्रियोयजमानोन्यग्रोधस्यावरोधांश्चफलानिचभक्षयत्यात्मन्येवतत्क्षत्रंव
नस्पतीनांप्रतिष्ठापयतिक्षत्रआत्मानंक्षत्रेहवैसआत्मनिक्षत्रंवनस्पतीनांप्रतिष्ठापयतिन्यग्रोधइवावरोधैर्भूम्यांप्रतिराष्ट्रे
तिष्ठत्युग्रंहास्यराष्ट्रमव्यथ्यंभवतियएवमेतंभक्षंभक्षयतिक्षत्रियोयजमानः ॥ ३१ ॥ अथयदौदुंबराण्यूर्जोवाएषोन्ना
द्याद्वनस्पतिरजायतयदुदुंबरोभौज्यंवाएतद्वनस्पतीनामूर्जमेवास्मिंस्तदन्नाद्यंभौज्यंचवनस्पतीनांक्षत्रेदधात्यथयदाश्व

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्थानिंतेजसोवाएषवनस्पतिरजायतयदश्वत्थःसाम्राज्यंवाएतद्वनस्पतीनाँतेजएवास्मिंस्तत्साम्राज्यंचँवनस्पतीनाक्षत्रे दधात्यथयत्प्लाक्षाणिंयशसोवाएषवनस्पतिंरजायतयत्प्लक्षःस्वाराज्यंचहवाएतद्वैराज्यंचवनस्पतीनाँयशएवास्मिंस्तत्स्वा राज्यवैराज्येचंवनस्पतीनांक्षत्रेदधांत्येतान्यस्यपुरस्तादुपक्लृप्तानिभवँत्यथसोमंराजानंक्रीणंतिंतेराज्ञएवांवृतो[1]पवसथात्प्र तिवेशैश्वरँत्यथौपवसथ्यमहरेतान्यध्वर्युंःपुरस्तादुपकल्पयेतांधिषवणंचर्माधिषवणेफलकेंद्रोणकलशंदशापवित्रंमद्रीन्पू तभृतंचाधवनीयंचंस्थालीमुदंचनंचमसंचंनद्यदेतद्राजानंप्रातरभिषुण्वंतिं तदेनानिद्वेधाविगृह्णीयांदभ्यन्यानिसुनुयां न्माध्यंदिनायान्यानिपरिशिंष्यात्॥ ३२ ॥ तद्यत्रैतांश्चमसानुन्नयेयुंस्तदेतंयजमानचमसमुन्नयँत्तस्मिन्द्वेदर्भतरुणकेप्रा स्तेस्यातांँतयोर्वषट्कृतेंतःपरिधिपूर्वंप्रास्यैद्दधिक्राव्णोअकारिषमित्येतयर्चांसस्वाहाकारयानुवषट्कृतेंपरमादधिक्राःशव सापंचकृष्टीरितिंतद्यत्रैतांश्चमसानाहरेयुंस्तदेतंयजमानचमसमाहरेंत्तान्यत्रोद्गृह्णीयुस्तदेनमुपोद्गृह्णीयांत्तद्यदेळांहोतोपह्व येतंयदाचमसंभक्षयेदथैनमेतयाभक्षयेंद्यदत्रशिष्टंरसिनःसुतस्यंयदिंद्रोअपिबच्छचीभिः ॥ इदंतदस्यमनसाशिवेनंसोमं राजानमिहभक्षयामीतिंशिवोहवाअस्माएषवानस्पत्यंःशिवेनमनसाभक्षितोभवंत्युग्रंहास्यराष्ट्रमव्यथ्यंभवतिंयएवमेतं

१ 'वृत्तौपवसथा' इतिभाष्यपाठः । औपवसथाद्दिनात्पूर्वमितितदर्थः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

भक्षंभक्षयतिक्षत्रियोयजमानःशंनएधिहृदेपीतःप्रणआयुर्जीवसेसोमतारीरित्यात्मनःप्रत्यभिमर्शईश्वरोहवाएषोप्रत्य
भिमृष्टोमनुष्यस्यायुःप्रत्यवहर्तोरनर्हन्माभक्षयतीतितद्यदेतेनात्मानमभिमृशत्यायुरेवतत्प्रतिरतआप्यायस्वसमेतुतेसं
तेपयांसिसमुयंतुवाजाइतिचमसमाप्याययत्यभिरूपाभ्यांयद्यज्ञेभिरूपंतत्समृद्धम् ॥ ३३ ॥ तद्यत्रैतांश्चमसान्त्सादये
युस्तदेतंयजमानचमसंसादयेत्तान्यत्रप्रकंपयेयुस्तदेनमनुप्रकंपयेदथैनमाहृतंभक्षयेन्नराशंसपीतस्यदेवसोमतेमतिविदऊ
मैःपितृभिर्भक्षितस्यभक्षयामीतिप्रातःसवनेनाराशंसोभक्षऊवैरितिमाध्यंदिनेकाव्यैरितितृतीयसवनेऊमावैपितरःप्रा
तःसवनेऊर्वामाध्यंदिनेकाव्यास्तृतीयसवनेतदेतात्पितॄनेवामृतान्त्सवनभाजःकरोतिसर्वोहैवसोमृतइतिहस्माहप्रियव्र
तःसोमापोयःकश्चसवनभागित्यमृताहवाअस्यपितरःसवनभाजोभवंत्युग्रंहास्यराष्ट्रमव्यथ्यंभवतियएवमेतंभक्षंभक्षय
तिक्षत्रियोयजमानःसमानआत्मनःप्रत्यभिमर्शःसमानमाप्यायनंचमसस्यप्रातःसवनस्यैवावृताप्रातःसवनेचरेयुर्माध्यं
दिनस्यमाध्यंदिनेतृतीयसवनस्यतृतीयसवनेतमेवमेतंभक्षंप्रोवाचरामोमार्गवेयोविश्वंतरायसौषद्मनायतस्मिन्होवाच
प्रोक्तेसहस्रमुहब्राह्मणतुभ्यंदद्मःसश्यापर्णउमेयज्ञइत्येतमुहैवप्रोवाचतुरःकावषेयोजनमेजयायपारिक्षितायैतमुहैवप्रो
चतुःपर्वतनारदौसोमकायसाहदेव्यायसहदेवायसार्ञ्जयायबभ्रवेदैवावृधायभीमायवैदर्भायनग्नजितेगांधारायैतमुहैव
प्रोवाचाग्निःसनश्रुतायारिंदमायक्रतुविदेजानकयएतमुहैवप्रोवाचवसिष्ठःसुदासेपैजवनायतेहतेसर्वएवमहज्जग्मुरेतंभ

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

क्षंभक्षयित्वासर्वेहैवमहाराजाआसुरादित्यइवहस्मश्रियाँप्रतिष्ठितास्तपतिंसर्वाभ्योदिग्भ्योबलिमावहंतंआदित्यइवहवै श्रियांप्रतिष्ठितस्तपतिंसर्वाभ्योदिग्भ्योबलिमावहंत्युग्रंहास्यराष्ट्रमव्यथ्यंभवतियएवमेतंभक्षंभक्षयतिक्षत्रियोयजमानोयजमानः ॥ ३४ ॥ इतिपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ इतिसप्तमपंचिकासमाप्ता ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ इतिसप्तमपंचिकासमाप्ता ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

॥ अथ अष्टमपंचिकाप्रारंभः ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिः ॐ ॥ अथातःस्तुतशस्त्रयोरेवैकाहिकंप्रातःसवनंमैकाहिकंतृतीयसवनंमेतेवैशांतेक्लृप्तेप्रति
ष्ठितेसवनेयदैकाहिकेशांत्यैक्लृप्त्यैप्रतिष्ठित्याअप्रच्युत्याउक्तोमाध्यंदिनःपवमानोयउभयसाम्नोबृहत्पृष्ठस्योभेहिसामनी
॥ १ ॥ क्रियेतेआत्वारथंयथोतयइदंवसोसुतमंधइतिराथंतरीप्रतिपद्राथंतरोनुचरःपवमानोक्थंवाएतद्यन्मरुत्वतीयंपवमाने अ. १
वाअत्ररथंतरंकुर्वंतिबृहत्पृष्ठंसवीवधतायैतदिदंरथंतरंस्तुतमाभ्यांप्रतिपदनुचराभ्यामनुशंसंत्यथोब्रह्मवैरथंतरंक्षत्रंबृहं
द्ब्रह्मखलुवैक्षत्रात्पूर्वंब्रह्मपुरस्तान्मउग्रंराष्ट्रमव्यथ्यमसदित्यथान्नंवैरथंतरमन्नमेवास्मैतत्पुरस्तात्कल्पयंत्यथैयंवैपृथिवीर
थंतरमियंखलुवैप्रतिष्ठाप्रतिष्ठामेवास्मैतत्पुरस्तात्कल्पयतिसमानइंद्रनिहवोविभक्तःसोह्वामुद्धान्ब्राह्मणस्पत्यंउभयसा
म्नोरूपमुभेहिसामनीक्रियेतेसमान्योधाय्याअविभक्तास्ताअह्नामैकाहिकोमरुत्वतीयःप्रगाथः ॥ १ ॥ जनिष्ठाउग्रःसहसे
तुरायेतिसूक्तमुग्रवत्सहस्वत्तत्क्षत्रस्यरूपंमंद्रओजिष्ठइत्योजस्वत्तत्क्षत्रस्यरूपंबहुलाभिमानइत्यभिवदभिभूत्यैरूपंतदेका
दशचभवंत्येकादशाक्षरावैत्रिष्टुप्त्रैष्टुभोवैराजन्यओजोवाइंद्रियंवीर्यंत्रिष्टुबोजःक्षत्रंवीर्यंराजन्यस्तदेनमोजसाक्षत्रेणवी
र्येणसमर्धयतितद्गौरिवीतंभवंत्येतद्वैमरुत्वतीयंसमृद्धंयद्गौरिवीतंतस्योक्तंब्राह्मणंत्वामिद्धिहवामहइतिबृहत्पृष्ठंभवतिक्ष ॥ १०४ ॥
त्रंवैबृहत्क्षत्रेणैवतत्क्षत्रंसमर्धयंत्यथोक्षत्रंवैबृहदात्मायजमानस्यनिष्केवल्यंतद्यद्बृहत्पृष्ठंभवतिक्षत्रंवैबृहत्क्षत्रेणैवैनंतत्सम
र्धयंत्यथोज्यैष्ठ्यंवैबृहज्ज्यैष्ठ्येनैवैनंतत्समर्धयंत्यथोश्रैष्ठ्यंवैबृहच्छ्रैष्ठ्येनैवैनंतत्समर्धयंत्यभित्वाशूरनोनुमइतिरथंतरमनुरू

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

पंकुर्वीत्ययंवैलोकोरथंतरंमसौलोकोबृहंदस्यवैलोकस्यासौलोकोनुरूपोंमुष्यलोकस्यायंलोकोनुरूपंस्तद्यद्रथंतरमनुरूपंकु
र्वीत्युभावेवतल्लोकौयजमानायसंभोगिनौकुर्वीत्यथोब्रह्मवैरथंतरंक्षत्रंबृहंद्ब्रह्मणिखलुवैक्षत्रंप्रतिष्ठितंक्षत्रेब्रह्मांथोसाम्नएव
सयोनितायैयद्भावानेतिधाय्यांतस्याउक्तंब्राह्मणंमुभयंश्रृणवच्चनइतिसामप्रगाथंउभयसाम्नोरूपंमुभेहिसामनीक्रियेते
॥ २ ॥ तमुष्टुहियोअभिभूत्योजाइतिसूक्तंमभिवदभिभूत्यैरूपमंषाह्वमुग्रंसहमानमाभिरिंत्युग्रवत्सहमानवत्तत्क्षत्रस्य
रूपंतत्पंचदशर्चंभवंत्योजोवाइंद्रियंवीर्यंपंचदशंओजःक्षत्रंवीर्यंराजन्यंस्तदेनमोजसाक्षत्रेणवीर्येणसमर्धयतितद्भारद्वाजं
भवतिंभारद्वाजंवैबृहदार्षेयेणसलोमैंषहवावक्षत्रिययज्ञःसमृद्धोयोबृहत्पृष्ठंस्तस्माद्यत्रक्वचक्षत्रियोयजेतंबृहदेवतत्रपृष्ठं
स्यात्तत्समृद्धं ॥ ३ ॥ ऐकाहिकाहोत्रांएतावैशांताःक्लृप्ताःप्रतिष्ठिताहोत्रांयदैकाहिकाःशांत्यैक्लृप्त्यैप्रतिष्ठित्याअप्रच्युत्यै
ताःसर्वरूपाभवंतिसर्वसमृद्धाःसर्वरूपतायैसर्वसमृध्यैसर्वरूपाभिर्होत्राभिःसर्वसमृद्धाभिंःसर्वान्कामानवाप्नवामेतिंत
साद्यत्रक्वचैकाहांअसर्वस्तोमाअसर्वपृष्ठांऐकाहिकाएवंतत्रहोत्राःस्युस्तत्समृद्धंमुक्थएवायंपंचदशःस्यादित्याहुंरोजोवा
इंद्रियंवीर्यंपंचदशंओजःक्षत्रंवीर्यंराजन्यंस्तदेनमोजसाक्षत्रेणंवीर्येणसमर्धयतिंतस्यात्रिंशत्स्तुतशस्त्राणिभवंतिंत्रिंशदक्ष
रावैविराड्विराळन्नाद्यंविराज्येवैनंतदन्नाद्येप्रतिष्ठापयतिंतस्मात्तदुक्थ्यंःपंचदशःस्यादित्याहुंर्ज्योतिःष्टोमएवाग्निष्टोमः
स्याद्ब्रह्मवैस्तोमानांत्रिवृत्क्षत्रंपंचदशोंब्रह्मखलुवैक्षत्रात्पूर्वंब्रह्मपुरस्तान्मउग्रंराष्ट्रमव्यथ्यमसदितिविशःसप्तदशःशौद्रोव

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

 णएकविंशोविंशंचैवास्मैतच्छौद्रंचवर्णमनुवर्तमानौकुर्वंत्यथोतेजोवैस्तोमानांत्रिवृद्वीर्यंपंचदशःप्रजातिःसप्तदशःप्रतिष्ठै
॥ २ ॥ कविंशस्तदेनंतेजसावीर्येणप्रजात्याप्रतिष्ठयांततःसमर्धयतितस्माज्ज्योतिःष्टोमःस्यात्तस्यचतुर्विंशतिःस्तुतशस्त्राणिभवं
तिचतुर्विंशत्यर्धमासोवैसंवत्सरःसंवत्सरेकृत्स्नमन्नाद्यंकृत्स्नएवैनंतदन्नाद्येप्रतिष्ठापयंतितस्माज्ज्योतिःष्टोमएवाग्निष्टोमः
स्यादग्निष्टोमःस्यात् ॥ ४ ॥ इतिप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

अथातःपुनरभिषेकस्यैवंसूयतेहवाअस्यक्षत्रंयोदीक्षतेक्षत्रियःसन्त्सयदावभृथादुदेत्यानूबंध्ययेष्ट्वोदवस्यंत्यथैनमुदव
सानीयायांसंस्थितायांपुनरभिषिंचंतितस्यैतेपुरस्तादेवसंभाराउपक्लृप्ताभवंत्यौदुंबर्यासंदीतस्यैप्रादेशमात्राःपादाःस्युर
रत्निमात्राणिशीर्षण्यानूच्यानिमौंजंविवयनंव्याघ्रचर्मास्तरणमौदुंबरश्चमसउदुंबरशाखातस्मिन्नेतस्मिंश्चमसेष्टातयानि
निषुतानिभवंतिदधिमधुसर्पिरातपवर्ष्याआपःशष्पाणिचतोक्मानिचसुरादूर्वातद्यैषादक्षिणास्फ्यवर्तनिर्वेदेर्भवतितत्रै
तांप्राचीमासंदींप्रतिष्ठापयतितस्याअंतर्वेदिद्वौपादौभवतोबहिर्वेदिद्वावियंवैश्रीस्तस्याएतत्परिमितंरूपंयदंतर्वेद्यथैषभू
मापरिमितोयोबहिर्वेदितद्यदस्याअंतर्वेदिद्वौपादौभवतोबहिर्वेदिद्वाउभयोःकामयोरुपाप्त्यैयश्चांतर्वेदियश्चबहिर्वेदि
॥ ५ ॥ व्याघ्रचर्मणास्तृणात्युत्तरलोम्नाप्राचीनग्रीवेणक्षत्रंवाएतदारण्यानांपशूनांयद्व्याघ्रःक्षत्रंराजन्यःक्षत्रेणैवतत्क्षत्रं
समर्धयतितांपश्चात्प्राङुपविश्याच्यजानुदक्षिणमभिमंत्रयतउभाभ्यांपाणिभ्यामालभ्याग्निष्ट्वागायत्र्यासयुक्छंदसारोह

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तुंसवितोष्णिहासोमोनुष्टुभाबृहस्पतिर्बृहत्यामित्रावरुणौपंक्त्यैंद्रस्त्रिष्टुभाविश्वेदेवाजगत्यातानहमनुराज्यायसाम्राज्या
यभौज्यायस्वाराज्यायवैराज्यायपारमेष्ठ्यायराज्यायमाहाराज्यायाधिपत्यायस्वावश्यायातिष्ठायारोहामीत्येतामासंदी
मारोहेद्दक्षिणेनाग्रेजानुनाथसव्येनतत्तदित्ती ॥ ३ ॥ चतुरुत्तरैर्वैदेवाश्छंदोभिःसयुग्भूत्वैतांश्रियमारोहन्यस्यामेतएतर्हि
प्रतिष्ठितांअग्निर्गायत्र्यासवितोष्णिहासोमोनुष्टुभाबृहस्पतिर्बृहत्यामित्रावरुणौपंक्त्यैंद्रस्त्रिष्टुभाविश्वेदेवाजगत्यातेएते
अभ्यनूच्येतेंअग्नेर्गायत्र्यभवत्सयुग्वेतिंकल्पतेहवाअस्मैयोगक्षेमंउत्तरोत्तरिणींहश्रियमश्नुतेंश्नुतेहप्रजानामैश्वर्यमाधिप
त्यंयएवमेताअनुदेवताएतामासंदीमारोहतिक्षत्रियःसंन्नथैनमभिषेक्ष्यंन्नपांशांतिंवाचयतिंशिवेनमाचक्षुषापश्यतापः
शिवयातन्वोपस्पृशतत्वचंमे ॥ सर्वांअग्नींरप्सुषदोहुवेवोमयिवर्चोबलमोजोनिधत्तेतिंनैतस्याभिषिषिचानस्याशांता
आपोवीर्यंनिर्हणन्निति ॥ ६ ॥ अथैनमुदुंबरशाखामंतर्धायाभिषिंचतीमाआपःशिवतमाइमाःसर्वस्यभेषजीः ॥ इमा
राष्ट्रस्यवर्धनीरिमाराष्ट्रभृतोमृताः ॥ याभिरिंद्रमभ्यषिंचत्प्रजापतिःसोमंराजानंवरुणंयमंमनुं ॥ ताभिरद्भिरभिषिंचा
मित्वामहंराज्ञांत्वमधिराजोभवेह ॥ महांतंत्वामहीनांसम्राजंचर्षणीनांदेवीजनित्र्यजीजनद्भद्राजनित्र्यजीजनंद्देवस्य
त्वासवितुःप्रसवेंश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यांमग्नेस्तेजसासूर्यस्यवर्चसेंद्रस्येंद्रियेणाभिषिंचामि ॥ वलायश्रियैयशसे
न्नाद्यायंभूरितियइच्छेंदिममेवप्रत्यन्नमद्यादित्यथयइच्छेद्द्विपुरुषंभूर्भुवइंत्यथयइच्छेत्रिपुरुषंवाप्रतिमंवाभूर्भुवःस्वरितित

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

र्णएकविंशौविशंचैवास्मैतच्छौद्रंचवर्णमनुवर्त्मानौकुर्वंत्यथोतेजोवैस्तोमानांत्रिवृद्वीर्यंपंचदशः प्रजातिःसप्तदशःप्रतिष्ठै
कविंशस्तदेनंतेजसावीर्येणप्रजात्याप्रतिष्ठयांततःसमर्धयतितस्माज्ज्योतिःष्टोमःस्यात्तस्यचतुर्विंशतिःस्तुतशस्त्राणिभवं
तिचतुर्विंशत्यर्धमासोवैसंवत्सरः संवत्सरेकृत्स्नमन्नाद्यंकृत्स्नएवैनंतदन्नाद्येप्रतिष्ठापयंतितस्माज्ज्योतिःष्टोमएवाग्निष्टोमः
स्यादग्निष्टोमःस्यात् ॥ ४ ॥ इतिप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

अथातःपुनरभिषेकस्यैवंसूयतेहवाअस्यक्षत्रंयोदीक्षतेक्षत्रियःसन्त्सयदावभृथादुदेत्यानूबंध्ययेष्ट्वोदवस्यंत्यथैनमुदव
सानीयायांसंस्थितायांपुनरभिषिंचंतितस्यैतेपुरस्तादेवसंभाराउपकॢप्ताभवंत्यौदुंबर्यासंदीतस्यैप्रादेशमात्राःपादाःस्युर
रत्निमात्राणिशीर्षण्यानूच्यानिमौंजंविवयनंव्याघ्रचर्मास्तरणमौदुंबरश्चमसउदुंबरशाखातस्मिन्नेतस्मिंश्चमसेष्टातयानि
निषुतानिभवंतिदधिमधुसर्पिरातपवर्ष्याआपःशष्पाणिचतोक्मानिचसुराद्वर्वातद्यैषादक्षिणास्फ्यवर्तनिर्वेदेर्भवंतितत्रै
तांप्राचीमासंदींप्रतिष्ठापयतितस्याअंतर्वेदिद्वौपादौभवतोबहिर्वेदिद्वावियंवैश्रीस्तस्याएतत्परिमितंरूपंयदंतर्वेद्यथैषभू
मापरिमितोयोबहिर्वेदितद्यदस्याअंतर्वेदिद्वौपादौभवतोबहिर्वेदिद्वाउभयोःकामयोरुपाप्त्यैयश्चांतर्वेदियश्चबहिर्वेदि ॥१०५॥
॥ ५ ॥ व्याघ्रचर्मणास्तृणात्युत्तरलोम्नाप्राचीनग्रीवेणक्षत्रंवाएतदारण्यानांपशूनांयद्व्याघ्रःक्षत्रंराजन्यःक्षत्रेणैवतत्क्षत्रं
समर्धयतितांपश्चात्प्राङुपविश्याच्यजानुदक्षिणमभिमंत्रयतउभाभ्यांपाणिभ्यामालभ्याग्निष्ट्वागायत्र्यासयुक्छंदसारोह

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तुंसवितोष्णिहासोमोनुष्टुभाबृहस्पतिर्बृहत्यामित्रावरुणौपंक्त्यैंद्रस्त्रिष्टुभाविश्वेदेवाजगत्यातानहमनुराज्यायसाम्राज्या
यभौज्यायस्वाराज्यायवैराज्यायपारमेष्ठ्यायराज्यायमाहाराज्यायाधिपत्यायस्वावश्यायातिष्ठायारोहामीत्येतामासंदी
मारोहेद्दक्षिणेनाग्रेजानुनाथसव्येनतत्तदितीँ ॥ ३ ॥ चतुरुत्तरैर्वैदेवाश्छंदोभिःसयुग्भूत्वैतांश्रियमारोहन्यस्यामेतएतर्हि
प्रतिष्ठितांअग्निर्गायत्र्यासवितोष्णिहासोमोनुष्टुभाबृहस्पतिर्बृहत्यामित्रावरुणौपंक्त्यैंद्रस्त्रिष्टुभाविश्वेदेवाजगत्यातेएते
अभ्यनूच्येतेंअग्नेर्गायत्र्यभवत्सयुग्वेतिंकल्पतेहवाअस्मैयोगक्षेमंउत्तरोत्तरिणींहश्रियमश्नुतेश्नुतेहप्रजानामैश्वर्यमाधिप
त्यंयएवमेताअनुदेवताएतामासंदीमारोहतिक्षत्रियःसंन्नथैनमभिषेक्ष्यन्नपांशांतिंवाचयतिंशिवेनमाचक्षुषापश्यतापः
शिवयातन्वोपस्पृशतत्वचंमे ॥ सर्वाँअग्नीँरप्सुषदोहुवेवोमयिवर्चोबलमोजोनिधत्तेतिंनैतस्याभिषिषिचानस्याशांता
आपोवीर्यंनिर्हणन्निति ॥ ६ ॥ अथैनमुदुंबरशाखामंतर्धायाभिषिंचतीमाआपःशिवतमाइमाःसर्वस्यभेषजीः ॥ इमा
राष्ट्रस्यवर्धनीरिमाराष्ट्रभृतोमृताः ॥ याभिरिंद्रमभ्यषिंचत्प्रजापतिःसोमंराजानंवरुणंयमंमनुं ॥ ताभिरद्भिरभिषिंचा
मित्वामहंराज्ञांत्वमधिराजोभवेह ॥ महांतंत्वामहीनांसम्राजंचर्षणीनांदेवीजनित्र्यजीजनद्भद्राजनित्र्यजीजनंदेवस्य
त्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यामग्नेस्तेजसासूर्यस्यवर्चसेंद्रस्येंद्रियेणाभिषिंचामि ॥ बलायश्रियैयशसे
न्नाद्यायंभूरितियइच्छेदिममेवप्रत्यन्नमद्यादित्यथयइच्छेद्द्विपुरुषंभूर्भुवइत्यथयइच्छेत्रिपुरुषंवाप्रतिमंवाभूर्भुवःस्वरितित

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

द्धैकआहुःसर्वाप्तिर्वाऽएषायदेताव्याहृतयोंतिसर्वेणहास्यपरस्मैकृतंभवतीतितमेतेनाभिषिंचेद्देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्वि
नोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यामग्नेस्तेजसासूर्यस्यवर्चसेंद्रस्येंद्रियेणाभिषिंचामि ॥ बलायश्रियैयशसेन्नाद्यायेतितदुपुनःपरि
चक्षतेयदसर्वेणवाचोभिषिक्तोभवतीश्वरोहतुपुरायुषःप्रैतोरितिहस्माहसत्यकामोजाबलोयमेताभिर्व्याहृतिभिर्नाभि
षिंचंतीतीश्वरोहसर्वमायुरैतोःसर्वमाप्नोद्विजयेनेत्युहस्माहोद्दालकआरुणिर्यमेताभिर्व्याहृतिभिरभिषिंचंतीतितमेतेनै
वाभिषिंचेद्देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यामग्नेस्तेजसासूर्यस्यवर्चसेंद्रस्येंद्रियेणाभिषिंचामि ॥ ब
लायश्रियैयशसेन्नाद्यायभूर्भुवःस्वरित्यथैतानिहवैक्षत्रियादीजानाद्व्युत्क्रांतानिभवंतिब्रह्मक्षत्रेऊर्गन्नाद्यमपामोषधीनांर
सोब्रह्मवर्चसमिरापुष्टिःप्रजातिःक्षत्ररूपंतंदथोअन्नस्यरसंओषधीनांक्षत्रंप्रतिष्ठांतद्यदेवामूपुरस्तादाहुतीजुहोतितदस्मि
न्ब्रह्मक्षत्रेदधाति ॥ ७ ॥ अथयदौदुंबर्यासंदीभवत्यौदुंबरश्चमसउदुंबरशाखोर्ग्वाअन्नाद्यमुदुंबरऊर्जमेवास्मिंस्तदन्नाद्यं
दधात्यथयद्दधिमधुघृतंभवत्यपांसओषधीनांरसोपामेवास्मिंस्तदोषधीनांरसंदधात्यथयदातपवर्ष्याआपोभवंतितेजश्च
हवैब्रह्मवर्चसंचातपवर्ष्याआपस्तेजएवास्मिंस्तद्ब्रह्मवर्चसंचदधात्यथयच्छष्पाणिचतोक्मानिचभवंतीरायैतत्पुष्ट्यैरूपम ॥१०६॥
थोप्रजात्याइरामेवास्मिंस्तत्पुष्टिंदधात्यथोप्रजातिमथयत्सुराभवतिक्षत्ररूपंतदथोअन्नस्यरसःक्षत्ररूपमेवास्मिंस्तद्दधात्य
थोअन्नस्यरसमथयद्दूर्वाभवतिक्षत्रंवाएतदोषधीनांयद्दूर्वाक्षत्रंराजन्योनिततइवहीहक्षत्रियोराष्ट्रेवसन्भवतिप्रतिष्ठितइव

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

नितते वंदूर्वावरोधैर्भूम्यांप्रतिष्ठितेवंतद्यद्दूर्वाभवंत्योषधीनामेवास्मिंस्तत्क्षत्रंदधात्यथोप्रतिष्ठामेतानिहवैयान्यस्मादीजा
नांव्युत्क्रांतानिभवंतितान्येवास्मिंस्तद्दधातितैरेवैनंतत्समर्धयंत्यथास्मैसुराकंसंहस्तआदधातिस्वादिष्ठयामदिष्ठयापवस्व
सोमधारया ॥ इंद्रायपातवेसुतइंत्याधायशांतिंवाचयतिनानाहिवांदेवहितंसदस्कृतंमासंसृक्षाथांपरमेव्योमनि ॥ सुरा
त्वमसिशुष्मिणीसोमएषराजामैनंहिंसिष्टंस्वांयोनिमाविशंताविति सोमपीथस्यचैषासुरापीथस्यचव्यावृत्तिः पीत्वायंरातिं
मन्येतंतस्माएनांप्रयच्छेत्तद्धिमित्रस्यरूपंमित्रएवैनांतदंततः प्रतिष्ठापयतितथाहिसित्रेप्रतितिष्ठतिप्रतितिष्ठतियएवंवेद
॥ ८ ॥ अथोदुंबरशाखामभिप्रत्यवरोहंत्यूर्ग्वाअन्नाद्यमुदुंबरंऊर्जमेवतदन्नाद्यंमभिप्रत्यवरोहंत्युपर्येवासीनोभूमौपादौ
प्रतिष्ठाप्यंप्रत्यवरोहमाहंप्रतितिष्ठामिद्यावापृथिव्योंःप्रतितिष्ठामिप्राणापानयोंःप्रतितिष्ठाम्यहोरात्रयोंःप्रतितिष्ठाम्य
न्नपानयोंःप्रतिब्रह्मन्प्रतिक्षत्रेंप्रत्येषुत्रिषुलोकेषुंतिष्ठामीत्यंततःसर्वेणात्मनाप्रतितिष्ठतिंसर्वस्मिन्हवाएतस्मिन्प्रतितिष्ठं
त्युत्तरोत्तरिणींहश्रियमश्नुतेंश्नुतेहप्रजानामैश्वर्यमाधिपत्यंयएवमेतेनपुनरभिषेकेणाभिषिक्तःक्षत्रियःप्रत्यवरोहंत्येतेनप्र
त्यवरोहेणप्रत्यवरुह्योपस्थंकृत्वाप्राङासीनोंनमोब्रह्मणेंनमोब्रह्मणेनमोब्रह्मणइतित्रिष्कृत्वोंब्रह्मणेनमस्कृत्यवरंददामिं
जित्याअभिजित्यैविजित्यैसंजित्याइतिवाचंनिसृजतेंसयन्नमोब्रह्मणेनमोब्रह्मणेंनमोब्रह्मणइतित्रिष्कृत्वोंब्रह्मणेनमस्क
रोतिंब्रह्मणएवतत्क्षत्रंवशमेतितद्यत्रवैब्रह्मणःक्षत्रंवशमेतितद्राष्ट्रंसमृद्धंतद्वीरवदाहास्मिन्वीरोजायतेथयद्वरंददामिंजि

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्याअभिजित्यैविजित्यैसंजित्याइतिवाचंविसृजतंएतद्धैवाचोजितंयद्ददामीत्याहंयदेववाचोजितां३॥तन्मइदमनुकर्मसं
तिष्ठाताइतिंविसृज्यवाचमुपोत्थायांहवनीयेसमिधमभ्यादधातिंसमिदसिसम्वेंक्ष्वेंद्रियेणवीर्येणस्वाहेतींद्रियेणैवतद्वी
र्येणात्मानमंततःसमर्धयंत्याधायसमिधंत्रीणिपदानिंप्राङुदङ्ङभ्युत्क्रामतिंक्षत्रिरसिदिशांमयिदेवेभ्यःकल्पत॥ कल्पतां
मेयोगक्षेमोभयंमेस्त्वित्यंपराजितांदिशमुपतिष्ठतेंजितस्यैवापुनःपराजयायतत्तदितीँ ३ ॥९॥ देवासुरावाएषुलोकेषुसंये
तिरेंतएतस्यांप्राच्यांदिशियेतिरेंतांस्ततोसुराऽअजयँस्तेदक्षिणस्यांदिशियेतिरेंतांस्ततोसुराअजयंस्तेप्रतीच्यांदिशियेतिरे
तांस्ततोसुराऽअजयँस्तउदीच्यांदिशियेतिरेंतांस्ततोसुराऽअजयँस्तएतस्मिन्नवांतरदेशेयेतिरेंयएषप्राङुदङ्हततोजिग्युं
स्तंयदिक्षत्रियउपधावेंत्सेनयोःसमायत्योस्तथामेकुरुंयथाहमिमांसेनांजयानीतिंसयदितथेतिब्रूयाद्वंनस्पतेवीड्वंगोहिभू
याइत्यस्यरथोपस्थमभिमृश्यांथैनंब्रूयादातिष्ठस्वैतांतेदिशमभिमुखंःसन्नद्धोरथोभिप्रवर्ततांसउदङ्सप्रत्यङ्सदक्षिणास
प्राङ्सोभ्यमित्रमित्यभीवर्तेनहविषेत्येवैनमावर्तयेंदथैनमन्वीक्षेताप्रतिरथेनंशासेनसौपर्णेनेतिंजयतिहतांसेनांयद्युवाए
नमुपधावेंत्संग्राममंसंयतिष्यमाणस्तथामेकुरुंयथाहमिमंसंग्राममंसंजयानींत्येतस्यामेवैनंदिशियातयेंज्जयतिहतंसंग्रामंयद्यु
वाएनमुपधावेंद्राष्ट्रादपरुध्यमानस्तथामेकुरुंयथाहमिदंराष्ट्रंपुनरवगच्छानींत्येतस्यामेवैनंदिशमुपनिष्क्रमयेंत्तथाहराष्ट्रं ॥१०७॥
पुनरवगच्छंत्युपस्थायामित्राणांव्यपनुत्तिंब्रुवन्गृहानभ्यैंत्यपप्राचइंद्रविश्वाँअमित्रानितिंसर्वतोहास्माअनमित्रमभयंभ

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

वंत्युत्तरोत्तरिणींहश्रियमश्नुतेंश्नुतेहप्रजानामैश्वर्यमाधिपत्यंयएवमेतामभित्राणांव्यपनुत्तिंब्रुवन्गृहानभ्येत्येत्यगृहान्प श्चांद्गृह्यस्याग्नेरुपविष्टायान्वारब्धायंऋत्विगंततःकंसेनंचतुर्गृहीतास्तिस्रआज्याहुतीरैंद्रीःप्रपदंजुहोत्यनार्त्याअरिष्ट्यांअ ज्यान्याअभयाय ॥ १० ॥ पर्यूषुप्रधन्ववाजसातयेंपरिवृत्राभूर्ब्रह्मप्राणममृतंप्रपद्यतेंयमसौशर्मवर्माभयंस्वस्तये ॥ स हप्रजयासहपशुभिर्णिसक्षर्णिद्विषस्तरध्याऋणयानईयसेस्वाहा ॥ अनुहित्वासुतंसोममदामसिमहेसमभुवोब्रह्मप्राणम मृतंप्रपद्यतेंयमसौशर्मवर्माभयंस्वस्तये ॥ सहप्रजयासहपशुंभिर्यराज्यैंवाजांअभिपवमानप्रगाहसेस्वाहा ॥ अजी जनोहिपवमानसूर्यंविधारेशस्वर्ब्रह्मप्राणममृतंप्रपद्यतेंयमसौशर्मवर्माभयंस्वस्तये ॥ सहप्रजयासहपशुभिःक्मनाप योगोजीरयारंहमाणःपुरंध्यास्वाहेंत्यनार्तोहवाअरिष्टोजीतःसर्वतोगुप्तस्त्रय्यैविद्यायैरूपेणंसर्वादिशोनुसंचरत्यैंद्रेलोकेप्र तिष्ठितोंयस्माएताऋत्विगंततःकंसेनंचतुर्गृहीतास्तिस्रआज्याहुतीरैंद्रीःप्रपदंजुहोत्यथांततःप्रजातिमाशास्तेंगवामश्वा नांपुरुषाणांमिहगावःप्रजायध्वंमिहाश्वाइहपूरुषाः ॥ इहोसहस्रदक्षिणोंवीरस्त्रातानिषीदत्विर्तिवहुरहवैप्रजयापशुभि र्भवतियएवमेतामंततःप्रजातिमाशास्तेंगवामश्वानांपुरुषाणांमेषहवावक्षत्रियोविकृष्टोंयमेवंविदोयाजयंत्यथहतंव्येवक र्षतेंयथाहवाइदंनिषादावांसेलैंगावापापकृतोवांवित्तवंतंपुरुषमरण्येगृहीत्वांकर्तमन्वस्यवित्तमादायद्रवंत्येवमेवतऋ

१ 'पशुभीराज्ये' इतिभाष्येपाठः । २ 'वहुर्हवै' इतिभाष्येपाठः । ३ 'सेळगावा' इतिभाष्येपाठः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्विजोयजमानंकर्तमन्वस्य वित्तमादायद्रवंतियमनेवंविदोयाजयंत्येतद्धस्मवैतद्विद्वानाहंजनमेजयःपारिक्षितंएवंविदं
हिवैमामेवंविदोयाजयंतितस्मादहंजयाम्यभीत्वरींसेनांजयाम्यभीत्वर्यासेनयानमादिव्यानमानुष्यंइषवऋच्छंत्येष्यामि
सर्वमायुःसर्वभूमिर्भविष्यामीतिनहवाएनंदिव्यानमानुष्यंइषवऋच्छंत्येतिसर्वमायुःसर्वभूमिर्भवतियमेवंविदोयाजयंति
याजयंति ॥ ११ ॥ इतिद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अथातऐंद्रोमहाभिषेकस्तेदेवाअब्रुवंन्त्सप्रजापतिकाअयंवैदेवानामोजिष्ठोबलिष्ठःसहिष्ठःसत्तमःपारयिष्णुतमइममे
वाभिषिंचामहाइतितथेतितद्धैतदिंद्रमेवंतस्माएतामासंदींसमभरंन्नृचंनामतस्यैबृहच्चरथंतरंचपूर्वौपादावकुर्वन्वैरूपंचवै
राजंचापरौशाक्वररैवतेशीर्षण्येनौधसंचकालेयंचानूच्येऋचःप्राचीनातानान्त्सामानितिरश्चीनवायान्यजूंष्यतीकाशा
न्यशआस्तरणंश्रियमुपबर्हणंतस्यैसविताचबृहस्पतिश्चपूर्वौपादावधारयतांवायुश्चपूषाचापरौमित्रावरुणौशीर्षण्येअश्वि
नावनूच्येसएतामासंदीमारोहद्वसवस्त्वागायत्रेणच्छंदसात्रिवृतास्तोमेनरथंतरेणसाम्नारोहंतुतानन्वारोहामिसाम्रा
ज्यायरुद्रास्त्वात्रैष्टुभेनच्छंदसापंचदशेनस्तोमेनबृहतासाम्नारोहंतुतानन्वारोहामिभौज्यायादित्यास्त्वाजागतेनच्छंद
सासप्तदशेनस्तोमेनवैरूपेणसाम्नारोहंतुतानन्वारोहामिस्वाराज्यायविश्वेत्वादेवाआनुष्टुभेनच्छंदसैकविंशेनस्तोमेनवै ॥१०८॥
राजेनसाम्नारोहंतुतानन्वारोहामिवैराज्यायसाध्याश्चत्वाप्त्याश्चदेवाःपांक्तेनच्छंदसात्रिणवेनस्तोमेनशाक्वरेणसाम्नारोहं

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

तुंतानन्वारोहामिराज्यायंमरुतश्चत्वांगिरसश्चदेवाअतिच्छंदसाछंदसात्रयस्त्रिंशेनस्तोमेनरैवतेनसाम्नारोहंतुंतानन्वारो
हामिपारमेष्ठ्यायंमाहाराज्यायाधिपत्यायंस्वावश्यायातिष्ठायारोहामींत्येतामासंदीमारोहंत्तमेतस्यामासंद्यामासीनंवि
श्वेदेवाअब्रुवंन्नवाअनभ्युत्क्रुष्टइंद्रोवीर्यंकर्तुमर्हत्यभ्येनमुत्क्रोशामेतितथेतितंविश्वेदेवाअभ्युदक्रोशंन्निमंदेवाअभ्युत्क्रो
शतंसम्राजंसाम्राज्यंभोजंभोजपितरंस्वराजंस्वाराज्यंविराजंवैराज्यंराजानंराजपितरंपरमेष्ठिनंपारमेष्ठ्यंक्षत्रमजनिक्षत्रि
योजनिविश्वस्यभूतस्याधिपतिरजनिविशामत्ताजनिपुरांभेत्ताजन्यसुराणांहंताजनिब्रह्मणोगोप्ताजनिधर्मस्यगोप्ताजनी
तितमभ्युत्क्रुष्टंप्रजापतिरभिषेक्ष्यंन्नेतयर्चाभ्यमंत्रयत ॥ १२ ॥ निषसादधृतव्रतोवरुणःपस्त्यास्वा ॥ साम्राज्यायभौज्या
यंस्वाराज्यायवैराज्यायंपारमेष्ठ्यायराज्यायंमाहाराज्यायाधिपत्यायंस्वावश्यायातिष्ठायसुक्रतुरितितमेतस्यामासंद्यामा
सीनंप्रजापतिःपुरस्तात्तिष्ठन्प्रत्यङ्मुखंऔदुंबर्यार्द्रयाशाखयासपलाशयाजातरूपमयेनचंपवित्रेणांतर्धायाभ्यषिंचंदिमा
आपःशिवतमाइत्येतेनतृचेनदेवस्यत्वेतिचयजुषाभूर्भुवःस्वरित्येताभिश्चव्याहृतिभिः ॥ १३ ॥ अथैनंप्राच्यांदिशिव
सवोदेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभ्यषिंचंन्नेतेनचतृचेनैतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिःसाम्राज्यायंतस्मादेतस्यांप्रा
च्यांदिशियेकेचप्राच्यानांराजानःसाम्राज्यायैवतेभिषिच्यंतेसम्राळित्येनानभिषिक्तानाचक्षतएतामेवदेवानांविहितिम
न्वथैनंदक्षिणस्यांदिशिरुद्रादेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभ्यषिंचंन्नेतेनचतृचेनैतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिभौंज्या

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

यंतस्मादेतस्यांदक्षिणस्यांदिशियेकेचसत्वतांराजानोभौज्यायैवतेभिषिच्यंतेभोजेत्येनानभिषिक्तानाचक्षतेऽएतामेवदे
वानांविहितिमन्वथैनंप्रतीच्यांदिश्यादित्यादेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभ्यषिंचन्नेतेनचतृचेनैतेनचयजुषैताभिश्च
व्याहृतिभिःस्वाराज्यायंतस्मादेतस्यांप्रतीच्यांदिशियेकेचनीच्यानांराजानोयेपाच्यानांस्वाराज्यायैवतेभिषिच्यंतेस्वरा
ळित्येनानभिषिक्तानाचक्षतएतामेवदेवानांविहितिमन्वथैनमुदीच्यांदिशिविश्वेदेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभ्यषिं
चन्नेतेनचतृचेनैतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिर्वैराज्यायंतस्मादेतस्यामुदीच्यां दिशियेकेचपरेणहिमवंतंजनपदाउत्तर
कुरवउत्तरमद्राइतिवैराज्यायैवतेभिषिच्यंतेविराळित्येनानभिषिक्तानाचक्षतएतामेवदेवानांविहितिमन्वथैनमस्यांध्रु
वायांमध्यमायांप्रतिष्ठायांदिशिसाध्याश्चाप्त्याश्चदेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभ्यषिंचन्नेतेनचतृचेनैतेनचयजुषैताभि
श्चव्याहृतिभीराज्यायंतस्मादस्यांध्रुवायांमध्यमायांप्रतिष्ठायांदिशियेकेचकुरुपंचालानांराजानःसवशोशीनराणांराज्या
यैवतेभिषिच्यंतेराजेत्येनानभिषिक्तानाचक्षतएतामेवदेवानांविहितिमन्वथैनमूर्ध्वायांदिशिमरुतश्चांगिरसश्चदेवाःष
ड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभ्यषिंचन्नेतेनचतृचेनैतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिःपारमेष्ठ्यायमाहाराज्यायाधिपत्यायस्वाव ॥१०९॥
श्यायातिष्ठायेतिसपरमेष्ठीप्राजापत्योभवत्सएतेनमहाभिषेकेणाभिषिक्तइंद्रःसर्वाजितीरजयत्सर्वांल्लोकानविंदत्सर्वेषां
देवानांश्रैष्ठ्यमतिष्ठांपरमतामगच्छत्साम्राज्यंभौज्यंस्वाराज्यंवैराज्यंपारमेष्ठ्यंराज्यंमाहाराज्यमाधिपत्यंजित्वास्मिंल्लोके

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

स्वयंभूःस्वराळमृतोंमुष्मिन्त्स्वर्गेलोकेंसर्वान्कामानाप्त्वामृतःसमभवत्समभवत् ॥ १४ ॥ इतितृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

सयइच्छेदेवंवित्क्षत्रियमयँसर्वाजितीर्जयेतायंसर्वान्लोकान्विंदेतायंसर्वेषांराज्ञांश्रैष्ठ्यमतिष्ठाँपरमतांगच्छेतसाम्राज्यँ
भौज्यँस्वाराज्यंवैराज्यँपारमेष्ठ्यंराज्यँमाहाराज्यमाधिपत्यमयँसमंतपर्यायीस्यात्सार्वभौमःसार्वायुषआंतादापरार्धात्पृ
थिव्यैसमुद्रपर्यंतायाएकराळितितमेतेनैंद्रेणमहाभिषेकेणंक्षत्रियंशापयित्वाभिषिंचेद्यांचरात्रीमजायेथायांचप्रेतासित
दुभयमंतरेणेष्टापूर्तंतेलोकँसुकृतमायुःप्रजांवृंजीयँयदिमेद्रुह्येरितिसयइच्छेदेवँवित्क्षत्रियोहंसर्वाजितीर्जयेयमहँसर्वान्लो
कान्विंदेयमहँसर्वेषांराज्ञांश्रैष्ठ्यमतिष्ठाँपरमतांगच्छेयँसाम्राज्यंभौज्यँस्वाराज्यँवैराज्यंपारमेष्ठ्यंराज्यँमाहाराज्यमाधिप
त्यमहँसमंतपर्यायीस्याँसार्वभौमःसार्वायुषआंतादापरार्धात्पृथिव्यैसमुद्रपर्यंतायाएकराळितिसनविचिकित्सेत्सब्रूयां
त्सहश्रद्धयायांचरात्रीमजायेहंयांचप्रेतास्मितदुभयमंतरेणेष्टापूर्तंमेलोकँसुकृतमायुःप्रजांवृंजीथायदितेद्रुह्येयमिति ॥
॥ १५ ॥ अथततोब्रूयाच्चतुष्टयानिवानस्पत्यानिसंभरतनैयग्रोधान्यौदुंबराण्याश्वत्थानिप्लाक्षाणीतिक्षत्रंवाएतद्वनस्प
तीनांयन्न्यग्रोधोयन्नैयग्रोधानिसंभरंतिक्षत्रमेवास्मिंस्तद्दधातिभौज्यंवाएतद्वनस्पतीनांयदुदुंबरोयदौदुंबराणिसंभरंति
भौज्यमेवास्मिंस्तद्दधातिसाम्राज्यंवाएतद्वनस्पतीनांयदश्वत्थोयदाश्वत्थानिसंभरंतिसाम्राज्यमेवास्मिंस्तद्दधातिस्वारा
ज्यंचहवाएतद्वैराज्यंचवनस्पतीनांयत्प्लक्षोयत्प्लाक्षाणिसंभरंतिस्वाराज्यवैराज्येएवास्मिंस्तद्दधात्यथततोब्रूयाच्चतुष्टयां

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

न्यौषधानि संभरततोक्मकृतानि व्रीहीणां महाव्रीहीणां प्रियंगूनां यवानामिति क्षत्रं वा एतदोषधीनां यद्व्रीहयो यद्व्रीहीणां तो
क्मसंभरंति क्षत्रमेवास्मिंस्तद्दधाति साम्राज्यं वा एतदोषधीनां यन्महाव्रीहयो यन्महाव्रीहीणां तोक्मसंभरंति साम्राज्यमेवा
स्मिंस्तद्दधाति भौज्यं वा एतदोषधीनां यत्प्रियंगवो यत्प्रियंगूनां तोक्मसंभरंति भौज्यमेवास्मिंस्तद्दधाति सैनान्यं वा एतदोष
धीनां यद्यवा यद्यवानां तोक्मसंभरंति सैनान्यमेवास्मिंस्तद्दधाति ॥ १६ ॥ अथास्मा औदुंबरीमासंदीं संभरंति तस्या उक्तं
ब्राह्मणमौदुंबरश्चमसो वा पात्री वोदुंबरशाखा नेतान्त्संभारान्त्संभृत्यौदुंबर्यां पात्र्यां वा चमसे वा समावपेयुस्तेषु समासेषु
दधिमधुसर्पिरातपवर्ष्या आपोऽभ्यानीय प्रतिष्ठाप्यैतामासंदीमभिमंत्रयेत बृहच्चते रथंतरं च पूर्वौ पादौ भवतां वैरूपं च वैराजं
चापरौ शाक्वररैवते शीर्षण्ये नौधसं च कालेयं चानूच्ये ऋचः प्राचीनातानाः सामानि तिरश्चीनवाया यजूंष्यतीकाशा यश आ
स्तरणं श्रीरुपबर्हणं सविता च ते बृहस्पतिश्च पूर्वौ पादौ धारयतां वायुश्च पूषा चापरौ मित्रावरुणौ शीर्षण्ये अश्विनावनूच्ये इत्य
थैनमेतामासंदीमारोहयेद्वसवस्त्वा गायत्रेण च्छंदसा त्रिवृता स्तोमेन रथंतरेण साम्नारोहंतु तानन्वारोह साम्राज्याय रुद्रा
स्त्वा त्रैष्टुभेन च्छंदसा पंचदशेन स्तोमेन बृहता साम्नारोहंतु तानन्वारोह भौज्यायादित्यास्त्वा जागतेन च्छंदसा सप्तदशेन स्तो
मेन वैरूपेण साम्नारोहंतु तानन्वारोह स्वाराज्याय विश्वे त्वा देवा आनुष्टुभेन च्छंदसैकविंशेन स्तोमेन वैराजेन साम्नारोहंतु ता
नन्वारोह वैराज्याय मरुतश्च त्वांगिरसश्च देवा अतिच्छंदसा छंदसा त्रयस्त्रिंशेन स्तोमेन रैवतेन साम्नारोहंतु तानन्वारोह पार ॥ ११० ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मेष्ठ्यायसाध्याश्चत्वाप्त्याश्चदेवाःपांक्तेनच्छंदसात्रिणवेनस्तोमेनशाक्वरेणसाम्नारोहंतुतानन्वारोहराज्यायमाहाराज्याया
धिपत्यायस्वावश्यायातिष्ठायारोहेत्येतामासंदीमारोहयेत्तमेतस्यामासंद्यामासीनंराजकर्तारोब्रूयुर्नवाअनभ्युत्क्रुष्टःक्षत्रि
योवीर्यंकर्तुमर्हत्यभ्येनमुत्क्रोशामेतितथेतितंराजकर्तारोभ्युत्क्रोशंतीमंजनाअभ्युत्क्रोशतंसम्राजंसाम्राज्यंभोजंभोजपि
तरंस्वराजंस्वाराज्यंविराजंवैराज्यंपरमेष्ठिनंपारमेष्ठ्यंराजानंराजपितरंक्षत्रमजनिक्षत्रियोजनिविश्वस्यभूतस्याधिपतिर
जनिविशामत्ताजन्यमित्राणांहंताजनिब्राह्मणानांगोप्ताजनिधर्मस्यगोप्ताजनीतितमभ्युत्क्रुष्टमेवंविदभिषेक्ष्यन्नेतयर्चा
भिमंत्रयेत ॥ १७ ॥ निषसादधृतव्रतोवरुणःपस्त्यास्वा ॥ साम्राज्यायभौज्यायस्वाराज्यायवैराज्यायपारमेष्ठ्या
यराज्यायमाहाराज्यायाधिपत्यायस्वावश्यायातिष्ठायसुक्रतुरितितमेतस्यामासंद्यामासीनमेवंवित्पुरस्तात्तिष्ठन्प्रत्यङ्मु
खऔदुंबर्यार्द्रयाशाखयासपलाशयाजातरूपमयेनचपवित्रेणांतर्धायाभिषिंचतीमाआपःशिवतमाइत्येतेनतृचेनदेवस्य
त्वेतिचयजुषाभूर्भुवःस्वरित्येताभिश्चव्याहृतिभिः ॥ १८ ॥ प्राच्यांत्वादिशिवसवोदेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभि
षिंचंत्वेतेनचतृचेनैतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिःसाम्राज्यायदक्षिणस्यांत्वादिशिरुद्रादेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिर
भिषिंचंत्वेतेनचतृचेनैतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिर्भौज्यायप्रतीच्यांत्वादिश्यादित्यादेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभि
रभिषिंचंत्वेतेनचतृचेनैतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिःस्वाराज्यायोदीच्यांत्वादिशिविश्वेदेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभि

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

रभिषिंचँत्वेतेनचतृचेनैतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिर्वैराज्यायोर्ध्वायांत्वादिशिमरुतश्चांगिरसश्चदेवाःषड्भिश्चैवपंच
विंशैरहोभिरभिषिंचँत्वेतेनचतृचेनैतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिःपारमेष्ठ्यायास्यांत्वाध्रुवायांमध्यमायांप्रतिष्ठायांदि
शिसाध्याश्चाप्त्याश्चदेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभिषिंचँत्वेतेनचतृचेनैतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभीराज्यायमाहा
राज्यायाधिपत्यायंस्वावश्यायातिष्ठायेतिंसपरमेष्ठीप्राजापत्योभवतिंसएतेनैंद्रेणमहाभिषेकेणाभिषिक्तःक्षत्रियंःसर्वा
जितीर्जयतिंसर्वान्लोकान्विंदतिंसर्वेषांराज्ञांश्रैष्ठ्यमतिष्ठांपरमतांगच्छतिंसाम्राज्यंभौज्यंस्वाराज्यंवैराज्यंपारमेष्ठ्यंराज्यं
माहाराज्यमाधिपत्यंजित्वास्मिन्लोकेंस्वयंभूःस्वराळमृतोमुष्मिन्त्स्वर्गेलोकेंसर्वान्कामानाप्त्वामृतःसंभवतियमेतेनैंद्रेण
महाभिषेकेणंक्षत्रियंशापयित्वाभिषिंचति ॥ १९ ॥ इंद्रियंवाऽएतदस्मिंल्लोकेंयद्दधियद्दध्नाभिषिंचतींद्रियमेवास्मिंस्त
द्दधातिंरसोवाएषओषधिवनस्पतिषुंयन्मधुयन्मध्वाभिषिंचतिंरसमेवास्मिंस्तद्दधातिंतेजोवाएतत्पशूनांयद्घृतंयद्घृतेना
भिषिंचतिंतेजएवास्मिंस्तद्दधात्यमृतंवाएतदस्मिंल्लोकेंयदापोयदद्भिरभिषिंचत्यमृतत्वमेवास्मिंस्तद्दधातिंसोभिषिक्तो
भिषेक्रेब्राह्मणायंहिरण्यंदद्यात्सहस्रंदद्यात्क्षेत्रंचतुष्पाददद्यादथाप्याहुरसंख्यातमेवापरिमितंदद्यादपरिमितोवैक्षत्रियोप ॥१११॥
रिमितस्यावरुद्ध्याईत्यथास्मैसुराकंसंहस्तआदधातिंस्वादिष्ठयामदिष्ठयापवस्वसोमधारया ॥ इंद्रायपातवेसुतइतितां
पिबेद्यदत्रशिष्टंरसिनःसुतस्यंयदिंद्रोअपिबच्छचीभिः ॥ इदंतदस्यमनसाशिवेनंसोमंराजानमिहभक्षयामि ॥ अभि

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

त्वावृषभासुतैंसुतंसृजामिपीतये ॥ तृंपाव्यश्नुहीमदमितिंयोहवावसोमपीथःसुरायांप्रविष्टंःसहैवैंतेनैन्द्रेणमहाभिषेके
णांभिषिक्तस्यक्षत्रियस्यंभक्षितोभवतिनसुरांतांपीत्वाभिमंत्रयेतांपामसोमंशंनोभवेतितद्यथैवादःप्रियःपुत्रःपितरंप्रिया
वाजायापतिंसुखंशिवमुपस्पृशत्याविस्रसंएवंहैवैतेनैंद्रेणमहाभिषेकेणांभिषिक्तस्यक्षत्रियस्यंसुरावासोमोवान्यद्वान्नाद्यं
सुखंशिवमुपस्पृशत्याविस्रसः ॥ २० ॥ एतेनहवाऽऐंद्रेणंमहाभिषेकेणतुरःकावषेयोंजनमेजयंपारिक्षितमभिषिषेचं
तस्मादुजनमेजयःपारिक्षितंःसमंतंसर्वतःपृथिवींजयंन्परीयायाश्वेनचमेध्येनेजेंतदेषाभियज्ञगाथागीयते ॥ आसंदीव
तिधान्यादंरुक्मिणंहरितस्रजं ॥ अश्वंबबंधसारंगंदेवेभ्योजनमेजयइंत्येतेनहवाऐंद्रेणमहाभिषेकेणंच्यवनोभार्गवः
शार्यातंमानवमभिषिषेचंतस्मादुशार्यातोमानवंःसमंतंसर्वतःपृथिवींजयंन्परीयायाश्वेनचमेध्येनेजेंदेवानांहापिसत्रेगृह
पतिरासैतेनहवाऐंद्रेणमहाभिषेकेणंसोमशुष्मावाजरत्नायनंःशतानीकंसात्राजितमभिषिषेचंतस्मादुशतानीकःसात्रा
जितंःसमंतंसर्वतःपृथिवींजयन्परीयायांश्वेनचमेध्येनेजंएतेनहवाऐंद्रेणंमहाभिषेकेणपर्वतनारदांवांबाष्ठ्यमभिषिषिच
तुंस्तस्माद्वांबाष्ठ्यंःसमंतंसर्वतःपृथिवींजयंन्परीयायाश्वेनचमेध्येनेजंएतेनहवाऐंद्रेणंमहाभिषेकेणंपर्वतनारदौयुधांश्रौ
ष्टिमौग्रसैन्यमभिषिषिचतुंस्तस्मादुयुधांश्रौष्टिरौग्रसैन्यंःसमंतंसर्वतःपृथिवींजयंन्परीयायाश्वेनचमेध्येनेजंएतेनहवाऐं
द्रेणंमहाभिषेकेणकश्यपोंविश्वकर्माणंभौवनमभिषिषेचंतस्मादुविश्वकर्माभौवनंःसमंतंसर्वतःपृथिवींजयंन्परीयायाश्वे

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

नचमेध्येनेजेंभूमिर्हंजगावित्युदाहरंतिंनमामर्त्यःकश्चनदातुमर्हतिंविश्वकर्मन्भौवनमांदिदासिथ॥ निमंक्ष्येहंसलिलस्यम
ध्येमोघंस्तएषकश्यपायासंसंगरइंत्येतेनहवाऐंद्रेणंमहाभिषेकेणंवसिष्ठःसुदासंपैजवनमभिषिषेचंतस्मादुसुदाःपैजवनंःस
मंतंसर्वतःपृथिवींजयंन्परीयायाश्वेनचमेध्येनेजंएतेनहवाऐंद्रेणंमहाभिषेकेणसंवर्तआंगिरसोंमरुत्तमाविक्षितमभिषिषे
चंतस्मादुमरुत्तआविक्षितंःसमंतंसर्वतःपृथिवींजयंन्परीयायाश्वेनचमेध्येनेजेंतदप्येषःश्लोकोभिगीतोंमरुतःपरिवेष्टारों
मरुत्तस्यावसन्गृहे ॥ आविक्षितस्यकामप्रेर्विश्वेदेवाःसभासदइति ॥ २१ ॥ एतेनहवाऐंद्रेणमहाभिषेकेणोंदमयआत्रे
योंगमभिषिषेचतस्मादंगंःसमंतंसर्वतःपृथिवींजयंन्परीयायाश्वेनचमेध्येनेजेंसहोवाचालोपांगोंदशनागसहस्राणिंदश
दासीसहस्राणिंददामितेब्राह्मणोंपमास्मिन्यज्ञेह्वयस्वेतिंतदप्येतेश्लोकाअभिगीताः ॥ याभिर्गोभिरुदमयंप्रैय्यमेधाअ
याजयन् ॥ द्वेद्वेसहस्रेबद्धानांमात्रेयोमध्यतोददात् ॥ अष्टाशीतिःसहस्राणिंश्वेतान्वैरोचनोहयान् ॥ प्रष्टींनिश्चृत्य
प्रायच्छंद्यजमानेपुरोहिते ॥ देशाद्देशात्समोह्लानांसर्वासामाढ्यदुहितॄणां ॥ दशाददात्सहस्राण्यात्रेयोनिष्ककंठ्यः ॥
दशनागसहस्राणिंदत्त्वात्रेयोवचत्नुके ॥ श्रांतःपारिकुटान्प्रैप्संद्दानेनांगस्यब्राह्मणः ॥ शतंतुभ्यंशतंतुभ्यंमितिस्मैवप्र ॥११२॥
ताम्यति ॥ सहस्रंतुभ्यमित्युक्त्वांप्राणान्त्समप्रतिपद्यतइति ॥ २२ ॥ एतेनहवाऽऐंद्रेणंमहाभिषेकेणदीर्घतमामाम
तेनोंभरतंदौष्यंतिमभिषिषेचंतस्मादुभरतोदौष्यंतिःसमंतंसर्वतःपृथिवींजयंन्परीयायाश्वैरुचमेध्यैरीजेंतदप्येतेश्लोका

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi; Hyderabad

ऽअभिगीताः ॥ हिरण्येनपरीवृतान्कृष्णान्छुक्लदतोमृगान् ॥ मष्णारेभरतोददाच्छतंबद्धानिसप्त च ॥ भरतस्यैषदौ
ष्यंतेरग्निःसाचीगुणेचितः ॥ यस्मिन्त्सहस्रंब्राह्मणाबद्धशोगाविभेजिरे ॥ अष्टासप्ततिंभरतोदौष्यंतिर्यमुनामनु ॥
गंगायांवृत्रघ्नेबध्नात्पंचपंचाशतंहयान् ॥ त्रयस्त्रिंशच्छतंराजाश्वान्बंध्वायमेध्यान् ॥ दौष्यंतिरत्यगाद्राज्ञोमायांमाय
वत्तरः ॥ महाकर्मभरतस्यनपूर्वेनापरेजनाः ॥ दिवंमर्त्यऽइवहस्ताभ्यांनोदापुःपंचमानवाइत्येतंहवाऽऐंद्रंमहाभिषेकं
बृहदुक्थऋषिर्दुर्मुखायपांचालायप्रोवाचतस्मादुदुर्मुखःपांचालोराजासन्विद्ययासमंतंसर्वतःपृथिवींजयन्परीयायैतंह
वाऐंद्रंमहाभिषेकंवासिष्ठःसात्यहव्योत्यरातयेजानंतपयेप्रोवाचतस्माद्वत्यरातिर्जानंतपिरराजासन्विद्ययासमंतंसर्वतः
पृथिवींजयन्परीयायंसहोवाचवासिष्ठःसात्यहव्योजैषीवैसमंतंसर्वतःपृथिवींमहन्मागमयेतिसहोवाचात्यरातिर्जानंतपि
र्यदाब्राह्मणोत्तरकुरूञ्जयेयमथत्वमुहवैपृथिव्यैराजास्याःसेनापतिरेवतेहंस्यामितिसहोवाचवासिष्ठःसात्यहव्योदेवक्षे
त्रंवैतंनवैतन्मर्त्योजेतुमर्हत्यद्रुक्षोवैमआतइदंददइतिततोहात्यरातिंजानंतपिमात्तवीर्यंनिःशुक्रममित्रतपनःशुष्मिणः
शैब्योराजाजघानतस्मादेवंविदुषेब्राह्मणायैवंचक्रुषेनक्षत्रियोद्रुह्येन्नेद्राष्ट्रादवपद्येयंनेद्वामाप्राणोजहदितिजहदिति
॥ २३ ॥ इतिचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

१ 'बद्ध्वायमेध्यान्' इति भाष्यं । सोयंराजादौष्यन्तिः ।

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

अथातःपुरोधायाएवंनहवाअपुरोहितस्यराज्ञोदेवाअन्नमदंतितस्माद्राजायक्ष्यमाणोब्राह्मणंपुरोदधीतदेवामेन्नमद
न्नित्यग्नीन्वाएषःस्वर्ग्यान्राजोद्धरतेयत्पुरोहितंतस्यपुरोहितएवाहवनीयोभवतिजायागार्हपत्यःपुत्रोन्वाहार्यपचनःसय
त्पुरोहितायकरोत्याहवनीयएवतज्जुहोत्यथयज्जायायैकरोतिगार्हपत्यएवतज्जुहोत्यथयत्पुत्रायकरोत्यन्वाहार्यपचनएव
तज्जुहोतितएनंशांततनवोभिहुताअभिप्रीताःस्वर्गंलोकमभिवहंतिक्षत्रंचबलंचराष्ट्रंचविशंचतंएवैनमशांततनवोनभिहु
ताअनभिप्रीताःस्वर्गाल्लोकान्नुदंतेक्षत्राच्चबलाच्चराष्ट्राच्चविशश्चाग्निर्वाएषवैश्वानरःपंचमेनिर्यत्पुरोहितस्तस्यवाच्येवैका
मेनिर्भवतिपादयोरेकात्वच्येकाहृदयऽएकोपस्थएकाताभिर्ज्वलंतीभिर्दीप्यमानाभिरुपोदेतिराजानंसयदाहक्कभगवो
वात्सीस्तृणान्यस्माआहरतेतितेनास्यतांशमयतियास्यवाचिमेनिर्भवत्यथयदस्माउदकमानयंतिपाद्यंतेनास्यतांशमय
तियास्यपादयोर्मेनिर्भवत्यथयदेनमलंकुर्वंतितेनास्यतांशमयतियास्यत्वचिमेनिर्भवत्यथयदेनंतर्पयंतितेनास्यतांशमय
तियास्यहृदयेमेनिर्भवत्यथयदस्यानारुद्धोवेश्मसुवसतितेनास्यतांशमयतियास्योपस्थेमेनिर्भवतिसएनंशांततनुरभिहुतो
भिप्रीतःस्वर्गंलोकमभिवहतिक्षत्रंचबलंचराष्ट्रंचविशंचसऽएवैनमशांततनुरनभिहुतोनभिप्रीतःस्वर्गाल्लोकान्नुदतेक्षत्रा ॥११३॥
च्चबलाच्चराष्ट्राच्चविशश्च ॥ २४ ॥ अग्निर्वाऽएषवैश्वानरःपंचमेनिर्यत्पुरोहितस्ताभीराजानंपरिगृह्यतिष्ठतिसमुद्रइवभू
मिमयुवमार्यस्यराष्ट्रंभवतिनैनंपुरायुषःप्राणोजहात्याजरसंजीवतिसर्वमायुरेतिनपुनर्म्रियतेयस्यैवंविद्वान्ब्राह्मणोराष्ट्र

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

गोपः पुरोहितंः क्षत्रेणक्षत्रंजयतिंबलेनबलमश्नुतेंयस्यैवंविद्वान्ब्राह्मणोंराष्ट्रगोपःपुरोहितंस्तस्मैविशःसंजानतेंसंमुखाएक
मनसोंयस्यैवंविद्वान्ब्राह्मणोंराष्ट्रगोपःपुरोहितंः ॥ २५ ॥ तदप्येतदृषिणोक्तंसइद्राजाप्रतिजन्यानिविश्वांशुष्मेणत
स्थावभिवीर्येणेतिंसपत्नावैद्विषंतोंभ्रातृव्याजन्यानिंतानेवतच्छुष्मेणवीर्येणाधितिष्ठतिंबृहस्पतिंयःसुभृतंबिभर्तीतिंबृ
हस्पतिर्हवैदेवानांपुरोहितंस्तमन्वन्येमनुष्यराज्ञांपुरोहिताबृहस्पतिंयःसुभृतंबिभर्तीतियदाहपुरोहितंयःसुभृतंबिभर्ती
त्येवतदाहंवल्गूयतिवंदतेपूर्वभाजमित्यपचितिमेवास्माएतदाहंसइत्क्षेतिसुधितओकसिस्वइतिंगृहावाओकस्वेष्वेवतद्गृ
हेषुसुहितोवसतितस्माइळापिन्वतेविश्वदानीमित्यन्नंवाइळान्नमेवास्मांएतदूर्जस्वच्छश्वद्भवतितस्मैविशःस्वयमेवानमंत
इतिंराष्ट्राणिवैविशोराष्ट्राण्येवैनंतत्स्वयमुपनमंतिंयस्मिन्ब्रह्माराजनिपूर्वएतीतिंपुरोहितमेवैतदाहांप्रतीतोजयतिसंधना
नीतिंराष्ट्राणिवैधनानिंतान्यप्रतीतोजयतिंप्रतिजन्यान्युतयासजन्येतिंसपत्नावैद्विषंतोंभ्रातृव्याजन्यानितानप्रतीतो
जयंत्यवस्यवेयोवरिवःकृणोतीतियदाहांवसीयसेयोवसीयःकरोतीत्येवतदाहंब्रह्मणेराजातमवंतिदेवाइतिंपुरोहितमेवैत
दभिवदति ॥ २६ ॥ योहवैत्रीन्पुरोहितांस्त्रीन्पुरोधातृन्वेदंसब्राह्मणःपुरोहितःसवदेतपुरोधायांअग्निर्वावपुरोहितंःपृ
थिवीपुरोधातांवायुर्वावपुरोहितोंतरिक्षंपुरोधातादित्योवावपुरोहितोद्यौःपुरोधातैषहवैपुरोहितोयएवंवेदाथसतिरोहि
योयएवंनवेदंतस्यराजामित्रंभवतिंद्विषंतमपबाधतेयस्यैवंविद्वान्ब्राह्मणोंराष्ट्रगोपःपुरोहितंःक्षत्रेणक्षत्रंजयतिंबलेनबल

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

मश्नुतेयस्यैवंविद्वान्ब्राह्मणोराष्ट्रगोपःपुरोहितस्तस्मैविशःसंजानतेसंमुखाऽएकमनसोयस्यैवंविद्वान्ब्राह्मणोराष्ट्रगोपःपु
रोहितोभूर्भुवःस्वरोममोहसस्मिसत्वंसत्वमस्यमोहंद्यौरहंपृथिवीत्वंसामाहमृक्त्वंतावेहसंवहावहै ॥ पुराण्यस्मान्महाभ
यात् ॥ तनूरसितन्वंमेपाहि ॥ याओषधीःसोमराज्ञीर्बह्वीःशतविचक्षणाः ॥ तामह्यमस्मिन्नासनेच्छिद्रंशर्मयच्छत ॥
याओषधीःसोमराज्ञीर्विष्ठिताःपृथिवीमनु ॥ तामह्यमस्मिन्नासनेच्छिद्रंशर्मयच्छत ॥ अस्मिन्राष्ट्रेश्रियमावेशयाम्यतो
देवीःप्रतिपश्याम्यापः ॥ दक्षिणंपादमवनेनिजेस्मिन्राष्ट्रइंद्रियंदधामि ॥ सव्यंपादमवनेनिजेस्मिन्राष्ट्रइंद्रियंवर्धया
मि ॥ पूर्वमन्यमपरमन्यंपादाववनेनिजे ॥ देवाराष्ट्रस्यगुप्त्याअभयस्यावरुद्ध्यै ॥ आपःपादावनेजनीर्द्विषंतंनिर्दहंतुमे
॥ २७ ॥ अथातोब्रह्मणःपरिमरोयोहवैब्रह्मणःपरिमरंवेदपर्येनंद्विषंतोभ्रातृव्याःपरिसपत्नाम्रियंतेयंवैब्रह्मयोयंपवतेत
मेताःपंचदेवताःपरिम्रियंतेविद्युद्वृष्टिश्चंद्रमाआदित्योग्निर्विद्युद्वैविद्युत्यवृष्टिमनुप्रविशतिसांतर्धीयतेतांननिर्जानंतिय
दावैम्रियतेथांतर्धीयतेथैनंननिर्जानंतिसब्रूयाद्विद्युतोमरणेद्विषन्मेम्रियतांसोंतर्धीयतांतंमानिर्ज्ञासिषुरितिक्षिप्रंहैवैनंन ॥११४॥
निर्जानंतिवृष्टिर्वैवृष्ट्वाचंद्रमसमनुप्रविशतिसांतर्धीयतेतांननिर्जानंतियदावैम्रियतेथांतर्धीयतेथैनंननिर्जानंतिसब्रूयाद्वृ
ष्टेर्मरणेद्विषन्मेम्रियतांसोंतर्धीयतांतंमानिर्ज्ञासिषुरितिक्षिप्रंहैवैनंननिर्जानंतिचंद्रमावाअमावास्यायांमादित्यमनुप्रवि

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

शतिंसोंतर्धीयतेतंननिर्जानंतिंयदावैम्रियतेथातर्धीयतेथैनंननिर्जानंतिंसब्रूयाच्चंद्रमसोमरणेंद्विषन्मेम्रियतांसोंतर्धीय
तांतंमानिर्ज्ञासिषुरितिंक्षिप्रंहैवैनंननिर्जानंत्यादित्योवाअस्तंयन्नग्निमनुप्रविशतिंसोंतर्धीयतेतंननिर्जानंतिंयदावैम्रियते
थांतर्धीयतेथैनंननिर्जानंतिंसब्रूयादादित्यस्यमरणेंद्विषन्मेम्रियतांसोंतर्धीयतांतंमानिर्ज्ञासिषुरितिंक्षिप्रंहैवैनंननिर्जानंत्यं
ग्निर्वाउद्वान्वायुमनुप्रविशतिंसोंतर्धीयतेतंननिर्जानंतिंयदावैम्रियतेथांतर्धीयतेथैनंननिर्जानंतिंसब्रूयादग्नेर्मरणेंद्विषन्मे
म्रियतांसोंतर्धीयतांतंमानिर्ज्ञासिषुरितिंक्षिप्रंहैवैनंननिर्जानंतिंतावाएतादेवताऽअतएवपुनर्जायंतेंवायोरग्निर्जायतेंप्रा
णाद्धिबलान्मथ्यमानोधिजायतेंतंदृष्ट्वाब्रूयादग्निर्जायतांमामेद्विषंजन्यतएवपराङ्प्रजिघ्यत्वित्यतोहैवपराङ्प्रजिघ्यं
त्यग्नेर्वाआदित्योजायतेंतंदृष्ट्वाब्रूयादादित्योजायतांमानेद्विषंजन्यतऽएवंपराङ्प्रजिघ्यत्वित्यंतोहैवपराङ्प्रजिंघ्यत्यादि
त्याद्वैचंद्रमाजायतेंतंदृष्ट्वाब्रूयाच्चंद्रमाजायतांमामेद्विषंजन्यतएवपराङ्प्रजिघ्यत्वित्यंतोहैवपराङ्प्रजिघ्यतिंचंद्रमसोवै
वृष्टिर्जायतेंतांदृष्ट्वाब्रूयाद्वृष्टिर्जायतांमामेद्विषंजन्यतऽएवपराङ्प्रजिघ्यत्वित्यतोहैवपराङ्प्रजिघ्यतिंवृष्टेर्वैविद्युज्जायतें
तांदृष्ट्वाब्रूयाद्विद्युज्जायतांमामेद्विषंजन्यतएवपराङ्प्रजिघ्यत्वित्यतोहैवपराङ्प्रजिघ्यतिंसएषब्रह्मणःपरिमरस्तमेतंब्रह्म
णःपरिमरंमैत्रेयःकौषारवःसुत्वनेकैरिशयेभार्गायणायराज्ञेप्रोवाचतंहपंचराजानःपरिमम्रुस्ततःसुत्वामहज्जगामतस्यव्र
तंनद्विषतःपूर्वउपविशेद्यदितिष्ठंतंमन्येततिष्ठेतैवनद्विषतःपूर्वःसंविशेद्यद्यासीनंमन्येतासीतैवनद्विषतःपूर्वःप्रस्वप्यांद्य

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

दिजाग्रतंमन्येतंजाग्रियादेवापिहंयद्यस्याश्ममूर्धाद्विषन्भवतिंक्षिप्रंहैवैनंस्तृणुतेस्तृणुते ॥२८॥ इतिपंचमोऽध्यायः ॥५॥
इत्यष्टमपंचिकासमाप्ता ॥ ८ ॥ इत्यैतरेयब्राह्मणं समाप्तं ॥ ॥ ॥ ॥

इदं पुस्तकं पणशीकरोपाह्वविद्वद्वरलक्ष्मणशर्मतनुजनुषा वासुदेवशर्मणा गोरेइत्युपाह्व-
कृष्णंभट्टेन च शोधितं तच्च मुंबय्यां पांडुरंग जावजी इत्येतैः स्वकीये
"निर्णयसागरा"ख्यमुद्रणयन्त्रे मुद्रयित्वा प्रकाशितम् ।

शके १८४७, सन १९२५.

PUBLISHER:—Pandurang Jawaji, at the "Nirnaya-sagar" Press,
PRINTER:—Ramchandra Yesu Shedge, 26-28, Kolbhat Lane, Bombay.

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

॥ इति ऐतरेयब्राह्मणं समाप्तम् ॥

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyderabad

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyde

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyde

This PDF you are browsing now is in a series of several scanned rare books and manuscripts from Sanskrit Academy, Hyderabad.

Address:

Manikeshwar Nagar Kaman,

Osmania University, Tarnaka,

Hyderabad, Telangana, 500007

https://sanskritacademy.net/

https://archive.org/details/@sanskrit_academy_hyd

The Academy is currently led by Director Shri Madhushan Penna.

His CV:

Prof. Penna madhusudan,

Director Sanskrit Academy, Hyderabad

Areas of interest

Yoga shastra, nyaya, yoga and vedanta philosophy.

Works

3 mahakavyas, 10 laghukavyas, 30 translations and 140 edited books

Sahitya Academy Awardee for Mahakavya on Gulabrao Maharaj.

Translated the Marathi Jnaneshwari in 9000 Sanskrit shlokas.

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyde

Honours

Honorary D.Litt by National Sanskrit University, Tirupati AP. for his unique contribution in Indian Philosophy.

-Vachaspati

-Yoga Ratna

-Shastra nidhi

-Utkrisht Sanskrit Pandit

-Yajna Surabhi

-Shastri (Karavir Peeth)

-Shastra Ratnakara

Awards

- Sahitya Academy award

- Maharashtra govt sadhana award

- Pt. Satvalekar award

- Pt. Latkar shastri award

- Pt. Ghatate award

- Somnath Trust Award with Gold Medal and title of Best Scholar

- Sribhashyam national award

and many other.

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna

In Public Domain. Digitization by eGangotri/Sarayu Trust. Funding Ravi Parimi, Hyde

Foreign Travel

The Netherlands, Canada for World Sanskrit Conference 2018.

Indian embassy, Nepal 2023

DVDs on yoga, Indian philosophy and Sanskrit Literature.

mspenna67@gmail.com

Digitization by eGangotri Trust/Sarayu Trust, New Delhi

Funding for Digitization: Shri Ravi Parimi, Hyderabad

Sanskrit Academy, Hyderabad Collection. c/o Hon. Dir. Shri Madhusudan Penna